

banka ve ekonomik yorumlar

Sayın Okurlarına	1
Başyazı Yeni Vergi Tezisi: Neye Amaçlıyor? Prof. Dr. Mehmet A. Aysan	2
Ekonomik Göstergeler	8
Ekonomik Yorumlar Prof. Dr. Erdogan Akın Prof. Dr. Mustafa A. Aysan Özer Çiller Prof. Dr. Emre Gönensay Besim Baykal	9
Dr. Aurelio Peccei ile Bir Söyleşi	19
Sermaye Piyasası Doç. Dr. Mehmet Ş. Takbaş Doç. Dr. Unal Bozkurt	25
1970'lerde Türk Sanayicisinin Dünya Görüşü Dr. Beyzâ Oba	31
İhbar Tazminatının Vergilenmesi Av. Ergun Ince	43
Helmut Schmidt ile Görüşme Almanya Zirvede Ne Arzıyacak Çev. Tomris Somay Fulya Aykar	48
Europiyasalar Cansun Mançar	57
Aynı Ekonomik Olayları Doç. Dr. Yıldırım Kılıç	71

Yıl Ortası Ekonomik Durum

Ekonomik Yorumlar

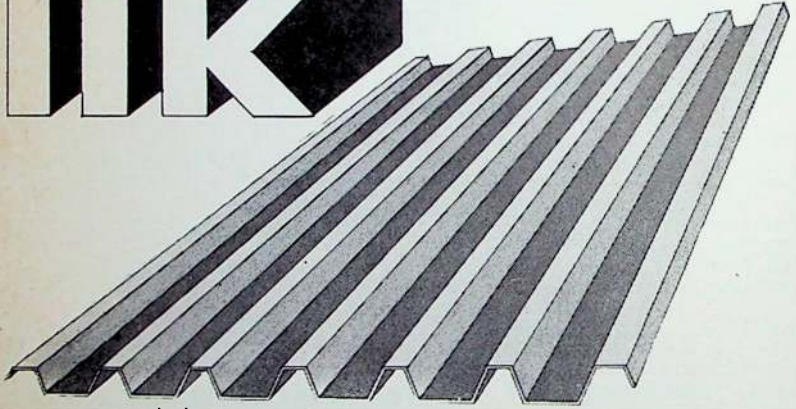
Bizim kuşağımız iki Dünya Savaşı
başlatmış, iki atom bombasını
atmış, Nazizm, Faşizm, Stalinizm'i
yaratmış -Kara- bir nesildir.

Dr. Aurelio Peccei

Türkiye'de muhasebe uygulamalarını
geliştirecek önlemlerin, hiç alınmaması
bu kez tasarılarla eklenmesi
gereklidir.

Prof. Aysan

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 68 33 00 (4 Hat)

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 00

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83/8 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 00

Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. VE TİC. A.Ş.

banka ve ekonomik yorumlar

Sahibi :

Banka Yayınları ve Kültür Ltd.
Şirketi adına : Ertum Ocal

Yazı İşleri Müdürü :

Dr. Halûk Ünal

Danışma Kurulu :

Erol Aksoy, Prof. Osman Fikret Arkun, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet Gün Çalık, Ahmet Demirel, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumbur Ferman, Dr. Emre Gönenç, Dr. Alp Gürus, Erhan İşıl, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılış, Kemal Kurdaş, Doç. Dr. Kemal Kurtuluş, Nuh Kuşçulu, Ergin Neng, Ertuğrul Sosyal, Prof. Dr. Kemal Tosun, Prof. Dr. Baran Tunçer, Fikret Tunçer, Turhan Tümay, Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın.

Yönetim Komitesi :

Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ertan Özgür, Dr. Güngör Uras, Doğan Yalım.

Denetim Komitesi :

Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşı, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

İdare Yeri :

Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17
Kat. 4, İstanbul, Tel : 26 34 11.

Baskı : Bilmen Basımevi

İlan Tarifesi :

Arka dış kapak 2000.—, Ön iç kapak 1800.—, Arka iç kapak 1600.—, İç sahifeler 1500.— TL.

Hesap Numaralarımız :

Ziraat B. Beyoğlu 768, İş B. Türbe 1541, Akbank Türbe 4512.

Sayın Okurlarımız,

Bu ay Batı Liderlerini beşinci kez bir araya getirecek olan zirve toplantısı iki ekonomik görüşün çarpışmasına sahne olacaktır; Keynesgil ekonomi ve moneter ekonomi. Moneter görüşü savunanların başında gelen Almanya'nın, A.B.D. gibi Keynesgil ekonomik araçları kullanmaya yönelmiş ülkeleri hayli sıkıştıracağı umulmakta. Bu bakımdan Helmut Schmidt'in görüşleri ilginizi oldukça çekecektir.

Dr. Aurelio Peccei, dünya çapında ve etkinliği olan bir kişidir. Ülkemize yaptığı ziyaretten yararlanarak **Banka ve Ekonomik Yorumlar** adına Dr. Peccei ile bir söyleşide bulunulmuştur. Ülkemizde tartışmaya açılmamış konuların ele alındığı bu söyleşinin yararlı olacağını umuyoruz.

Ekonomik Yorumlarımızı yıl ortası konjonktürüne ayırmış bulunuyoruz. Baş Yazı'da ise Prof. Aysan'ın vergi tasarılarına ilişkin görüşlerini bulabilirsiniz.

Türk Sanayicileri için çok şey söylenmiştir. Dr. Oba'nın araştırması «Türk Sanayicisinin» özelliklerini bilimsel bir çerçevede içinde sunması bakımından dikkat çekicidir.

Europiyasalar konusu bu kez bir başka uzman, Cansun Mançer, tarafından ayrıntılı bir biçimde sunulmaktadır. İncelemenin ikinci bölümü gelecek sayımızda yayınlanacaktır.

Dergimizde yer alan diğer bölümler ve yazılarla birlikte sıcak tatil günlerinde sizleri yalnız bırakmamaya kararlıyız.

İçten Sevgilerimizle
Dr. Halûk Ünal

Yeni Vergi Tasarıları Neyi Amaçlıyor?

Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN

Kanunlaştığı zaman, 14 Vergi Kanununda önemli değişiklikler aracılığı ile, Belediyelere 15 Milyar TL. Hazineye de 40 milyar TL. ve toplam olarak devlete 55 milyar TL. ek gelir sağlayacağı umulan yeni vergi tasarıları, yaygın bir tartışmayı başlatmış bulunuyor. Tasarıların hazırlayıcılarına göre (1) asgari geçim indirimi ile istisna sınırlarının yükseltilmesi ve düşük gelir gruplarında vergi oranlarında indirim yapılması yolundan bu ek gelirin 30-35 milyar TL. tutarındaki bir kısmı, düşük gelirli yükümlülere geri verilecektir (=).

Belediyelere sağlanacak 15 milyar TL. tutarındaki ek kaynak, Belediyelere yapılan Hazine yardımlarını azalttığı oranda, Merkezi Devlet Bütçesi'nin açıklarını azaltabilecektir. Ancak, yıl içinde alınan ek ödeneklerle 302 milyar TL.'sını aşmış bulunan 1977 yılı bütçe toplamına göre (2) tasarılarla sağlanacak 5-10 milyar TL. tutarındaki ek kaynağın önemi oldukça düşüktür: % 1,6 - % 3,3.

Bu nedenle tasarının asıl amacının, bozuk olan vergi yükü dağılımının yeniden düzenlenmesi olduğu görüşünü kabul etmek gerekli olacaktır.

Vergi yükünün yükümlü grupları arasında dengesiz dağılımı, ülkemizde 1970 devalüasyonu ile birlikte alınan vergi önlemlerinden biri, vergi kanunlarımızda hiç bir önemli değişiklik yapılmamasından kaynaklanmaktadır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde (1968-1972) alınan vergi önlemleriyle, Dolaysız Ver-

- (1) Yeni tasarılarla ilgili gerekçe. T. C. Maliye Bakanlığı, 7 Nisan 1978, Ankara. Ayrıca bakınız : Aykon Doğan, «Gelir ve Kurumlar Vergisinde Yapılması İstenen Değişiklikler», İ. Ü. İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü'nün 17-18 Nisan 1978'de İstanbul'da düzenlenen «Vergi Tedbirleri ve Meseleleri» semineri'ne sunulan bildiri.
- (2) Tasarıların T. B. M. M. Komisyonlarındaki görüşmesinden edinilen bilgilere göre, T. C. Maliye Bakanlığı önerilerinde önemli değişiklikler yapılmaktadır. Yukarıdaki rakamlar, tasarıların Maliye Bakanlığında çıktığı biçiminde bulunan hükümlere dayanmaktadır.
- (3) 1978 Yılı Bütçe Gerekçesi T. C. Maliye Bakanlığı, Aralık 1977, Sh. 7, Tablo : 15.

gilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı, 1967'oe % 36,2'den 1974'de % 47,4'e yükseltilmiştir (1). Aynı yıllar boyunca, Dolaylı Vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı, 1967'deki % 63,8'lik düzeyinden 1976'da % 52,6'ya düşmüştür. Uygulanmakta olan 1978 Mali Yılı Bütçesi vergi gelirlerinin % 53'ünün dolaysız vergilerden % 47'sinin de dolaylı vergilerden sağlanacağı öngörülmüştür (2). Önceki yıllarda dolaylı vergilerin görece ağırlığı, düşük gelirliilerin daha ağır vergi yükü taşımalarına neden olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bununla birlikte, bu sonuçta, enflasyon hızlanırken dolaylı vergi kanunlarında düzeltmeler yapılmamış olmasının önemli rolü vardır. Aynı sonucun önemli bir nedeni de dolaysız vergilerimizin en önemlisi olan Gelir Vergisinin temel tarifesinde (gelir dilimleri ve oranlar listesinde) 1963'den beri enflasyon hızına göre düzeltme yapılmamış olmasıdır. Yine aynı nedenle değişmeden gelirlere uygulanan bu müterakki (gelir dilimleri) yükseldikçe yükselen oranları (tarife), düşük gelir düzeyinden alınan dolaysız vergileri hızla arttırmış, böylece gelir vergisinden elde edilen devlet gelirleri diğer vergilerin gelirlerinden daha hızlı artmıştır. 1973 yılında Kon solide Bütçe Gelirleri toplamının % 26'sını oluşturan Gelir Vergisi geliri, 1977'de % 42,4'e yükselmiş, 1978 Bütçesi ile aynı oranın % 45'e yükselmesi bütçelenmiştir (3).

Böyle de olsa Gelir Vergisi kanununda son önemli değişikliğin yapıldığı 1963 yılından beri uygulanan vergi önlemleri ile elde edilen sonuçların küçümsenmesi gereklidir. Bu önlemlerin ve enflasyonun bir sonucu olarak 1963'te Gayri-safi Millî Hasılanın % 12,6'sını oluşturacak kadar düşük düzeyde bulunan Vergi Gelirleri toplamı, 1977'de % 21,1'e yükseltilmiştir (4). Yabancı ülkelerdeki uygulamaya göre bu oran düşük değildir. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)'nin yeni bir yayınına göre (5), sosyal sigorta primleri dışta tu-

lulmak kaydıyla, vergi gelirlerinin Gayri-safi Yurt-içi Hasılaya oranının en yüksek olduğu OECD ülkesi, % 41,6 ile Danimarka, en düşük ülke, % 16,5 ile Japonya'dır. Ortalama olarak bütün OECD ülkelerinde oran, % 23'tür. Aynı oran İtalya'da % 17,2, A.B.D.'de % 22,4, Fransa'da % 21,5, Norveç'te % 33,8'dir. Yukarıda belirtilen ülkemiz oranı, OECD ülkelerinin oranlarından uzak değildir. Kaldı ki, ülkemizin gelişmişlik düzeyi yukarıda sözü geçen ülkelerin hepsinden daha düşüktür. Vergi yükü, kişi başına düşen gelirle çok yakından ilgili olduğu için, ülkemiz halkının toplam olarak oldukça ağır bir vergi yükü taşıdığı sonucuna varılabilecektir. Bu nedenlerle vergileme düzenimizde bozuk olan, toplam vergi yükü değil, bu yükün gelir grupları arasında dağılımıdır. Hazırlanan vergi tasarısı, öncelikle dağılımı yeniden düzenlemeyi amaçladığı için, amaç açısından eleştirilmemelidir.

Bununla birlikte tasarılarla geliştirilmesi istenen düzenlemelerin güdülen amaca ulaştıracağı konusu tartışılabilir. Tasarının ücret gelirleri için en az geçim indirimini yükseltici önlemleri ile düşük gelir dilimlerinde vergi azaltıcı, yüksek gelir dilimlerinde vergi arttırıcı oran düzeltmeleri de bu amaca uygun görülmelidir. Ancak tasarının, amacın gerçekleştirilmesi açısından aşağıdaki noktalar da yetersiz kaldığı öne sürülebilir:

1. Vergi yükü ile ilgili olarak yukarı-

- (4) 1977 Yıllık Ekonomik Rapor, 1978 Mali Yılı Bütçe Tasarısı ile T. B. M. M.'ne sunulmuştur. T. C. Maliye Bakanlığı, Aralık 1977, Sh. 82.
- (5) 1978 Bütçe Gerekçesi, a.g.e., Sh. 55
- (7) 1978 Bütçe Gerekçesi, Sh. 51.
- (8) 1978 Bütçe Gerekçesi, S. 57
- (9) «Towards Full Employment and Price Stability» Paul Mc. Gracken ve diğerleri. Haziran 1977, Paris, Sh. 310. Tablo : A-24.

da verilen ülkelerarası karşılaştırmalar, toplam vergi yükü açısından ülkemizde büyük olanakların bulunmadığını göstermektedir. Temel yapıda yeni düzenlemeler yapılmadan Türkiye'de vergi gelirlerinin Gayrisafi Milli Hasılaya oranını yükseltmeyi beklemek, vergileme yapımızın gerçekleriyle bağdaşmamaktadır.

2. Bu temel yapının düzeltilbilmesi için, ücretlilerin yükü azaltılmalı, öteki gelir gruplarından da vergi alınabilecek bir denetim düzeni getirilmelidir. Tasarı gerekçesinde belirtilen bu yöndeki iyi düşüncelere rağmen, denetim alanında yapılan bir değişiklik yoktur. Harcamalar yönünden vergi yükümlülerinin denetimi, bir yenilik değildir. Oysa, ücretliler dışındaki yükümlülerden gelir vergisi almanın etkin denetim yolları vardır. Ancak, en az geçim indiriminde ve düşük gelirlerdeki oranlarda yapılan düzenlemelerle bu alanda aslında çok ağır olan vergi yükü biraz azaltılabilir; ama denetim düzenindeki eksiklikler nedeniyle, gelir artışları sağlanamazsa, büyük açıkları olan devlet bütçesinin gelecek yıllarda daha yüksek oranlara varacak enflasyonu önlemeye gücü yetecek midir?

3. Vergi kanunlarımızda mutlak rakamlarla belirtilmiş bulunan istisna ve muafiyet hadlerinde, enflasyonun etkisini gidermek için yapılan düzenlemeler uygun görülmektedir. Ancak, getirilen çözümler geçici özelliktedir. Örneğin 1963'te 10.000 TL. olarak saptanmış olan bir istisna, ya da bağışıklık sınırını 100 bin'e yükseltmek, bir haksızlığı düzeltecektir. Ancak, önümüzdeki yıllarda enflasyon sürerse, bu rakamlar da yetersiz kalacaktır. Bunun yerine, tasarıdaki bütün TL. tutarları bir belirli indekse bağlamak daha sürekli bir çözüm olabilir. Birçok Batı Ülkesindeki uygulamada, enflasyon olumsuz etkilerini giderecek bu tür genel hükümler vergi kanunlarına konmaktadır.

4. Tasarının gerekçesinde öne sürü-

len kaçakları önleme amacının gerçekleş-
tiği öne sürülemez. Çünkü en çok
yükseltilen vergi oranları, kaçakların en
az olduğu kurumlar alanındadır. Hisse
senetlerinin kaynaktaki kesinti oranlarını
% 20'den, nama yazılı olanlarda % 30'a,
hamiline yazılı olanlarda % 40'a çıkaran
tasarı hükümleri, kaçakların görelî olarak
az olduğu kurumlar alanına yönelmiş gö-
rünmektedir. Şirketleşmenin ve şirket-
lerin halka açılmasının özendirilmesi ge-
reken bir ülkede son yıllarda hızlanmış
bu gelişmeyi önleyici hükümler getirmek,
iyi olmamıştır. Bu alanda yapılması ge-
reken, iyi bir denetim düzeninin kurul-
masıdır ve denetim düzeni, oran yükselt-
meyle kurulamaz.

Yukarıda birkaç kez «iyi bir denetim»
den söz edilmiştir. Aslında, vergi düze-
nimizin önemli eksikliğini oluşturan dene-
tim düzeni için tasarıda hemen hiç hü-
küm yoktur. Denetim amacıyla getirildiği
öne sürülen hükümler, aslında vergi hu-
kukumuzda varolan kurumların iyileştiril-
mesiyle ilgilidir. Oysa, vergi denetiminin
iyileştirilmesiyle ülkedeki muhasebe uy-
gulamaları arasında yakın ve ayrılmaz bir
ilişki vardır. Vergileme düzenimizdeki
çarpıklıkları, ülkedeki muhasebe uygula-
malarını geliştirmedikçe giderme olanağı
yoktur.

Türkiye'de muhasebe uygulamalarını
geliştirecek önlemlerin, hiç olmazsa bu
kez tasarıya varolan gereklidir. Ülke-
mizde hakkında çok yazılıp söylenmiş
bu önlemleri şöylece özetlemek olanağı
vardır:

**1. Vergi denetiminin temelinde, ekono-
mi için önemi olan bütün işletmeler,
ya da sahiplerinin bilanço ve kâr-zarar-
larının en az yılda bir kez tirajı yüksek
gazetelerde yayınlanması zorunluluğu
vardır. Vergi tasarılarında olduğu gibi,
yalnız vergilerin açıklanması zorunlulu-
ğunun bu açıdan önemi yoktur. Bütün
bilanço ve kâr-zarar bilgileri halka açık-
lanmalıdır. Demokratik siyasal rejimler**

inde karma ekonomiyi benimsemiş bütün ülkelerde varolan bu açıklama zorunluluğu, ülkemize bir türlü getirilememiştir. Oysa, vergi gelirlerini arttırmak açısından bu tür bir açıklama zorunluluğunun etkinliği tartışılmamalıdır. İlke kabul edildikten sonra, bu alanda yabancı ülke uygulamalarında çok sayıda örnek bulmak olanağı vardır (10).

Tasarıda öngörüldüğü gibi ödenen vergi tutarlarının yükümlülerin iş yerinde müşteriler tarafından görülecek yerlere asılması, bu açıdan fazla etkisi olmayacak gülünç bir yöntemdir.

2. Vergi denetimi açısından önemli olan ikinci önlem, hesap ve kayıt tutma zorunluluğunun yaygınlaştırılmasıdır. Yeni tasarı, bu açıdan yapılması gerekenin tam tersini yapmakta, Tarım, Küçük Esnaf ve Tüccar ile serbest meslek mensupları için öngörülmüş bulunan bağlılık sınırlarını yükseltmekte, diğer deyişle, daha çok yükümlüğü kayıt tutma zorunluluğunun dışına çıkarmaktadır.

Götürü yöntemlerle vergilendirilecek yüksek sayıdaki bu yükümlülere, vergi idaresine fatura ve belge sunmaya özenendirilmesi biçimindeki tasarı öngörüsü, iyi yönde atılmış bir adımdır. Ancak, götürü yöntemlerle hesaplanacak vergilerden indirim yapılması biçimindeki özendirici hükmün, öngörülen bir hesap düzeni (ya da hesap planı) uygulanması koşuluna bağlanması daha uygun olurdu. Japonya'da buna benzer, yükümlülere hesap ve kayıt tutmaya özendirici bir yöntem, 1949'dan beri başarıyla uygulanmaktadır. Japonya'daki bu yöntemin incelenmesi, iyi yönde atılmış bu adımla ilgili hükümlerin iyileştirilmesini sağlayabilecektir.

3. Vergi denetimine büyük destek sağlayacak bir önlem de, ülkedeki muhasebe uyu amalarının geliştirilmesini sağlamak amacıyla Muhasebe Uzmanlığı Serbest Mesleğinin kurulması için 40 yıldır üzerinde çalışılan kanun tasarısının T.B.M.M.'den çıkarılmasıdır.

Ülkede bu mesleğin kurulmasından önce vergi denetimi açısından alınacak bir çok önlem, tam başarıya ulaşılamayacaktır. Son vergi tasarısında yapıldığı gibi muhasebecilerin sorumluluğunu arttırmak ve yükümlü ile birlikte muhasebecisinin de cezalarını ağırlaştırmak, sonuç alıcı önlemler olmaktan uzaktır. Tasarıdaki hükümlere göre «muhasebeci»nin T.C. Maliye Bakanlığında yayınlanacak bir tüzükle tanımlanmasına çalışılması da uygun bir yöntem değildir. Bu alanda gereksinim duyulan, ülke kanunlarının tanımadığı bir yeni serbest mesleğin kurulmasıdır. Bu meslek mensuplarına, doktor ve avukatlarda olduğu gibi ayrıcalıklar tanınması gerekecektir. Bu ayrıcalıkların meslek mensuplarına ancak T.B.M.M. tarafından verilebileceği kabul edilmeli ve son 40 yıldır üzerinde çalışılmış bulunan kanun tasarıları T.B.M.M. ne sunularak kısa sürede kanunlaştırılmalıdır.

Son vergi tasarılarının kanunlaşmasından beklenen amaç, vergi yükünün daha dengeli biçimde yaygınlaştırılması ise, T.B.M.M. Komisyonlarında tasarıda yukarıda önerilen düzeltmeler yapılmalıdır. Ama tasarının T. C. Maliye Bakanlığından çıktığı biçimde kanunlaşması, ya şimdi vergi ödeyen yükümlülerin vergi yükünü iyice artıracak, ya da beklenen ek gelirler sağlanamayacaktır. Bu sonuçlardan birincisi, dolaysız vergilerdeki tabanı daha da darlaştırarak, iyi niyetli yükümlüyü cezalandıracak, ikincisi de enflasyonu hızlandıracaktır. T.B.M.M.'nin tasarısı üzerinde gerekli düzeltmeleri yapacağını ve ilgili alanlarda daha geniş kapsamlı önlemler alınmasını sağlayacağını umuyoruz.

(10) Bu ayrıntılar için bakınız, aynı yazarın, «Vergi Denetimi ve Muhasebe Uygulamaları», Ekonomik ve Sosyal Etkiler Konferans Heyetinin», «Vergi Kayıpları ve Önlenmesi Yolları» semineri yayını, İstanbul, 1978.

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTISIT

ekonomik yorunlar

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

EKONOMİK GOSTERGELER

T.C. Merkez Bankası	1976	1977	1978	
			Mart	Nisan
Altın ve Döviz Mevcutları				766.3
(Milyon \$)	991	547	620.3	
Tedavüldeki Banknotları				
(Milyon TL.)	52.061	77.881	81.398	81.905
Hazineye Kısa Vadeli Avans (Milyon TL.)	21.739	45.178	46.838	46.262

Bankalar (Milyon TL.)

Top'am Mevduat	162.845	243.536	246.478	...
Tasarıvüldeki Mevduatı	97.409	123.244	125.591	...
Resmi Mevduat	20.079	26.080	30.260	...
Bankalar Mevduatı	30.940	30.276	31.060	...
Ticari Mevduat	45.357	63.936	59.635	...
Toplam Krediler	183.762	234.492	211.966	...
Ticari Sınai ve Sair Krediler	124.680	148.390	147.695	...
Zirai Krediler	37.400	54.533	55.826	...
Kalkınma ve Yatırım Bankalar Kredileri	6.385	8.600	11.111	...
İpotek K. Krediler	5.400	6.895	10.723	...
Mesleki Krediler	6.240	9.516	9.925	...
İller Bankası	3.427	6.555	6.630	...

Fiyatlar (1963=100)

Toptan Eşya Fiyatları (Genel Endeksi)	1976	1977	% Artış		1978	
			1977	1978		
İstanbul Geçinme Enreksi	429.7	504.3	17.4	672.2	695.1	3.4
	464.2	498.4		679.8	746.0	9.7

Dış Ticaret (Milyon \$)

	1976	1977	1977		1978	
			Ocak-Mart	1977	Ocak-Mart	1978
İthalât	5.129	5.796	1.404	283.6	963	963
			1977		1978	1978
			Ocak-Nisan		Ocak-Nisan	Ocak-Nisan
İhracat	1.960	1.753	643	159.6	182.7	663
			1977		1978	1978
			Ocak-Mart		Ocak-Mart	Ocak-Mart
İşçi Dövizleri	982.7	981.8	215	74	159	159

ekonomik yorumlar

Katılanlar : Prof. Dr. Erdoğan Alkin, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Özer Çiller, Prof. Dr. Emre Gönensay, Besim Baykal

BAYKAL : Sayın Gönensay ilk üç ay-ilk dört aylık dönemi de zannediyorum böy-
le bir dönem. Yani fiyatların para arzı
veya artışlar dolayısıyla değil de, bağımsız
bir şekilde bir takım beklentiler dolayısıy-
le arttığı bir dönem gibi gözüküyor bana.
Verilere baktığım zaman bunu bir ölçüde
görebiliyorum. 1978'in ilk dört ayında ki
para arzı artışlarını geçen senenin aynı
dönemindeki para arzı artışlarıyla muka-
yese edersək çok fazla bir fark yok. İs-
terseniz rakkamları vereyim: 1978'in ilk
dört ayında temel para dediğimiz esas
ekonominin nakit bazını oluşturan para
arzındaki artış % 7 civarında, 1977'nin ay-
nı döneminde ise gene % 7 oranında art-
mış. Diğer para arzı ölçülerine baktığımız
zaman Merkez Bankası tarifine göre para
arzı 1978'in ilk dört ayında %5 artmış 1977'
nin ilk 4 ayında %4 artmış. Yani bu sene-
ki artış çok küçük bir fazlalık gösteriyor.
Para arzı artışında 1978'de herhangi bir
yavaşlama yok. Fakat 1978'in ilk dört
ayındaki fiyat artışlarıyla 1977'nin ilk dört
ayındaki fiyat artışlarını mukayese etti-
ğimiz zaman oldukça önemli bir fark var.

GÖNENSAY : Bildiğimiz gibi Türk
ekonomisi enflasyon ve ödemeler dengesi
açığı kıskacından geçiyor. Ve bunlara kar-
şı klasik bir takım tedbirler alındı, 1977'nin
son aylardan başlamak üzere. Vergi ted-
birleri, fiyat politikası, bütçeyi daha ma-
kul ölçülerde tutan politika, para politika-
sı, devalüasyon vs. hep bu tedbirler man-
zumesindeydi. Bunların etkileri de yavaş
yavaş zannediyorum 1978'in ilk üç dört
ayında görünmeye başladı. Bilhassa iç
konjonktür bakımından. Ve zannedersen
bir likidite krizi şikâyetleri de konjonktür-
rün gidişatını gösteriyordu; yaygın şekilde
satışların düştüğü, işsizliğin arttığı ve para
ve finansman sıkıntısı çekildiği konusunda
şikâyetler duyuyoruz. Türkiye'de para arzı-
yla fiyatlar ve enflasyon arasında çok
sıkı bir ilişki var. Çok geriye giden devre-
lerden başlamak üzere 1933 - 77 arasında
yaptığım son bir çalışmada bu ilişki çok
sıkı bir şekilde gözüküyor. Yalnız bazı dev-
relerde fiyatların para arzından koştugu
ve fiyatların itilerek bağımsız bir şekilde
değiştirdiği dönemleri de görüyoruz. 1978'in

1978'in ilk üç ayındaki Toptan Eşya Fi-
yatları Genel Endeksindeki artış % 13.6
1977'nin aynı döneminde % 4.5 miş bu ar-
tış. İstanbul geçinme endeksindeki artış
1978'in ilk üç ayında % 11.6, 1977'nin aynı
döneminde % 4.8 miş. Yani 1978 yılında fi-
yatlarda çok daha fazla artış var, fakat

para arzı artışı 1977'nin aynı. Artış temposu aynı. Zannediyorum oldukça açık bir şekilde bu enflasyon içerisindeki durgunluğu gösteriyor. Yani fiyatlar gerek devalüasyon sonucu, gerek enflasyon beklentileri sonucu herkesin zincirleme fiyat artışına gitmesi dolayısıyla fiyatlar bağımsız olarak fırlamış, artmış fakat para arzı artışı bu oranda olmadığı için satışlarda ve iş hacminde bir durgunluk ve finansman sıkıntısı çekiliyor. Likidite ve finansman sıkıntısının bu yüzden olduğunu zannediyorum: Bir mukayese daha yapabilirim. İçinde bulunduğumuz yılın ilk üç ayının para arzı artışını, 77'nin son üç ayıyla mukayese edersek, o zaman ne görürüz? Para artış hızında önemli bir yavaşlama görüyoruz. 1977'nin son üç ayında temel para % 10 artmış. 1978'in ilk üç ayında temel para % 4 artmış. Yani para arzı temposunda hızlı bir yavaşlama var. Merkez Bankasının özel bankalara olan kredilerinde 1977'nin son üç ayında % 27, 78'in ilk üç ayında ise sadece % 4 artış görülüyor. Yani, bir yavaşlama görüyoruz. Hızlı bir yavaşlama 1977'nin aynı dönemine göre. Belki istikrar politikası diyebileceğimiz bir para politikası; 1977'de arttığı tempoda artıyor, mevsimlik tempoda artıyor, fakat 1977'nin son üç ayına göre hızlı bir şekilde yavaşlayan, frene basma anlamına gelen bir para politikası. Fiyatlar da bağımsız bir şekilde kopup gittiği için bu her ikisi de zannediyorum bu likidite sıkıntısını doğuran finansman güçlüğüni doğuran etken olarak ortaya çıkıyor. Şunu da kabul etmek lâzım ki, burada Türk ekonomisi çözümü en güç olan ekonomik sorunlarından biriyle karşılaşılıyor. Bir taraftan enflasyon, bir taraftan da ödemeler dengesi sorununu çözümlenebilmek için enflasyonu durdurmak zorunluluğu. Fakat enflasyonu durdururken de işsizlik, durgunluk yaratma tehlikesi. Gerçekten bu politika dozu çok hassas olarak ayarlanması gereken ve belki de ekonomik politikanın en güç alanlarından birisi. Zaten birkaç sene üst üste hızlı bir şekilde gelişmiş enflasyonu aniden durdurmak çok güç ve çok sakıncalı. Yavaş yavaş durdurmak

daha bilinçli bir politika olur. Bu durumda üç alternatif görüyorum ben.

(1) İki nisbi istikrar diyebileceğim yani geçen seneki artış kadar para arzını arttıran ve o sınırlar içerisinde tutan bir para politikasına ki, bu şartlar içerisinde bu bir kısıtlayıcı para politikası şeklinde gözüküyor. Çünkü fiyatlar kopup gitmiş. Çok daha sür'atle artmış. Bu bir alternatif. Bu yapılsa enflasyon herhalde tedricen azalacaktır, fakat buna karşı maliyet, işsizlik satışların azalması, iflaslar v.s. gibi sorunlar doğuracaktır. Belki bu durgunluğu halletmek için bir takım yan tedbirler düşünülebilir. Meselâ iç tüketim, yetersiz olması dolayısıyla iç tüketimde kullanılmıyan fazla kapasiteyi ihracata yöneltmek, bu nisbi kısıtlayıcı para politikası böyle bir şeyle beraber görürülebilirse o zaman hem ödemeler dengesi sorunu çözümlenir, hem de bir ölçüde durgunluğa mani olunmuş olur. Nasıl olur bu? Pek tabii zararına ihracat yapması kimseden istenemez, bu anda da bizim fiyatlarımız dünya fiyatlarının çok üzerinde olduğu için ihracat yapmak, büyük ölçüde zararına ihracat yapılmasıdır. Demek ki zararına ihracat yapılmaması için bir şeyi sübvansiyon lâzımdır. Bu sübvansiyon nerden gelecektir ihracatçıya? Açıktan para basma yoluyla gelmesi problemi halletmez. Vergilerden gelmesi imkânı yoktur. Zaten şunu da zorlanmıştır vergi gelirleri. Kanımca en makul yol sübvansiyonu iç tüketicilerin yapmasıdır. Yani içerde tüketilen ihraç edilebilir malları daha fazla pahalılaştırmak ve iç tüketici den alınan sübvansiyon olarak ihracatçıya vermek. Çeşitli yollardan yapılabilir bu. Vergi şeklinde yapılabılır. İhraç dolayısıyla katlanılan zararların içerdeki satışlardaki maliyet hesabına konmasının kabul edilmesi şeklinde olabilir. Çeşitli yollarla olabilir. Fakat ilke aynıdır. İçerde tüketilecek olan bir kişi bunun gerçek maliyetinin çok daha üstünde bir fiyat vermeğe razı olacaktır ve bu fiyat da ihracat için sübvansiyon olarak kullanılacak. Hem içerdeki iç tüketim kısılacak hem de dışarıya

ihraç imkânı doğacak, kapasite tam olarak kullanılacak ve bu durumda ödemeler dengesine yardımcı olacaktır. Fakat tabii, bunun da çok bilinçli bir şekilde planlanması, düşünülmesi ve uygulanması lazımdır. İlke olarak bana çok akla yatkın ve mantıklı geliyor. Fakat uygulamadaki pürüzlerinin de giderilmesi herhalde önemlidir.

(2) İkinci alternatif para arzını genişletip içerdeki durgunluğa mani olacaktır. Yani önümüzde geçen senekinden çok daha hızlı bir artış temposuna razı olmak ve durgunluk problemini çözünleme durumu bulunmaktadır. Bunun da tabii sonucu enflasyonun büsbütün körüklenmesi ve ödemeler dengesi sorununun daha güç bir duruma girmesi olacaktır. Yani, bugün artmış fiyatları bir yerde onaylamak olacaktır. İhraç imkânı büsbütün azalacaktır. Çünkü iç tüketim gene kamçılanacaktır. Kapasite imkânı olmayacaktır. İçerde durum kurtarılacaktır fakat ödemeler dengesi büsbütün çıkmaza girecektir. Bunun arasından da bir tercih yapılabilir. Belki ödemeler dengesi sorununu şimdi tali olarak ikinci sıraya itip içerdeki durumu kurtarma yolunun daha önemli olduğu kabul edilebilir.

(3) Üçüncü bir alternatif daha aklıma geliyor. Mademki fiyatlar itiliyor, bağımsız olarak artıyor, a zaman belki bir gelirler, ücretler politikası ile psikolojik bir ortam yaratılabilir. Enflasyon beklentisi kırıldığı takdirde bu fiyat artışlarına bir derece engel olunabilir, ama belki de bu konuda geç bile kalmıştır. Yani aslında fiyatlar devalüasyondan sonra çok büyük bir sıçrama yaptı. Mamafih bundan sonra da bu üçüncü alternatif belki bir yerde enflasyon beklentilerini kırdığı için hem birinci hem ikinci alternatifleri bahsettiğim yardımcı bir politika olarak onların bir karışımı olarak kullanılabilir.

BAYKAL : Sayın Alkin dış ekonomik ilişkilerinizde son üç dört ay zarfında nasıl bir gelişme müşahade ettiniz?

ALKIN : Elimizde Ocak - Nisan 4 aylık dış ticaret ve bir de işçi dövizî verileri var. İlk dört ayda ithalât 1 milyar 400 milyon dolar. İhracat ise 663 milyon dolar dolayında ve işçi dövizî 215 milyon dolara yaklaşmış. Eğer belirli o'anaklar sağlanırsa sanırım resmi ithalât programındaki gibi 3 milyar dolar dolayında gerçekleşecektir. İhracatın 2 milyar doları aşması pek olası gözüküyor. işçi dövizî de 1 milyar doları aşmayacak demektir. Bu durumda gerçekten sağlanması konusunda 1,5 milyar dolarlık taze para yeniden gündeme geliyor. Bunun içinde yeni proje kredileri olacaktır. Petrol kolaylıkları, askeri kolaylıklar olacaktır. Eğer bunlar için de bir indirme işlemi yapacak olursak sanırım sorunun boyutları oldukça ciddi. Eğer yanlış hesaplamıyorsak özel imalât kesimi ile kamu kesimi birlikte 600 - 700 milyon dolarlık ancak bir transfer ko'aylığı ile karşılaşılacaktır bu yıl; burda gerçekten talep daralmasıyla birlikte üretimde de belli kesimlerde artış hızında bir yavaşlama ile karşı karşıya kalabilir, ekonomi. Elimizde dört aylık Ticaret Bakanlığı Toptan Eşya Fiyatları endeksi var. Toptan eşya fiyatlarında dört ay sonunda % 17,5 artış görüyoruz. İstanbul geçinme endeksinde ise % 14,9'luk bir artış görülüyor. Bu durum sayın Gönensay'ın görüşünü de destekliyor. Çok kaba bir gösterge belki ama: İstanbul geçinme endeksi tabii Türkiye'nin perakende fiyat yapısını, talep yapısını, pek göstermiyor ama, genellikle geçinme endeksleri toptan eşya fiyatlarının altında bir seyir göstermeye başlayınca az çok talep yönünden gelen baskıların hafiflemeye başladığını ve bir talep daralmasını ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Demek ki Sayın Gönensay'ın söylediği gibi bir boşlukluk var. Yani talepten bağımsız bir fiyat itişî var ilk yılın dört ayında Özellikle belli kesimlerde talep daralmasını gözlemliyoruz; inşaat kesiminde inşaat malzemeleri satışlarında bazı dayanıklı tüketim malzemeleri satışlarında bu durumu görüyoruz. Gazetelerde televizyonun Sanayi Bakanlığı tarafından yeni konmuş fiyatın altında fiyatlarla

satıldığını okuyoruz. Sermaye piyasasında belli bir durgunluk var. Gerçi bu durgunluğun çok önemli bir kısmı mevsimlik olabilir. Sorduğumuzda bize kupon kesme zamanıdır diyorlar. İkincisi vergi kanunlarıyla ilgili bekleyişlerden bahsediyorlar. Özellikle Bankerlerin vergi kapsamı içerisine girme olasılığı var. Bu tabii, bankerlerin senet alım satımını biraz yavaşlatmış durumda. Fakat tahvil ve pay senedi taleplerinde de belli bir daralma göze çarpıyor. Yalnız para arzındaki bu gidiş geçici de olabilir. Çünkü önümüzdeki aylarda tarımda destekleme alımları var, ikincisi geciken kamu borçlarının ödenmesi ihtimalinden bahsediliyor. Para arzında bir genişleme önümüzdeki aylar için beklenebilir Belki bu sakıncayı bir miktar önleyebilir.

Sayın Gönensay'ın ikinci alternatifi, yani para arzının geçen yılki tempunun üstünde bir tempoda artırılması. Burda hükümetin karşı karşıya bulunduğu bir güçlüğü var tabii, o da Uluslararası para fonuna (IMF) verilen niyet mektubudur. Bu niyet mektubu, sevelim sevmiyelim Türk ekonomisi üzerinde belli bir gözlemi de gerektiriyor. Koşul olarak para arzının denetlenmesi hükümet tarafından konduğuna göre ikinci alternatifi uygulamak da hükümet için biraz güç olacak. Gerçekten bu yılın sorunu bir hayli büyüktür. Çünkü enflasyon hastalığından ziyade ekonomi, klasik türden bir hastalıkla karşı karşıya kalmış bir durumda bulunmakta. Bir yandan darlık, öbür taraftan fiyat endeksleri yıl sonunda belki de % 50'lere varabilecek bir gidiş gösteriyor. Ne yapılacaktır? Nerden özveri bulunacaktır? Ödemeler dengesi sorununu ikinci plana atmaya yine bu niyet mektubu ne dereceye kadar elverecektir. Politik karar mekanizması gerçekten güç bir duruma girmiş oluyor. Sanırım tartışa tartışa çok zaman geçirmeden bir çözüme varılacaktır. Yani gene Sayın Gönensay'ın işaret ettiği gibi enflasyonla mücadele çok kısa dönemli düşünmemek lâzım. Bu derece yüksek bir enflasyonda ani bir şekilde fiyat artışla-

rını düşürmek vahim sonuçlara yol açabilir. Yani biz talepteki daralma ile fiyatları düşürelim derken arzdaki daralma yüzünden bir istihdam sorunu, bir üretim sorunu iflaslarla birlikte aynı fiyat yükselişleriyle karşı karşıya kalabiliriz. Sanırım şu geçirdiğimiz dönem belki de yaz sonuna kadar devam edecek çok önemli, çok kritik bir dönem oluyor. Kamuoyunda bu işi tartışanların sanırım politikanın oluşturulmasında da oldukça yardımcı olmaları gereklidir. Herşeyin açık açık tartışılması, çekinmeden bütün alternatiflerin tartışılıp ortaya konulması gerekiyor, başka türlü çözülecek gibi gözüküyor bu sorun. Kısa dönemde çözüm beklemeyeceğiz. Burası açık.

BAYKAL : Sayın Çiller Özel Sektörün bu konjonktür içindeki durumu hakkındaki görüşlerinizi açıklar mısınız?

ÇİLLER : 1978'in ikinci yarısında Türkiye'nin ekonomik görünümünde ben şahsen iki büyük darboğaz görüyorum. Bunlardan bir tanesi hepimizin kabul ettiği gibi enflasyon, ikincisi ise üretilmektedir. Biz özel sektör olarak muhakkak ki bir orta yol bulabilme ve çözümler getirme çabası içinde olacağız. Ben şahsen enflasyon yanında üretime de bazı tavizlerin verilmesinde yarar görmekteyim. Üretime bakınca tasarruf ve döviz gereksinmesi karşımıza çıkmaktadır. Bir de bunun yanında bugünkü likidite sıkıntısının ekonomiye getirdiği büyük zorlamalar vardır. Kanaatimce muhakkak ki niyet mektubunda enflasyonu düzeltici önlemler olarak bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Fakat burda belirli tavizler vererek üretimi ve ekonomiyi tamamen durdurmamak ve ekonomiye gerekli pompalamayı yapmakta büyük yarar görüyorum. Kanaatimce orta yoldaki tedbirlerin iç tasarrufları artırıcı yönde olmasında yarar vardır. Bir de dışardan dış finansman olarak getirmekte yarar görüyorum. Tasarrufu artırıcı bazı önlemlerin alınmasında Hükümete büyük sorumluluklar düşmekte; bunun iki tane örneğini verebilirim. Bir tanesi Türkiye'de bir sermaye piyasası daha henüz oluşmamıştır.

Sermaye piyasasının oluşmasında çeşitli yararlar vardır. Bir de değişik sigorta türlerinin, örneğin tahsil ve hayat sigortalarının hükümetçe teşvikinde yarar vardır. Bu önlemleri almadıkça ki bu önlemleri aldığımızda tasarruflar artlığında; üretim dolayısıyla bir artışa girecektir. İşçi ücretlerinde bu önlemler alınmadıkça işçi ücretlerinde iyiye doğru bir gidiş veya kısıtlayıcı bazı tedbirlerin ne kadar geçerli olacağını düşünmek bir yerde hayal mahsulünden ileri gidemeyecektir. Bu bakımdan tasarrufun altını belki bir kaç kere çizmekte yarar vardır. Çünkü eğer biz bu tasarrufların yeteri kadar birikimini sağlamazsak bir yerde yatırımlar duracak, işsizlik daha büyük boyutlara ulaşacak ve birde sonunda sosyal patlamalara yol açacaktır. Türkiye'deki gayri safi millî hasıladaki büyüme hızını geçmiş dönemlerdeki seviyede tutmak istiyorsak tahminimce gayri safi millî hasılının % 25 oranındaki bir rakkamı yatırımlara ayırmamız gerekmektedir. Halbuki geçmişteki tecrübelerimizden bunun ancak % 20 mertebesinin iç kaynaklardan sağlandığı % 4 veya % 5 mertebesinin de dış kaynaklardan sağlanmak zorunluluğunda kaldığını göstermektedir. Sayın Ecevit'in de son Amerika seyahatinde İş Adamlarına verdiği bilgilerde de söylediği gibi, Türkiye'nin ihracat garantili yabancı sermayeye bilinçli bir şekilde dönmeye ağırlık vermesinde yararlar vardır. Bu bakımdan bu enflasyon ve üretim darboğazını ben ikili sorun olarak görüyorum. Bu ikili soruna belirli tavizler verilerek bir orta yol bulunmasında yarar vardır. Belki enflasyon % 50 den % 20'ye düşmeyecektir. Fakat belirli bir seviyede tutularak üretime ağırlık verilmesi ve yatırım için gerekli kaynakların yaratılmasında yararlar vardır. Ancak bu önlemler alındıktan sonra işçi ücretlerinde belirli bir yavaşlama olacağını tahmin ediyorum. Kısaca özetlersem benim kanaatimce gerekli tedbirler alınırsa 1978 yılı sonuna kadar bu ekonomik görünümün belki daha kötü koşullarda devam edeceği 1979 başından itibaren tedrici bir düzelmeye başlangıcı ile ekonominin ancak 1979 senesi

sonunda rayına oturacağını tahmin ediyorum.

BAYKAL : Teşekkürler Sayın Çiller. Sayın Aysan, Sayın konuşmacuları dinlediniz acaba sizin bu konudaki görüşlerinizi rica etsek.

AYSAN : Efendim ben önce Sayın Gönensay'ın değerlendirmelerine bir katkıda bulunmak istiyorum. Aynı görüşlere büyük ölçüde ben de katılıyorum. Ancak, yılın ilk üç ayı ile ilgili olarak tesbit ettiğimiz fiyat indeksleri ve para arzındaki gelişmeler de iki önemli istatistiki hata var gibi geliyor bana. Birincisi 1977'nin son üç ayı ile 78'in ilk üç ayının karşılaştırılmasında bir mevsimlik etki vardır. Şöyleki, bizim tüm parasal unsurlarımız yılın son üç ayında çok hızlı gelişir, yılın ilk üç ayında da düşer. Yani burada bir mevsimlik etki söz konusudur. İkincisi de fiyat indekslerinde ki para arzından kopma meselesidir. Bu konu bizim fiyat indekslerinin hazırlanış biçimiyle ilgilidir. Fiyat indekslerimiz resmi fiyatlarda değişme olmadan değişmiyor. Yani piyasadaki asıl fiyat baskılarının talep baskılarını yansıtmıyor. Ne zaman yan sıtıyor? Resmen fiyatlarımız arttığı zaman yansıtıyor. Onun için bu fiyat indekslerinde nişpi huzlanmada onun rolü vardır. Yani geçmiş yılın son üç ayında fiilen piyasada karaborsa fiyatı yükselmiş olan mallar yılın ilk üç ayında yapılan fiyat zamlarıyla resmen istatistiklere geçmiş durumda. Onun için hızlanma görüyoruz. Bir de fiyat indekslerimizin hazırlanış biçimi var. Örneğin, geçiminde piyasada fiilen tüketicinin ödediği fiyatı değil de resmi fiyatı alıyoruz. Bazı mallarda biliyoruz ki fiilen tüketicinin ödediği fiyatla resmi fiyat birbirinden farklıdır.

Onun için tabii alınan tedbirlerin bazı etkileri yok bunun içinde. Mesela bir tek örnek, iktisadi devlet teşekküllerinin fiyatları önemli biçimde arttı. Bu artışın hazineye para girdirmesi lâzım. Net nakit girişi de olması lâzım. Ama bunda biraz gecikme oldu. Oadaki gecikmenin nedeni de

biliniyor. Çünkü bu fiyat artışları geliyor diye geldi. Yani Hükümetin yaptığı en önemli hatalardan biri oldu hence. Birçok fiyat artışlarını piyasada lâfi yayıldıktan sonra uyguladılar. O yüzden biraz stoklama oldu. Yani iktisadi devlet teşekkülleri fiyatlarından henüz parasal rakkamlarımız istifade etmiş değil. Şimdi önümüzdeki dönemlerde bu bir fırsat veriyor bize. Yani hazinenin nakit girişlerini artırıcı bir fırsat veriyor. O stoklar harcandı. İktisadi devlet teşekküllerinden mal alacak piyasa. O yüksek bedelleri ödiyecek, o yüksek bedelleri ödenince de hazineye giriş olacak. Burda bir iyimserlik nedeni buluyorum. Yani kötümser olmaya çok neden var da, nerden kurtarabiliriz ikinci altı ayı onlara bakınca böyle bir imkân veriyor. Para darlığının temel nedeni üretim noksanlığıdır. Bunu şöylece açıklayabilirim: Üretimde bazı sanayilerde döviz darlığı nedeniyle önemli düşme olduğu belli. Bu düşmenin parasal bir sonucu var. Yani, mali yaptık, müşteriye teslim edeceğiz ve ordan bir nakit girecek. Pek tabii bu imalatçı firmanın kasasına girecek. Halbuki üretimde geçen yıla nazaran önemli bir düşme olmuş ve bu yüzden de söz konusu nakit girişi azaltmıştır.

Birazda mevsimlik etki vardır. Yani her yılın ilk altı ayında ekonomimiz durgunluk devresi geçirmekte. Daha başka bir neden olmasa bile para darlığı bu nedenle doğar. Daha sonra bir hareketlenme başlar. İşte bu nedenle ikinci altı aydaki durumun değişik olacağına inanıyorum. Yani bir yandan hazinenin nakit imkânları gelişecek, bir yandan da alınan çeşitli tedbirlerle belki üretimde bir artış olacaktır. Pek tabii bu artış çok fazla olmayacaktır. Üretimdeki bu artışlar imalatçı firmalara nakit girişi sağlayacağından para darlığı biraz hafifleyebilir.

Normal olarak ekonominin bazı gelişmeleri yoluyla piyasaya esasen ek nakit girecektir. Bu durum, özellikle Merkez Bankası politikaları iyi yöneltildiği takdirde hem nakit sıkıntısı giderilmiş, hem de enf-

lasyonist etkisi hafifletilmiş olacaktır. Ancak hükümet alacağı önlemleri henüz tamamlamış değildir. Bunların bir an evvel tamamlanması gerekmektedir.

Önemli konu petrol fiyatları ile ilgilidir. Petrol fiyatları konusunda bir türlü karar veremiyoruz. Halbuki bu hususta bir karar vermek lâzımdır. Bir hesaba göre petrole % 100 zam yapılırsa hazineye 25 milyar hasılat sağlanacak. Bundan neden istifade edilemiyor ben bilemiyorum. Yani bu kararda gecikilmiştir. Önümüzdeki günlerde bu yapıldığı takdirde hazinenin bu çok kötü nakit durumuna bir çare bulunmuş olacaktır. Hazine böylece 18 milyar lirayı bulmuş ve devletin tahakkuk etmiş inşaat faturaları ödenmiş olacaktır. Söz konusu 18 milyara gelince bankacılık kesimi ve özel kesim oldukça rahathyacaklardır. Şimdi bu fırsatları şu şartlarla değerlendirmek lâzımdır. Yani, petrol fiyatları ve perakende fiyatları yükseltildiği takdirde, iktisadi devlet teşekküllerinin fiyat artışlarından da bazı nakit girişleri yaratılmış olacağından hazine rahatlığı kavuşacaktır.

Bu arada konu ile ilgili olarak bizim henüz elimize geçmemiş önemli bir bilgi gurubu var. Bununla dördüncü beş yıllık plân hakkındaki çalışmalarını kastediyorum. Gazetelere intikal eden bilgiler yoluyla Türkiye ekonomisinin bilmem efendim yılda % 8 kalkınacağını yok bilmem imalat sanayiinde % 12-14 oranında kalkınma sağlanacağını öğreniyoruz!..

Dördüncü beş yıllık plân elimize geçmez gerçekçi bir değerlendirme yapmalıyız. Ben bu bakımdan kendimizi sorumlu addediyorum. Ama henüz bilgileri elde edemedik. Bu bilgileri kavuşunca özellikle 1978 yılının son yarısında yatırımlara 1979 için nasıl bir yön verileceğini göreceğiz. Planda saptanması gereken çok önemli öncelikler var. Sözü edilen her faaliyeti yapamıyacağımıza göre, bir öncelik sırası saptayarak yatırımlara başla-

mak gerekir. Bu çalışmanın Ankara'da yapılmakta olduğunu tahmin ediyorum ama bu çalışmalar konusunda bizim henüz bilgimiz yok. Döviz kaynakları konusunda bir tedbir olarak Avrupa piyasalarında önemli çalışmalarımız var. Gazetelerden, yayınlanan raporlardan öğreniyoruz. Orda bir şeyin büyük faydasına inanıyorum ben.

Bizim memleketimizde dış piyasaları çok iyi bilen, o piyasalarla hergün haşır neşir olan kuruluslar yok, uzman kişilerin de sayısı çok az. Bu konuyla ilgili bir önerim var.

Dışardan bir uzman kuruluşla anlaşma yapıp çalıştırmak lazımdır bu alanda. Mademki 1.5 milyara ihtiyacımız olduğuna ve uzmanlık yönünden eksiklerimiz bulunduğuna göre, dış ülkelerdeki uzman kuruluşlardan, bir yatırım bankasını Türk Hükümeti olarak, Merkez Bankası olarak tutabilir ve bizim bu parasal sorunumuza bir çare aramasını, bu konuda bize danışmanlık yapmasını isteyebiliriz. Ben bunu bir tedbir olarak öneriyorum. Bundan başka, son 4 aylık rakkamlar ihracatta önemli bir gelişme olduğunu gösteriyor.

Aslında Türkiye ikinci altı ayda girecek ihracat dönemine. İkinci altı ayda ihracat yukarıya doğru itilecek. İkibuçuk milyarlık ihracat tahmini 3 milyar olarak gerçekleşebilir bilemiyoruz. Ama bence bazı rakkamlar devalüasyon kararından sonra ihracatta bir kıpırdanma olduğunu göstermektedir. İşçi dövizlerinde kıpırdanma beklenemez bu % 50 vergiyi kaldırmazlarsa. Çünkü burdan Avrupa'ya gidecek insanlar % 50 pahalıya temin ettiği için çok yüksek fiyatlara Avrupa'da ödüyor.

Yani bu serbest mekanizma çalışıyor. Bunu düşünerek burdaki % 50 verginin kaldırılmasında büyük yarar vardır. Fazla bir şeye de yaramıyor bu. Gitmek isteyenler zaten çeşitli vesilelerle imkânını bulup gitmektedirler. Ama Avrupa'daki döviz fiyatını işçilerimiz açısından biraz yükseltmektedir bu. Çünkü yüksek fiyata döviz

alabiliyorlar. Bu etkinin ortadan kaldırılması, işçi dövizlerinin gelişiminde bir hareket sağlayabilir. Ben her zaman söylemişimdir, İşçi dövizlerini harekete getirebilmek için Almanya'da Alman bankasının ödediği haddi devamlı olarak vermek lâzımdır bunlara. Bu husus tebliğde noksanlıdır. İşçilerimiz Orda ne fiyat buluyorlarsa burçla da bizim bankalarımız o fiyatı vermelidir. Hükümet buna müsaade etmelidir. Böyle olduğu takdirde işçi dövizlerinde bir kıpırdanma olabilir. Böylelikle bu yıl Türkiye'ye 1 milyar civarında nakit girerse bu seneyi kurtarabiliriz gibime geliyor.

BAYKAL : Sayın Gönensay, acaba bu görüşlere ilâve etmek istediğiniz herhangi bir husus var mı?

GONENSAY : Mustafa Bey tedbir konusunda % 50 vergi indirilirse Turist dövizinde, daha ucuz tutulursa işçi dövizinin de gelmesi sağlanır. Çünkü dışarda o fiyatı verme temayülü ortadan kalkar dedi.

Bu ancak şu şekilde varit olabilirdi. % 50 seyahat ve % 50 vergiyi kaldırdıktan sonra daha ucuzdan vereceğimiz turistik döviz miktarını önemli miktarda arttırabilseydik o zaman o düşük fiyat, Avrupa piyasasındaki işçi dövizinin fiyatını da etkilerdi. Ama bu o kadar cüz'î bir miktardır ki o vergi olsa da olmasa da gerçek talep onun çok üzerinde bir fiyatı tesbit edecek.

O bakımdan ben o tedbirin etkili olacağı görüşüne katılmıyorum. Ama ikinci görüşünüze, yani bizim bankalarımızın oradaki fiyat üzerinden para bozması, çok önemli tabii. Asıl önemli olan bence odur.

Ordan 500 milyon dolar kadar bir miktar bu sene kolayca gelir. Benim elimdeki bilgiler bunu göstermektedir.

BAYKAL : Sayın Alkin acaba sizin ilâve etmek istediğiniz herhangi bir husus var mı?

ALKİN : Efendim ben zihnimi kurcalayan bir iki soruya cevap arıyorum. Yani, bu son enflasyon, para darlığı, görelî fiyat yapısını acaba yozlaştırıyor mu? Dejenere ediyor mu? Çünkü harcıalem mallar için bir talep daralması bahis konusu değildir. Besin maddeleri, temizlik maddeleri vs. gibi. Harcama akımı onlara yönelmiş ve dayanıklı tüketim mallarına talep daraldıkça Türkiye'de bu yıl hızlı bir görelî fiyat değişikliği yapısı değişikliği içerisine girermiyiz? Onda bir endişe var mı? Bilmem hatalı mı düşünüyorum? Bunu da bağlantılı olarak yine sayın Aysan'dan sormam gerekecek. Para darlığı sayın Gönensay'ın da söylediği gibi bu talepten kopan fiyat eğilimleri konusunda yüksek kârla çalışma zorlaması ortaya çıkartacaktır. Yüksek kârla çalışma yüksek fiyatla çalışma demek olduğuna göre, bu durum gözümlü fiyat yapısını yozlaştırıcı ve sorunun boyutlarını hızla büyüten bir eğilim olarak ortaya çıkabilir mi?

BAYKAL : Sayın Aysan bu konuda sizin görüşünüzü rica etsek.

AYSAN : Efendim fiyatları yozlaştırıcı o kadar çeşitli mekanizma faaliyetteki Türkiye'de pek tabii etkisi olur. Yani özellikle enflasyona karşı alınan önlemler, diğer fiyat artıcı faktörler, fiyat yapısını görelî olarak değiştirir. Benim kanımda enflasyonla mücadele düşük fiyatla olmaz. Yani talep oraya yönelecekse bırakın o fiyatlar yükselsin. Benim görüşüme göre talep nereye yükselirse fiyatı da aynı düzeye yükseltmek lâzımdır. Ondan sonra talebi emmek fırsatı doğar. Halbuki biz talep nereye yönelirse ordaki fiyatı zorla aşağıda tutmaya çalışırız. Yani devletin fiyat denetimi politikası hence çok hatalıdır.

ALKİN: Tam tersi bir eğilim çıkabilir mi? Ben onu da söylemek isterim. Yani talebin yönelmediği kesimlerde yüksek kârla çalışma endişesi finansman güçlüğünden dolayı fiyatları yüksek tutabilir mi? Sayın

Gönensay'ın söylediği gibi talepten fiyat kopması, fiyat itmesi bütünü hızlanabilir mi? 1978 yılı içerisinde.

AYSAN : Fiyat mekanizmasını etkileyen bürokratik şeyleri iyice incelemek lâzımdır. Bu Hükümetin aldığı önemli önlemlerden bir tanesi oraya biraz mantık getirmesidir. Ama orada daha çok alınacak tedbir vardır. Bence fiyat denetimlerini ortadan kaldırmak ve kalite denetimine ağırlık vermek daha doğru olur. Yani mal kalitesi önemli bir problemdir. Türkiye'de devlet önce onu denetlesin. Ama fiyatı mümkün olduğu kadar serbest bıraksın ki enflasyonla mücadele fırsatı doğsun.

Bir de petrol sorunu var. Petrol sorunu üzerinde uzun uzadıya konuşulmakta. Petrole % 100'e yakın bir zam, 15 ile 25 milyar lira arasında hazineye bir ek gelir sağlayacaktır. Bundan başka talebi de kısabilir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığından direkt gelen bilgilere göre bu pek olası değil. Gelen bilgilere göre petrol tüketiminin Türkiye'de çok büyük bir kısmı «Fuel oil» biçiminde kullanılmaktadır. Gerçi % 100 petrol zammı hazineye görünüşte bir varidat temin edecektir ama, Tüketimin çoğu kamu kesiminde olduğundan, bir elle alınan öbür elle verilme biçiminde, net olarak ancak 5 milyar liralık bir varidat sağlayacaktır deniliyor. Bu da yabana atılacak bir para değil ama ürkütülen kurbağaya değil. Kanımca Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bir canlanmayı beklemektedir. Yani petrol fiyatlarındaki artışın maliyet yapısını psikolojik yönden etkileyemeyeceği bir dönemi beklemektedir bu zammı yapmak için. Onların kanımları, zammın talebi hiçbir şekilde kısmıyacağı biçimindedir.

Son bir nokta olarak ihracatta ilk üç ayın ortalamasına göre bir artış var ama çok da anlamlı değil. İlk üç ayın ortalaması yaklaşık 160 milyon dolar civarında. Nisan ayında 23 milyon dolarlık bir artış

var. Pek fena değil amma çok da anlamlı bir durum değil. İşçi dövizlerinde ise hemen hemen çok büyük bir değişiklik yok. İlk üç ayın ortalaması 53 milyon dolar civarında. Nisan ayının katkısı ise 55 milyon dolar. Demekki burada da çok büyük bir sıçrama meydana gelmemiş. Bu talep devam ederse ne olursa olsun ihracatın 2 milyar doları, işçi dövizinin de 1 milyar doları aşması olasılığı pek yoktur.

BAYKAL : Sayın Çiller acaba ilâve etmek istediğiniz bir husus var mı?

ÇİLLER : Çok teşekkür ederim. Benim ilâve edecek başka bir konum yok. Yalnız şunun altını vurgulayarak söylemek lâzım. Hakikaten bugün ekonominin felâket çanları çalmaktadır. Bunu özel sektördeki yatırımların tamamen durmasından görüyoruz. Büyük Holdinglerin yatırımlarına baktığınız zaman arkasında bir Banka sahibi olan büyük holdinglerin yatırımları tamamen durmuş durumdadır. Mütteahhitler Hükümetten para alamaz durumdadırlar. Likiditelerini aldıkları temsiliklerle sağlamaktadırlar. Bu bakımdan ben sayın Aysan'ın para arzındaki bugünkü politikanın devam etmesindeki görüşlerine ben katılamıyorum. Çünkü eğer para arzındaki bu kısıtlamalar önümüzde bir iki ay daha devam ederse, her ne kadar «Türkiye'deki ithalâta ait bir ekonomik durgunluk ondan sonraki altı ayda da bir canlılık çevresi başlar» şeklindeki görüş yerinde ise de, bu seneki ekonomik durumun değişik boyutlara ulaşacağını ve özellikle hükümetin belirli bir ekonomi politikasının olmamasından dolayı bir «kaos» gidis durumuyla karşıya kalılabileceğinden endişe duymaktayım. Bu nedenle hükümetin belirli bir politikayı, hiç olmazsa psikolojik anlamda kamuya duyurmasında ve gerekli önlemlerin alındığının işaretinin verilmesinde kanımca yarar vardır.

AYSAN : Efendim izin verirseniz bir noktayı açıklamak istiyorum.

litikannın çerçevesi içinde bulunduğumuz para darlığı düzeninde bu politikanın çerçevesi içinde bulunduğumuz para darlığı düzeninde bu politikadan vaz geçmelimi sorusuna ben hayır diyorum. Mantıklı olarak şunu yapmış, pek tabii eksik noktaları var bu politikanın, işte petrol fiyatları gibi, şu gibi, onları tamamlamalı. Örneğin kömür sorunu var. 253 liraya linyit satıyor. 1500 lira iken piyasada. Yani orda da var bir derd. Ama ondan sonra Türkiye Kömür İşletmelerine Garp linyitlerine ne oluyor, onu tetkik etmek lâzım. Bilâncoları hiç de iç açıcı değil. Bir yıllık hasılatı ücret politikasının % 75'ini karşılıyor. Şimdi böyle bir durumla karşı karşıya iken ve elimizde bazı işeretler varken paranın dağılımında bazı gelişmeler bulupta bu politikanın bir rahatlama olacağını tahmin ettiğim için bu politikadan vaz geçmeye ihtiyaç yoktur diyorum. Ben ikinci altı ayda çok büyük tehlikelerle karşılaştığını tahmin etmiyorum. Çünkü ikinci altı aylar bizde genellikle genişletici türden etki gösterirler. Onun için bu politikayı tamamen fren sıklıyaya kadar götürmek doğru değil. ama geçen yılki artış düzeyinde banknot hacmini geliştirmekte yarar vardır. Yoksa bu senenin enflasyonu daha hızlı artmasını gerektirirdi.

GONENSAY : Mustaya Bey'in söylediklerine katılıyorum. Bunun yanında para politikasının biraz daha esnek olması bu genel ilkeler çerçevesinde daha olumlu olur. Çünkü biliyorsunuz bizde para politikası konjonktürden ziyade kamu kesiminin nakit ihtiyacı dolayısıyla dolaylı olarak ortaya çıkıyor, onun için esnekliği yok. Böyle dönemlerde, bilhassa böyle krize dönüşebilecek dönemlerde temel prensipler içersinde bir istikrar politikası içersinde özel kesim banka kredilerinden daha esnek oynayabilme olanağı bence yeterli kalır fakat genel olarak katılıyorum sizin söylediklerinize.

BAYKAL : Teşekkür ederim.

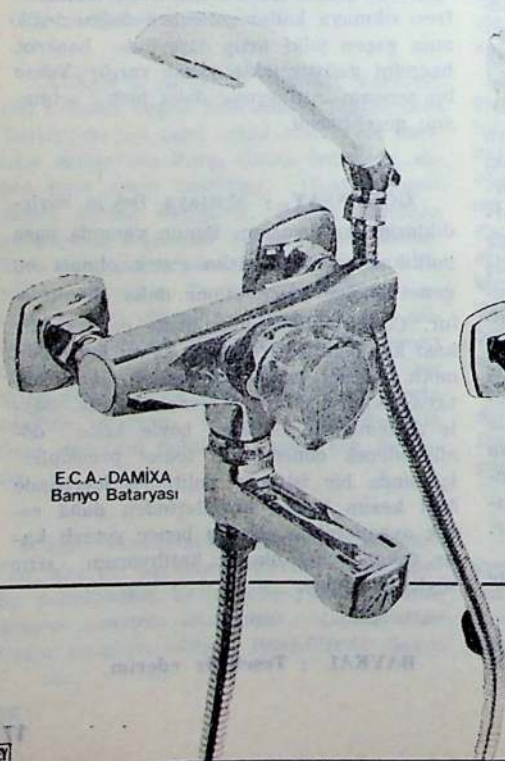
1978 yılı ekonomi politikası ve bu po-

E.C.A' yı
yalnız **E.C.A** aşar..

iste

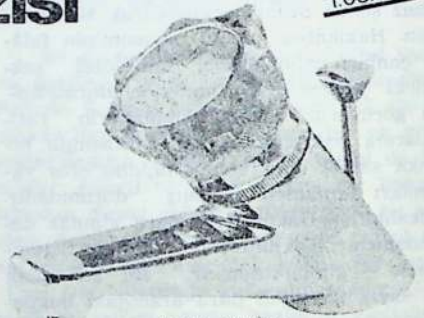
E.C.A-damixa yenilikler dizisi

YENİLİK
1.03.007

E.C.A-DAMIXA
Banyo Bataryası

YENİLİK
1.08.038

E.C.A-DAMIXA
Tek Gövdeli Lavabo
Bataryası

YENİLİK
1.15.007

E.C.A-DAMIXA
Eviye Bataryası

Genel Dağıtım
ELMOR
Tesisat Malzemesi
Ticaret A.S.
Karaköy-İstanbul

Dr. Aurelio Peccei ile bir söyleşi

Roma Klübü'nü kuruluş çalışmaları 1967 yılında, İtalyan sanayicisi Dr. Aurelio Peccei ile bir İngiliz bilim adamı olan Dr. Alexander King'in bir araya gelmeleri ile başlamıştır. Her ikisi de, insanlığın karşılaştığı birbiriyile ilgili karmaşık sorunlara bir çözüm bulmak için çalışmanın gerekliliği üzerinde bir fikir birliğine varmışlardır. Klübün, kurulduğu 1968 yılından bu yana dünya kamu oyunu etkilemek amacıyla yaptığı en önemli çalışma «Ekonomik Büyümenin Sınırları» adıyla yayımlanan rapor olmuştur. Daha sonra hazırlanan beş ayrı rapor, insanlığın geleceği ile ilgili sorunlarına değişik bilim dallarından yararlanarak çözüm bulma amacını gütmüştür. Kulüp üyeleri, değişik ülkelerin Devlet Başkanları ve yüksek devlet memurları ile sürekli olarak toplantılar yapmakta ve sorunları görüşmektedir. Roma Klübü, bir bütçe, örgüt veya yönetmeliğe bağlı olmaksızın bütün dünya kamu oyunu bilinçlendirmek için çalışan bir çok tanınmış kişiden oluşmaktadır. Politik bir güç olmak veya yeni bir ideoloji oluşturmak gibi bir özelliği yoktur.

İ. Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Kemal Tosun'un davetlisi olarak ülkemize gelen Dr. Aurelio Peccei ile Dr. Esin Ahmet, Dr. Beyza Oba ve Dr. Haluk Ünal, Banka ve Ekonomik Yorumlar adına «Günümüz Dünyasının karşılaştığı sorunlar ve bunların çözümleri», konusunda bir söyleşide bulunmuşlardır.

Soruları cevaplayan Roma Klübü Başkanı Dr. Peccei'nin 1969 yılında yayımlanmış «The Chasm Ahead», ve 1977 yılında yayımlanan «The Human Quality» adlı iki kitabı vardır.

Dr. Peccai, Roma Klubü'nün ilk kitabı «Ekonomik Büyümenin Sınırları»nda dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlar teşhis ediyor, ikinci kitap olan «Dönüm Noktasında İnsanlıkta ise bu sorunların çözümleri ve yeni bir dünya görüşü (etik) öneriliyordu. Sizce, bu dünya görüşünün niteliği nedir?

Dr. PECCEİ : «Dünya görüşü» bir değerler sistemidir; bireyin «iyiliği», toplumların «iyiliği», bugunun ve yarının «iyiliği» konularına yöneliktir. Diğer bir deyişle, dünya görüşü insanlığın iyiliği ile ilgili bütün ilkelerin toplamıdır. Dünya görüşü olmadığında insanlık için orman kanunlarının nüküm sürdüğü görülür.

Atalarımızın kurduğu bu dünya günümüzün koşullarına uymaktadır. Atalarımızdan daha güçlü olduğumuzdan daha da büyük sorumluluklar taşımaktayız. Yeni dünya görüşü geçmiştekinden çok daha farklı olmalıdır; bugünün insanının elinde çevresini değiştirme gücü vardır ve bu gücü kullanmakta daha dikkatli olmak zorundadır. Yeryüzünde varolan bütün türlerin sürekliliği ya da yok olması insanoğlunun elindedir; diğer bir deyişle hakim tür olarak dünya yöneticileri sayılan insanlar aynı zamanda da bu dünyanın koruyucularıdır. Bu nedenle hem kırılların hem de yoksulların dünya görüşü değiştirilmelidir. Bu yeni dünya görüşünün değiştirilmemesi insanlığın sonunu belirleyecektir. İnsanlığın toplumsal sorumluluğu elden geldiğince nüfus artışını önlemektir. Şu anda dünya üzerinde dört milyar insan yaşamaktadır. Günümüzde insanoğlu yeni teknolojiler geliştirmek, mevcut kurumları iyileştirmek ve birbirlerine karşı daha anlayışlı ve duyarlı olma zorunluluğundadır ve bu kapasiteye de sahiptir.

Sizce, bu yeni dünya görüşü nasıl yayılacaktır? Eğitim bir çözüm olarak düşünülebilir mi?

Dr. PECCEİ : Bu yeni dünya görüşünün gerçekleştirilmesi bütün dünyadaki

«insanların niteliğinde» bir değişiklik gerektirir. Yeni dünya görüşünün nasıl geliştirileceği incelendiğinde geleneksel eğitim kavramının çok geçerli olmadığı kanısındayım. Çünkü bu eğitim kavramı yukarıdan aşağıya yöneltilen bir bilgi akışını içerir. Gerçekte kimsenin kimseyi «eğitmeye» hakkı yoktur. Sorun öğrenme kavramı çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu yeni dünya görüşünün geliştirilmesi aynı kademedeki bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini eğitmeleri ve birlikte öğrenme sürecidir.

Geçmişe kıyasla günümüzde çevremiz çok hızlı değişmektedir. Bugün bireyin çevresindeki boyutlar daha büyük, karmaşıklıklar daha karmaşık, belirsizlikler, karşılıklı bağımlılıklar daha fazla, hız daha hızlıdır. Bütün bu olguları kavrayabilmek ve uyum sağlayabilmek ancak yeni bir öğrenme süreci ile sağlanabilir. Yukarıda niteliği belirtilen bu süreç «insan niteliğinin» gelişmesine katkıda bulunarak değişen dünyada yaşamayı mümkün kılar.

«The Human Quality» adlı kitabınızda, nüfus artışının kontrolünü «insanlığın niteliğinin» artışı açısından gerekli görüyorsunuz. Bugün gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler ele alındığında bunun gerçekleştirilmesi ne gibi ideolojik sorunlar yaratabilir?

Dr. PECCEİ : Gerçekte, gelişmiş ülke insanı içinde bulunduğu topluma, az gelişmiş ülke insanına kıyasla daha az uyum sağlayabilmektedir. Savaş teknolojisi üzerine çalışan bir bilim adamı eğitim görmemiş bir kimseden daha çok topluma zarar vermektedir. Biyolojideki ilerlemeler insan hücresinin aynısını yapay olarak geliştirebilir; bu ve benzer sonuçları insanın kontrolünden çıkmış ilerlemeler sonuçta tüm insanlığın yararından çok zararına olmaktadır. Şu anda elimizdeki bilimsel bilgi birikimi kullanabileceğimizden çok daha fazladır. Bu bilgi seviyesi şu anda dondurulsa insanlık büyük bir zarar görmez. Bundan sonra yapılması gereken, daha ileri gitmeden

önce, bugünün dünyasını kavrayabilmek için temel bilimlerden çok insan bilimlerinin daha dengeli ve uyumlu bir gelişmesinin sağlanmasıdır.

Sizce bu tür bir sınırlama insan doğasına aykırı değil midir?

Dr. PECCEI : Yeni dünya görüşü ile ilgili değişikliklerin yapılması diğer bir deyişle dünyanın şu andaki gidişinin durdurulması insan doğasına aykırı değildir. Çünkü insan yapısının değişimi belirli bir zaman süresini gerektirir; geçmişin bakiş çerçevesi, atalarımızın yasakları günümüzün düzenine uygun olmamakla beraber varlığını sürdürmektedir.

Bu çerçevede yaklaşıldığında fikirlerinizin yaygınlaşması ve etkinlik kazanması ne kadar bir zaman süresini gerektirir?

Dr. PECCEI : Roma Klübü 10 yıl önce kurulmasına rağmen bazı konularda somut ilerlemeler olmamıştır. Örneğin; hukuksal yapıda bir değişim 10 yılda gerçekleştirilemez. Fakat bu sürede futbolda değil ama sanatta ortak bir görüş sağlanabilmektedir. Böylece, 350 yıldır var olan bir ülkenin tarihinde 10 yıllık bir süre oldukça önemsizdir fakat fikirlerin yayılması için oldukça yeterlidir.

Bu önerdiğiniz fikirler hangi çerçevede gerçekleştirilebilir?

Dr. PECCEI : Hepimiz biliyoruz ki ulusal bağımsızlık bugünün yaşantısında bir düşür. Örnek olarak İtalya ve yeni Afrika Ülkelerini gösterebiliriz. İtalya'nın kuzey ve Güneyinde yaşayanlar arasındaki farklılık, Alpler çevresinde değişik sınırlar içinde yaşayan insanlar arasındaki farklılardan çok daha fazladır. Bu nedenle ulusal sınırlar içinde veya ülkeler üstü bir örgütlenmeden çok ülke içinde bölgesel (subnational) merkezkaç bir yönetim sistemi daha etkin olabilir. Böyle bir yönetimin altyapısı halen Avrupa

ülkelerinde mevcuttur. Örnek olarak, İngiltere'de İskoçya ve Galler Bölgesi, Almanya'nın eyaletleri (Länder) veya Fransa ve Belçikadaki farklı bölgeler gösterilebilir.

Avrupa bu yeni dünya görüşü ve yaşam şeklinin doğal bir öncüsü durumundadır. Çünkü Avrupalılar konuları ve çevreleri gereği değişimin daha çok bilincindedir. Zira gelecekte Avrupa diğer ülkelere göre daha fazla problemle karşılaşacaktır. Şu anda Avrupa'nın doğal kaynakları tükenmiş durumda, yiyecek dengesi gereksinimlerini ancak karşılayabilmekte, genişleyebileceği büyük alanlar bulunmamakta ve coğrafi nitelikleri yüksek bir yaşam düzeyini gerektirmektedir. Bütün bu sınırlamalar çerçe-

vesinde Avrupa «yaşamın niteliğini» arttırmak konusunda dünyaya öncülük edecektir.

Birleşmiş Milletler veya AET, şimdiki durumlarıyla bu değişime öncülük edecek niteliklere sahip kuruluşlar değildir

Türkiye'nin bir geçiş toplumu olduğu dikkate alındığında bir yandan sanayileşmenin getirdikleri diğer yandan da geleneksel kültürünün nitelikleri bir ikilem yaratmaktadır. Bu iki sorunun bağdaştırılması açısından ne gibi çözüm yolları önerebilirsiniz?

Dr. PECCEİ : Türkiye'nin özel coğrafi konumu ve tarihi gelişimi içinde bu değişime uyum, uzun dönem amaçların belirlenmesi ile gerçekleştirilebilir. Her şeyden önce geleneksel değerlerin korunması ve devam ettirilmesi gerekir. Modernleşme sürecinde yanlış stratejiler uyarlanmamalıdır. Örnek olarak Coca-Cola kültürünün benimsenmesi ele alınabilir. Bu süreç içinde sanayileşmede uygulanabilecek iki stratejiyi önerebilirim. İlk olarak, dünya pazarlarında rekabet edilebilecek ana sektörlerin seçilip değerlendirilmesi; ikinci olarak ta iç pazarda, ulusal güvenlik ve toplumsal konuları dikkate alacak hangi diğer gerekli sektörlerin geliştirileceğini belirlemek gerekir. Görüldüğü gibi bu oldukça zor bir iştir.

Türkiye uzun dönemde yalnız kalmaz. Tek çözüm yolu, kendine özgü niteliklerini koruyarak İslâm dünyasında değil de Batı Avrupa'da yerini almaktır.

Avrupa Türkiye'yi hangi çerçevede kabul etmektedir?

Dr. PECCEİ : Avrupa, gerçekte, Türkiye'yi Akdeniz ülkeleri arasında görmektedir; Portekiz, İspanya, Yunanistan ve Türkiye'nin AET'de yer almasını istemektedir.

Ülkelerin bu tür anlaşmalarla birleşmeleri çok yararlı olmaktadır. Arapları ele alırsak birleşmedikleri takdirde sadece birer zengin ülke olmaktan öte gidemeyeceklerdir.

Bakin genç arkadaşlarım, bir noktanın üzerinde durmak istiyorum; bizim kuşağımız 2 Dünya Savaşı başlatmış, 2 atom bombasını atmış, Nazizm, Faşizm, ve Stalinizm'i yaratmış «kara» bir nesildir. Bizim zamanımızda Afrika'nın vahşi hayvanlarının % 90'ı yok edilmiştir. Neredeyse, çocuklarımız fil ve kelebekleri kitaplardaki resimlerden tanıyacaktırlar. Şunu söylemeliyim ki, bütün bunları sonuçlarını tahmin etmeden yaptık. Sizlere bu yanlışları düzeltme düşüyor.

Dünyanın bugünkü durumuna ilişkin görüşlerinizi sanayileşme olgusu ile bağdaştırabilir miyiz?

Dr. PECCEİ : Zamanımızdaki sanayileşmenin bedelini bizler ödemedik. Bu bedel gelişmenin sağladığı yararların değerini çok azaltmıştır. Hatta diyebiliriz ki sanayileşmenin ahlaki mahiyeti bile çok fazla olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz atom bombası örneğinde de görü-

lebileceği gibi bilimsel ilerlemeler insanların yararına olduğu kadar zararına da olmaktadır.

Temel bilimlerde karşılaşılan sorun insan bilimlerinde de söz konusu değildir. Şöyle ki daha iyi bir gelecek düşüncesiyle insanlar kullanılabilirler, bu da sizce ahlâkî bir sorun yaratır mı?

Dr. PECCEİ : Bu konu ile ilgili olarak, insanlara seçme hakkını vermede

maksimum katılımı sağlayacak küçük yönetsel birimlerin gerçekleştirilmesi en önemli sorunlardan biridir diyebilirim. Bu gelişmeyi «yeniden kabileleşme» olarak nitelendirenler olsa bile diktatörlükle yönetimden daha iyi olduğu bir gerçektir.

Yaşam çok yönlü ve çoğulcudur; tekdüze değil. Ve bu nitelikler açısından «insanlık ekosistemi» çok zengindir.

..bir tanesini seçiniz

- herkese 200.000 lira
- çocuklarımıza 300.000 lira
- emeklilere ikramiyeleri kadar

ev kredisi

çocuklarınıza huzur,
yaşamınıza güven,

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

MEBAN

Sermaye Piyasası

1977 Yılığ

Hisse senetleri piyasada en çok
sirküle eden 50 Şirketin
son 5 yıllık faaliyet sonuçları.

Son üç yıllık hisse senedi fiyat grafikleri.

Son üç yıllık dönem içinde
hisse senedi fiyatlarında
meydana gelen değişimlerin nedenleri.

Geçmiş yıllarla mukayeseli olarak
1977 yılında sermaye piyasasında
meydana gelen gelişmeler.

Altın Piyasası.

Türkiye'de ilk kez yayınlanan
MEBAN SERMAYE PİYASASI 1977 YILLIĞI'nı
Meban'ın merkez ve şubelerinden temin edebilirsiniz.
Fiyatı: 250 TL

Meban

Menkul Değerler Bankerlik ve Finansman A.Ş.

İstanbul :

İstiklâl Caddesi

Odakule İş Merkezi Kat: 17

Beyoğlu - İSTANBUL

Tel. : 43 09 32 - 44 28 36

45 17 65 - 45 64 20

Ankara :

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı

İstaş Han, 8/10

Yenişehir - ANKARA

Tel. : 17 42 66 - 25 29 82

18 57 18

İzmir :

Cumhuriyet Bulvarı

1378 Sokak, 4/4

Alsancak - İZMİR

Tel. : 14 71 45

14 01 64

Sermaye Piyasası

Nerededir ? Nereye gidiyor ?

Doç. Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ

Doç. Dr. Ünal BOZKURT

Genel görünüşüyle durgunluk ve bekleyişin hakim olduğu sermaye piyasasında Haziran ayı içinde hisse senedi ve tahvil piyasaları farklı gelişme göstermişlerdir. Hisse senedi piyasasında hüküm süren durgunluk bu ay içinde de devam etmiş ve fiyatlar düşme trendlerini devam ettirmişlerdir. Nitekim Fiyat İndeksimiz Haziran ayında 134.63'e gerilemiştir. Diğer taraftan tahvil piyasasını büyük ölçüde etkileyecek iki önemli gelişme olmuştur. Önce devlet tahvillerinin faiz oranı % 11'den % 14'e ve kısa bir süre sonra da özel sektör tahvillerinin faiz oranı % 18'den % 21'e yükseltilmiştir.

Devlet tahvilleri faiz oranının yükseltilmesinin amacı, bu tahvilleri diğer tasarrufları değerlendirme araçlarına (vadeli banka mevduatı, özel sektör tahvili, hisse senedi...) oranla nisbi olarak daha çekici kılmak ve bundan daha önemlisi ekonominin içinde bulunduğu darboğazdan çıkmasını kolaylaştırmak amacıyla piyasadaki para çekerek enflasyonu önlemeye çalışmaktır.

Devlet tahvillerinin faiz oranının yükseltilmesi yanında uygulamasında da geçmiş yıllara oranla bir değişiklik getirilmektedir. Önceki yıllarda, satış süresi içinde tahviller işlemiş faizleri oranında nominal fiyatlarının altında satılmaktaydı. Yeni uygulama ile satış fiyatı 860 TL. ile başlamakta. 4 Kasım 1978 tarihine kadar ayda 10 TL. vebutarihten 4 Mart 1979 tarihine kadar 20 TL. artırılmaktadır. Bu durumda sözkonusu tahvillerin satış fiyatları şöyle olmaktadır.

Tarih	Fiyat (TL.)	
	Alış	Satış
15 Haziran 1978 — 4	—	860
5 Temmuz 1978 — 4	860	870
5 Ağustos 1978 — 4	870	888
5 Eylül 1978 — 4	880	890
5 Ekim 1978 — 4	890	900
5 Kasım 1978 — 4	900	920
5 Aralık 1978 — 4	920	940
5 Ocak 1978 — 4	940	960
5 Şubat 1978 — 4	960	980
5 Mart 1978 — 31	980	1000

sermaye piyasasında bilirkişi

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğimiz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yöneltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'î bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkişi,,

mentaş
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim · İSTANBUL
Telefon : 45 55 29 · 49 99 27 · 45 66 14 · 44 85 57 · 49 34 38

Bu uygulama sonucunda 15 Haziran 1978'de 1000 TL. nominal değerli tahvili 860 TL.'ya alan bir yatırımcının kârlılığı (yıllık olarak elde tutma verimi) tahvilin satıldığı tarihte, başka bir deyişle elinde tuttuğu süreye göre büyük farklılık gösterecektir. 15 Haziran 1978'de 1000 TL. nominal değeri tahvili 860 TL.'ya alan bir yatırımcının kârlılığı (yıllık olarak elde tutma verimi) tahvilin satıldığı tarihte, başka bir deyişle elinde tuttuğu süreye göre büyük farklılık gösterecektir. 15 Haziran 1978'de 860 TL.'ya alınan ve 143 gün elde tutulduktan sonra 5 Kasım 1978'de 900 TL.'ya satılan tahvilde, elde edilen kâr sözkonusu süre için 40 TL. olmakta bu 40 TL.'lık kâr alış fiyatı olan 860 TL. üzerinden yıllık % 11.87 lik bir kârlılığı ifade etmektedir. Diğer taraftan aynı tarihte satın alınan bir tahvil 203 gün elde tutulduktan sonra 5 Ocak 1979 tarihinde satılacak olursa yıllık kârlılık % 16.73 ve 1 Nisan 1979 da satılacak olursa yıllık kârlılık % 20.63'e yükselecektir. Fiyatların satış süresi içinde aylara göre bu şekilde farklılaştırılması, yatırımcıların satın aldıkları tahvilleri ellerinde daha uzun süre tutmaya özendirilmektedir. Satış süresinin sonunda ise devlet tahvillerinin verimi % 14 olacaktır. Eski yıllarda olduğu gibi bu yeni oran eski yıllarda çıkarılmış olan devlet tahvilleri için de geçerlilik taşımaktadır.

Devlet tahvillerinin faiz oranı % 14'e yükseltirken özel sektör tahvillerinin faiz oranı da % 21 yükseltilmiştir. Bu canlılık birincil ve ikincil piyasalar için de sözkonusu olmaktadır. Tebliğ etkisini hemen göstermiş ve yeni tahvil çıkarma çalışmaları yoğunlaşmaya başlamış olup önümüzdeki günlerde büyük tahvil ihraçları beklenmektedir.

İkincil tahvil piyasasındaki hareket, % 21'lik yeni faiz oranının, paraya çevrilebilir tahvilleri, başka bir deyişle 1976 ve 1977 yıllarında bu ad ile çıkarılmış tahvilleri de kapsamından ileri gelmektedir. 1976 yılı içinde çıkarılan 1556.5 Milyon TL.'lik kısmı ise paraya çevrilebilir tahvil niteliğindedir. 1977 yılında çıkarılan 1382.9 Milyon TL.'lik tahvilini 488.5 Milyon TL.'lik kısmı ihracından iki veya üç yıl sonra paraya çevrilebilir tahvil ve 76.5 Milyon TL.'lik kısmı ise paraya çevrilebilir tahvil niteliğindedir. 1977 yılında çıkarılan 1382.9 Milyon TL.'lik tahvilin ise 893.5 Milyon TL.'lik kısmı ihracından iki veya üç yıl sonra paraya çevrilebilir tahvil ve 81 Milyon TL.'lik kısmı paraya çevrilebilir tahvil niteliğindedir. Ayrıca 1978 yılı içinde çıkarılan 495.5 Milyon TL.'lik tahvilin tamamı ihraçtan iki yıl sonra paraya çevrilebilir tahvidir. Mu durumda toplam 2.034.5 Milyon TL. tutarında tahvilin faizi % 18 den % 21'e yükseltilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, normal tahvillerin faiz oranı ise % 18 de kalabileceği gibi tahvili çıkaran ve aracılık eden kuruluşlar tarafından % 21'e kadar yükseltilebilecektir.

Bu uygulama paraya çevrilebilir tahvillerin çekiciliğinin artmasını sağlarken, bunların değerlerini de artırmakta, başka bir deyişle normal tahvillere oranla prim yapmalarını sağlamaktadır.

Tahvil piyasasındaki bu gelişmeye karşılık hisse senedi piyasasında bir süreden beri görülen durgunluk hala devam etmekte ve hisse senedi fiyatları büyük ölçüde düşme göstermektedir. Bunun sonucunda Ocak 1974 itibarıyla 100 kabul edilen indeks Haziran ayında 134.63'e düşmüştür. Bu indeks değeri 1978 yılının en düşük değeri olup Eylül 1977 düzeyine eşit bulunmaktadır.

Fiyatları büyük ölçüde düşen hisse senetleri, fiyat yükselişleri sırasında en çok dezer kazanmış olan hisse senetleri olmaktadır. Bu hisseler arasında özellikle İş Bankası, Otosan sayılabilir. İş Bankası hissesi 28.000 TL. dan 16.000 TL'ya ve Otosan ise 16.000 TL'dan 7.000 TL'ya gerileme göstermiştir. Ayrıca Sunta 6250 TL'dan 5000 TL'ya, Bursa Çimento 3400 TL'dan 2300 TL'ya ve Karton 6100 TL'dan 430 TL'ya düşmüştür.

Burada özellikle belirtilmesi gereken bir nokta, piyasadaki fiyatların pek sıhhatli olmadığıdır. Hisse senedi alım satımıyla uğraşan bankerlerin alış ve satış fiyatlarının birbirinden çok büyük oranlarda farklılık göstermektedir. Bu bakımdan hisse senetlerinin gerçek değerlerini belirlemek bir ölçüde imkânsız olmaktadır.

Bu durumu doğuran nedenler, hisse senetlerinin bankerlere olan maliyetinin yüksek olması, başka bir deyişle bankerlerin bu hisse senetlerini bir süre önce yüksek fiyatlardan satın almış olmaları sonucunda satış fiyatlarını yüksek tutmak zorunda olmaları ve spekülasyon amacıyla düşük fiyattan hisse senedi almak istemeleridir. Kendileri bu ortamda hisse senedi satın alımını büyük ölçüde durdurduklarından alış fiyatları çok düşük düzeylerde bulunmaktadır.

Hisse senedi piyasasında görülen bu durgunluğun bir süre daha devam etmesi ve yaz sonuna doğru bir canlanmanın başlanması beklenmektedir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi
(Oyak 1974 = 100)

Ay:ar	1975	1976	1977	1978
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09
Mart	96.67	121.11	123.65	166.73
Nisan	97.86	125.34	136.12	163.05
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63
Temmuz	94.58	119.81	128.22	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	
Eylül	98.65	126.02	134.48	
Ekim	101.24	137.81	139.11	
Kasım	104.46	119.19	139.00	
Aralık	109.20	117.44	141.93	

Sıra No.	ŞİRKETİN ADI	KAVİTELİ SERMAYE (000 TL)	TAKVİM YILI KARI (000 TL)			DAĞITILAN KAF PAYI (TL)			RİYAZA FİATİ (TL)				HACİZAR 1978
			1975	1976	1977	1975	1976	1977	HAZİRAN 1977	15 MART 1978	15 NİSAZ 1978	KASIM 1978	
1	ARÇİMENTO	105.000	24.300	42.300	58.000	20,00	20,00	25,00	1.500	2.150	2.200	2.100	1.800
2	ALTAŞ	30.000	8.215	13.400	21.900	15,00	15,00	20,00	1.600	1.800	1.800	1.700	1.750
3	ANADOLU CAM	350.000	198.000 ²	17.000	(50.000)	-	-	-	500	1.900	1.900	2.700	2.000
4	AFOVA	45.000	10.210	617	45.000	16,00	-	30,00	1.300	1.500	1.550	1.900	1.500
5	ASLAN ve ESMEBİŞAR	207.000	5.417	2.950	19.100	-	-	4,27	675	800	850	825	625
6	BAĞIÇ	209.000	17.195	40.000	50.000	40,00	40,00	39,00	3.500	3.100	2.950	2.900	2.700
7	BAĞIÇ	100.000	10.500	1.000	31.000	12,00	-	-	250	700	700	600	600
8	BATI ANADOLU ÇİMA	25.000	-	-	49.600	19,50	10,00	35,00	-	1.100	2.200	2.150	2.100
9	BİRSİ ÇİMENTO	63.000	-	21.300	56.400	-	20,00	43,75	1.650	2.900	3.300	3.400	2.300
10	ÇELİK HALAT	54.000	-	-	72.500	25,00	30,00	35,00	-	4.200	5.800	5.700	5.750
11	ÇİMSA	180.000	25.125 ²	11.858	71.000	-	-	12,00	1.075	1.250	1.200	1.400	1.400
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	172.685	210.000	239.100	37,50	20,00	50,00	2.600	2.150	2.500	2.200	2.200
13	ECZACIBAŞI Yat.H.	100.000	15.449	21.167	33.000	17,50	19,00	23,00	1.050	1.450	1.100	1.150	1.000
14	EGE GÜBRE	200.000	-	-	1.500	-	-	-	-	1.350	1.500	1.400	1.400
15	GÜBRE FAB.	400.000	148.659	110.000	38.700	31,25	20,50	16,25	2.500	1.600	1.750	1.650	1.700
16	GOOD-YEAR	81.000	-	40.000	24.000	-	30,00	30,00	2.000	1.600	1.800	1.700	1.500
17	HEKTAŞ	100.000	41.219	26.169	30.200	32,92	25,00	25,00	1.950	2.300	2.200	2.100	1.900
18	İŞBANKASI	40.000	200.373	523.915	650.730	144,70	201,50	231,50	10.500	24.000	25.500	28.000	46.000
19	İZOCAM	33.700	-	26.200	31.000	60,00	70,00	140,00	13.000	10.200	10.000	10.600	8.500
20	KARTONSAN	70.000	34.957	35.400	63.400	30,00	35,00	40,00	3.350	5.000	6.000	6.100	4.100
21	KAY	30.000	8.113	17.457	30.400	17,00	25,00	50,00	2.700	4.500	4.800	4.750	4.350
22	KOÇ HOLDİNG	300.000	207.333	247.000	419.600	29,00	20,00	25,00	1.800	2.150	2.100	2.000	1.850
23	KOÇ YATIRIM	400.000	104.462	116.000	125.000	17,50	19,00	20,00	1.100	1.300	1.300	1.200	1.200
24	KORDA	150.000	47.120 ²	83.000	79.000	-	15,00	20,00	2.000	3.100	3.400	3.100	2.500
25	KORUMA TARİHİ	105.000	56.493	21.500	19.000	35,00	35,00	35,00	3.200	3.500	3.400	3.200	3.000
26	LASSA	500.000	-	-	(24.000)	-	-	-	1.450	1.500	1.500	1.500	1.500
27	MAKİNA TAKİM	25.000	23.196	30.000	23.200	35,00	35,00	35,00	5.300	5.750	8.000	8.000	7.000
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	31.819	26.500	200.000	20,00	10,00	25,00	1.500	2.550	2.550	2.400	2.400
29	NASAŞ	195.000	65.000	106.000	124.000	23,00	20,00	25,00	2.000	2.400	2.500	2.600	2.300
30	NUH ÇİMENTO	71.500	35.900	16.500	(*)	25,00	25,00	62,50	2.600	3.400	5.300	5.000	5.000
31	OLUK	150.000	53.696	46.000	67.700	25,00	25,00	30,00	2.700	3.500	3.300	3.300	3.200
32	OTOSAN	90.000	-	-	212.000	50,00	77,20	130,00	-	18.000	12.000	16.000	7.000
33	PIVAŞ	100.000	12.700	12.600	40.000	14,00	15,00	20,00	1.850	2.000	1.900	1.800	1.800
34	PLASTİFAY	16.000	12.327	21.779	25.000	20,00	30,00	30,00	2.650	4.250	3.700	3.400	3.350
35	FOLYLEN	115.000	25.300	26.500	65.700	20,00	20,00	35,00	1.700	2.400	3.200	3.200	3.100
36	RAPAK	210.000	65.000	55.500	132.300	32,75	35,00	35,00	3.050	4.100	4.100	3.900	2.900
37	SARKUYSAN	150.000	-	-	135.900	-	20,00	50,00	-	2.550	4.500	4.500	4.200
38	SIEMENS	70.000	29.128	45.900	(9.700)	25,00	30,00	-	2.200	2.250	2.250	2.900	2.650
39	SİFAŞ	104.000	29.000	43.928	58.500	20,00	25,00	30,00	2.400	4.200	4.350	4.500	3.600
40	SUNTA	40.000	16.419	45.100	80.200	40,00	40,00	40,00	3.800	4.400	6.200	6.250	5.000
41	ŞİŞE CAM	100.000	39.900	64.000	178.800	15,00	22,00	30,00	1.700	5.000	5.000	4.000	3.200
42	TRANSİTİK Hol.	300.000	33.295	33.217	46.000	18,00	19,00	20,00	1.150	1.500	1.500	1.300	1.000
43	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	(31.499)	27.700	61.600	-	30,00	15,00	2.300	3.500	3.900	3.800	2.600
44	UNROYAL	150.000	(44.397)	38.558	34.900	-	18,75	15,00	1.700	1.850	1.850	1.750	1.700
45	YAPI VE KREDİ BANKASI	600.000	219.291	257.600	310.900	20,00	25,00	20,00	5.500	5.700	5.700	4.400	4.000

Not: 1) Parantez içindeki rakamlar zarar, 2) (*) kısımlı zarar göstermektedir.

2) (*) kupon kesildikten sonraki fiyatlardır.

3) (★) Bilgi elde edilmedi.

ithalat ihracat kambiyo
sorunlarınıza çözüm

Dış ülkelerdeki temsilcilikler
ve muhabirleri,

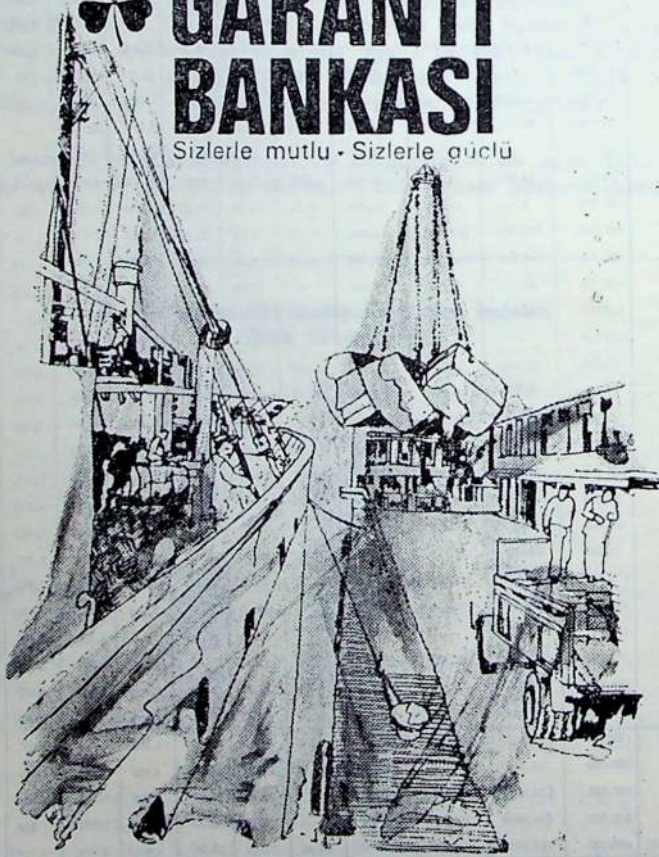
(ZÜRICH, STUTTGART Temsilcilikleri ve
dünyanın her yerinde 250 muhabir)

Dış Ticaret konusunda tecrübeli personeli
Modern bankacılık olanaklarıyla

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

1970'lerde Türk Sanayicisinin Dünya Görüşü

Dr. Beyzâ OBA
İ. Ü. İşletme Fakültesi

I) GİRİŞ

Sanayici ve dünya görüşü gibi sosyal olguların incelenmesi için içinde bulunulan sosyal ortamın sosyolojik, ekonomik, politik, felsefi dinamikleri tarihi bir gelişim içerisinde incelenmeli ve yorumlanmalıdır. Böylece Türk sanayicisinin dünya görüşünün Batılı sanayicinininkinden farklı bir tavır ve yorumla ele alınmasının gerekliliği kesindir. Bu nedenle 1970'lerde Türk sanayicisinin dünya görüşünü ele alırken zaman zaman Batılı kaynaklardan yararlanmakla beraber tümüyle tarafımızdan geliştirilen bir araştırmayı kullandık.

II) ARAŞTIRMANIN DÜZENLENMESİ

A) Kavramlar

1) Sanayici

Çalışmada sanayici kavramı içerisinde, profesyonel yöneticiler ve girişimciler ele alınmaktadır. Türkiye, sanayileşmenin henüz belirli bir evresinde olması nedeniyle sahiplik ile profesyonel yöneticilik arasında kesin bir ayırımdan söz etmek olanaksızdır. Ayrıca sanayileşmiş ülkelerde bile - A. Berle ve J. Burnham tarafından da belirtildiği gibi - kontrol açısından profesyonel yönetici ve sahip ayırımı yapılması mümkün olmakla beraber konuya makro açıdan yaklaşıldığında tek bir grup - sanayici - söz konusu olmaktadır.

2) Dünya Görüşü

Dünya görüşü sosyolojik, psikolojik ve felsefi boyutları içerir. Bireyin belirli davranışlar sonucunda karşılaşıacağı tepkileri öğrenme süreci -psikolojik boyut- her birey için aynıdır. Bu tepkilerin nitelikleri ise, -sosyolojik yönü oluşturan norm ve değerler sistemi- her toplumun kendi nitelik ve tarihine göre farklılıklar göstermektedir. Bütün bu sosyal çerçeve içerisinde özgür bireyin seçim ve tavrı ise konunun felsefi boyutunu oluşturur. Böylece dünya görüşü,

belirli bir sistem içerisinde bireyin başkalarının davranışlarını, sistemin kurallarını, kendi davranışlarını ve bu unsurların etkileşimlerini kavrayıp kendi tavırlarını yeniden şekillendirdiği bir enformasyon ilmkleşmesi olarak ele alınmalıdır.

B) Amaç ve Yaklaşım

«Türk toplumunda sanayicinin dünya görüşü ne doğrultuda olabilir?» amacını tartışabilmek için düzenlenen araştırmada iki yaklaşım kullanılmıştır:

1) Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve politik yapısı içerisinde sanayiciler toplumsal işlevlerini, rollerini nasıl algılamaktadır; diğer çıkar gruplarına karşı tutum ve yaklaşımları nelerdir?

2) Toplum içerisinde diğer kurumlarla -bürokrasi, rakipler, işgörenler, sendikalar v.b.g.- ilişkiler sistemi nasıl şekillenmektedir ve bunların ardındaki temel dünya görüşü sistemi ve/veya sistemleri nelerdir?

C) Araştırmanın Düzenlenme Yöntemi

Yukarıda belirtilen amaca ulaşabilmek için konuya sanayicinin ilişkiler sistemi açısından yaklaşılması gerekmektedir. Bu nedenle aşağıda belirlenen bir ilişkiler sistemi bütünü ele alınmıştır. Davranışsal firma teorileri (x) ile de açıklandığı gibi sanayici amaç ve hedef seçiminde, strateji ve politika belirlenmesine ilişkin kararlarda çeşitli birimlerle -firma içi ve dışı- sürekli bir ilişkiler sistemi içerisinde. Tüm birimlerin kendilerine özgü amaçları vardır; bu amaçlar ve onları belirleyen değerler çatışma halinde olduğu gibi sanayicinin değerleri ile de çatışabilirler.

Bu görüşten hareketle araştırmada, Türk sanayicisinin günümüzde şu çıkar grupları ile ilişkide bulunacağını öngördük:

1) Ülke içi

- a) Bilim Kurumları
- b) Tüketiciler
- c) Bürokrasi
- d) Diğer sanayiciler, girdi sağlayanlar, diğer sektörler
- e) Yakın çevre

- aile
- akrabalar
- arkadaşlar

f) İşletme içi gruplar

- tepe yöneticiler
- işçiler
- teknik personel
- pay sahipleri

(X) M. R. CYERT ve Y. G. MARCH; **A Behavioral Theory of the Firm**, Prentice-Hall, Inc., N. Y. 1963

2) Ülke dışı

Araştırmanın düzenlenmesinde bütün bu ilişkilerin belirli bir sosyo-kültürel ortamda gerçekleştiği dikkate alınmıştır.

III) ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI

Araştırma Türkiye'de sanayide firma büyüklüğü açısından önde gelen firmaların sahip ve tepe yöneticilerini kapsamaktadır. Tepe yöneticilerin ve firma sahiplerinin tek bir grupta -sanayici- toplanmasının nedenleri sanayici kavramının içeriğinde belirtilmektedir.

Araştırmada anket formlarının dağıtımında İstanbul Sanayi Odasının 1976 yılı için belirlediği 100 firmaya ilişkin listeden ve TUSIAD üyelerinden yararlanılmıştır.

IV) ÖZETLE ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Araştırmanın amacı, yararlanılacak yaklaşımlar ve konuya ilişkin diğer çalışmalar dikkate alınarak 4 Bölüm ve 47 sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Her bölümün hangi amaca yönelik olduğu ve bu bölümden elde edilen sonuçlar kısaca şöyle açıklanabilir.

A) Bölüm I

Bu bölümde sanayicinin, şahsına, ailesine ve çalıştığı firmaya ilişkin ve araştırmada kontrol değişkeni olarak kullanılacak sorular bulunmaktadır. I. Bölümde araştırmamız açısından ilginç ve önemli bulguları özetleyecek olursak:

(1) Türk sanayicilerinin çoğunluğu üniversite ve üniversite sonrası öğrenim görmüştür.

(2) Yine çoğunluğun ailesinde bir evvelki nesilden sanayici yoktur, diğer bir deyişle sanayi geleneği yerleşmemiştir. Sanayiciler arasında şirket kurucusu olmayan profesyonel yönetici diyebileceğimiz grup çoğunluktadır.

(3) Şirketlerin çoğunlukla 1950 lerde kurulmasına ve çoğunluğun bu dönemde sanayiciliğe başlamasına rağmen sanayici açısından en başarılı dönem 1970'lerden sonra -I. ve II. Plân dönemi- gerçekleşmiştir.

B) Bölüm II

Bu bölümde ise sorular sanayicinin niçin sanayicilik yaptığını, bireysel algılamalarını kavramak amacıyla düzenlenmiştir. Biraz daha açacak olursak şu sorulara cevap aranmaktadır: Sanayici kendini toplum içerisinde önemli bir işlevi yerine getirmekle yükümlü görmekte midir? Sanayicinin «sanayiciliğe» ilişkin algılamaları nelerdir? Sanayide bulunmasının amacı nedir? Sanayici içerisinde bulunduğu eylemin toplumda saygınlığı olup olmadığını nasıl algılamaktadır? Sanayici seçtiği meslekten memnun mudur? Başka bir meslek seçmek ister miydi?

II. Bölümde elde ettiğimiz sonuçları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

(1) Kazanç sorunu olmasa bile sanayicilerin çoğunluğu yine sanayici olmak istemektedir. Sanayici olarak faaliyetlerinizden elde ettiğiniz toplam gelirin aynen devam etmesi halinde en çok hangi mesleği seçerdiniz şeklindeki sorunun cevaplarının sıralanması şu şekildedir:

Seçilen meslek	Ortalama (A)	Standart Sapma (B)	Tutarlılık (A/B)
1. Sanayici	82.99	91.92	2.59
2. Bilim adamı	57.93	37.85	1.53
3. Politikacı	31.49	30.42	1.03
4. Doktor	30.23	31.00	0.97
5. Asker	22.53	22.91	0.96

Buna karşılık, «geliri, zorlukları, gerekli kıldığı eğitim dikkate alınmaksızın toplumda en çok saygı kazanan meslek nedir?» sorusuna verilen cevaplar şöyle sıralanmaktadır:

1. Doktorluk,
2. Bilim adamı,
3. Öğretmen,
4. Sanayici.

(2) Sanayici, sanayiciliği seçmenin nedeni olarak toplumsal gelişmede etkin bir rolü olduğunu ve toplumda saygı değer bir yeri olacağını kabul etmekte ve sanayicinin ülkenin ekonomik ve sosyal sorunlarını en iyi değerlendirecek bir pozisyonda olduğunu düşünmektedir. Bunun yanı sıra sanayici ve toplumsal rol ve çabalarının toplum tarafından yeterince takdir edilemediğini ve ailesine ve kendisini yetiştirmeğe yeteri kadar vakit ayıramadığını belirtmektedir.

Sanayici olmak isteyenlerin bu mesleği geçiş nedenleri şöyle sıralanabilir:

Seçim nedeni	(en önemli)			(en önemsiz)
	1	2	3	Boş
a. Toplumsal gelişmede etkin bir rolü olması,	55.2	9.2	11.5	9.2
b. Toplumda saygıdeğer bir kişilik kazanmak.	11.5	17.2	21.8	31.0
c. Bu işi başarabilecek yeteneklere sahip olmak,	27.6	16.1	6.9	31.0
d. Diğer işlere kıyasla sanayiciliği daha iyi yapabilmek.	14.9	11.5	8.0	47.1

Sanayiciliğin külfetine ilişkin nedenlerin sıralanması ise şöyledir:

Seçim nedeni	(en önemli)		3	(en önemsiz)
	1	2		Boş
a. Başarılı olmak için gerekli çabalar sağlığıma zararlı olmakta	2.3	2.3	2.3	8.0
b. Çalışmalarım çevre tarafından yeterince takdir edilmiyor.	5.7	1.0	3.4	8.0
c. Aileme ve kendimi yetiştirmeye yeteri kadar vakit ayıramıyorum.	4.6	3.4	4.6	5.7
d. Yeteneklerime ve arzularıma uygun başka bir iş yapabiliirdim.			2.3	16.1
e. Yeteneklerimi başka alanlarda daha iyi değerlendirebilirdim.	2.3	2.3	3.4	12.6

Kısaca, bugün Türk sanayicisi büyük bir olasılıkla maddi olmayan nedenlerle sanayide faaliyette bulunmaktadır. Sanayiciliği toplum içerisinde en saygın meslek olarak görmemekte fakat yine de sanayici olmayı istemekte, diğer bir deyişle şu anda yapmaktaki olduğu işten tatmin olmaktadır. Sanayici toplumun sosyo-ekonomik sorunlarının çözümünde etkin bir rolü olduğuna inanmakta fakat içerisinde bulunduğu toplumla yeterli ve etkin bir şekilde haberleşememektedir.

C) Bölüm III

Bu bölümde sanayicinin yaptığı iş gereği ve günlük yaşantısında içinde bulunduğu ortamın unsurları -kurumlar ve bireylerle ilgili sorular hazırlanmıştır. Soruların cevaplandırılmasında sanayicilerin nasıl davrandıkları araştırılmamış; nasıl davranmak eğiliminde oldukları saptanmağa çalışılmıştır.

Bu bölümde sanayicinin ilişkiler sistemi içerisindeki düşünce ve tutumları ile ilgili bulgular şöylece özetlenebilir:

(1) Sanayicilerin kamu ile ilişkileri üç görüş çerçevesinde toparlanabilir.

Tavır	Ortalama (A)	Standart Sapma (B)	Tutarlılık (A/B)
Sosyal sorumluluklara yönelik	83.45	20.10	4.15
Firmanın uzun dönem çıkarlarına yönelik	81.72	24.69	3.30
Liberal	74.94	25.59	2.92

(2) İşgörenlere karşı tutumlarında sanayiciler «paternalistik» (babacan) bir tavır içerisindedir;

İşgörenlere Karşı Tavrı	Ortalama (A)	Standart Sapma (E)	Tutarlılık (A/B)
Paternalistik (babacan)	83.68	19.83	4.21
Demokratik	68.39	26.69	2.56
Kurumsal	41.72	27.77	1.49

Gerçekte sanayileşme sürecinin ilk dönemlerinde hemen her toplumda sanayicinin paternalistik bir tavır içerisinde olduğu görülür. Araştırmada sendikaların işçilerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamada ne denli başarılı olduğuna ilişkin soruya verilen cevaplarda sanayicilerin, demokratik ve kurumsal bir tavırdan çok «biz gereken her şeyi yaparız; hakların verilmesi için örgütlenmeye gerek yoktur» şeklindeki paternalistik tutumunu desteklemektedir.

(3) Bürokrasi ile ilişkilerinde ise sanayiciler, alt yapı yatırımlarının gerçekleşmesinde doğru seçim ve zamanlama bürokratik süreçlerin etkinlik ve açıklıkla yürütülmesini öngörmektedir. Sanayicilerin bürokrasi ile ilişkilerini ve beklentilerini kavramak amacıyla aşağıda belirtilen olası sorunlara ilişkin soruya verilen cevapların sıralanması şöyledir:

	%
a) Plânlama süresinde sanayicinin gelişmesine ilişkin altyapı yatırımlarının gerçekleşmesinde doğru seçim ve zamanlamayı sağlamak,	85.1
b) Bürokratik süreçlerin daha etkin ve çabuk yürütülmesi için gerekli mevzuatı değiştirmek,	82.8
c) Yatırım teşvik tedbirlerinin kapsamını sanayinin gelişmesini sağlayacak şekilde genişletmek,	67.8
d. Sanayie daha fazla kaynak ayırmak ve bu konuda daha fazla hizmet sağlamak,	66.7
e) Eski tarihli kanun ve mevzuatı günün koşullarına uyacak şekilde yeniden gözden geçirmek,	60.9
f) Vergi sistemini, özellikle kurumlar vergisi uygulamasını ekonomik gerçeklere uygun düşecek şekilde yeniden düzenlemek,	52.9
g) Bakanlıkların uygulamalara ilişkin kararlarının geniş kapsamlı olmasını sağlamak,	19.5
h) Uygulamaların varolan kanun, yönetmelik ve tüzüklere göre gerçekleşmesini temin etmeye çalışmak, ve	18.4
ı) Bakanlıklarca verilen kararlarının tüm sanayi dallarına uygulanmasını sağlamak.	16.1

(4) «Türkiye'de eğitim kurumları, sanayinin ve sanayicinin görevlerini yerine getirmesine katkıda bulunacak bir eğitim ve bilgi akımı gerçekleştirebilmekte midir?» sorusuna sanayicilerin % 87.4'ü hayır cevabını vermiştir. Sanayicilerin eğitim kurumlarını gerçekçi bulmamasının nedenleri ise genellikle bu kurumların uygulamadan uzak ve teorik olduğu, ve sanayici - eğitimci diyalogunun kurulmasında daha fazla işbirliği gerekli olduğu şeklinde cevap vermiştir.

(5) Politika ve politikacıların davranışlarının sanayinin gerçekleri ile ne derece bağdaştığı sorusuna sanayicilerin % 85.1'i politika kurumunun kısa süreli amaçlar peşinde ve gerçeklerden uzak olduğu şeklinde cevap vermiştir.

(6) Sanayicilerin % 96.6'sı iyi kalite, etkinlik ve verimlilik açısından rekabetçi bir ortamı tercih etmekte ve yine % 81.6'sı kalitenin en iyi reklâm olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Aynı grubun % 40.2'si ürettiği malın niteliklerinde değişiklik yapmayı % 57.5'i ise bunun gereksizliğini düşünmektedir.

(7) Sanayicilerin % 56.7'si plânlı ekonomide faaliyette bulunmayı pazar ekonomisine tercih etmektedir.

(8) Sanayicilerin % 89.7'si aile kurumuna ve düzenli bir aile hayatına önem vermektedir. Bunun yanısıra işleri ile ilgili kararlarda sanayicilerin % 52'si, sırasıyla anne-babalarına, çocuklarına ve eşlerine danışmaktadır. Sanayiciler genellikle aile kurumuna ve bunun bireyi daha sorumlu kıldığına inanmakta fakat çocuklarının, hayata kendi olanakları ile başlamaları gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca sanayicilerin büyük bir kısmı da firmalarını kurarken ailelerinden maddi yardım almadığını belirtmektedir.

(9) Sanayicilerin işlerinde en çok hangi unsurlardan tatmin oldukları ise şöyle belirtilebilir:

Tatmin Unsuru	Onaylıyorum	Kararsızım	Red	Eğitim
a) İşimde beni tatmin eden en önemli unsurlardan biri faaliyette bulunduğum sanayi dalına ilişkin bir sorunu çözebilme heyecanıdır.	% 85.1	% 5.7	% 4.6	Onaylıyorum 92.65
b) İşimde beni tatmin eden unsurlardan en önemlisi faaliyetlerim sonucunda çok iyi satılan bir malın üretilmesidir.	% 67.8	% 12.6	% 14.9	Onaylıyorum 80.00

c) İşimde beni tatmin eden unsurların en önemlisi sanayiciler arasında takdir kazanacak bir girişimde bulunmaktadır.	% 27.6	% 19.5	% 48.3	Red. 44.21
d) İşimde beni tatmin eden en önemli unsur firmanın ülkemiz ekonomisinde uzun süre devamını sağlayacak sağlam temeller üzerine oturmasıdır.	% 96.6	% 0	% 1	Onaylıyorum 98.94
e) İşimde beni tatmin eden en önemli unsur aile isminin devamını sağlamaktır.	% 16.1	% 20.7	% 59.8	Red 33.57
f) İşimde beni tatmin eden en önemli unsur firmanın ve hizmetlerinin toplumda saygıdeğer bir ismi olmasıdır.	% 78.2	% 12.6	% 5.7	Onaylıyorum 88.09
g) İşimde beni tatmin eden en önemli unsur çabalarım sonucunda yeni bir mamul ortaya çıkarabilmektir.	% 66.7	% 18.8	% 11.5	Kararsızım 80.25

Görüldüğü gibi sanayicileri işlerinde en çok tatmin eden unsur firmasının ülke ekonomisinde uzun süre devamını sağlayacak sağlam temeller üzerine oturması, faaliyette bulunduğu sanayi dalına ilişkin bir sorunu çözebilme ve firmalarının saygıdeğer bir ismi olmasıdır; meslekdaşları arasında takdir kazanmak ise tatmin edici bir unsur olarak nitelendirilmemektedir.

(10) Sanayicilerin diğer çeşitli konulara ilişkin görüş ve tavırları aşağıda belirtilmektedir:

Tavır	Onaylıyorum	Kararsızım	Red	Eğilim
a) Eğer üzerinde çalıştığım bir proje ülkenin sanayileşmesine katkıda bulunacaksa makul şartlarla yabancı sermaye ile işbirliğinde bulunabilirim.	% 97	% 1	% 0	Onaylıyorum % 98

b) Sanayileşmeye katkıda bulunabilecek bir proje toplam değer yargıları ile çatışabilir. % 44.8 % 19.5 % 31 Kararsızım % 60.48

c) Sanayileşmeye katkıda bulunabilecek bir projenin gerçekleşmesi için yabancı ülkelerle yapılması gerekli girişimler zaman zaman hükümetlerin uygulamaları ile çatışabilir. % 58.6 % 14.9 % 24.1 Kararsızım % 70.12

d) Sanayileşmeye katkıda bulunabilecek bir projenin gerçekleşmesine ilişkin çalışmaların özel yaşantımı kısıtlamasına göz yumabilirim. % 86.2 % 9.2 % 3.4 Onaylıyorum % 92.21

e) Yetenekleri ve bilgileri bir projenin gerçekleşmesi için yeterli olmadığını bilsem bile arkadaşlarım ve akrabalarımın birlikte çalışmak bana güven vermektedir. % 3.4 % 3.4 % 9.2 Red % 14.53

f) Eğer üzerinde çalıştığım projenin başarılı olacağına inanıyorsam dostlarımdan, çevremden, evimden uzak kalsam bile bu projeyi sonuçlandırmak isterim. % 83.9 % 9.2 % 4.6 Onaylıyorum % 91.6

Bu cevaplardan da anlaşıldığı gibi sanayicilerin çoğunluğu sanayileşmeye katkıda bulunduğu sürece yabancı sermaye ile işbirliği yapılabileceği aile ve yakın çevrelerinden uzaklaşabileceğini kabul etmektedir. Buna karşılık sanayiciler yetenek ve bilgileri yeterli olmadığı sürece akraba ve arkadaşları ile birlikte çalışamayacaklarını belirtmektedir. Gerçekte geleneksel ve geçiş toplumlarının en belirgin niteliklerinden biri «nepotizm» diye adlandırılan işte yakın ve akrabaları kayırma eğilimidir. Bu konuda Türk iş hayatında en azından düşünce açısından bir farklılık ortaya çıkmaktadır.

III. Bölümün bulgularını kısaca özetleyecek olursak toplum içerisindeki kurumlardan birinin üyesi olan sanayici, diğer kurumlardan eğitim, politika ve bü-

rokraşiyi toplumun ve sanayicinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak ve uygulamada yetersiz olarak algılamaktadır. Diğer bir kurum olan tüketicilere karşı tutumlarında ise sanayiciler, rekabetçi bir ortamın daha kaliteli mal üretimine neden o'acağı görüşündedir. Sanayiciler işgörenlerin haklarını yeterli bir şekilde temin edebileceklerini, kurumlaşmaya gerek olmadığını savunmaktadır. Görüldüğü gibi Türk sanayicisi toplum içerisinde belirli bir işlevi yüklediğinin bilincindedir. Bu işlevin ne olduğu, toplumun diğer unsurları ile etkileşimi ve bu süreçlerin belirlenmesindeki dünya görüşünün nitelik ve boyutları ise araştırmanın son bölümünde çalışılmıştır.

D) BÖLÜM IV

Bu bölümde dünya görüşüne ilişkin adalet, iyilik, görev, erdem gibi temel kavramlar ele alınmış ve her bir kavrama ilişkin görüşler -iřlām, idealist, sosyal v.b.g., - belirtilerek sanayicinin dünya görüşünün boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Her görüş 10 üzerinden puan verilerek değerlendirilmiştir. Sonuçların yorumunda faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Konuyu biraz daha açacak olursak, daha önceki bölümlerde belirttiğimiz ilişkilerin ne tür bir felsefi sistem içerisinde gerçekleştiğine ilişkin kesin sonuçlar elde edilememiştir. Sanayicilerin, toplumun çeşitli kurumlarına ilişkin çeşitli etkileşim ve davranışlar ortaya çıkar. Önemli olan amaçların belirlenmesi ve bu amaçlara ne şekilde ulaşılacağıdır. Belirli bir olgunun -sanayileşme- bilincinde olmanın yanısıra bu olgunun nasıl gerçekleşeceğini diğer bir deyişle toplumsal amaç ve araçlara ilişkin görüşlerle mümkün olur. Sanayi ve sanayici eğer toplumun birer öğesi ise ve varlıkları varolan sosyo-ekonomik düzen açısından kaçınılmaz ise konuya ilişkin tartışmalar bu unsurların dünya görüşü çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu amaçla geliştirilen IV Bölüm'ün değerlendirilmesi sonucunda elde edilen ortak özellik sanayicilerin tümü tarafından paylaşılan, «yararı», «iřlām» v.b.g. olarak nitelendirilebilecek tek ve ortak bir dünya görüşünün olmayışdır.

V) YORUM

Araştırmanın genel yorumu ise şöyle özetlenebilir; Türkiye'de sanayileşme süreci 1960'lardan sonra hız kazanmaya başlamış, sanayicinin ülke ekonomisinde etkin bir rol sahibi olması ise ancak 1970'lere, diğer bir deyişle II. Kalkınma Planı dönemine rastlamaktadır. Bu olguya bağlı olarak sanayicinin toplumda görevine sahip bir grup olarak ortaya çıkışı olduğu yenedir. Sanayicilik Türkiye'de nesillerden beri süregelen bir meslek değildir; günümüz sanayicilerinin % 76'sının ailesinde bir evvelki nesilden sanayici yoktur. Sanayileşme sürecinin başlangıcında sanayi ve sanayici geleneğinin gelişmediği bir ülkede, tutarlı, ortak bir sanayici dünya görüşünden söz etmek olanaksızdır. Bunun yanısıra Türkiye bir geçiş toplumdur; geçiş toplumlarının en belirgin niteliği ise toplum içerisinde tutarlı bir normlar sisteminin varolmasıdır. Diğer bir deyişle bu tür toplumlarda evrensel olarak kabul edilebilir ve uygulanabilir normların sayısı azdır; normlar genellikle tutarlı değildir ve birbirleri ile çatışır; normlar mümkün tüm yeni davranış şekillerini içermez; müeyyidelerin çoğu zayıftır az uygulanır ya da toptan kaldırılır; toplumda normatif hetorejenlik görülür ve toplulukların sayısı artar. Böyle bir toplumda hemen her kurum bir arayış içerisinde olduğundan kesin bir görüşten söz etmek olanaksızdır. Ayrıca Türkiye'nin diş sistemlerle ilişkileri de incelendiğinde bu yargıyı kanıtlar sonuçlara varıla-

çaktır. Türkiye sanayileşme sürecine Batı Avrupa ülkelerine kıyasla yaklaşık 200 yıllık bir gecikme ile başlamıştır; ve süreç başladığında bu ülkelerden oturmuş, kendini ispatlamış bir sanayi kültürü de -teknolojinin yanısıra- ülke içerisinde etkinliğini hissettirmiştir. Bu sanayi kültürünün Türk sanayicisini tümüyle etkilediği söylenemez; Türk sanayicisi her şeyden önce kendi toplumunun kültürel niteliklerini de bünyesinde toplamıştır. Bu nedenle araştırma sonuçlarında Türk sanayicisinin dünya görüşüne ilişkin tümüyle «islâm», «yararcı», «idealîst», «sosyalist», «hedonist» gibi tek ve ortak bir boyuttan söz etmek mümkün değildir.

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır.

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo
ve mutfağınız
için

sihhi

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

İhbar Tazminatının Vergilenmesi

Av. Ergun İNCE

İşten çıkma tazminatlarının vergilenmesi konusu gerek İş Hukukunu ve gerekse Vergi Hukukunu çok yakından ilgilendirmektedir. Özellikle, vergi yasalarında önemli değişiklikler öneren tasarıların Meclislerin gündeminde bulunduğu şu günlerde konu daha da güncelleşmiştir. İşten çıkma tazminatı, bir İş Hukuku kavramıdır. Bu tazminat sözkonusu olduğu zaman genellikle ihbar ve kıdem tazminatları anlaşılır. Kıdem tazminatının vergilenmesi konusu, pek çok makale, tebliğ ve yazıda ele alınmıştır. İhbar Tazminatının vergilenip vergilenemeyeceği konusu ise ihmal edilmiş ve üzerinde pek durulmamıştır. Oysaki konu, iş hukuku ve vergi hukuku yönünden birlikte ele alındığı zaman ilginç özellikler göstermektedir.

Bu makalemizde önce ihbar tazminatının hukuksal niteliğini saptamaya, daha sonra vergi hukukundaki yerini belirtmeye ve bu araştırmanın ışığı altında bir sonuca ulaşmaya çalışacağız.

1) İhbar Tazminatının Hukuksal Niteliği :

1475 sayılı İş Yasasının 13. maddesinde ihbar tazminatı düzenlenmiştir. Süresi belirsiz hizmet sözleşmesinin bu maddeye göre bozulması, belirli bir bildirim ve önele bağlıdır. Başka bir deyişle böyle bir bildirimde bulunmadan ve

yasada belirlenen önel kullanılmadan sözleşme bozulamaz. Bu bildirim uymayan taraf için yasada bir yaptırım konulmuş bulunmaktadır. Doktrinde de kabul edildiği gibi 13. madde ihbar öneline saygı koşulunu buyurucu bir hüküm olarak koymuştur (1). İhbar tazminatı, bu hükme aykırı davranışın hukuksal bir yaptırımıdır (2). İşçiye herhangi bir önel tanımadığı veya eksik bir süre tanıyarak sözleşmeyi bozmak da bu tazminatın ödenmesini gerektirir. Ayrıca yine aynı maddede yeralan derhal fesih veya bu tazminatın peşin ödenerek hizmet sözleşmesinin bozulması durumu da önem kazanmaktadır.

Bu ödenen meblağın ücret mi tazminat mı olduğu hususu, İş Hukuku alanında tartışmalı bir konudur. Prof. Oğuzhan, «burada bir ücret ödenmesi değil, bir tazminat mevzubahistir» demektedir (3).

Prof. Ekonomi de bu ödemeleri çift karakterli özel bir tazminat olarak kabul

- (1) Çenberci, Mustafa; İş Kanunu Şerhi, Ankara, 1978, 4. bası Sf. 341
- (2) Dr. Ekonomi, Münir; İş Hukuku c. 1. Ferdi İş Hukuku, İstanbul, 1976 Sf. 154 DN. 349 (Yargıtay HGK. 29.5.1963 Tarih E. 4/39 K. 59 sayılı karar)
- (3) Dr. Oğuzman, Kemal; Hizmet akdinin feshi, İstanbul, 1955 Sh. 276.

etmiştir (1) Prof. Çelik de aynı görüşü paylaşmaktadır (2). Buna karşılık Prof. Saymen bu ödemelerin bir ücret olacağı hususunu ileri sürmektedir (3).

Kanımızca, bu ödenen meblağlar bir tazminattır. Bunların herhangi bir ücret olması düşünülemez. İşçinin çalışmadan geçireceği günlerdeki kaybını veya zararını ödemek için işveren tarafından yapılan bu ödeme herhalde ücret diye nitelendirilemez. Herşeyden önce hesaplanma biçimi bile ücretin dışında olup aynen kidem tazminatı gibi hesaplanmakta olması bu konuda yeterli bir kanıttır. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 27.6.1974 tarih ve Esas 33069 Karar 13638 sayılı kararında «... ihbar tazminatının niteliği, iş akdinin önel verilmeden feshi halinde işçinin yeni bir iş buluncaya kadar boşta geçireceği günlerin bir tazminatı olması gerekir» diyerek bu görüşe açıklık getirmektedir (4).

Ihbar tazminatının hesaplanması, 1475 sayılı yasanın 26. maddesinde yer almaktaydı. Ancak 1927 sayılı yasa ile yapılan bir değişiklikle 14. maddenin içine alındı. Bu değişiklik yapılırken madde metninde de konu ile ilgili bir düzeltme yapıldı ve eski metinde «ihbar ücreti» olarak yer alan deyim «tazminat» kelimesi ile değiştirildi. Bu değişiklik de yasa koyucunun amacının ve esas iradesinin ihbar tazminatını bir ücret olarak değil bir tazminat olarak düzenlemek olduğunu açıkça göstermektedir.

2) Gelir Vergisi Açısından Durum:

Gelir Vergisi Yasasının 25. maddesinin 7. bendinde «işten çıkma tazminatı (işten çıkan veya çıkarılanlara verilen tazminatlardır)» şeklinde yer alan tazminat vergiden bağışık tutulmuştur.

Ihbar tazminatının vergilenmesinde bütün sorun, bu ödemenin bir işten çıkma tazminatı olup olmadığı noktasında toplanmaktadır.

Kanımızca, yukarıda açıkladığımız nedenlerle ihbar tazminatı hukuken bir tazminattır. İşten çıkma ile ilgili olduğuna göre de işten çıkma tazminatı olarak kabul edilmesi gerekir. İşten çıkma tazminatları ise vergiden bağışık olduğu için ihbar tazminatının da vergilenmemesi doğal olacaktır. Başka bir deyişle tipik bir işten çıkma tazminatı olan ihbar tazminatının vergiden bağışık olması gerekmektedir.

Ancak bu görüşümüz, mali hukuk çevrelerinde kabul edilmemektedir. Mali hukuk doktrininde ihbar tazminatının ücret olduğu ve bu nedenle vergilenmesi gerektiği ileri sürülmüştür (5).

Maliye Bakanlığı da aynı görüşte olup 11.12.1975 tarih ve 2-2128-19734/65110 sayılı muktezasında ihbar tazminatını çalışılmayan günlerin ücreti sayıp vergilenmesi gerektiğini belirtmiştir (6). Maliye Bakanlığı aynı görüşü daha önce de İstanbul Defterdarlığının 25.2.1974 tarih ve 611 sayılı tamiminde ileri sürmekteydi (7). Bakanlığın bu görüşü Danıştayın kararlarından esinlenmekte ve kaynaklanmaktadır. Danıştay 4. Dairesi 25.12.1969 tarih ve Esas 1969/1446 Karar ve 1969/6000 sayılı kararında «işten çıkarılan işçilere ödenen ihbar tazminatı peşin ödenen ücret niteliğinde olduğundan vergiye tâbidir» diyerek bu görüşü açıklamak-

- (4) Dr. Ekonomi, Münir; a.g.e. Sf. 157
- (5) Dr. Çelik, Nuri; İş Hukuku Dersleri. İstanbul. 1974. 3. bası Sf. 155.
- (6) Dr. Saymen, Ferit Hakkı; Türk İş Hukuku. İstanbul, 1954, SF. 606
- (7) Çenberci, Mustafa; a.g.e. Sf. 344 DN-103
- (8) Turgay, Recep; Gelir Vergisi Kanunu ve Tatbikatı, 1. Cilt İstanbul, 1976 Sf. 289.
- (9) Kızıl, Şükrü, Avcı, Şükrü; Vergi Uyuşmazlıklarıyla ilgili muktezalar ve Danıştay Kararları, Ankara, 1977, Sf. 70.
- (10) Tamim için Bkz. Let'f Yalkın Vergi Mevzuatı Cilt 1/A Sıra No. 19

tadır (11). Yine Danıştay 13. Dairesinin 21.5.1974 tarih ve Esas 1973/2205 Karar 1974/2168 sayılı kararında ihbar tazminatı ücret sayılmıştır (12).

Gerek Maliye Bakanlığı ve gerekse Danıştayın görüş ve kararları, yukarıda açıkladığımız görüşün ışığı altında rahatlıkla eleştirilebilir. Ancak uygulamada yerleşik bir hal almış olan ihbar tazminatının vergilenmesi gereğini de gözden uzak tutmamak yararlı olur. Bu bakımdan aşağıda ihbar tazminatının vergilenme yöntemi incelenecektir.

3) Vergilenme Yöntemi :

Konu, önce Gelir Vergisi açısından, sonra Malî Denge Vergisi açısından ve en son olarak da Damga Vergisi açısından ele alınacaktır.

a) Gelir Vergisi Açısından,

İhbar Tazminatı vergilendiği takdirde, asıl ücretten ayrı olarak vergilenmesi uygun olacaktır. Çünkü, bu ödeme niteliği itibarı ile değişik bir ödemedir. Nitekim bu husus yukarıda anılan Danıştay 13. Dairesinin 21.5.1974 tarih ve Esas 1973/2209 Karar 1974/2168 sayılı kararında açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır.

Uygulamada ihbar tazminatının yıllık 1/2 sayılı cetvelin indirimsiz sütunundan vergileneceği kabul edilmektedir. Ancak, ihbar tazminatı günlük bir çalışma döne-

mini kapsayan ve günle ifade edilebilen bir ödeme olduğuna göre 4 numaralı gündelik cetvelden vergilenmesi 104. maddenin sözüne ve özüne daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

b) Malî Denge Vergisi Açısından

1598 sayılı Malî Denge Vergisi Yasasının 6. maddesinin 2. bendinin (a) fıkrasına göre ücretlilerin istihkaklarının indirim ve kesinti yapılmadan önceki gayrisarfî tutarları Malî Denge Vergisine tabidir. İhbar Tazminatı bir ücret olarak kabul edildiği takdirde, bu tazminatın tümü Malî Denge Vergisine tabi olacaktır.

Ayrıca malî denge vergisi istisnası da uygulanmayacaktır. Çünkü 1 numaralı Malî Denge Vergisi Genel Tebliği hükümlerine göre aynı işverenin aynı kişiye yaptığı ödemeler birleştirilir ve tek indirim uygulanır. Şu halde ihbar tazminatının tamamı % 3 oranında Malî Denge vergisine tabidir.

c) Damga Vergisi Açısından

İhbar Tazminatının tümü % 4 oranında Damga Vergisine tabi olacaktır.

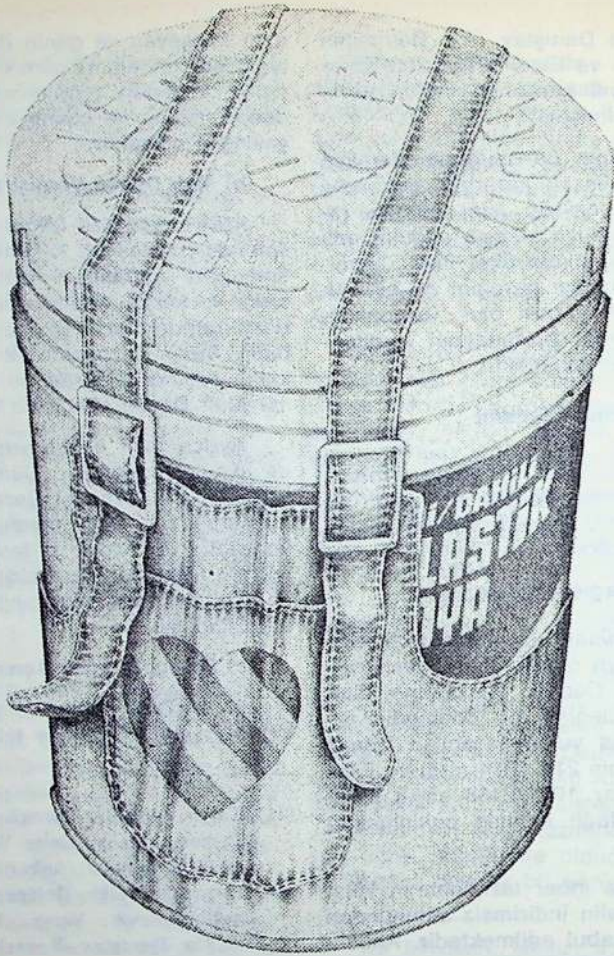
- (1) Karar için Bkz. Karagözoğlu, H. Fevzi, Tamer, Somet; Gelir Vergisi Kanunu ve Uygulaması, Ankara, 1974, Sf. 156
- (2) Karar için Bkz. Gelegen, Taner-Özgeneller, Fevz; Vergi Uyuşmazlıkları İlişkin Danıştay Kararları, Ankara, 1977, Sf. 75.

EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

eserlik tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

merbolin

"boyacının aşkı"

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima-TR

Helmut Schmidt ile Görüşme Almanya Zirvede Ne Arayacak *

Çev : Tomris SOMAY
Fulya AYKAR

Almanya'nın sözünü sakımsız Başbakanı Helmut Schmidt Carter yönetimi tarafından Alman ekonomisini canlandırma-
da isteksiz davranan ve dolayısıyla dün-
yanın ekonomik durumunun toparlanma-
sına engel olan bir kişi olarak gözlemlen-
mektedir. Ancak Business Week ile bu
hafta yaptığı özel bir görüşmede, Schmidt.
Almanya'nın ticaret ortaklarının, kendisi-
nin uluslararası ekonomik sistemi istikra-
ra kavuşturmak için gerekli olduğunda
ısrar ettiği adınıları atınaları karşılığında
— özellikle petrol ithalleri üzerindeki ABD
engelleri — katı tutumunu yumuşatma is-
teğini ifade etti. Schmidt'in sözleri 16 ve
17 Temmuz'da Bonn'da yapılacak olan
Batı önderleri zirve toplantısında alacağı
tavırın bir ön göstergesidir. Schmidt meşe
kaplama ofisinde, bir paket Reyno sigarası
ile ufak bir Pinch of Glacier içeren
düşüncelerini BW'nin Frankfurt bürosu
yöneticisi G. Thomas Gibson ve Bonn'daki
Mc Graw Hill Dünya Haberleri büro yöne-
tici Robert F. Ingersoll'a açıklamıştır.

**Alman ekonomisinin gelecek birkaç
yıl içinde ne hızla büyümesini bekliyorsunuz?**

Yakın bir gelecek için % 3'ün üzerin-
de korunan bir büyümeyi umuyorum.
Ben bir kahin değilim ve ekonomik ke-
hanetlere pek fazla inanmam. Kendi ken-
dini yenilgiye uğratan kehanetler gördüm
ve onlara bir yenisini eklemek istemiyorum.
Diğer ekonomik hedeflere uzun süreli
hasarlar verme riskine girmeden, herhangi
bir tür önlemlerle daha

yüksek gerçek büyüme hızlarına eriş-
mek için bir şans görseydim, bu önlemleri
almanya hazırlanırdım.

**Böyle bir büyüme hızıyla, ulusal ve
uluslararası hedeflerinize, örneğin işsizli-
ği azaltmak amacına ulaşabilir misiniz?**

Bugüne dek, verimliliğimiz her
yıl % 3'ün üzerinde bir büyüme
göstermiştir. Eğer bu hız birkaç yıl da-

(*) Business Week, June 26, 1978

ha sürerse, bugünkünden bile daha büyük bir işsizliğe katlanmak zorunda kalınacaktır. Verimlilikteki büyümenin daha önce olduğu kadar yüksek kalacağına pek inanmıyorum. Ortalama olarak, verimlilikteki büyüme ile gerçek ekonomik büyümenin birbirlerini aşağı yukarı dengeleyeceklerini sanıyorum.

Böyle bir ekonomik gelişme Almanya'nın ticaret ortaklarını hoşnut tutmaya yeterli olacak mıdır?

Ortaklarımız, kuşkusuz, önemlidir. Bazen kendi kendime onların beni hoşnut tutmak için yeterli şeyler yapıp yapmadıklarını soruyorum.

Ekonomiyi daha fazla canlandırmak için ne gibi önlemler alırdınız?

Karar verme durumunda sadece ben olsaydım başka hiç bir adım atmazdım. Oldukça düzensiz bir dört ay geçirdik. İkinci dört ayın önemli ölçüde daha iyi olacağını ve bu eğilimin 1978'in üçüncü ve dördüncü dört ayında ve 1979'da süreceğini ummaktayım.

Bizimki kadar dünya piyasasına dayanan bir ekonominin (istediğimiz gibi) düzenlenebileceğine inanıyorum. Gayri safi milli hasılamızın yaklaşık % 30'unu ihraç ve % 30'undan azını da ithal ediyoruz. Bu, dünyanın diğer kısmındaki ekonomik gelişmelere hemen hemen diğer büyük ekonomilerin tümünden çok daha fazla bağımlı olduğumuz anlamına gelir. Bu nedenle, burada bağımsız manevralar için ABD ya da Fransa'da, ve hatta Japonya'da olduğundan daha az yer vardır.

Yine de, ekonomiyi canlandırma yönünde bir şeyler yapmayı düşünüyor musunuz?

Eğer diğer ülkeler birşeyler yaparsa, tabii ki ben de uluslararası uzlaşma ve paket anlaşmalar için uğraşır ve yararlı olacaklarına inanmasam bile bazı adımlar atmaya razı olurum.

Vergi indirimleri Almanya'daki muhalefetin isteyeceği bir şeydir. Onlar, aynı zamanda kamu borçlanmalarının yüksek oranından da yakınıyorlar. Almanya'daki kamu sektörü, şu anda Gayri Safi Milli Hasılanın % 4,5'ünü borç alıyor ki, bu oran ABD'dekinden çok yüksektir. Hatta bu oran İngiltere'deki kadar yüksektir. Faiz oranlarımızın yükselme olasılığını da hesaba katmak zorundayım. Bu gerçek bir büyüme, sağlıklı bir sermaye akışı ve, örneğin ABD doları ile Alman markı arasındaki geçici döviz kuru hareketlerinin belirli bir düzeye getirilmesini olumsuz yönde etkilerdi. İstikrarlı döviz kurlarına erişmek için, ABD ve Almanya arasında elle tutulur, etkin bir faiz oranı farkı bulunmalıdır.

Bazı ekonomistler Almanya'nın yüksek tasarruf oranının size dış açık için çok daha fazla olanak sağladığını iddia ediyorlar.

Onlar kuramcıdır. FİNansal açıklar için olanaklar sermaye piyasalarında eriştiğiniz faiz oranı açısından ölçülmelidir. Eğer sermaye piyasasındaki sinyalleri dikkatle izliyorsam, tedbirli olmakta haklıyım.

Bazı politikacıların Keynes'den 30 yıl sonra, şimdi benimsedikleri basit Keynesli aletlerle, çok daha karmaşık bir durumu değerlendirmelerini kabul edemiyorum. John Maynard Keynes ülkenin içinden kaynaklanan deflasyonist nedenlerle derin bir resesyon içinde olan ulusal bir ekonomiyle uğraşıyordu.

Bugün koşullar ne açıdan farklıdır?

Bugünlerde ulusal ekonomi diye bir şey yoktur. Ulusal ekonomiler, özellikle Alman ekonomisi, 1930'larda olduklarından çok daha fazla uluslararası alanda birbirleri içine geçmişlerdir. Bunlar deflasyonist para ve mali politikalarından dolayı sıkıntı içinde değildirler; enflasyonist politikaların orta-dönemli etkilerinden sıkıntı çekmektedirler. Bu nedenle, tama-

men farklı bir durumda Keynesgil araçları kullanmaya nasıl kalkışabildiklerini merak ediyorum.

Bugün ile 1930'lar arasında başka bir fark daha vardır. Dünya ekonomisinin de yapısal bir kargaşa görülmektedir.

İlk olarak, döviz kurlarında kargaşa vardır. Hiç kimse, üç yıl sonra bir Alman markı ya da bir dolar karşılığında ne alacağını bilmemektedir, ancak daha uzun dönemlerde fabrika ve teçhizat ithal ya da ihraç etmek zorunda kalmaktadır.

İkincisi, 1973'de petrol bunalımının başlangıcından beri ticaret hadleri altüst olmuştur.

Üçüncüsü, Vietnam Savaşı sırasında gemi yapımı ve çelik kapasitesinin büyümesinden dolayı endüstriyel kapasite ve yatırılmış sermaye yüzünden yapısal bunalım vardır. Tüm dünyada bu endüstrilerdeki kapasite şimdi barışçı kullanımlar için fazlasıyla büyüktür. Aynı zamanda, düşük ücretli ülkelerde gemiler ve çelik daha ucuza üretilebilir.

Bu sorunların kökeni nedir?

Bu yalnızca konjonktürün düşmesi değildir, çok dafa önemli bir şeydir. Tüm dünyada ham petrol kullanımının dengersiz durumuna ve ABD'nin petrol ithallerine yaptığı ödemelerin aşırı denge-sizliğine bakarsanız daha başka kargaşalıklarla da karşı karşıyayız. Bu, şu soruya götürür bizi: Dünya, uzun vadede, dünyanın en büyük ekonomisinin, başlı başına yılda 45 milyar dolarlık petrol ithalinden kaynaklanan muazzam ödemeler dengesi açığına katlanabilecek midir?

Bana, dünyanın Almanya'nın cari hesabındaki birkaç milyar dolarlık fazlalığa dayanıp dayanamayacağı sorulmuştu. Ancak ABD'nin 20 milyar dolar cari hesap açığı, ticaret hadleri, uluslararası ödemeler dengesi ağı ve özel bankacılık sistemi açısından ne anlama gelir, sorarım.

Elinizde yaklaşık 500 milyar dolarlık Avrupa olması ne demektir? Bu durum büyük ekonomilerdeki merkez bankalarının rolü için ne anlama gelir? Bu bankalar özel bankacılığı denetlemeyi daha fazla sürdürebilecekler midir? Kredilerin genişlemesini denetleyebilirler mi? Bütün bunlar, Keynesçilerin talep yönetimi dedikleri şeylerle karşılanamayacak olan köklü yapısal kargaşalar dediğimde kastettiğim şeylerdir.

Ancak, 1973'den bu yana Alman ekonomisi için çeşitli türlerde dokuz reflyasyonist program uyguladınız.

Hiçbir zaman tek bir programımız olmadı. Yalnızca o anda en uygun ve gerekli görüleni yaptık. Bunlara hiçbir zaman reflyasyonist program demedik. O sözcüğü kullanmaktan kaçınıyorum; enflasyondan daha güzel bir sözcük değildir.

Yine de, ekonomiyi korumaya yardımcı olmak için toplam yaklaşık 30 milyar dolara varan dokuz programınız oldu. Bu canlandırmaya rağmen Alman ekonomik büyümesi neden nispeten yavaş oldu?

Diğer ülkeler kendi ekonomilerini daha yüksek oranlarda canlandırıcı önlemler almalarına rağmen, Alman büyüme hızı diğer pek çok ülkeden yüksektir. Onun için bana, yalnızca biraz daha fazla para basmamız gerektiğini, o zaman her şeyin düzeleceğini söylemeyin. Bunun fazlaca basit olduğunu sanıyorum.

Pek az sayıda hükümet, ekonomiyi enflasyonu kabul ederek ya da hatta körükleyerek canlandırmanın, bırakın sınıai kapasite yapısını yeniden düzenlemek için gerekli 5 ilâ 10 yıllık dönemleri, birkaç yıl boyunca bile sonuç vermediğini anlamaya hazır görünmektedir. Enflasyon ya da reflyasyon şirketlerinizin kapasitelerini yeniden düzenlemeleri gerektiğini daha iyi anlamalarına yardımcı olmamaktadır.

Bundesbank, işçiler şirket kazançlarından daha büyük bir pay alıp daha az kâr bırakışıkları için özel yatırımların düş-tüğünü söylüyor. Buna katılıyor musunuz?

Bu yargının doğru olduğunu düşünüyorum, ancak ana sorunun bu olduğunu sanmam. Yalnızca kârlar azalmakla kalmamış, daha da önemlisi endüstriyel kapasite normal bir ölçüde kullanılmamıştır. Bunun bir nedeni programlarımızın ithalatı büyük ölçüde özendirmiş olmasıdır. 1974'den 1977'ye Almanya'nın ithalatı ihracatı kadar hızlı yükselmiştir. Bu, endüstriyel kapasitemizin daha az kullanılması, ve daha az istihdam demektir. Bunun başlıca nedeni 1972'den bu yana Alman markının muazzam % 45 revalüasyonudur. Bir açıdan, bu durum, dünyanın ekonomik açıdan toparlanmasına Almanya'nın en büyük katkısı olmuştur.

Sosyal Demokrat Partinin temel di-reği işçi sendikaları, hükümetin daha çok talep yaratması gerektiğini söyleyeceklerdir.

Buna katılıyorum. Ancak talep, yalnızca vergileri indirerek ya da sermaye piyasalarının aleyhine kamu harcamalarını genişleterek yaratılamaz. Bir ailenin iki TV alıcısı varsa bir üçüncüsüne gereksinimi yoktur. Diğer birçok endüstriyel toplumdaki gibi daha az sayıda gerçek yoksulumuz ve çok yüksek bir yaşam standardımız vardır. Bu nedenle talep uyarma ola-nakları oldukça küçüktür.

BAZI POLİTİKACILAR, KEYNES'DEN 30 YIL SONRA, BUGÜN, BASİT KEYNESGİL EKONOMİYİ BENİMSEMİŞLERDİR

Zirvede ne gibi ödümler vereceksiniz, ve ABD'den ne bekliyorsunuz?

1973'ün sonunda, 30'ların başlarında görüldenden daha derin bir dünya ekonomik bunalımı olacağını ben şahsen, önceden tahmin etmiştim. Yalnızca dört

zirve değil, birçok başka fikir alışverişleri de kolaylıkla ortaya çıkabilecek olan «komşunu muhtaç bırak» politikalarından kaçınmaya yardımcı olmuştur. 1978 zirvesine de bu çerçevede bakıyorum. Bu tür toplantılardan beklenen en gerçekli ve en arzulanan etki devlet başkanlarının ekonomi politikalarını birbirlerini tamamlayıcı nitelikte, düzenlemeye çalışmalarıdır.

Zirveye katılan taraflardan bazılarının büyüme ya da işsizlikten söz etmek istedikleri anlaşılıyor. Ben, dünyanın enerji denklemlerinde daha iyi bir denge hakkında konuşmak istiyorum. En azından zengin endüstriyel ülkeler arasında, daha iyi bir ödemeler ağı dengesinden söz etmek istiyorum. Üçüncü olarak, korumacılığı önlemedeki ortak çıkarlarımız hakkında konuşmak istiyorum.

Eğer birşey veriliyorsa bunun karşılığı istenir, ve alınan bir şey karşılığında birşeyler verilir.

Eğer, söz gelimi, ABD petrol ithalatına vergi koymayı kabul ederse, Almanya ekonomisini daha çok canlandırmaya yanaşacak mıdır?

Almanya şunu ya da bunu yapmaya, razı olabilir, ancak Alman faiz oranının yükseltilmesini gerçekten isteyip istemediklerine karar vermek dışardaki dostlarımıza kalmıştır. Ben, ABD Federal Rezerv sisteminin başkanı olsaydım, bunu istemezdim. Kanımca, en azından Başkan (G. William Miller)'in tutumu da bu yönde olacaktır.

Zirve görüşmelerinden ortaya çıkan Avrupa para birliği, ya da genişletilmiş «yılan» in gerekçeleri nelerdir?

Dünya ekonomisinin en acil sorunlarından biri, kuşkusuz kambiyo ilişkilerine daha büyük istikrar getirmektir. Bunun olanaklı yollarından biri, dolar, Avrupa paraları, ve Japon yen'i arasında-

ki döviz kurlarını istikrara kavuşturmak için Avrupa Ülkeleri paralarının, Uluslararası para piyasalarında ABD doları karşısında karşı dengeleyici bir işlev görebilmesi için daha da birleştirilmesi olabilir.

Ben pek yılanı genişletmek açısından değil, ancak günümüzdeki yılanın biraz ötesinde olacak birşey açısından düşünüyorum. Ben bazı para rezervlerini, yalnızca dolar ve SDR ları (özel çekiş hakları) değil, aynı zamanda ulusal paraları da biriktirmek açısından düşünüyorum, Ben, aynı zamanda, Avrupa Merkez bankaları arasında hesap kapatma aracı olacak bir Avrupa hesap birimi düşünüyorum. Başka parasal destekleme araçları, ve varolan araçları genişletme ve bunları uzun dönem alanına geçerli kılma araçları da düşünebiliriz.

Bununla ne demek istiyorsunuz?

Şimdilik daha fazla ayrıntıya girmek istemiyorum. Kuşkusuz bu için bazı riskleri de var. Ulusal parasını böyle bir birleşime bağlayanlar genel ekonomik davranış açısından daha sıkı kurallara içine gireceklerdir. Bir anlamda, para rezervlerinizi feda etmeden ya da ortaklarınızdan aşırı para yardımı almadan ya da herhangi bir ortak birikime fazla muhtaç olmadan döviz kurlarınızı koruyabilmemiz için malî ve parasal davranışınızı frenlemeniz gerekir.

Öte yandan, bu, Almanya açısından, rezervlerimizin bir kısmını feda etmemiz gerektiği anlamına gelebilir. Aynı zamanda, para arzımızı, şimdiki dek yaptığımızdan daha hızlı bir biçimde genişletmemiz gerektiği anlamına da gelebilir.

MARKIN REVALUASYONU ALMANYA'NIN, DÜNYANIN EKONOMİK TOPARLANMASINDAKİ EN BÜYÜK KATKISIDIR

Avrupa içinde ekonomi ve para politikasının harmonizasyonu olasılığının art-

tığını düşünüyor musunuz?

Evet, özellikle Fransa ile ilgili olarak, İngiltere'de de artan bir anlayış görüyorum. Bu, yalnızca bir olasılık sorunu değil, bir karar verme sorunudur. Avrupa'nın bazı yürekli adımlara ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Ve bundan, dün yanın geri kalan bölümünün de yararlanacağı kanısındayım. Yeni, dalgalı kurlar (floating rates) sistemi, açıktır ki, dünyanın ekonomik büyümesini desteklemiş daha çok, ters etkili olmuştur. Döviz kurlarına daha büyük bir sabitlik getirilmesi gerektiğini hissediyorum, böylelikle, yaşamım sona ermeden sabit kurlara dönebileceğim.

İngiltere, Sterlinin Alman markı ve Guldenle birlikte inip çıkmasından nasıl kazançlı çıkabilir?

Bunu tersinden ortaya koyup Alman markının Sterlinle birlikte inip çıkması da diyebilirsiniz. Bana göre, döviz kurları ne kadar sabitleşirse, ekonomik süreç de o kadar sağlam olur. İngiltere'deki durumu yanlış anlamıyorsam, onlar da hâlâ, Jimmy Carter gibi enflasyonla mücadele içindeler. Ve kuşkusuz, daha sabit kurlar enflasyona karşı mücadeleye yardımcı olacaktır.

Paranızın borsalarda hergün değer kazanıp kaybetmesine izin verdiğiniz sürece kabineler ya da maliye bakanlarının kararlarına ihtiyacınız olmaz. Ancak, kendinizi ödemeler dengenizin sıkı disiplini altına ne kadar çok sokarsanız, enflasyonla mücadelede etkin olma olasılığınız da o kadar büyük olur.

Doların yeniden düşmemesini garantilemek için ABD'nin ne yapmasını isterdiniz?

Bu zirve toplantısı gerçekten başlıyana kadar, herhangi bir tarafa açık tavsiyede bulunmamam gerektiğini düşünüyorum. Aslında, ben de tavsiye arıyorum. Artan yabancı enerji ithaliyle yakından

ilgili olan, büyük ABD ödemeler dengesi açığına daha önce de değinmiştim. Bunun karşılığı gerçek anlamda değil, ancak dışarıya karşı artan borçluluk ile ödenmektedir. Bu alanda bir yön değişikliğinin dünya ekonomisine büyük katkıları olacağına inanıyorum.

Böyle bir değişiklik bekliyor musunuz?

Yorum yok.

Korunculuk selini durdurmak için sizce neler gereklidir?

Şu sıralarda Avrupa ve ABD'de korumacılığın yayılması gibi somut bir tehlike vardır. Korumacılık tarımsal ürünlerde başlamış ve otomobillere, çeliğe ve bir sürü başka yapına yayılmıştır. Korumacı önlemlerin ancak kısa bir süre için yardımcı olacağı açıktır. Bu önlemler uzun vadede, tüm dünyada işbölümünü yıkıma uğratacak ve böylece yaşam standartlarını düşürecek ve gerçek büyümeyi azaltacaktır. Bu nedenle, dünyanın, ilk olarak, 1960'ların başında John F. Kennedy tarafından dramatik bir biçimde kurulmuş olan raya geri oturtulması gerektiğini düşünüyorum.

İşadamları, özellikle orta - büyüklükteki işletmelerde, karşı karşıya buldukları yüksek sosyal yardım maliyetlerinden yakınmaktadırlar. Bu sorun çözülebilir mi?

Hayır, çözülemez, en azından Almanya söz konusu olduğu sürece. Öte yandan, Alman sanayii - yüksek sosyal maliyetlere yol açan sosyal sistemlerimiz nedeniyle - olağanüstü ölçüde bir sosyal istikrara sahiptir. En düşük grev sayısı ve en yüksek sipariş teslim güvenilirliği bu ülkede görülür. Bunun karşılığı ödenmelidir. Ve biz bu karşılığı gerçek olarak, sosyal maliyetlerle ödüyüz.

Ancak daha da önemlisi, bu ülkedeki sosyal istikrarın, gerçekten, anayasa, kadar önemli bir üstünlük olduğunu dü-

şünüyorum. Önceleri sınıf mücadelesiyle nitelenen bir toplumda, yönetim ile sendikalar arasında çok dengeli ve yumuşak bir havaya sahip bir sistemdir bu. Eğer Almanya'da bir mucizeden söz edilebilirse, o da ekonomimizdeki iki ana etmem - yönetim ve sendikalar - arasındaki uzlaşma havasıdır. Kanımca, bu olgu, aşırı yüksek sosyal maliyete ilişkin yakınmalar karşısında değerlendirilmelidir.

Ancak, sosyal anlaşma, özellikle bu yıl kenarlarından aşınmamış mıdır?

Bana kalırsa, Almanya'da yeterli anlaşma vardır. Bu yılın ilk aylarında gördüğümüz bazı çatışmalar beni fazla rahatsız etmiyor.

Başkan Carter'le pek iyi geçinemiyor gibi görünüyorsunuz. Bu gerginliğin nedeni nedir?

Görüş ayrılıklarını aşırı abartmamak gerekir. 1973'ün son aylarında, petrol politikasına ilişkin olarak, ABD ve ülkem arasında pek çok farklılık vardı. Ondan biraz önce uluslararası para politikalarınızda olağanüstü ölçüde farklılık vardı. Bir Amerikan Hazine Sekreterinin, John Connally'nin ne yaptığını ve bu uluslararası davranışın yalnızca Almanya'da değil, öteki Avrupa ülkelerinde de nasıl karşılandığını hatırlayabilirsiniz. Zaman zaman, anlaşmazlıkların olabileceğini anlamak için bütün bunların hatırlanması gerekir. Ancak, bu anlaşmazlıklar düzelenektir, ve bu iki ülke arasındaki uzun-sürelili dostluğu etkilemeyecektir.

Sizin bir Hıristiyan Sosyal muhalifiniz, Franz-Josef Strauss, Rusya'nın Avrupa'ya «Finlandiyalaştırmak» istediğini söylemektedir. Bu kaygının gerçek bir dayanağı olabilir mi?

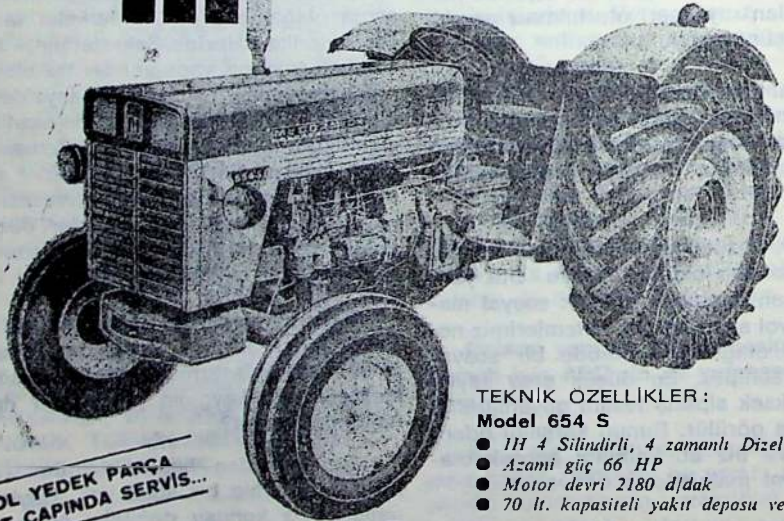
Bu deyimden hoşlanmıyorum. Çünkü gerçekte hiç bir ilgisi yok. Böyle bir tehlike söz konusu değildir. Ayrıca, bu tür sözcükler kullanarak Finlere hakaret edilmesini de şiddetle kınadığımı belirtmek isterim.

dededen toruna şampiyon traktör **International**

444 ve 654 S

Anadolu toprakları için en uygun 2 model

Anadolu toprağı gibi güçlü, Anadolu çiftçisi gibi çalışkandır INTERNATIONAL Traktörleri. Dünyaca bilinen erişilmez teknik özelliklerini verir çiftçimize hizmetine, kolaylaştırır işini, arttırır bereketini, çoğaltır gelirini...
Edirne'den Ardahan'a yayılan geniş servis örgütü ile tüm çiftçimizin göz bebeğidir.

**BOL YEDEK PARÇA
YURT ÇAPINDA SERVİS...**

TÜRKİYE GENEL SATIÇISI:
**MOTORLU ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

4. LEVENT İSTANBUL
Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69
Telex: 22539 Mat tr.

TEKNİK ÖZELLİKLER :

Model 654 S

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 66 HP
- Motor devri 2180 d/dak
- 70 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Model 444

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 45 HP.
- Motor devri 2100 d/dak.
- 45 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

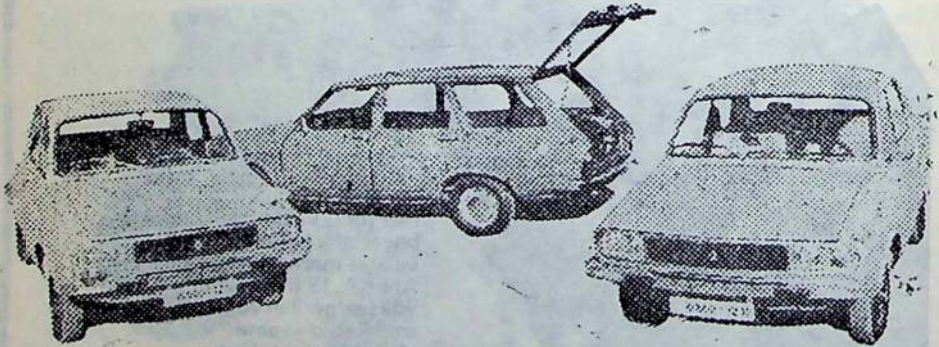

Her türlü kablo imalâtındaki başarısını kalitesi ve markasıyla belgeleyen AN-KA, 15 kV'a kadar yüksek gerilim ve her tip özel kablo yapma olanaklarına sahiptir.

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

Uluslararası Kredi Piyasaları ve Gelişmekte Olan Ülkelerin "Kredi Değerliliği,, Sorunu

Cansun MANÇER

T. İş Bankası, Batı Almanya

Müessilliği Temsilci Yardımcısı

DÇM girişlerinin yavaşlamaya başladığı günlerde, yabancı banka yetkililerinin. «Türkiye'nin ülke limiti doldu», «Türkiye üzerine daha fazla risk alınamaz» gibi yargıları dikkati çekmekteydi. Bir süre böyle bir limitin olup olmadığı tartışması sürdü. Fakat bugün biliyoruz ki, uluslararası piyasalarda ülkelerin kredi değerliliği objektif kriterlerle izlenmektedir. Bu kriter ve analiz yöntemlerinin incelenmesi, ülkemizin durumunun da dış çevrelerce ne gibi sistemlerle izlendiğini göstermesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Kaldı ki bu teknikler henüz gelişimini tamamlamış sayılmayacağından, batı banka çevrelerinde de güncelliğini sürdüren konulardandır.

I — Giriş ve Tarihsel Yaklaşım

1960'larda uluslararası para ilişkilerinde en önemli sorunu likidite darlığı teşkil ediyordu. O zamanlar ABD'nin dış ödemeler dengesi açığının azalacağı ve uluslararası likiditede büyük bir daralma doğacağı sanılıyordu. «Özel Çekme Hakları»nın doğuşu bu nedene dayanmaktadır. Aslında o yıllarda dahi sistemde likidite fazlalığı vardı. Tedavüldeki Dolar fazlalığı ve neticede Doların döviz rezervi birimi niteliğini yitirmesi Bretton - Woods sisteminin sarsılmasına yol açmıştır. Bretton - Woods sistemi bir enflasyon ve dengesizlik sistemine dönüşmüştür.

Böylece 1973 başlarında dalgalı veya esnek döviz kurları sistemine geçiş zorunlu hale gelmiştir. Her ülke para ve konjonktür politikasını kendisi saptamaya başlamıştır. Esnek kur sistemi uluslararası ticaretteki yapı çarpıklıklarını giderme görevini de üstlenmiştir. Hükümetler para piyasalarına etkin biçimde müdahalelere başlamışlardır. Döviz rezervi gereksinimleri aynen devam etmiştir. Ancak esnek kur sistemiyle dış ticaret ve ödemeler bilançosunu otomatik olarak dengelemenin pek mümkün olmadığı görülmüştür. Hele 1973 sonunda patlak veren petrol krizi, soruna ayrı bir önem kazandırmıştır.

Petrol ihraç eden ülkelerin (OPEC) dış ödemeler dengesi fazlaları uluslararası para ilişkilerine yeni boyutlar getirmiştir. Böylece dalgalı kur sistemi ilk

denemesini geçirmiş oluyordu. Üç yıl zarfında 50 milyar Dolar tutarında OPEC fazlalarının transferi gerekmiştir. Zaten bu boyuttaki para dolaşımının (recycling) sabit kur sistemiyle sağlanması olanak dışı idi. Böylece dalgalı (floating) kur sistemi kendini kabul ettirmiş oldu.

Büyük dış ödemeler bilançosu açıklarının dengelenmesi önce salt finansman problemi olarak görülmüştür. Az nüfuslu OPEC ülkeleri, aşırı gelirlerine karşın, tüketim olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle döviz fazlalarını ithalatta kullanamamışlardır. Fonları uluslararası para piyasalarına yatırmaktan başka bir çözüm yolu bulamamışlardır. Diğer taraftan, petrol ithal eden ülkelerde büyük açıklar meydana gelmiştir. Hem petrol ithal eden hem de henüz az gelişmişlik sürecinde bulunan ülkelerin durumu ise daha da kritik hale gelmiştir. Zira bu ülkelerin dış ödemeler bilançoları zaten yıllardır açık vermekte idi. Açıkların küçük bir kısmı özel çekme haklarıyla finanse edilebilmiştir. Ancak bu çapta bir para dolaşımının işleyebilmesi için uluslararası banka sisteminin aracılığına gerek duyulmuştur. Böylece Euro-Dolar piyasası dış ödemeler dengesini sağlama görevini üstlenmiştir.

1977'de dış ödemeler dengesi açık ve fazlaları bir ölçüde dengelenebilmiştir. Ancak hâlâ yüksek açıklar söz konusudur. 1977 sonuna kadar döviz rezervlerindeki hızlı yükselişler devam etmiştir. 1969'dan Bretton - Woods sisteminin yıkılarak esnek kur sistemine geçildiği 1973 sonuna kadar döviz rezervleri yıldı 24 milyar Özel Çekme Hakkı tutarında artmıştır. Esnek döviz kurlarına rağmen bu tarihten beri rezervler aynı çapta artmaya devam etmektedir.

1973'deki petrol fiyat artışları ve 1974 - 1975 yıllarının dünya ekonomisine getirdiği durgunluk sonucu dış ödemeler dengesizliklerinin önlenmesi iyice olanaksızlaşmıştır. Bir taraftan açık veren ülkelerin gerekli ekonomik ve siyasal uyum önlemleri almaları, diğer taraftan bu ülkelere yeterli finansman imkânlarının sağlanması zorunlu görülmüştür. Aksi halde dünya ekonomisini tehdit eden çarpıklıkları önlemek iyice güçleşecekti.

Durgunluk yılları geçtikten sonra, uyum sorunu ilk defa Ekim 1976'da toplanan Manila Konferansı'nda ele alınmıştır. Uyumun esnek döviz kurları ile kendiliğinden sağlanacağı düşünülmüştü. Dış ödemeler dengesi yönünden güçlü durumda olan ülkelerin paraları değer kazanacak, dolayısıyla ihracatları zorlaşacak, zayıf ülkelerin paralarının değer kaybı ise bunların ihracat olanaklarını arttıracaktı. Diğer taraftan zayıflarda ithalat pahalılaşacak ve dolayısıyla denge sağlanmış olacaktı. Ancak sonraları bu mekanizmanın, zayıf ülkeleri daha da zor duruma getirdiği gözlemlenmiştir. Yüksek oranlı devalüasyonlar, konjonktürün canlandırıcı rahat bir yıl olarak kabul edilmiş, fakat ünlü kısır döngü (devalüasyon - hızlı enflasyon- yeni devalüasyon) etkisini göstermekte gecikmemiştir. Bu nedenle dengesizlik azalmamıştır. Zayıflar daha zayıf hale gelmişlerdir. Uluslararası enflasyondan pek az ülke kendini koruyabilmiş, ancak güçlü ülkeler paralarının değer kazanmasına rağmen dış ticaret fazlası yaratmışlardır.

Bretton - Woods sistemi uyum sağlama bakımından yetersizdi. Esnek döviz kurları sistemiyle uyum otomatik olarak sağlanacaktı. Fakat uyumun kolay kolay sağlanamadığı görülmüştür. Zira açık veren ülkeler döviz rezervlerini dış kredilerle tamamlamak zorunda kalmışlardır. Örneğin B. Almanya'nın dış ticaret bilançosu OPEC ülkelerine karşı fazla vermektedir. Petrol ithalatının doğurduğu

açık, yapılan ihracatla fazlasıyla kapatılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için petrol açığını fazla ihracatla kapatma yolu güçlüklerle doludur. Üretim yapıları OPEC ülkelerinin gereksinmeleriyle uyuşmamaktadır. Bu bakımdan açığın otomatik uyumla kapanması petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeler için pek mümkün olamamaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış ödemeler dengesinde uyum sağlanamadığı için, gelecek yıllarda da likidite gereksinmesi yüksek olacaktır. Uluslararası banka sistemi, açıkların önemli bir bölümünü kredi yaratma yoluyla finanse ederek, yeni döviz rezervleri birikimine katkıda bulunmak zorundadır. Bu rezerv yaratma şimdilik ulusal veya uluslararası bir denetime tabi değildir. OPEC ülkeleri döviz fazlalarını uygun koşullarla güven veren piyasalara yatırmakta, risk ise uluslararası bankalara yüklenmektedir. Açık veren ülkeler, kredileri belli koşullara bağlayan resmî kurumlardan çok, daha rahat yol olan uluslararası finansman piyasalarına yönelmektedirler. Bankalar arasında bu konudaki rekabet de mevcut kredilerin uzatılmasını veya yeni olanaklar sağlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Son zamanlarda uluslararası likidite kontrol edilebilir olmaktan çıkmıştır. Önümüzdeki yıllarda borçların daha da artacağından ve ülkelerin kredi değerliliklerinde yeni sarsıntılar olacağından endişe edilmektedir. Kredilerin vadeleri dolmakta, yenileme veya uzatma çabaları yoğunlaşmaktadır. Birçok gelişmekte olan ülke daha şimdiden borçlanma limitlerinin sonuna gelmişlerdir. (1).

Bu arada iyimser görüşlere de rastlanmaktadır. Kredi veren özel bankalar; rantabilite, finansman yapılarının çeşitlendirilmesi yönlerinden bu kredi işlemlerinden avantajlı çıkmışlardır. Bir bakıma kalkınmakta olan ülkeler de bundan yararlanmışlardır. Düşük gelir, üretim ve ekonomik büyüme düzeylerindeki yetersizlikler yurt dışından net döviz akışını gerektirmiştir. Böyle yurtiçi tasarruflara bu fonlar eklenmiş ve ihracat rakamlarında artışlar sağlanmış, dolayısıyla ekonomileri güçlenmiştir.

Yeterli kredi değerliliği bulunan kalkınmakta olan ülkelerin borçları özellikle son 4 yılda dikkati çekecek oranda yükselmiştir. Bilhassa petrol fiyatlarının beş misli artması, dünya çapında ekonomik durgunluk, artan enflasyon oranları, besin maddeleri kıtlığı, hızlı kalkınma çabası gibi nedenler bu yükselmenin ana sebepleridir.

Dış kredi imkânları ihracatın artış oranına ve çeşitliliğine, ayrıca diğer döviz gelirlerine bağlıdır. 1973 - 1976 arasında petrol ithal eden gelişmekte olan ülkelerin dış borçları yüzde 86 oranında artmıştır. Buna karşın bu 69 ülkenin gelirleri yüzde 50 yükselmiştir. (Bu, yılda ortalama olarak yüzde 15'lik bir artış ifade etmektedir). İstatistikler, özel banka kredilerinin daha ziyade hızlı ve istikrarlı kalkınabilen ve özellikle ihracat etkinliği yüksek olan ülkelere yöneldiğini

1) Ferdinand Graf von Galen, «Eine Politische Lösung ist Unabdingbar, «Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen, No. 7 (1 Nisan 1978), s. 276.

göstermektedir; Güney Kore, Brezilya ve Meksika, hatta Fİlipinler, Kolombiya ve Peru gibi.

Özel bankalardan sağlanan dış sermayenin maliyeti kalkınmakta olan ülkelerin çoğu için elverişli görünmektedir. Zira kredi maliyeti gerek borçlu ülkelerin sermaye verimliliği, gerekse, alacaklı ülkelerdeki enflasyon oranına göre düşük sayılabilir. Üretim ve ihracat rakamlarında gözlenen son 3-4 yıllık büyüme trendi, bazı ülkelerin gelecekteki geri ödemelerin çok üzerinde bir potansiyele eriştiklerini göstermektedir.

Kalkınmakta olan ülkelere açılan krediler uzun vadeli olma eğilimindedir. Hatta başlangıçta 5-7 yıl vadeli açılan krediler, daha uzun vadeliye dönüşme eğilimi göstermektedir. Özel bankalar kendilerini on yıldan uzun vadeli kredi taleplerine hazırlamaktadırlar. Ancak bunun için yeni kriterler geliştirilmektedir. Politik ve sosyal analizler yanında, bu ülkeler;

- uzun vadeli kalkınma strateji ve politikaları,
- iç politikanın kısa ve orta vadeli gelişme eğilimi,
- dış ödemeler dengesi yöntemi

açılarından değerlendirilmektedir.

Aslında endişe edilmesi gereken esas gelişme ve olasılıklar, borçluların yabancı özel bankalara karşı taahhütlerine gereken önceliği tanımamalarıdır. Yoksa geçici tehlikelere pek önem verilmemektedir. (Dış ticaret dengesindeki kötüleşme, milliyetçi hareketler, yabancı ülkelere karşı tavır takınma, devletleştirme eğilimleri, siyasal istikrarsızlık, savaşlar v.s. gibi). (2).

II — Uluslararası Kredi Piyasalarının Yapısal Nitelikleri

Aslında dış kredi günümüzün bir buluşu olmayıp, uluslararası ticaret kadar eskidir. Ancak krediler eskiden sadece mal ve hizmet ihracatının finansmanına yönelik idi. Bugün Avrupa kredi piyasaları büyük kapsamlı kısa vadeli Euro-mevduat ile orta ve uzun vadeli krediler arasında bir transformatör görevi üstlenmiştir (revolving işlemleri).

Son yıllarda uluslararası kredi piyasalarında belirli bir yapı değişimi göze çarpmaktadır. Doğu bloku devletleri ve gelişmekte olan ülkeler sürekli kredi talebinde bulunmaktadır. Euro-kredi toplamının beşte üçü bu ülkelerle kullanılmaktadır. 1973'e göre bu ülkelerin kullandıkları krediler tutar itibarıyla iki misli artmıştır. Petrol ihraç eden ülkelerin kredi talepleri de 1974'e göre yükselmiştir. Hızlı sanayileşme çabası ve yüklü kalkınma programlarının gerekleri bu ülkelerin petrol girdilerinin yarattığı fonları aşmakta ve bunların da uluslararası kredi piyasalarına başvurmalarına neden olmaktadır.

2. Irving S. Friedman, «Pessimismus gab es schon immer,» ibid, s. 274.

Açılan Euro - Krediler (milyon Us Do'lar olarak)

Ülkeler grubu	1973	%	1974	%	1976	%
OECD ülkeleri	12.364,1	59,3	18.291,0	64,1	9.859,7	35,9
Doğu Avrupa ülkeleri	590,0	2,8	830,9	2,9	1.576,4	5,7
Petrol ihraç eden ülkeler	2.747,6	13,2	775,0	2,7	3.830,6	14,0
Gelişmekte olan ülkeler	4.346,2	20,8	7.439,0	26,0	10.179,1	37,1
OECD dış endüstri ülkeleri	606,2	2,9	724,1	2,5	734,4	2,7
Uluslararası örgütler	50,0	0,2	100,0	0,4	900,0	3,3
Diğerleri	159,5	0,8	380,8	1,4	350,2	1,3
Toplam	20.863,6	100,0	28.540,8	100,0	27.430,4	100,0

Kaynak : OECD, Financial Statistics, Supplement 10 B

Bu gelişmelerle aynı zamanda kredilerin türlerinde de bir değişim olmuştur. Giderek finansman kredileri ağırlık kazanmaktadır. Yani belirli proje veya ithalata bağlı olmayan, dış ödemeler dengesi açıklarını kapamaya yönelik krediler. Böyle krediler de, nitelik yönünden aynen projeye bağlı krediler gibi incelenmektedir. Bankalar, kredi talebinde bulunanların bonite ve kredi bileşimindeki nitelik değişimlerine giderek daha duyarlı biçimde eğilmektedirler. Uluslararası piyasaların her yönden pürüzsüz çalışmalarına özen gösterilmektedir. Bu nedenle kredi pazarlıkları ve kredi alacak ülkenin seçimi zor koşullara bağlanmakta, özellikle Avrupa kredi piyasasına girecek ülkeler çemberi daralmaktadır.

Avrupa kredi piyasası için «boom» yılı olarak kabul edilen 1974'e göre Londra bankalararası faiz oranı Libor'a ek olarak ödenen «Üsteler» (Spread) yarı yarıya artmış, kredi vadeleri ise ortalama 9 yıldan » 3/4 yıla inmiştir. (3).

Avrupa Piyasasında Ortalama «Üsteler» (Spreads)

	1974		1975		1976	
	1. Altı Ay	2. Altı Ay	1. Altı Ay	2. Altı Ay	1. Altı Ay	2. Altı Ay
Endüstri ülkeleri	0,78	1,02	1,56	1,61	1,59	1,51
Gelişmekte olan ülkeler	1,11	1,36	1,71	1,76	1,78	1,87
Genel	0,95	1,19	1,64	1,69	1,69	1,69

Kaynak : OECD, Financial Statistics verilerinden hesaplanmıştır.

3) «Fur Mehr Transparenz am Euro - Kreditmarkt», Die Bank, (7-8/77), s. 22

Toplam hacmin yüzdesi olarak vadelere göre Euro - Krediler

Vadeler	1974	1975	1976
5 yıldan az	3,7	7,4	7,2
5 - 8 yıl	41,6	87,3	88,1
8 - 10 yıl	12,3	3,3	3,7
10 - 12 yıl	33,8	0,9	1,0
12 yıldan fazla	8,6	1,1	—

Kaynak : OECD, Financial Market Trends, No. 15

III — Uluslararası Kredi Piyasalarında Gelişmekte Olan Ülkelerin Durumları

OECD tahminlerine göre gelişmekte olan ülkelerin (OPEC hariç) borçları 1976 sonunda 172 milyar US Dolar'a yükselmiştir. Bu, petrolün pahalalanmaya ve dünya ekonomisine yük olmaya başladığı dört yıl öncesine nazaran 100 milyar US Dolar daha fazladır.

Gelişmekte olan ülkelerin borçları

	1972	1973	1974	1975	1976
Yıl sonu itibariyle borç tutarı (milyar US Dolar)					
Fakir ülkeler (x)	18,6	21,1	23,7	27,7	31,4
Diğer ülkeler	57,6	68,9	89,1	116,4	140,8
Tüm gelişmekte olan ülkeler	76,2	90,0	112,8	144,1	172,2

Bir önceki yıla göre borçlardaki artış (milyar US Dolar)

Fakir ülkeler (x)	1,8	2,5	2,6	4,0	3,7
Diğer ülkeler	5,6	11,3	20,2	27,3	24,4
Tüm gelişmekte olan ülkeler	7,4	13,8	22,8	31,3	28,1

1972 sonuna göre oransal artışlar,

Fakir ülkeler (x)	100	113,4	127,4	148,9	168,8
Diğer ülkeler	100	119,6	154,7	202,1	244,4
Tüm gelişmekte olan ülkeler	100	118,1	148,0	189,1	226,0

(x) Fert başına düşen gelir 265 Dolar'dan az olan ülkeler

Kaynak : «Development Co-operation - Efforts and Policies of the Members of the Development Assistance Committee», OECD, Kasım 1977, E. 7.

Son tabloda görüldüğü üzere, nispeten gelişme süreçlerini tamamlamakta olan ülkelerin borçları şiddetle artmıştır. Daha fakir ülkelerin yeterli kredi değerliliği bulunmaması, bu derece borçlanmalarını engellemiştir. Bunların borçları 1972 sonuna kadar sadece 13 milyar Dolar artarak 31 milyar Dolara ulaşmıştır. Daha iyi durumda olan diğer petrol üretmeyen ülkelerin borçlarındaki artış bundan kat kat fazladır.

Borçların yüzde 31'i fert başına brüt sosyal hasılası 1.075 Dolar'ın üzerindeki gelişmekte olan ülkelere (OPEC hariç) aittir. Buna karşın fert başına brüt sosyal hasılası 265 Dolar'dan aşağı olan çok fakir ülkelerin payı yüzde 19'dur. Fert başına borç miktarı nispeten gelişmiş ülkelerde 242 Dolar'dır. Çok fakir ülkelerdeki dokuz mislidir burakam. Şu halde nispeten gelişmiş ülkelerin dış borçlanma sorunu daha önemlidir.

Ancak bu ülkelerin dış borçlarıyla ekonomik güçleri arasında bir ilişki kurulduğunda, durum değişmektedir. Dış borçlarını brüt sosyal hasıllarına oranladığımızda, bu kez en gelişmiş ülkenin borçlarının en az olduğu görülmektedir. Hatta sonuçlar endüstri ülkelerinkine yaklaşmaktadır. Ancak tabii endüstri ülkelerinin bu ülkelere nazaran alacakları da çok fazladır.

Çok fakir ülkelerin borçlarının, brüt sosyal hasıllarına oranı daha da düşüktür. Bu olgu, «gelişmekte olan bir ülke ne kadar fakirse dış borç yükü yönünden o derece baskı altındadır» varsayımının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Esas endişe edilen, geri ödemenin nasıl sağlanacağı ne borçlu, ne de alacaklıca yerince düşünülmeden, her ne pahasına olursa olsun, dış ödemeler dengesi açıklarının kredilere finanse edilmesidir.

Gelişmekte olan ülkeler, petrol fiyatlarındaki büyük artışlardan önceki yıllarda da endüstri ülkelerinden kapital ithaline yönelmişlerdir. Dışarıdan yatırım malları alabilmek ve kronik iç sermaye birikimi zaafını yenebilmek için zaten başka çıkar yol yok idi. Yatırım projelerinin seçiminde titiz davranıldığı sürece, bir taraftan artan üretimin ihracata yönelmesi, diğer taraftan ithal malları ikamesi yoluyla borçlar ödenebilmiştir. Yatırım proje ve programlarının seçiminde titiz davranan bir ülke, kredi değerliliğini zedelemeyen kolayca dışa karşı borçlanabilmektedir.

1972 - 1976 arasında bütün gelişmekte olan ülkelerin borçlarındaki 114 milyar Dolar artışın 23 Milyar Doları kalkınma yardımı, 7 milyar Dolarlık kısmı ise uluslararası örgütlerce açılan kredilerdir. Bu rakamlar, ithalâtın tümünü finanse etmeye yetmemiştir. İthalâttan doğan borçlar 30 milyar Dolar artmıştır. Bu durumda kalkınma yardımı ve resmî krediler finansman ihtiyacının ancak yarısını karşılayabilmiştir. Böylece, gelişmekte olan ülkeler için özel bankalardan alınan krediler büyük bir önem kazanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ticarî borçları dört yılda üç kat artmıştır. Artış 53 milyar Dolar'dır.

Krediler her zaman uygun yatırımlar için kullanılmamaktadır. Aslında ideal

durum, borç ödemelerinin böyle yatırımların gelirlerinden karşılanmasıdır. Fakat yatırım projelerine bağlı kredilerden ziyade, çoğunlukla salt dış ödemeler dengesi açıklarını gidermeye dönük kredilere yönelinmiştir. Büyük faiz ve ana para ödemelerini yapabilmek için bazı ülkelerin sürekli yeni krediler almaları gerekmiştir. (4).

IV — Avrupa Kredi Piyasalarının Uluslararası Likidite Yönünden Önemi ve Yapısı

Bankalarca sınırlar ötesine açılan krediler 1973'den 1976'ya kadar iki misli artarak 550 milyar Dolara ulaşmıştır. Ancak bunun aynı tempoda artmaya devam edeceği sanılmamaktadır.

Avrupa kredi piyasalarına alıcı olarak sadece dış ödemeler dengesi açık veren ülkeler girmemektedir. Fazla veren ülkeler de faiz düzeyinin çekiciliğine kapılabilmektedir. Bu, Avrupa kredi piyasalarının, mutlaka dış ödemeler dengesi açıkları paralelinde bir gelişme göstereceği gibi bir görüşün geçersizliğini kanıtlamaktadır. Son yılda Avrupa kredi piyasası hacmindeki artış, tüm dış ödemeler dengesi açıkları toplamının üçte biri kadar daha fazladır. Zira hem petrol ithal eden ülkeler, hem de diğerleri döviz rezervlerini bu kredilerle beslemişlerdir. Nispeten düşük olan faiz oranları nedeniyle döviz rezervlerinin bu yolla artırılması normaldir. Fakat bu aynı zamanda enflasyonu körükleyici bir öge olmaktadır.

Kredi hacmindeki büyük artışa karşın, kredi alanların arasında güçlülerin adedi azalmaktadır. Zira çoğu ülke kredi kapasitelerinin sınırına erişmiştir. Genellikle bir ülkenin kredi kapasitesi mal ve hizmet ihracat gelirlerinin yüzde 20'si olarak kabul edilmektedir.

Aslında uluslararası resmî kredi olanakları henüz tam kullanılmamıştır. Çoğu IMF tarafından öne sürülen ekonomik ve politik koşullar borçlu ülkeler tarafından kabul edilememektedir.

Son yıllarda IMF'e başvuru olanakları oldukça genişletilmiştir. Fakat yine de uluslararası örgütlerin dış ödemeler dengesi açıklarının finansmanında oynadıkları rol oldukça azalmıştır. 1974 - 1977 arasında ortaya çıkan açıkların dörtte üçü uluslararası kredi piyasalarınca kapatılmıştır. Bankaların Dünya çapında finansman işlemlerine katılmaları ve özellikle gelişmekte olan ülkelere açıkları krediler, özel bankaların son yıllarda dünya ekonomisinde denge sağlayıcı bir unsur sayılmalarına neden olmuştur. Bugün Avrupa piyasalarında etkin bankalar bu yönden önemli aracılık görevleri üstlenmişlerdir. Genellikle fazla veren ülkeler varlıklarını ekonomik ve siyasal yönlerden dengeli alanlarda çalışan 40-50 tanınmış bankaya teslim etmektedirler. 1977'de yeni Euro-kredilerin hacmi ilk kez 40 milyar Doları aşmıştır. 1973'de bu rakam 20 milyar Dolardı.

Önde gelen on batı endüstriülkesinin, İsviçre ve Amerikan bankalarının Karayipler ve Uzak Doğu'daki off-shore merkezlerindeki şubelerinin Uluslararası

4) Hermann Müller. «Die Verschuldung der Entwicklungsländer, «Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen, No. 7 (1 Nisan 1978), s. 282.

Ödemeler Bankası'na (Bank for International Settlements) yaptıkları bildirimlere göre, 30.9.1977'de Avrupa para piyasası toplam hacmi 590 milyar Dolar olarak hesaplanmaktadır (Bu rakam 31.12.1977'de 658 milyar Dolar'a yükselmiştir.) Bu brüt rakam içinde çift ödemeler de mevcuttur. Mükerrer hesaplamalar, bildirimde bulunan bankalar arasındaki viirmanlar veya arbitraj işlemlerinden ileri gelmektedir. Brüt toplamdan bu mükerrer ödemeleri düşersek net uluslararası kredi hacmi olarak 375 milyar Dolar kalmaktadır. 30.9.1977 itibariyle toplam hacmin % 80'i Dolar, % 10'u DM, kalan % 10'u ise İsviçre Frangı, Hollanda Florini ve Sterlin üzerinden işlemlerdir.

Avrupa para piyasasının kaynakları:

- A) Amerika Birleşik Devletleri'nin dış ödemeler dengesi açıkları:
Dolar alacaklıları Dolarlarının tamamını tekrar ABD'e yatırsalardı, ABD dış ödemeler bilançosu dengeye kavuşabilirdi. Ancak bu böyle olmamakta, paranın büyük bir kısmı Avrupa para piyasasına yatırılmaktadır.
- B) Merkez Bankalarının dış ödemeler dengesi fazla veren ülkelerden aldıkları krediler: Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası kredilerle besledikleri döviz rezervlerinin, hesaplarda kısa vadeli bekleyişlerinin sonucudur. Eylül 1976'dan Eylül 1977'ye bu tutar 8 milyar artarak 26,8 milyar Dolar'a ulaşmıştır.
- C) Yeterli faiz geliri sağlanamayan ülkelerden gelen paralar. Ayrıca para problemleri veya ekonomik ve sosyal ilişkileri dengesiz olan ülkelere kaçan paralar Avrupa piyasasında yatırım olanakları aramaktadır.
- Ç) Merkez Bankalarının döviz piyasalarına müdahaleleri de Avrupa para piyasasına kaymaktadır.
- D) Piyasanın öz dinamizmi: Euro paralardan doğan faizlerin yarısı tekrar bu piyasaya yatırılırsa, bugünkü rakamları 15 milyar Dolar kendiliğinden artış sağlanmış olmaktadır.

Çifte ödemelerden arınmış Avrupa para piyasası net hacmi olan 375 milyar Dolar, bölgeler itibariyle şöyle bir dağılım göstermektedir:

- 190 milyar Dolar (% 51) : Onlar grubu ülkeleri ve İsviçre
- 75 milyar Dolar (% 20) : OPEC ülkeleri
- 58 milyar Dolar (% 15) : Petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeler (Aldıkları kredilerin bir süre bekleyişinden doğan)
- 35 milyar Dolar (% 9) : Diğer batı ülkeleri
- 17 milyar Dolar (% 5) : Dünyanın diğer kesimleri (6 milyar COMECON ülkelerinden)

Yatırımcılar hakkındaki istatistikler yetersizdir. Ancak yaklaşık yüzde 45'i ticarî bankalardır. Hacmin dörtte biri emisyon bankalarının ve Uluslararası Ödemeler Bankası'nın yatırımlarıdır. Kalan yüzde 25 banka dışı sektör yatırımdır. Burada söz konusu olan, örneğin özel kişiler, çeşitli kuruluşlar ve çok uluslu şirketlerdir. Kalan yüzde 5 ise Avrupa para piyasasında kısa va-

deli yatırım olanakları arayan ve İsviçre'de yediemanete tevdi edilen paralardır.

Piyasanın pasif tarafının bölgesel strüktürü ve mudi grupları itibariyle yapısı, uluslararası likiditenin birbirinden bağımsız birçok kaynaktan beslendiğini göstermektedir. Bunların bir kısmı ekonomik ve politik olayların etkisiyle yönünü değiştirip başka taraflara kanalizé olabilir. Ancak bütün akışın aynı anda kesilebileceği düşünülemez bile. Arz ve talepteki kaymaların etkisiyle her iki tarafta faiz düşüşleri olabilir. Fakat piyasa tam anlamıyla verimsiz hale gelmemektedir. Bu bakımdan Avrupa kredi piyasalarının daha uzunca bir süre önemini sürdüreceği sanılmaktadır. (5)

V — Uluslararası Kredi Piyasalarının Kendine Özgü Sorunları

A) Genel olarak :

Bugün uluslararası kredi işlemlerine endişeyle bakılıyorsa, bu uluslararası ticarete giderek daha fazla kayba uğranıldığı biçimde yorumlanmamalıdır. Dış ödemeler dengesi açıklarını kapatmak için açılan bağlantısız finansman kredilerinin dış ticaret işlemleriyle direkt bir ilişkisi bulunmamaktadır. Sadece dolaylı bir ilişki söz konusu olabilir. Bu da pürüzsüz bir mal ve hizmet değişimi için ön koşulun, yeterli miktarda döviz rezervinin var olması zorunluluğudur.

Bu, duyulan endişelerin sadece biridir. Uluslararası malî işlemlerin son yıllarda eriştiği dev rakamları da buna katmak gerekir. Kimin kime ne tutarda borçlandığı izlenemez hale gelmiştir.

Uluslararası düzeyde kredilerin ayrımı da biraz daha değişiktir. Kıtalara, politik bloklara veya kalkınma durumuna göre ayrımlar yapılmaktadır. Aslında esas ayırım, sermaye ihraç ve ithal eden ülkeler ana ayırımıdır. Bunda finansman fazlası ve açığı olan ülkeler karşı karşıyadır.

1) Ulusal açıdan :

Dış finansman, alacaklı ve borçlu ülkelerin her ikisi için de büyük bir risk kaynağıdır. Borçlu ülkeler politik riskler nedeniyle kredi değerliliğini birdenbire yitirebilirler. Ayrıca, kredi verenlerin tümüne yakın bir kesiminin kredi geri ödeme talebinde bulunmasının doğuracağı zincirleme etki de buna neden olabilir (Domino Teorisi).

Uluslararası ticaret ve sermaye akımına karşı alınan koruyucu (Proteksiyonizm), kısıntı sağlayıcı (restriksiyon) tedbirler ve misilleme önlemleri, iç ekonomide bazı dengesizlikler doğurmaktadır. Sonunda moratoryum ve konsolidasyona kadar gidilebilmektedir. Eu iyimser çözüm ise daha ılımlı koşullarla temdit sağlanmasıdır.

(5) Hans - Joachim Schreiber, «Wachsende Bedeutung der Euromarkte für die internationale Hiquiditat,» ibid, s. 286.

2) Bankalar açısından :

Uygulamada konsorsiyal kredilerle risk dağıtımına gidilmektedir. Bazı ülkelere açılan kredilerde gerek tutar, gerek vade yönünden indirimler yapılmaktadır. Vadelerdeki kısalma nedeniyle yakın gelecekte kümülatif bir geri ödeme sorunu ortaya çıkacaktır. Ancak Avrupa piyasalarının esneklik ve dengesine çok güvenilmektedir. Uluslararası kuruluşlarla yoğun bilgi alışverişiyle, borç yapılarının ve gelişimlerinin tam anlamıyla izlenebileceğine inanılmaktadır.

B) İstihbarat sorunu :

Ana problemlerden biri de güvenilir istihbarat sağlanmasında karşılaşılan güçlüklerdir. IMF ve Dünya Bankası'nın tüm çabalarına rağmen, özellikle borç miktarı ve borç ödeme yüküyle ilgili veriler çoğu kez kesinlikten uzak ve/veya eskimiş rakamlar olmaktadır.

Son yıllardagerek ABD, gerekse Avrupa'da kredi veren bankalar bu konuda etkin birer kaynak haline gelmişlerdir. 1977'de ABD denetim organı «Office of the Comptroller of the Currency» (OCC, bankaları mevcut dış angajmanlar hakkında ülkelere, kredi alanlara ve avdelere göre dizinleri de kapsayan ülke raporları düzenlemeye mecbur tutmaktadır.

Benzer denemeyi Onlar grubu ülkeleriyle, İsviçre, Danimarka ve İrlanda, Uluslararası Ödemeler Bankası'nın yardımıyla gerçekleştirmiştir. 1978'dan beri açılan bütün dış krediler emisyon bankalarına bildirilmekte, emisyon bankalarının bildirdikleri rakamlar da Uluslararası Ödemeler Bankası'nca birleştirilmektedir. UÖB bu verileri ülkelere göre sınıflandırmakta ve bildirimde bulunan bankalara göndermektedir. Bu çalışmaya ABD bankaları, bunların offshore şubeleri ve iştirakleri de katıldığından, sonuç uluslararası bankalarca açılan kredilerin hacmi hakkında bir fikir verebilmektedir (Ancak bu rakamlar resmî yollardan alınan ve emisyon bankalarının aldığı kredileri kapsamamaktadır.

Bu verilerin sağlanmasında bazı darboğazlar söz konusudur. Şimdiye kadar sadece Dünya Bankası borçlu ülkelerin ekonomik ilişkilerini tam anlamıyla izleyebilmiştir. Zira bu kuruluş kredi vermeden önce, daha evvel alınan kredilerin kendisine bildirilmesini şart koşmaktadır. Bir ölçüde «gizli» kabul edilen bu rakamlardan özel bankaların da yararlandırılmasına çalışılmaktadır. Böyle bir bilgi alışverişi, uzun vadede, borçlu ülkelerin de yararınadır.

Özel ve kamusal bankaların dış kredi işlemlerinin son zamanda bu derece hızlı artışı bir bakıma bu işe önce atılanlara yetişebilme çabasından ileri gelmektedir. Özellikle Alman bankaları dış kredi işlemlerine ancak birkaç sene evvel başlamışlardır. Amerikan bankaları da artık sık sık ülke limitleriyle karşılaşacaklardır.

C) Özel bankaların uluslararası örgütlerle ilişkileri:

Bankalar kendilerince saptanan limitlere veya ülkelerinin mevzuatına göre, bir ülke için girebilecekleri riski ayarlarlar. Ülkeler için girilebilecek risk-

ler, işin niteliğine göre değişebilir. Örneğin devletçe garanti altına alınmış belli bir uluslararası proje nedeniyle ihracatçı müşterisine bağımlı durumda olan bir bankayla, sadece finansman gereksinimini karşılamaya yönelik bir bankanın durumu değişik olacaktır. Ayrıca strüktürel ve politik kötü gelişmeler nedeniyle, bir ülkeye tüm bankalarca kredi verilmeme kararına rağmen, uluslararası örgütler işe girince durum değişmekte, yeşil ışık yanmış olmaktadır.

Uluslararası örgütler, ticarî bankalarca aranmayan katı koşullar empoze etmektedirler. Uluslararası kurumun başarısından sonra, onun önderliğinde, sorumluluğun ticarî bankalara da dağıtıldığı bir ortak çalışmaya (Mozaik) sıra gelmektedir.

Dış ödemeler dengesi yönünden zayıf durumda olan ülkelerin hiç değilse uzun vadeli kalkınma programlarını gerçekleştirmelerini sağlamak için, bunların ithalâtlarının finansmanını desteklemek gerekmektedir. Bunun dünya ekonomisinin de yararına olduğu kuşkusuzdur. Bu gibi durumlarda Dünya Bankası veya IMF finansman paketlerinin kullanılması yoluna gidilmektedir.

Özel bankalar ve uluslararası bankaların kredileri müştereken yönetmesi, bürokratik işlemlerin basitleştirilmesi ve sistemin kuvvetlendirilmesine çalışılmaktadır. Ayrıca ekonomi politikası yönünden bu örgütlerle açık veren ülkelerin uzlaşmasının dengesizlikleri giderek azaltacağına inanılmaktadır. Zira özel bankaların veya konsorsiyumların yalnız başlarına böyle bir baskı olanağı yoktur. Endüstriyel ülkelerin kredi kurumları projeye dönük finansmandan, dış ödemeler dengesi açıklarını gidermeye ilişkin finansmana yönelmektedirler. Örneğin OPEC ülkelerinin fazlalarını yöneten kuruluşlar, «recycling»in ikinci aşamasını uluslararası ticarî bankalara bırakmışlardır. Bunlar da fonları direkt kredilere kaydırmışlardır. (6)

Ç) Problem ülkeler sorunu :

Aslında bu derece bol uluslararası likiditeye rağmen finansman olanaksızlığının öne sürülmesi, ülkelerin kredi değerliliği zafından ileri gelmektedir. Kredi değerliliği yeterli ülkeler için böyle bahaneler söz konusu olmamaktadır.

Bir bakıma aşırı borçlu gelişmekte olan ülkelerin yöneticileri fazla da kınanmamaktadır. Birçok ülkenin dış ekonomik sorunları petrol fiyatlarındaki artışlar ve aynı yıllarda doğan ihracat gelirlerindeki dengesizliklerden ileri gelmiştir.

Uluslararası banka sistemi, gelişmekte olan ülkelerin dış ödemeler dengesi açıklarını finanse etmesi idi, dünya ekonomisi daha da ciddi sorunlarla karşılaşabilirdi. Zira bu durumda birçok üçüncü dünya ülkesi, ithalâtında köklü kısıntılara gidecek, böylece dünyadaki konjonktürel durgunluk şiddetlenecekti.

(6) Helmut Guthardt, «Nicht Schuldenberg, sondern Kreditbeziehungen,» ibid., s. 280.

Ancak bugün bazı gelişmekte olan ülkelerin borçları o derece yükselmiştir ki, bankalar giderek çekimser davranmaya başlamışlardır. Yine de zor durumlarda kredi alanların yanında yer almakta ve böylece kredi değerliliklerini koruyabilmektedirler. Gelecekte dış ödemeler dengesi açıklarının ticarî yolla finanse edilmesinde büyük kısıntılar yapılması beklenmektedir.

Aslında Avrupa para piyasasındaki problem ülkeler bir düzineyi geçmektedir. Bunların bir kısmı Avrupa bankalarına en fazla 1 milyar Dolar kadar borçlu olan çoğunlukla Güney Amerika ülkeleridir. Bu ülkelerin stratejik avantajları vardır. Bazıları sanayileşme sürecini tamamlamakta, bazıları ise zengin hammadde kaynaklarının ihracatıyla döviz darboğazının üstesinden gelebilecek güçtedir.

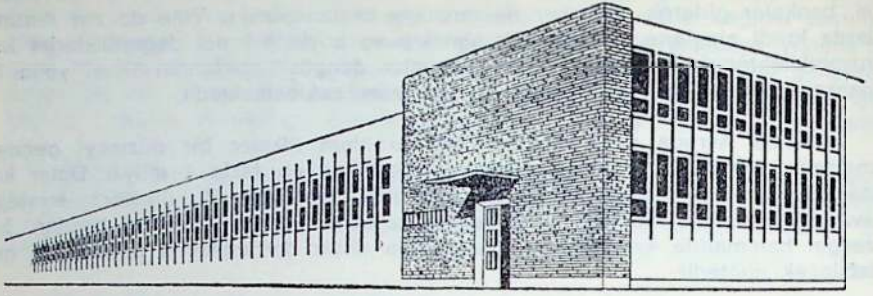
Genel bir moratoryumun sorunların çözümüne yaramayacağı gibi, bu ülkelerin kredi değerliliğinin tümden yitirilmesine neden olacağına inanılmaktadır. Bu ülkelerin iktisadî kalkınmalarında süreklilik sağlamak için kend yoğun ekonomik çabaları kadar, endüstri ülkelerinin de yardımlarına (kendi piyasalarını bu ülkelere açmaları, bu ülkelere direkt yatırımında ve sermaye katkısında bulunmaları gibi) gerek duyulmaktadır.

(Devamı gelecek sayıda)

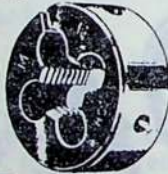
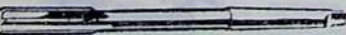
tüm bankacılık
işlemlerinde
hizmetinizdeyiz

TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çağdaş banka

makina-takım endüstrisi A. Ş.

MAY patentli, HSS ve WS
MATKAP UÇLARI
MARTIN MILLER, UDDEHOLM,
SANDVIK ŞEYİT, KATRAK,
DAIRE, EL ve MAKİNA
TESTERELERİ

Ayrıca

TORNA KALEMLERİ
EL KILAVUZLARI
(Metrik ve Whitworth)
MAKİNA KILAVUZLARI
PAFTALAR
(Metrik ve Whitworth)
KONİK RAYBALAR
EL RAYBALARI
MAKİNA RAYBALARI
PARMAK FREZELERİ
DELİK FREZELERİ
KANAL FREZELERİ
AÇILI ALIN FREZELERİ
PRİZMA FREZELERİ
YARIK FREZELERİ
VALS FREZELERİ
AÇI FREZELERİ
MODÜL FREZELERİ
PUNTA MATKAPLARI
FREZE TESTERELERİ

ve
DİĞER ÖZEL KESİCİ
TAKIMLARIN tamamını
stoktan veya kısa teslim
müddetli olarak müşterilerimizin
ihtiyaçlarını karşılamağa
şeref duyuyoruz.

Her türlü müteammim malûmat
için teşkilâtımız emrinizdedir.

makina-takım endüstrisi A. Ş.

Fiyat tespitleri ile ilgili kararlar

Doç. Dr. Yıldırım KILKIŞ

3003 sayılı Kanuna dayanarak Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından maliyet, fabrika ve toptan satış fiyatlarının tespiti istenen bazı sanayi mamulleri için bu amaçla düzenlenmiş bulunan bilgi ve belgelerle, ilgili sanayiciler, adı geçen Bakanlığa müracaat etmektedirler. (Bu sanayi mamüllerinin özet listesi Dergimizin Haziran 1978 sayısında açıklanmıştır.)

Bu müracaatlar üzerine aşağıdaki mamüllerin fiyatlarının tespiti yapılmış ve ilgili Ticaret ve Sanayi Odalarına da birer liste gönderilmiştir: Deterjanlar, temizleme tozları, çeşitli borular, televizyonlar, gaz fırınları yer muşambaları, çeşitli piller, sabunlar, çeşitli nebati yağlar, çamaşır suları, çeşitli kimyevi maddeler, yer döşemeleri ve traktörler.

Bu maddeler dışında, maliyet ve fabrika satış fiyatları halen tespit edilmemiş bulunan maddeler için müracaat süresi 13 Haziran 1978 akşamına kadar uzatılmıştır.

Diğer taraftan, Maliye Bakanlığı Fiyat Kontrol Komitesi tarafından fiyatları tespit edilen süt ve sütlü maddeler ile pamuklu ve yünlü dokuma mamüllerinin imalatçı, toptancı ve perakendeci kâr hadleri, Dergimizin Haziran 1978 sayısında tahmin ettiğimiz gibi, artırılmış

bulunmaktadır. Buna göre, süt ve sütlü mamullerde imalatçı kârı % 20, toptancı kârı % 10, perakendeci kârı % 18 olarak belirlenmiştir.

Pamuklu ve yünlü dokumalarda ise, imalatçı kârı % 17, toptancı kârı % 10, perakendeci kârı ise % 18 olarak saptanmıştır.

Tahvil Faizleri Yeniden Düzenlendi

Sermaye piyasası ile ilgili önemli bir olay tahvil faiz hadlerinin yükseltilmiş olmasıdır. Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılmakta olan Savunma Borçlanması Tahvillerinin faiz hadleri 15 Haziran 1978'den itibaren % 11'den % 14'e çıkarılmıştır.

Özel sektör'e mensup kuruluşlarca çıkarılacak tahvillerde de yıllık faiz oranı ise 14.6.1978 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan bir tebliğ ile % 21'e yükseltilmiş bulunmaktadır.

Bu suretle yükseltilmiş bulunan tahvil faiz hadleri dolayısıyla, bankalardaki tasarruf mevduatının olumsuz etkilenmesi muhtemeldir. Ancak 4 yıla kadar olan uzun vadeli banka mevduatının faiz hadleri, daha önce % 22'ye yükseltilmiş olduğuna göre, uzun vadeli finansman imkânlarını sağlama gayretlerinin olumlu

bir dengeye kavuşacağı tahmin edilebilir.

Türkiye'nin Dış Borçlanma Gücündeki Gelişmeler

Çeşitli ülkelerle ve finansman kuruluşları ile yapılmakta olan kredi temini ve borçların ertelenmesi çalışmalarının, ülkemizin döviz darboğazında bir ferahlık sağlaması beklenmektedir.

Bu çalışmalara göre, OECD Türkiye'ye Yardım Konsorsiyomu 1.4 milyar dolarlık finansman kolaylığı sağlayacak, Amerikan City Bank ise 100 milyon dolar % 1.25 faiz oranlı kredi verecektir. Ayrıca Dünya Bankası ile Norveç'in çeşitli kalkınma projelerimizin gerçekleştirilmesi için kredi vermeleri yönünden görüşmeler sürdürülmektedir.

Beklenen gelişmeler, ülkemizin kal-

kınması için gerekli döviz ihtiyaçlarını sağlayacaktır.

Özel Sektör-Hükümet İlişkileri

CHP Hükümetinin işbaşına gelmesiyle, devletleştirme konusunda endişeler gösteren özel sektör mensupları, hükümet yetkilileriyle yaptıkları görüşmelerle, gittikçe bu endişelerinden sıyrılmaktadırlar.

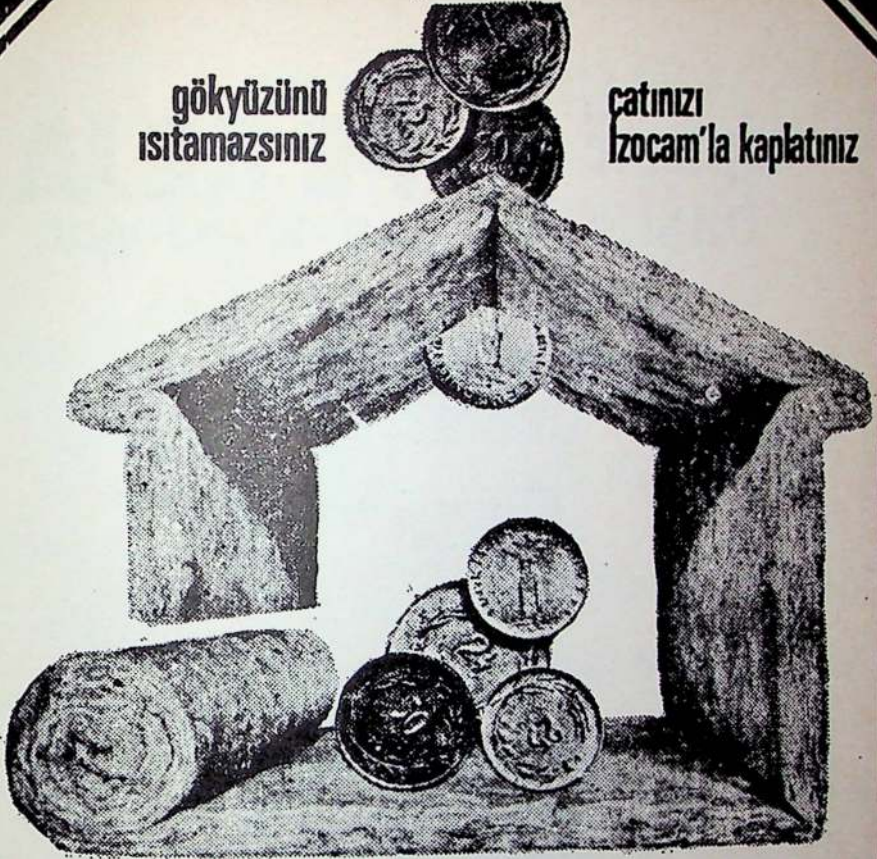
Son olarak Hükümet Başkanı ve diğer bazı Bakanlarla 9 Haziran 1978'de İstanbul'da özel sektör mensuplarının yaptıkları toplantıda, Başbakan Ecevit, madenler ve enerji dışında devletleştirmenin bahis konusu olmadığını ve aksine bürokratik engellerin giderilmesinde, hükümetin özel sektöre yardımcı olacağını açıklamıştır.

Bu tür görüşmelerin ekonomik gelişmeye yararlı girişimlerin gelişmesini teşvik edeceği muhakkaktır.

gökyüzünü
ısıtamazsınız

çatınızı
İzocam'la kaplatınız

İZOCAM TASARRUFTUR

TEKNİK DANIŞMA BÜROLARIMIZ ÜCRETSİZ EMRİNİZDEDİR:

<u>Istanbul</u>	<u>Ankara</u>	<u>İzmir</u>	<u>Bursa</u>	<u>Trabzon</u>	<u>Adana</u>	<u>İskenderun</u>
49 84 51	17 46 16	34 85 9	12 47 0	23 98	12 82 3	22 56
45 35 68						

İZOCAM®

Kesin tecrit, büyük tasarruf, tam konfor.

yeni güne eau de
taptaze bir **PE REJA**
başlangıç eau de cologne

Yepyeni taptaze bir enerji sağlar sizlere eau de PE REJA eau de cologne.
Serinlemek ve rahatlamak için özel kokunuz.
Günün her saatinde her zaman...

banka ve ekonomik yorumlar

Sayın Okurlarımız

Ekonomik Göstergeler

Ekonomik Yorumlar

Fikret Güler
Erhan İşil
Kemal Kurdaş
Besim Baykal

Türkiye İhracatının Ülkelere ve
Mallara Göre Yoğunlaşma Eğilim
Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Kalkınma Temposuna Uygun
Anonim Şirket
Ergun Özakat

Sermaye Piyasası
Doç. Dr. Ünal Bozkurt
Doç. Dr. Mehmet Ş. Tekbaş

Federal Almanya Bankacılık
Sistemine Genel Bir Bakış
Servet Taşdelen

4. Ekonomik Zirve Toplantısının
Ardından
Dr. Gökhan Bahşi

Europiyasalar
Cansun Mançer

Ayın Ekonomik Olayları
Doç. Dr. Yıdırım Kılış

*Detrol darboğazı ,
fiyat sorunu ve
Ataş*

EKONOMİK YORUMLAR

**Sermaye piyasası nasıl
canlandırılabilir?**

Ergun Özakat

**Gelişmekte olan ülkelerin
«Kredi Değerliliği» nin
saptanmasındaki ilkeler.**

Cansun Mançer

Turyağ

nebati yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **ÖNÜ**

nef grafik

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.-İZMİR

Aylık Dergi : Ağustos 1978

Cilt : 13 Sayı : 8

banka ve ekonomik yorumlar

Sahibi :

Banka Yayınları ve Kültür Ltd.
Şirketi adına : Ertum Ücal

Yazı İşleri Müdürü :

Dr. Halük Ünal

Danışma Kurulu :

Erol Aksoy, Prof. Osman Fikret Arkun, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet Gün Çalık, Ahmet Demirel, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman, Dr. Emre Gönenç, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Kemal Kurdaş, Doç. Dr. Kemal Kurtuluş, Nuh Kuşçulu, Ergin Neng, Ertuğrul Sosyal, Prof. Dr. Kemal Tosun, Prof. Dr. Baran Tuncer, Fikret Tunçer, Turhan Tümay, Prof. Dr. Yüksel Koç Yalçın.

Yönetim Komitesi :

Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ertan Özgür, Dr. Güngör Uras, Doğan Yahın.

Denetim Komitesi :

Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşı, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

İdare Yeri :

Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17
Kat. 4, İstanbul, Tel : 26 34 11.

Baskı : Bilmen Basımevi

Hesap Numaralarımız :

Ziraat B. Beyoğlu 768, İş B.
Türbe 1541, Akbank Türbe 4512.

Sayın Okurlarımız ,

Enflasyon ve dış ödeme güçlüklerinin olumsuz etkileri toplumun büyük bir kesiminde halâ hissedilmekte. Ecevit Hükümetinin altı-yedi ay gibi kısa bir sürede yapısal sorunlar durumuna gelmiş bu güçlükleri kolaylıkla çözümlenebileceği sağduyu sahibi hiç kimse tarafından beklenmemektedir. Hükümetin, kendisine umut bağlayan ancak zaman zaman da eleştiren, destekçilerine kulak vermesi, içinde bulunulan dar boğazlardan daha çabuk sürede çıkılmasına yardımcı olabilir. Ecevit Hükümetini bekleyen en önemli tehlike ocak 1978'de arkasına aldığı büyük desteği yitirmeye olasılığıdır. Umarız son umutlar kısa sürede yitirilmez.

«Petrol sorunu» son yıllarda kamuoyunu meşgul etmiş konuların başında gelmektedir. Geçen ay içinde başgösteren «benzin sıkıntısı» nedeniyle konu yine gündemdedir. Ekonomik yorumlarda yetkili kişiler «Petrol Sorununu» üretim, tüketim, fiyatlandırma yönlerini ele alarak tartışmışlardır. Ayrıca güncel bir konu olarak Ataş hakkında da yorumcuların görüşleri alınmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar oldukça ilgi çekicidir.

Prof. Alkin'in incelemesinin ise dış ticaret konusunda yeni bir tartışmayı açmasını beklemekteyiz.

Dış ülke bankacılığı konusunda Sayın Taşdelen'in Federal Almanya sistemini anlatan yazısının, Temmuz sayımızdan devam eden Sayın Mançer'in Avrupiyasalar konusundaki incelemesinin ve Dr. Bahşi'nin 4. Ekonomik zirvenin sonuçlarına ilişkin derlemesinin okurlarımıza yararlı olacağına inanmaktayız.

Sürekli bölümlerimiz, Ekonomik Göstergeler, Sermaye Piyasası ve Ayın Ekonomik olayları ile birlikte bir kez daha karşınıza ta'min edici bir içerikle çıkmış olduğumuz görüşündeyiz. Umarız sizler de aynı fikri paylaşıyorsunuzdur.

Saygılarımızla
Dr. Halük ÜNAL

* Dergimizde çıkan yazılar, kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir.

EKONOMİK GÖSTERGELER

1978

T.C. Merkez Bankası	1976	1977	Nisan	Mayıs
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	991	547	766	710
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	52.061	77.881	83.930	81.489
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	21.739	45.178	43.789	45.543
Bankalar (milyon TL.)				
Toplam mevduat	162.845	213.401	219.016
Tasarruf mevduatı	97.409	123.244	129.746
Resmî mevduat	20.079	26.080	30.081
Ticari mevduat	45.357	63.936	59.189
Toplam krediler	183.762	234.492	245.514
Zirai, sınai ve sair krediler	124.680	148.390	151.736
Zirai krediler	37.400	54.533	57.038
Kalkınma ve Yatırım				
Bankaları kredileri	6.385	8.600	11.139
İpotek karşılığı krediler	5.400	6.895	8.652
Mesleki krediler (K. esnaf ve sanatkar kredileri)	6.240	9.516	10.173
İller Bankası	3.427	6.555	6.776
Fiyatlar (1963 = 100)				
Toptan eşya fiyatları indeksi	392.6	504.3	695.1	721.6
İstanbul geçinme indeksi	381.7	498.4	746.0	804.6
Dış Ticaret (milyon \$)				
İthalât	5.129	5.796	1.402	1.842
İhracat	1.960	1.753	663	802
İşçi dövizleri	983	982	215	276

(*) Rakamlar yıl ve ay sonları itibariyle kümülatiftir.

ekonomik yorumlar

Petrol darboğazı, fiyat sorunu ve Ataş

Katılanlar :

Fikret GÜLER (The Shell Co. of Turkey Ltd. Ticaret Müdürü), **Erhan İŞİL** (T.P.A.O. Yönetim Kurulu Üyesi), **Kemal KURDAŞ** (Maliye Eski Bakanı), **Av. Dr. Ayhan ÜNLER** (Türk Ekonomik Hukuk Araştırmaları Başkanı)

BAYKAL: Bugün ekonomimizin her kesimini dolaylı veya dolaysız, olumsuz yönde etkileyen döviz darboğazının bir nedeni de petrol giderleridir. Bir yıllık petrol döviz giderleri 1 milyar 800 milyon dolara ulaşmaktadır. Birikmiş petrol borçları ile birlikte bu yıl ödenmesi gereken miktar 2 milyar 300 milyon doları aşacaktır. Bu ayki «Ekonomik Yorumları» Türk Ekonomisinin döviz varlığını hızlı bir biçimde eriten petrol tüketimi sorununa ayırması bulunuyoruz. Petrol sorununu üç aşamada okurlarımıza yansıtmayı amaçladık :

İlki hızla artan petrol talebini, yerli üretimle karşılamak yerine, ithalata dönük bir biçimde tatmin edilme olgusunu tartışacağız. İkinci olarak ülkemizde petrolün tüketiciye yansıtılan fiyatlarına etki eden unsurlar ve bu fiyatın yapısı ele alınacaktır. Son olarak güncel bir konu olan «ATAŞ»ın devletleştirilmesi konusu yorumlarımıza açılacaktır.

Sayın Kurdaş yorumlarımızın ilk konusu olan, «Türkiye'nin petrol üretim ve tüketim eğilimi» ile ilgili görüşleriniz açıkla mısın?

KURDAŞ: Türkiye'nin petrol konusunda içinde bulunduğu ciddi bunalımın nedenlerini açıkça belirleyebilmek için konuya 15-20 yıllık bir tarihi perspektif içinde yaklaşmak hem yararlı, hem de zorunlu olacaktır. Türkiye 1960 başlarında yerli petrol olarak 400.000 ton civarında petrol üretiyor idi. 1960'dan 1967'ye kadar Türkiye'de yerli petrol üretiminde gerçek bir hamle yapılmış, 1967'de yerli petrol üretimi 3,5 milyon tona yaklaşmıştır. Bu dönem Türkiye'de petrol arama ve üretimine Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (T.P.A.O.) ile birlikte yabancı şirketlerin de en geniş ölçüde katıldıkları bir dönemdir. Petrol üretimi 1967'den sonra yavaşlamakla beraber, yerli petrol üretimi yinede artmaya devam etmiştir. Bu açıdan 1969 yılını bir lendmark olarak değerlendirebiliriz. 1969'da Türkiye 3 milyon 623 bin ton yerli petrol üretmiş, 2 milyon 870 bin ton ithalat yapmış ve toplam tüketimi 6,5 milyon ton civarında ol-

muştur. Yerli petrol üretiminin 1969'da Türkiye'deki toplam petrol tüketimindeki payı % 56, ithal petrolünkü de % 44 idi. Bu rakamlar 1960 - 1969 döneminin çok elverişli, ümit verici gelişmesinin canlı delilleridir. 1969'dan sonra Türkiye'nin petrol durumunda ciddi bir düşüş, adeta bir yıkılış başlamıştır, 1969'da 3 milyon 623 bin ton olan yerli petrol üretimi, her yıl yavaş yavaş gerileyerek 1977'de 2 milyon 609 bin tona kadar inmiştir. 1978'de de bu düşüşün devam edeceği ve yerli petrol üretiminin 2 milyon 500 bin civarında kalacağı anlaşılmaktadır. Buna karşılık 1969 da 2 milyon 870 bin ton olan ithal petrolü hızla yükselterek 1977'de 15 milyon tona çıkmıştır. Bu dönemde dünyada petrol fiyatlarında çok önemli bir sıçrama da olduğundan Türkiye ham petrol için dışarıya önemli mablağlar ödemek zorunda kalmıştır. 1969'da dışarıya 60 milyon dolar civarında bir ödeme yapılmış, 1977'de ise bu ödemenin 1 milyar 500 bin doları aştığı görülmüştür. Bu rakamlar iki noktayı gayet açık biçimde saptamaktadır. Türkiye'de petrol üretimi 1969'da azami noktaya çıktıktan sonra, on yılda onun 2/3'üne düşmüştür. Yani geçen 10 yılda Türkiye'nin petrol üretim politikası tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buna mukabil tüketim üye kat artmıştır. Bu arada ithalatın payı ise 5,5 kat yükselmiştir. 1969 da yerli ham petrol üretimi toplam tüketimin % 56'sını karşılarken, 1977'de ancak % 15'ini karşılar hale düşmüştür. Yabancı petrol tüketimi ise % 85'e yükselmiştir. Bu Türkiye'de petrol tüketimini sınırlamak açısından uygulanan politikaların da iflasını belirtmektedir. Türkiye'nin son 12 yıllık dönemdeki petrol üretimi aynı dönemdeki milli gelir artışı kadar yükselse idi, petrol üretimimizin 7,5 milyon tona yaklaşması gerekirdi. Oysaki ham petrol üretimi 3,5 milyon tondan 2,5 milyon tona düşmüştür. Türkiye petrol üretim politikasında, hem milli gelir gelişmesi hem de dış ödemeler dengesi açısından vahim sonuçlar doğuran böyle bir başarısızlığa niçin gelmiştir? Türkiye üretimini niçin artıramamış, tüketimini kısıtlama başarısını da niçin gösterememiştir? Üretimde ayrıntılı olarak sorulacak so-

ru ise şudur: T.P.A.O. 1965 yılında 1 milyon tonluk bir üretim düzeyine varmış iken halen neden bu üretim düzeyinde kalmıştır? Hatta şimdi 900 bin tona kadar düşmüştür. 12 yıllık bir dönemde bütün ümitlerimizi bağladığımız bir yerli kuruluşumuz için petrol üretimini artıramamıştır? Oysa bu dönemde T.P.A.O.'nın cari giderlerinin, personel kadrosunun 5-10 kat arttığını biliyoruz. T.P.A.O. aslında şu rakamların belirttiği gibi, bizim petrol politikamızın, üretim politikasında başarıya ulaşmamızın mihrakını teşkil etmektedir. O halde önümüzdeki sorular, bilhassa teknik arkadaşların üzerinde özellikle durması gereken sorular bunlardır. Türkiye 1965'den bu yana niçin yerli petrol üretimini arttıramıyor, tüketimi sınırlamak açısından ne gibi hatalar yapmıştır? Bu hataları tartışırsak kamuoyuna zannediyorum bazı gerçekleri yansıtmış olacağız. Bu konulardaki şahsi görüşlerimi arzetmeden evvel teknik arkadaşların görüşlerini dinlemenin faydalı olacağı düşüncesindeyim.

BAYKAL: Sayın Erhan Işıl, geçmişte Enerji Bakanlığı yapmış ve halen de T.P.A.O.'da yönetim kurulu üyeliği görevinde bulunan bir uzman olarak T.P.A.O.'nun son on yıldaki üretimini artırmama olgusunu nasıl açıklayacaksınız?

İŞİL: Ben enerji sorununun Türkiye'de yeterli ciddiyetle, uzun yıllardır ele alınmadığı inancındayım. Kanımca bugünkü sonuçların kökenleri, temelleri çok uzun yıllardan beri devam eden politik uygulama ve bu konudaki politikasızlık olmuştur. Bir enerji politikası formüle edilmediği için bugünkü üzüntü verici sonuçlara ulaşmış bulunuyoruz.

Bir genel enerji modeli inşa edilmedi. Son geçen yıl Boğaziçi Üniversitesinin yaptığı enerji modeline kadar bir enerji modeli yapılmış olduğunu hiç kimse söyleyemez. Konuyu biraz daha somut örnekler üzerinde ele almak isterim; bir taneisi Fuel Oil yakılarak elektrik enerjisi elde

edilen santrallerden birisi, santrallerimizin en büyüğüdür: Ambarlı Santrali, Bu santral tek başına 1974 yılının ilk yarısında Türkiye'de üretilen toplam elektriğin % 39'unu vermekte idi. Bir ülkenin bir santralına bu kadar fazla enerji açısından bağlanabilmesi zaten başlı başına büyük bir yanıldır. Bunun salt ekonomik sonuçları daha sonra ortaya çıkmıştır. Bugünkü fiyatlarla, 1978 fiyatlarıyla, size arzedeğim. Ambarlı santrali bugün günde 430 bin dolar döviz harcamaktadır; şu anda kullandığımız elektriği elde edebilmemiz için.

Türkiye petrollerine ve özellikle petrol sorununa gelince: Petrol yirminci yüzyılın en önemli enerji kaynağı olmuştur. Bugün dünyamızda enerji ihtiyacının % 58'i petrol ile karşılanmaktadır. Türkiye'de bu oran % 54'tür ve çok yüksek bir orandır. Biz tatmin edilmemiş olan enerji ihtiyacımızın % 54'ünü petrolden sağlıyoruz ve bu nedenle herkesin bildiği gibi, ihracat gelirlerimizin tümünü ham petrole ve bir miktar petrol ürünü ithaline bağlamış durumdayız. Bu durum T.P.A.O.'nın önemli sorumluluğunu ortaya koymaktadır. Sayın Kurdaş'ın değerlikleri gibi T.P.A.O.'nun elde ettiği sonuçlar tatmin edici değildir, hatta bir manada üzücüdür. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. Ben en önemlilerine değinmekle yetineceğim.

Bunlardan ilki mevcut kuyuların verimlerinin giderek düşmekte oluşudur. Bu verim düşüklüğü yeni kuyular aramak, bulmak ve işletmeye açılmak suretiyle giderilebilir. Şimdi bu ikinci nedeni ele almamıza yol açacaktır. Niçin yeni kuyular yerince geliştirilememiş araştırılmamıştır? Buradaki neden bir öncelik sırası ifade etmeksizin, kaynak tahsisidir.

Garip bir ikilem vardır burada. T.P.A.O. yoğun bir şekilde petrol aramak için kendisine gerekli olan malî kaynakları pek fazla istemiştir. Bunların ısrarlı savunucusu olmamıştır. İkincisi bu yolda istekleri olduğu zaman T.P.A.O.'ya kaynak tahsi-

si yapan otoriteler tarafından bu kaynaklar yeterince tahsis edilmemiştir. İki tarafta, kaynak tahsisi yapanlar da kaynak isteyenler de birbirini diledikleri kadar suçlayabilirler. Fakat gerçek kusurun her iki tarafta da birlikte olduğudur. Objektif bir değerlendirme bunun böyle olduğunu gösterir. T.P.A.O. için gerçekten işlerlik taşıyan, önemli olan bir sorun son hiçbir çuk yılın sorunudur. Döviz darboğazı. Uzun süre T.P.A.O.'nun ihtiyacı bolca karşılanabilmiş idi. Fakat döviz darboğazına girdiğimiz ve transferlerin fiilen durdurulmuş olduğu geçen seneyi, Şubat ayını takip eden aylarda, Türkiye petrollerine döviz tahsisi yapılamamıştır. Döviz tahsisi derken gayet tabii matkap uçlarını, korularını sondaj teçhizatını ve bunların işletme malzemelerinin tümünü kast ediyorum.

KURDAŞ: Sayın Işıl bu döviz ihtiyacı yaklaşık ne kadardır?

İŞİL: Efendim her sene için başka kurlara benzer şekilde hesap verilemez. Seneden seneye değişir. Bu yıl için bizim bildiğimiz rakam 30 ila 50 milyon dolardır. Kamudaki döviz olanakları elverdiği oranda kullanılabilecektir ve zorunlu olarak kullanılabilecek miktar budur. Bir diğer konu T.P.A.O.'nun petrol arama ve üretme konusunda çok büyük bir çalışkanlık içerisinde olmadığıdır. Çeşitli politik nedenlerle bu örgüt bir ölçüde yıpranmış ve yaşlanmıştır. Bu örgüte yepyeni bir ruh kazandırmak belirli bir ulusal amaç için beraberce hareket edebilemek ortamını sağlamak lüzumunu hissediyoruz. Özel olarak benim değinmek isteyeceğim hususlar bunlardır.

KURDAŞ: Kamuoyuna yapılması gereken açıklamaları tamamlıyabilmek için bazı noktaları aydınlatmak yararlıdır. T.P.A.O.'nın bütün devlet sektörüne arız olan bazı hastalıkları vardır. Fazla personel çalıştırma politikası, aşırı masrafları, bürokratik atalet, v.s. gibi. Bir de T.P.A.O.'nın kârlılığı da son yıllarda hatalı fiyat politi-

kası yüzünden önemli ölçüde düşmektedir. T.P.A.O. beş sene evvel 1.5 milyar TL. dolayında kâr sağlayan bir müessese idi. Şimdi T.P.A.O. bu fiyat politikaları, aşırı ücret politikaları, aşırı masraf politikaları ile zarar eden bir müessese haline gelmiştir. Biz de Türkiye'nin petrol çıkarmazdan kurtulmasını T.P.A.O.'dan bekliyoruz. Bu müessesenin her bir yıllık gecikmesi, aşağı yukarı Türkiye'nin tüketimi 1 - 1,5 milyon ton dolayında arttığına göre, ham petrolten 150 milyon dolarlık bir zarara katlanmak demektir. Oysaki, böyle bir şirketin yıllık yatırım ihtiyacı zannediyorum 1,5 milyar TL'dir. Yıllık döviz ihtiyacı da Sayın Işıl'ın belirttiği gibi 25-30 milyon dolar mertebesindedir. Yani Türkiye kaynaklarını kullanmamakta ki büyük başarısızlığındaki en vahim örneklerinden birini bu petrol politikasında vermiş oluyor. Böyle bir politikanın sonuçları ise gayet vahim olarak ortaya çıkmaktadır.

BAYKAL: Teşekkürler Sayın Kurdaş. Sayın Fikret Gürel siz çok uluslu bir petrol şirketinin yöneticilerindensiniz ve uzman senelerden beri bu konuda çalışmaktasınız. Dikkatimizi çeken hususlardan bir tanesi 1965'lerden bu yana yabancı şirketlerin üretiminde de belirli bir düşme görülmekte olduğudur. Acaba sizden bunun nedenleri hakkındaki görüşlerinizi rica edebilir miyiz?

GÜREL: Bir defa tarihlerde biraz daha doğru olmamız lazım. Türkiye'de petrol genellikle önemli miktarlarda 1960'ların başlarında keşfedilmeye başlanmış, istihsalde en yüksek seviyelere 1970'in başlarında ulaşılmıştır. 1965'den itibaren değil, 1972-73'den sonra düşmeye başlamıştır. T.P.A.O.'nın keşifleri bahsettiğin tarihlerden çok daha evveldir, dolayısıyla kuyular, daha evvel sayın Işıl'ın bahsettiği gibi, yaşlanmaya başlamış, verimleri düşmeye başlamış, buna mukabil özel sektöre mensup çok uluslu şirketlerin keşifleri 1960'ların başlarına rastlamış ve dolayısıyla onların istihsalleri 1970'lerin başlarına kadar art-

maya devam etmiş, onlar da yaşlandıktan sonra düşmeler başlamıştır. Bu şirketler de bugüne kadar olan araştırmalarını genellikle Türkiye'de petrol bulunması mümkün olan semtlere inhisar etmişlerdir ve şöyle böyle 1972-73'den beri bu şirketler kayda değer önemli bir keşifte bulunamamışlardır. Yapılmış olan 1973-74-75'deki keşifler düşmeyi önleyecek kadar büyük seviyelerde olmamıştır. Bu kentlerin dışında da aramalar yapılmamıştır. Shell olarak biz Murat vadisinde, Suriye hududuna yakın Harzo sahalarında da başka kentlerde de aramışız fakat burada da maa- lesef başarılı olamamışızdır. Türkiye'deki jeolojik yapının çok karmaşık olması dolayısıyla yeni bölgeler bulunabileceği hakkında da kuvvetli emareler henüz mevcut olmadığı için son birkaç senedir gözler denizlere çevrilmiş bulunuyor. Türkiye'deki petrol üretiminin düşmesinin önlenmesi pek mümkün değilse de, gene teknolojik gelişmelerden azami istifade etmek suretiyle son birkaç yıldır biz bu düşmeyi önemli ölçülerde kendi sahalarımızda azaltmış durumdayız. Hatta son birkaç aydır ters bir duruma gelmiş durumdayız. Az da olsa geçmişe nazaran istihsalimizde artışlar var.

Önemli bir nokta da şudur. Petrolün bulunup bulunmayacağını tesbit etmeden lüetime katkısını hesaplamak benim görüşüme göre yanlıştır. Şüphesiz ki bir petrol mühendisi bir jeolog petrol bulunamaz kötümserliği içerisinde araştırmaya girmez. O sahalarda belirli emareler görünür ve bulunabileceği nikbinliği içerisinde faaliyete geçer. Ama ikmalci jeolog veya petrol mühendisi, petrol bulunma ümidi vardır varsayımından hareket ederek onu ikmal plânlarına almağa kalktığı zaman Türkiye'de hüsrana karşılaşması kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla ikmal faaliyetlerinden sorumlu kişilerin yapacakları her türlü hesapları, bütün gayretlere rağmen Türkiye'de önemli petrol bulunamayabilir varsayımına vaz etmesi ve ona göre hareket etmesi Türkiye'nin enerji ve petrol politi-

kası bakımından en güvenli yol olur kanaatindeyim. Yoksa masraflarımızı çok daha fazla artıralım ve bunun akabinde de mutlaka orantılara göre petrol buluruz ve bu da bize şu kadar döviz, şu kadar ekonomik değer kazandırır varsayımından giderssek, bulamadığımız takdirde ki, bulamama ihtimali bulabilme ihtimalinden çok daha yüksektir, o zaman ekonomik durumumuz, bilhassa döviz açığımız daha da büyük ölçülere varabilir.

KURDAŞ: Öyle anlıyorum ki Türkiye'nin petrol olması muhtemel yataklarının değerlendirilmesi için aşağı yukarı 30 bin kuyu açmak gerekmektedir. Oysa biz 20 yılda 1140 kuyu açmışız Türkiye'de. Demekki biz topraklarımızdaki petrolü aramak için ciddi hiçbir gayret göstermemişiz. Bu kuyuların yarısını T.P.A.O. açmış yarısını da yabancılar açmış, hepsi hepsi 1142 kuyu. Bu çıkmazın içinden nasıl çıkacağız?

GÜREL: Bu görüşüme göre, tabiatıyla Türkiye'nin yapacağı bir politik ve ekonomik tercihtir. Şüphesiz ki riski dağıtmak ve bütün araştırma faaliyetlerinin mali riskini bilhassa döviz riskine, Türkiye'nin kendi üzerine yüklenmemesi, içinde bulunduğumuz ekonomik koşullar da bilhassa dikkate alınırsa, muhakkakki mantıklı yol görülüyor. Bunun için de Türkiye'nin alabileceği tedbirler mutlaka ki basittir, belirlidir. Bu tedbirler başkalarının gelip bu çok riskli sahalara yatırımlar yapmasını özendirici mahiyette olmalıdır. Bugünkü ortamda da bu özendiricilik ters olarak işlemektedir. Bunu başka şekle getirmekte tabiatıyla günün politikacılarının karar verecekleri bir konudur. Yoksa bu sahalara iştirak edecek olan şirketlerin kararları değildir. Onlar ancak şartlar müsait o'duğu takdirde bu nisbi sahaya gelirler şartlar müsait değilse girmezler. Yalnız teknik olarak Türkiye'nin jeolojik yapısı Dünyanın araştırma için en cazip yerlerinden birisi değildir, dolayısıyla petrol bulunması çok kolay olan sahalardaki önlemlerle Türkiye'nin önlemlerinin eşit ol-

maması lâzımdır. Türkiye'deki risk çok çok daha büyüktür.

İŞİL : Biraz değişik bir görüş açısını dile getirmek istiyorum. O da şudur. T.P.A.O. bir kamu kuruluşudur. Tümü devletin olan bir kamu kuruluşudur. Böyle bir kuruluş risk faktörünü ister istemez çok daha geri planda tutmak zorundadır. Bugün T.P.A.O.'nun harcama düzeyi ile, yatırım düzeyi ile elde ettiği petrol, ithal ettiği petrolün bir ufak bölümüdür. İktisadi analiz bize şu direktifi verebilir. Basra körfezinde afişe fiyat 12 dolar 79 cent ise TPAO kendi maliyeti 12 dolar 79 sente gelinceye kadar yatırım harcaması arama ve üretim harcaması yapabilir. Hatta bunu daha yukarı bir seviyede de kesebilir. Bu nedenle T.P.A.O. beğensede beğenmesede meseleyi bu açıdan değerlendirmek ve risk faktörünü uzun boylu bir gösterge olarak kabul etmemek durumundadır. Ben bunu dile getirmek istedim.

BAYKAL: Çok teşekkürler sayın İşil. Petrol konusunda geniş çalışmalar yapmış, doktora tezi hazırlamış ve halen de bu konuda çalışmalarını sürdüren bir otorite olarak aynı konuda sizin de görüşlerinizi rica edeceğim sayın Üner.

ÜNER : Türkiye'nin kara ve deniz sahalarında petrol vaad eden sedimental bölgelerin bulunduğu bilinmektedir. Güneydoğu, Doğu ve Orta Anadolu ile Trakya'da yaklaşık 400 bin metre kareyi aşan bir bölgede petrol umudu mevcuttur. Petrol rezervlerimizin 5—600 milyon ton olduğu iyimserler tarafından ifade ediliyor. Fakat Anadolu'nun arazi yapısı dolayısıyla rezervlerin derinlerde olduğu iddia ediliyor. 1973 denberi petrol fiyatlarının büyük çapta artması bu küçük rezervleri ekonomik yönden ilgilenebilir bir duruma getirmiştir. Fakat gerçekte petrole sahip olup olmadığımız ve sahip olduklarımızın miktarı ancak kuyu açarak anlaşılabilir. Türkiye'nin petrol kay-

naklarının anlaşılabilmesi için de 30 binin üstünde kuyu açılması gerekmektedir. Bu dev girişimi nasıl gerçekleştirebiliriz?

T.P.A.O.'nun ne mali ne de teknolojik olanakları böyle dev bir faaliyete müsaitletir. Bu itibarla herşeyden önce T.P.A.O. nı geniş mali olanaklarla donatarak arama faaliyetlerini yoğunlaştırmalıyız. Bu konuda elimizden geleni yaptığımızı söyleyemeyiz. Devlet bütçesi petrol gelirlerinin yarısını arama faaliyetlerine tahsis edilebilse çok önemli bir adım atmış oluruz. Bütçe kanunlarına göre 1977 de petrolden 12 milyar liranın üzerinde gelir elde edilmiştir. 1978 bütçe kanuna göre ise petrolde gider vergisi olarak 7 milyar, gümrük vergisi olarak 780 milyon, rıhtım resmi olarak 820 milyon, damga resmi olarak 3 milyar 596 milyon, belediye hissesi olarak 110 milyon lira. Devlet hissesi olarak alınacaktır. Ayrıca birkaç milyar lira da 20 sayılı kararname gereğince yerli petrol fiyat farkları olarak toplanmaktadır. Oysaki petrol aramalarında sadece 4—5 milyar liralık bir destek Türkiye'nin petrol umutlarını gerçekleştirebilir. Türkiye'nin manzarası bu konuda değişebilir kanaatindeyim.

İkincisi petrol arama işleri yalnız mali olanak meselesi de değildir. Teknolojik olanaklar da çok önemlidir. Bu nedenle petrol arama ve istihsal safhasında özendirici tedbirlerle yabancı uzman ve firmalardan yararlanmak gerekmektedir. Bu vesile ile belirtmek yerinde olur ki, Yabancı uzman ve firmalardan yararlanma konusunda birtakım kompleksleri atmamız gerekir. Bilgi ve teknoloji alış verişini bir bütünleşme yolunda olan dünyamızda kaçınılmaz bir iş birliğidir. Serbest ekonomilerde olduğu gibi sosyalist düzenlerde de bu yola baş vurulmaktadır. Örneğin «Ekonomist» dergisinin Mayıs 1978 sayısında belirttiğine göre Barent denizinde petrol aramaları için Rusya B.P.'nin teknolojisinden yararlanabilmek için

onları davet etmiş görüşmeler yapmaktadır.

Üçüncü bir nokta, şimdiye kadar Türkiye'de yaklaşık her on arama kuyusundan birinde petrol bulunmuştur. Bu oran küçümsenmeyecek bir orandır. Petrol aramalarında görev alacak teknik personele, petrol buldukları takdirde pay vermesi kabul edilirse, isteksiz olan arkadaşlarımızı dahi yeni bir çalışma heyecanı ile özendirmiş oluruz. Onların payı da dahil kazanç ülkemizin olur.

Dördüncü bir nokta petrol politikalarında da sapma yapmamalıyız. 20 - Ocak - 1974 tarihinde yayınlanan 20 sayılı kararla, Türkiye'de yerli petrol fiyat unsurları dondurulmuş, bugünkü fiyatlara göre sağlanacak ilâve hasılatın bir fona yatırılması mecburiyeti konmuştur. Bu fondan milyarlar toplanmaktadır her yıl. Yasal olup olmadığı tartışmalara neden olan bu fon hasılatının petrol kaynaklarımızın arama ve geliştirilmesinde kullanılması, kararnamede özellikle işaret edildiği halde, bu önemli mali kaynak arama işlerinde kullanılmamaktadır. Kullanılması gerekir. Petrol arama konusu hemen mükâfatını vermiyen bir konudur. Politikacılarımız derhal mükâfat veren yatırımları tercih ediyorlar. Petro kimyaya yatırılmıştır bu fondan elde edilen birçok paralar. Halbuki kararnamede açıkça öncelik verilmiş ve arama ve gelişmeye harcanması istenmiştir. Petrol endüstrisi haricinde de kullanıldığını ben sayın Korkut Özaldan duydum ama gerçek nedir bilecek durumda değilim, bu yetkili bir kimse tarafından açıklanmamıştır. Belki sayın Işıl açıklayabilir, ben de sevinirim.

Son bir noktayı daha belirtmek icabeder. Sayın Fikret Gürelden esinlenerek söylemek lüzumunu hissediyorum. Teknoloji çok önemli, gerçekten Türkiye'deki mevcut kuyular yenileri ilâve edilmediğinden ve kuyulardaki rezervler tükendiğinden gittikçe daha az petrol veriyor. Ama tükenmekte olan kuyulardan dahi petrol elde e-

tilmesi konusunda teknoloji günümüzde büyük aşamalar kaydetmekte. Ben Milletlerarası Enerji toplantıda öğrendim. Shell'in bu konuda başarılı olduğu söyleniyor. Bizim yerli petrol şirketimiz T.P.A.O. bu konuda yabancı uzmanların bilgisinden istifade ediyormu etmiyormu bilmiyorum. Etmesi faydalı olur. Mevcut kuyuları optimum düzeyde kullanmak da bir «know-how» işidir. Sanayicum sualinize verebileceğim bu safhadaki cevap bunlardan ibarettir.

KURDAŞ : Ben bir iki noktaya daha değinmek istiyorum.

Bir zamanlar bir basın mensubuna söylemiştim. Petrolde kimin aradığı önemli değil, çıkan petrolün nasıl bölüştüğü önemlidir. Çıkan petrolün ben Türkiye olarak % 20 sini alıyorsam o zaman söyledim. T.B.M.M. nin bahçesinde bile herkeşe araştırma hakkı verelim. Türkiye bu açıdan geçmişte vahim hatalar yaptı, ne kendisi bulabilirdi, ne başkasına buldurdu. Bu noktaya geldi üretim açısından. Bir de tüketim açısından vahim hatalar yaptı. Sayın Işıl bir noktasını belirtti. Türkiye Keban'da 8 tane yerli mevcut jeneratörün dördünü işletmeye koydu ve üretimi bir kat artıracak dördünü koymadı ve o arada fuel oil'le işleyecek santraller yaptı. Halbuki Keban'daki o dört ünitenin döviz gereksinimi, geçen gün Merkez Bankasındaydım. ve şunu şükranla söylüyeyim hemen bu sefer transferi yapıldı, 6 milyon dolar. Keban'ın üretimi bir kat artacak. O 6 milyon doları oraya vermedik, şimdi senede 150 milyon dolar Ambarlıya veriyoruz. Çok vahim hatalar oldu. Tüketim'in hızlı artışında yanlış fiyat politikamızın da çok büyük etkisi olduğu kanısındayım. Bir kere biliyorsunuz Türkiye zaten ithal malını ucuz tutan bir memleket. Döviz kurunu hep fazla değer vermiş sun'î seviyede tutar.

Onun için daha canlı bir ithal talebi vardır. Petrolde de vardır. Türkiye uzun yıllar bu döviz kuru sebebiyle petrol'ü ucuz satmıştır. Bu nedenle petrole sun'î bir yöneliş olmuştur. Başka alternatif enerji kaynaklarını geliştirmek ihtiyacı duyulmadı.

Son yıllarda ise Türkiye daha başka bir hata yapıyor. Dünyada petrol fiyatları yükseldiği halde, o yükselen fiyatları kendi iç fiyatlarına aksettirmiyor. Eğer Türkiye'de enflasyonun 1970 den bu yana gelişmesini inceler, Türkiye'deki perakende petrol fiyatlarını inceler ve dünyadaki ham petrol yükseliş payını koyarsınız, göreceksiniz ki, Türkiye'deki petrol ürünlerinin perakende fiyatları Türkiye'de en az yükselen fiyatlar mertebesinde. Zannediyorum 1973 de normal benzinin fiyatı 180 - 190 kuruş idi, O yıldan bu zamana kadar Türkiye'de fiyatlar dört kata yakın arttı. Dünyada da fiyatlar dört kat arttı. Buna mukabil bizde de 180 kuruşluk benzinin fiyatı 5 liraya çıktı. Son mart devaluasyonundan sonra aynı hata tekrarlandı çok açık biçimde. Devaluasyon uygulanmadı petrole. Bunun antisosyal bir yönü de var. Petrol ürünlerinden yararlananlar genellikle orta ve yüksek gelirli sınıflardır. Bu düşük fiyatları onlar yararlanıyorlar. Fakat bu düşük fiyat sebebiyle ekonominin bir enflasyonist açığı oluyor. Bu enflasyonist açık daha çok az gelirli sınıfları etkiliyor. Düşük petrol fiyatları tüketimi teşvik ediyor. Tüketicimin % 80 oranında dış ödemelere bir aksi oluyor. Bu tabii Türkiye'yi bir kısır döngüye sokmuş oluyor. Ucuz petrol politikası ve mütemadiyen artan bir tüketim.

BAYKAL : Tartışmamızın ikinci bölümünde petrol fiyatı, ve bu fiyatın oluşmasına etki eden unsurları ele alacağız. Sayın Üner petrol ürünlerinin ülkemizde maliyetlerinin altında tutulması sorunu ve sonuçları ile ilgili görüşlerinizi açıklar mısınız?

ÜNLER : Türkiye'de petrol mahsulleri satış fiyatları ve bu fiyatları oluşturan vergiler masraflar ve kâr hadleri gibi unsurlar Hükûmetçe saptanmaktadır. İthal ham petrolünden elde edilen mahsullere ait fiyat unsurlarında Hükûmetçe tesbit edilen rakamlarla gerçek maliyet farkları akaryakıt fiyat istikrar hesabı fonu denilen bir fona intikal ettirilmiştir. Evvelce devlet bütçesine gelir getiren bu fon, de-

ğişen şartlara uydurulmadığından olumsuz farklarla karşı karşıyadır halen. Nitekim devaluasyonlar nedeniyle ve bayi kâr hadlerini artırılması ve 1978 başından itibaren de ithalatta damga resmi oranının % 10 dan % 25'e yükseltilmesi nedeniyle, kararnameye göre tatbik edilen rafineri satış fiyatları ile tüketiciye satış fiyatları arasındaki tonda Gazyağında 1113 TL., Motorinde 337 TL., Fuel Oil'de 740 TL. menfi fark husule gelmekte ve fon borçlanmaktadır. Diğer taraftan gazetelerimizin yazdığına aksine olarak, tonda Süper benzinde 1415 TL. benzinde 1043 TL. olumlu fark fonda toplanmaktadır. Vasati olarak halen bir ton ham petrolden elde edilen mahsullerden tasfiye safhasında 270.— TL. zarar edilmekte ve ayrıca fona bir ton ham petrolün mahsullerinden 400 TL. olumsuz fark aksettirmektedir. Diğer bir deyişle 1 ton ham petrol yaklaşık «CIF» 2500 TL. ya mal olduğu halde ülkemizde 270 TL. rafineri safhasında 400 TL. da fon unsurları olumsuz farkı olarak 670 TL. noksan ile vergi vs. mali hükümler hariç tüketiciye 1830 TL. satılmaktadır. Bu nedenle birikmiş borçları ile beraber fonun yıl sonunda 14 milyara düşürüleceği sanılıyor.

Bu durumda fiyat istikrar hesabı borçlarını ödiyemez haldedir. Ödiyebilmesi için mahsul fiyatlarının yeniden tesbiti şarttır. Üstelik bizde fon bütçe gelir kaynaklarından birisidir. Bu nedenle de fiyatların yeniden düzenlenmesi gerekir. Burada yeni fiyat ayarlamasının yabancı tevzi şirketlerine bir nevi kâr garantisi getireceği gibi bir iddia ileri sürülebilir. Oysaki, Türkiye'deki yabancı petrol tevzi ve satış şirketlerine transfer hakkı tanınmamıştır. Kâr etmeler dahi bu kârları Türkiye dışına çıkaramazlar. Petrol tevzi ve satış safhasında sağlıklı bir fiyat politikası izlemek yanında, kanaatimce Türkiye'nin depolama ve taşıma alanında da ciddi tedbirler alınması gerekir.

BAYKAL : Sayın Gürel sizin petrol fiyatları ve fiyat yapısı ile ilgili görüşlerinizi alabilir miyim?

GÜREL : Fiyat iki safhada tetkik edilmesi icabeden bir konudur. Ayhan bey değindiler. Rafineri çıkışlarında, ki o safhaya kadar olan bütün faaliyetler, petrol kanunlarıyla yönetilmektedir. Dolayısıyla çok uluslu kuruluşların Türkiye'deki faaliyetlerinden elde ettikleri gelirler vergiler ödedikten sonra dışarıya transfer edilebilir gelirlerdir. Bu safhada rafineriler arasında değişik uygulamalar vardır. Bu fiyatları yine kararnamelerle, tebliğlerle Hükümet tayin etmektedir. Bu tayinlere göre halihazırda rafineri faaliyetlerinden büyük zararda olan ithal ham petrolü ile çalışan «ATAŞ» ortağı şirketlerdir. Şu andaki zararlarının 1 tonda 270 lira civarına ulaştığını da Ayhan bey söylediler ve bu zarar şöyle böyle üç senedenberi devam edelmektedir. Hükümet son fiyatları ayarladığından bu yana çeşitli ham petrol maliyetlerindeki artışları intikal ettirmesi icabettiği faraziyesinden hareket ederek, geçmişe doğru zaten rafineri fiyatlarını ayarladığı anda fona ilâve bir yük gelmiş olacaktır. Üç sene için «ATAŞ» ortağı şirketlere gelmiş olacak olan bu yükü ben 1 milyar 400 milyon lira civarında hesaplayabiliyorum. Buna mukabil devlet rafinerilerinin fiyat yapıları ham petrol maliyetleri, çalışma tarzları değişik olduğu için rafineri çıkış fiyatlarında büyük bir ayarlama yapma lüzumu olmadığına göre onlar için fona ilâve söz konusu olmayabilir.

Pazarlama safhalarına gelince, bir tebliğle damga resminin yılbaşında artmış olduğunu Ayhan bey söylemişti. Bu, neticede her ne kadar fiyat istikrar fonuna bir yük getirecekse de, hazinenin dengesine bir yük getirmeyecektir. Çünkü fona vereceği farkı damga resmi olarak zaten almış bulunuyor. Ancak, Martda yapılan devalüasyon hatta ondan evvel yapılmış olan ayarlamalar da fiyatlara yansıtılmadığı için ki, ham petrolün maliyeti Türk lirası olarak artmış olmasına rağmen bunların tüketiciye intikal ettirilmediği bir vakiadır. Bunun intikal ettirilmeyişinin çeşitli politik sebepleri, sosyal ve ekonomik yönleri vardır. Bunlar çok uzun tartışmalara konu

olabilir. Yalnız şu rakkamlara dikkat etmekte fayda var. Türkiye'nin 1977 petrol ürün tüketimi 13 milyon ton civarında idi. Bunun iki milyon tonu benzin, 1 milyon tonu da gazyağı. Dolayısıyla 13 milyon tüketimden 3 milyonunu hemen hemen ekonomiyeye bir katma değer katmamış tüketimlerdir. Bu itibarla herhangi bir kullanım getirilirken, tabiiyle sosyal yönlerine önem verilmesi icabeder ama, tüketimin %17 - %18 ine yakın bir kısmı doğrudan doğruya ekonomiyeye bir değer katmadan tüketilen kırsaldır ki, bunlar için tüketicinin yalnız kullandığı akaryakıtta değil, bu tüketim esnasında gerekli alt yapılara da katkısının doğrudan doğruya olmasının icabettiğini düşünmemiz lâzım. Yol, güzergâh vs. filan gibi. Dolayısıyla petrolün kendi maliyeti ve umumi bütçeye katkılarını hesaplariken alt yapıya da katkıda bulunması icabeden yerleri iyi teşhis etmek lâzımdır. Bunun içindir ki, birçok ülkelerde benzin fiyatları, bizdekine nazaran iki, üç, dört katı hesaplanmasının temelinde yatan unsur budur ki, kullanıcının diğer alt yapılara da mullaka katkısı icabettiğini ve bunun genel masrafları da intikal ettirilerek hazineye gelir sağlaması öngörülmüştür. Türkiye'de bu nadiren vaki olmuştur. Genellikle bir sene fiyat istikrar fonu olumsuz ertesi sene olumlu sonuç vermiştir. Vergiler cüz'i seviyelerde kalmıştır, dolayısıyla benzin ve gazyağı tüketimi Türkiye'de hazineye belirli çok küçük miktarların dışında katkı sağlayamamıştır. Bu nedenle alt yapıların da genel vergi mükelleflerince temin edilmiş olduğu şekilde bir görüşü ileri sürmek de mümkündür.

KURDAŞ : Bugün Türkiye'de normal benzin Ankara ve İstanbul'da perakende olarak 540 kuruşa satılıyor. Almanya'da zannediyorum normal benzin 110 fenik civarında.

O halde biz; petrolünün % 80 ini ithal eden fakir bir ülke olduğumuz halde benzinini 540 kuruştan satıyoruz. Almanya'da ise 12 liradan satılıyor. Fransa da o ölçülerde satıyor, bütün dünya bu ölçülerden satıyor.

Gazyağında da aynı durum var. 1973 de gaz yağının litresini 150 kuruşa satarmışız. 1973 den bu yana dünya fiyatları 6 kat artmış. Türkiye'deki genel fiyat seviyesi de üç kat yükselmiş. Yani gazyağının 1973'deki nisbi yerini muhafaza etmek istesenez bugün gazyağımı 14 - 15 liraya satmak gerekir. Halbuki biz bunu yapmıyoruz. Gazyağının benzini ucuza veriyoruz, ama bu sefer ne gazyağı, ne de benzin bulabiliyoruz. Bu sistem içerisinde her gün örneklerini gördüğümüz olasılıkla, kriz devam edecektir. Yani bugünkü durum muhafaza edilirse, Türkiye ham petrol için 2 - 2,5 milyar dolar döviz ödiyemeyeceğine göre, bu kriz her üç dört ayda bir artan şiddetlerle devam edecektir. Bugünkü şartları kökünden değiştirmek lazımdır. Araştırma, üretim, fiyat politikalarını, yabancı şirketlere karşı olan politikaların hepsini kökünden değiştirmek ve mazinin bu korkunç hatalarından bir ders almak gerekir. Bu hatalar bizi yakında hakikaten dolmaya sokacaktır. Dış avamde kapı kapı dolaşp 2,5 milyar doların tecilli için yalvarıyoruz. Başbakanımızı gönderiyoruz ama bir bu sene petrole 2 milyar dolar veriyoruz. Petrole bu parayı verdiğimizde göre büyük ölçüde tüketime gidiyor, bu parayı verdiğimiz an sanayiın normal maddelerini ithal edemiyoruz. Merkez Bankası eline geçen bütün dövizleri petrole veriyor, normal sanayi ihtiyaçları karşılanamıyor. Geçen senelerden, sanayiın bir stoklamaları var idi, bu sene o stoklar da bitti. Tutumumuzu değiştirmesek sanayiın normal ihtiyacını karşılayamayacak. önümüzdeki sene petrolü, tam hovardalar gibi tüketmeye devam edeceğiz; fakat sanayiimiz duracak. Bir tarafta lüks otomobiller piknikte, bir tarafta duran sanayi. Hatalı politikaların sonucunu kamuoyuna bütün çıplaklığı ile yansıtmalı ve Devlet adamlarımız artık bu konuda politika oynamaktan, politik icaplara göre karar vermekten kendilerini kurtarmalıdır. Sayın Ecevit Hükümeti de bu konuda maalesef politik hesaptan kendini bir türlü çıkaramadı.

BAYKAL : Teşekkürler sayın Kur-

daş, Sayın Işıl aynı konuda sizin de görüşlerinizi rica edeceğim.

İŞİL : Değişik bir kaç noktaya değinmek istiyorum. Biraz önce sayın Kurdaş sözünü ettiği için birkaç cümle ile daha ayırtı getirmek istediğim husus Keban projesidir. Keban işletmeye alındıktan birkaç ay sonra Enerji Bakanlığında kamu hizmetine başladım ve Keban arızalanınca ilgili Genel Müdürlerle Keban'a gittik. Ve ben o zamana kadar 8 tane cebrî borunun barajın üstünden mükemmel bir şekilde aşağı indiğini bilmiyordum. Altta ise 4 adet türbin ve jeneratör bulunduğu hayretle gördüm. Türbinlerin nerede olduğunu sordum. Bana cevaben «öğür emrediyorsanız yaparız» dendi. Demek ki birisi emredince olur, bunun planı, programı yok mudur? diye sordum. 4 türbin ve jeneratörün ismarlanmasını emrettim. Benim görev sürem oldukça kısadır. Ben ayrıldıktan sonra genel millet birbiriyle yazışmalarla vakit geçirdi. İki sene imal müddeti olan türbinler 1980 senesinde belki elimize geçecek. 1974 den 1976'ya bu iş halledilebilirdi. Unutmayalımki geçen senenin enerji açığı da yalnızca 1 milyar 200 milyon kilovat saat idi. Bu açık eklenecek 4 yeni türbinle karşılanabilirdi. Politikada program yok değişiminin sebebi bu.

Bu vesile ile fiyatlandırma konusuna geleceğim. Yalnız fiyatlandırma konusuna gelmeden önce enerji tasarrufunu bir cümle ile ele alayım. Enerji tasarrufu yüzlerce önlemden oluşan bir plan içinde yürütülebilir. Yazıkki bu tasarruf tedbirleri bir şekilde yüzeye çıkmadı. Halka hiçbir şekilde sıkıntı vermeyecek yüzlerce önlem alanı vardır enerji tasarrufu için. Enerji tasarrufunun ekonomik yönleri üzerinde de durmamız gerekir. Enerji tasarrufu için alacağımız önlemler yatırım süresi, yatırım ve genellikle döviz harcaması gerektirmez. Derhal veya çok kısa bir sürede sonuç vermeğe başlarlar. Enerji tasarrufunun enerji üretmekle bir anlamda eş sonuçlara yöneldiğini bilmemiz lazımdır. Çünkü her ikisi de kullanılabilir enerji arzını artırır. E-

nerji tasarrufunu sağlamada kanımca en güçlü silah fiyatlandırma değildir. Fiyatlandırma meselesi enine boyuna tartışıldığı için ayrıntılı bilgiden kaçınacağım. Yalnız 1973 yılı öncesi daha doğrusu 1972 senesinde petrol ihracatçısı ülkelerin bir yılda sattıkları petrol bedelinin altı katı kadar vergiyi sanayileşmiş memleketler aynı miktar petrolden aldılar. Böylece sayın Gürel'in işaret ettiği gibi alt yapı yatırımlarını yaptılar, halklarını eğitebildiler, sanayilerin geliştirdiler. Petrolü tüketen kimsenin, petrolün üretiminde de bir şekilde ülkemiz için katkıda bulunmayı lütfen öğrenmesi lazımdır. Politik karar bu noktada daha fazla geciktirilmemelidir.

ÜNLER : Türkiye enerjiye aç bir ülkedir. Komşuları içinde adam başına en az enerji kullanan bir ülkedir. Bu itibarla fiyat politikasında da gelişmeyi engellemeyecek bir yol izlemek zorundayız. Rakam vermek için arz ediyorum. Halen Türkiye'de petrolün yaklaşık % 6'sı tarımda, % 38'i ulaşımda, % 18'i evlerde ve ticaretle, % 10'u enerji üretiminde, % 28'i sanayide kullanılıyor. Eğer ucuz fiyatla belli sektörler desteklenmek isteniyorsa, bu destek petrolü ucuz vermek suretiyle değil, örneğin sanayi elektriği ucuz vermek yoluyla da sağlanabilir. Fiyatla ilgili olarak bir noktayı daha işaret etmek istiyorum. Hiç şüphesiz fiyat en etkili ekonomi ve tasarruf politikasıdır. Fiyatı ne kadar artırırsanız tasarrufu o kadar özendirmiş olursunuz. Bu bir ekonomik kanundur. Ama Türkiye'nin fiyat kadar önemli bir sorunu daha var. Çünkü petrol son derece zaruri bir ihtiyaç maddesidir. Belli sektörlerde tüketimi azaltmak ancak belli ölçülerde olabilir. Fiyatı artırsak da, belli sektörler, örneğin sanayi fuel-oil tüketiminde pek az tasarruf yapabilir. Türkiye'nin önemli sorunu aynı zamanda petrole tahsis ettiği döviz azaltma sorunudur. Petrole tahsis ettiği döviz azaltmanın tek yolu var kanaatindeyim. O da Türkiye'deki petrol yüzeylerinin aranması için elden geldiğince geniş olanaklar tahsis etmektir. Yerli üretimi artırabilmenin yolu petrolden elde edi-

len gelirin yarısını, veyahut hiç değilse üçte birini aramaya tahsis etmektir. Bu noktada da fiyat politikası kadar önemli ve ilk safhada ele alınması gereken bir husustur.

KURDAŞ : Ülkemizde yanlış fiyat politikası uygulaması kaynakların kullanılmasını da olumsuz yönden etkilemiştir. Petrolün ucuz olması örneğin kömür gibi alternatif enerji kaynaklarının ikinci plâna itilmesine neden olmuştur. Nitekim son 15 yılda kömür kullanan sanayi kollarının, apartmanların fuel oil'e kaydığına hepimiz şahit olduk. Fiyat politikası hatırdaki örnekleri düzeyde düzenlenebilirse Türkiye'de hem tüketim kısılır, hem de alternatif enerji kaynaklarına baş vurma ihtiyacı doğar ve o kaynakları işletmek daha da ekonomik olur. Ucuz petrol bulabilsek Türkiye'de hiçbir kimse linyit üretmez. Onun için fiyat politikası kaynakların geliştirilmesi ve alternatif kaynakların buldurulması imkânlarını da yaratır. O açıdanda büyük önem taşır.

BAYKAL : Teşekkürler sayın Kurdaş. Sayın Gürel, sizin görüşünüzü rica ediyorum.

GÜREL : Evvela bu fiyat istikrar fonunu biraz daha açarak aydınlığa kavuşturalım. Petrolün maliyeti ile satış fiyatları arasındaki farklar çok az olduğu zamanlarda bu farkları ayarlayabilmek için bir fon teşkil edilmişti. Satış fiyatı maliyetten yüksek olduğu zaman aradaki fark bu fona ödenmektedir. Satış fiyatının maliyet fiyatından düşük olduğu hallerde satıcı aradaki farkı bu fondan talep etmektedir. Devamlı olarak Türkiye'de maliyetlerle satış fiyatları birbirine yakın götürüldüğü içindir ki bu fon hazineye zaman zaman gelir, zaman zaman da yük getirmektedir. Eğer petrol fiyatları maliyetlerin daha önemli olanlarının üstüne çıkartılırsa hazinenin fiyat istikrar fonuna herhangi bir tediye yapması problemi kendiliğinden ortadan kalkmış olur.

Yani, sorun dolayısıyla fiyatları daha yüksek bir seviyede tesbit etme konusudur. Bunun sonucu olarak bahsettiğimiz unsurlar da kendiliğinden ortaya çıkıyor. Alternatif enerji kaynaklarının araştırılması ekonomik olarak mümkün olur, bu surette de petrolden tasarruf sağlanması mümkün olur. Bu beni bir başka konuya daha getiriyor. 1973 yılları başlarında Türkiye'nin 5 yıllık plânlarını yapanlar, 1978 senesinde Türkiye'nin petrol gereksinimleri için azami 350 milyon doların yeteceğini hesaplamışlardı. Ozamanki petrol fiyatları ile bugünün istihlak seviyeleri arasındaki orantı bunu veriyor. Fiyatların altı misline çıkacağını endüstrinin içinde bulunanlarda dahil hiç kimse öngörememişti. Tabiiyle endüstri gelişmesi yanında sosyal gelişme de bugünkü ekonominin taşıyamıyacağı kadar büyük bir hızla gelişmiştir. Bu sosyal gelişmeyi makul düzeylere indirmek şarttır. Türkiye'nin otomobil endüstrisini satış endüstrisini daha fazla teşvik etmeye yetecek ekonomik gücü yoktur. Orun içindir ki bahsettiğimiz hususlarda fiyat politikası en önemli etkenlerden birisidir. Bunun yanında bilhassa gelişmiş ülkelerde de görülen daha önce özetlemeye çalıştım, 4 temel faaliyetlerden bir tanesi savrukluğu önlemektir. Savrukluğu önlemek için de her türlü petrol ameliyesinde mevcut her türlü kaynaktan azami akılcı bir şekilde istifade şarttır. Politik nedenler veya başka mülahazalarla mevcut dağıtım imkânları, satış imkânları v.s. atıl birakılarak başka ameliyelere geçildiği zaman, petrolü taşımak için petrol tüketimimiz lüzumsuz yere artmaktadır. Yapılan bir hesaba göre Türkiye'de tüketilen petrolün % 8'i petrolü taşımak için kullanılmaktadır. Bu dünya şartlarına göre çok yüksek bir rakamdır. Bunu mutlaka çok daha makul düzeylere indirmek gerekir. Az evvel verilen rakkamlarda %20'lerden bahsettik. %2 tasarruf dahi 40 milyon dolar demektir. 40 milyon dolarla Türkiye birçok endüstriyel tesis kurabilir, daha birçok jeneratör getirebilir. Savrukluğu önlemenin yanında da tasarruflara zaten temas edilmişti. Bu tasarrufların bazıları gerçekten

sosyal gelişmeye zarar vermeden yapılabilir, fakat en önemlisi tasarruf sağlamak için yatırım yapılması icap ettiğidir. Dolayısıyla petrol gelirlerinden önemli bir kısmının yerli ham petrol kaynaklarını geliştirmeye kamu kuruluşlarına, veya daha başka sahalara sarfedilmesi düşünülmürken, belirli orandaki bir kısmının da tasarruf önlemlerine sarfedilmesi makul bir yol olur. Bunun da verimi çok kısa zamanda alınabilir.

ÜNLER: Geçen toplantılardan birinde arzemiştım. Halen İran'da petrol taşımasının % 85'inden fazlası petrol boru hattı ile yapılabilir. Boru hattı en ekonomik taşıma aracıdır. Fakat büyük yatırım gerektirir. Büyük yatırım için büyük kaynaklara ihtiyaç vardır. Türkiye'de önce halen mevcut askeri işlerde kullanılan petrol boru hatlarından istifade edilmelidir. Daha sonrada belli bir plân dairesinde, tatminkâr bir petrol boru hattı şebekesi inşa ederek şu konuda büyük tasarruflara gitmemiz mümkündür.

BAYKAL: Son olarak kamuoyunu son günlerde fazlaca meşgul eden ATAS meselesine değineceğiz. Sayın Işıl ATAS'ın devletleştirilmesi konusunu nasıl yorumlamaktasınız?

İŞİL: Söylüyeceklerim oldukça kısa olacak. Ben bir rafinerinin, bir petrol arıtma işleminin, ham petrol ile kullanılabilir petrol ürünleri (fuel-oil, benzin, motorin, sıvı petrol gazı) arasında hayati değer taşıyan bir nokta olduğu düşüncesindeyim. Ve bu anlayış içinde ben bir rafinerinin bir yabancı şirketler topluluğunun elinde olmak bir yana dursun, özel sektörün elinde, komutasında, denetiminde ve yönetiminde olmasının da yanlış olduğu inancındayım. Her şeyi Devlet yapsın, devlet yapmalıdır düşüncesinde olan bir kişi değilim. Fakat bildiğiniz gibi her ülkede kamu elinde olması lâzım geldiği kabul edilen bazı faaliyetler bir de özel kesim tarafından yapılması gerektiğine inanılan bazı faaliyetler vardır. Bu nedenle ben ATAS rafineri-

nerisinin kesinlikle Türk Devletinin yönetiminde, mülkiyetinde ve işletmeciliğinde olması lâzım geldiğine inanıyorum. Samimi inancım budur. Türkiye'deki rafinerilerden üç tanesi kamu sektörüne, birisi de özel sektöre aittir. ATAS'ın 4 milyon 400 bin ton yıllık kapasitesi vardır. Bu rafineride Shell Şirketi kendi yerli üretimini tasfiye ettirir. Diğer iki şirketten bir tanesinin ise oldukça küçük bir üretimi vardır. Bu bir yana bırakılacak olursa ATAS rafinerisi ithal edilen petrolle çalıştırılır. Rafineri oldukça eskimiştir. Yenileme ve işletme istekleri biraz geç dahi olsa sahiplerince ortaya atılmıştır, fakat değişen şartlar karşısında bu istekler kabul edilmemiştir. Daha sonra 1973 yılında çıkan ve kanımca pek de doğru olmayan biçimde petrol reformu adını taşıyan kanun, rafineri kurma ve işletme hakkını münhasıran, yalnız başına kamu kesimine vermiştir. Dolayısıyla ortada pek büyük bir sorun görülüyor. Bu rafineri şu veya bu şekilde millileştirilmelidir. Diğer görüşleri davet edilmek için ben görüşlerime burada son veriyorum.

BAYKAL: Çok teşekkürler. Lütfen sayın Kurdaş aynı konuda sizin görüşlerinizi rica ediyorum.

KURDAŞ: Ben ATAS rafinerisinin kamulaştırılması teşebbüsünü, petrol sorunundaki ana hataları kavramamış, bu hataları düzeltmek için ciddi tedbir almamış bir hükümetin kamuoyunun dikkatini başka taraflara çekmek için giriştiği bir hareket olarak değerlendiriyorum. Türkiye'nin petrol konusunda ana sorunu, yeni bir petrol arama politikası geliştirmek, T.P.A.O.'yu verimli işler hale getirmek aklı, bilimsel bir fiyat politikası uygulamak, petrol tüketimini kısacak çok yönlü, çok etraflı bir tasarruf politikası geliştirmek, petrol ürünlerinin tüketimini kısmak için yatırım politikasına yeni bir yön vermektir. Hükümet bu yönlere hiçbir tedbir almıyor. Fiyat politikası konusunda da tamamen politik hareket ediyor. Benim bildiğime göre hazineye yılda 25 - 26 milyar lira açık ge-

tirecek bir fiyat politikasına devam ediyor. dış ödemeleri çok gereksiz yükler altında tutuyor, memleketin en kıymetli döviz kaynaklarını petrol tüketiminde, benzin tüketiminde israf ediyor, ondan sonra bu Hükümet özellikle, bu enerji bakanlığı ki bu politikada hatanın en büyüğü ordadır, ATAS rafinerisi konusunu kamuoyunun önüne atıyor. Bence yanlış bir politikadır bu. Zamansızdır da. Çünkü Türkiye toplam olarak 8 milyar bir dış borcu tecil ettirmek için dışarıda dolaşüyor, Başbakan, Bakanlar yabancı sermayeyi Türkiye'ye getirmek için davetler yapıyorlar ve hükümet böyle bir zamanda bir rafinerinin devletleştirilmesi konusunu ortaya atıyor. Bu zaman itibariyle yanlıştır. Teknik açıdan da faydalı olduğunu zannetmiyorum. Benim kanımda Türkiye petrol konusunda geçmiş on beş yılın acı deneylerinin gösterdiği gibi dış teknolojiye, bilgiye, dış işletmeciliğe muhtaçtır. Türkiye'de üç tane rafineri vardır. Ben bu üç rafineri elimle koymuş gibi biliyorum, diğer kamu iklisadi devlet teşebbüslerindeki bütün savurganlıklara, hatalara, bütün politik oyunlara muhataptırlar. Batman'da bir rafinerimiz var. 1 milyon 100 bin ton ham petrol işliyor senede. Aldığım bilgiye göre burada 2300 - 2500 personel çalışmakta. ATAS'ta ise yılda 4 milyon 400 bin ton petrol işlenmekte, fakat sadece 350 kişi çalışmakta. Türkiye bu yükleri nasıl çekecek? Bence ATAS'ı T.P.A.O.'na örnek olarak göstermek gerekir. Batman'da 3000 kişi ile 1 milyon ton işlensin, buna mukabil ATAS'ta 350 kişi ile 4 milyon işlensin ve biz onu Devletleştirmeğe kalkalım... Bunun yanında da hiçbir ciddi tedbir almayın, T.P.A.O. olarak yıllarca arama konusunda başarısız olun, yavaş olun, lakayt olun, 1,5 milyar kıtâriniz zarara dönsün, her müstahdeme neredeyse ayda 30.000 lira verin, ondan sonra bütün bu ana konular dursun, ATAS rafinerisini ortaya atın. Benim kanaatimce bu son derece yanlış bir politikadır. Bence petrol ürünlerinin fiyatlarının yükseltilmesi, T.P.A.O.'nun ele alınması, oraya ihtiyacı için her yıl beş milyar lira transfer edilmesi, petrol araması yaptırılması, adam

alma işinin durdurulması gerekir. Ankara'da akşamları mesai saatinin bitiminde T.P.A.O.'nun dağılışı gerçekten görülmeğe değer bir manzardır. Binalardan adeta bir ordu çıkıyor dersiniz. Bu tedbirleri almadan ATAS'ın devletleştirilmesi konusunda yapılan hareketleri ben sadece kamunun dikkatlerini başka yöne çekmek olarak değerlendirim.

BAYKAL: Teşekkürler sayın Kurdaş. Sayın Gürel sizin ayın konudaki görüşlerinizi rica ediyorum.

GÜREL : Ataş sorununu politika ile birleştirmek istemiyorum. Ben politikacı değilim. Politikacılar karar versinler. «ATAŞ» Anadolu Tasfiyehanesi Anonim Şirketi kelimelerinin ilk harflerinden oluşur. Bir Türk şirkettir. Hissedarları çok uluslu şirketlerdir. Bir de % 5 hisseye sahip bir Türk kuruluşu vardır.

BAYKAL: Hissedarların hisse oranlarını da açıklar mısınız?

GÜREL: Mobil % 51, Shell % 27, B.P. % 17, Marmara Petrol A.Ş. % 5 hisseye sahiptir. ATAS'ta 350 personel çalışmaktadır. Bunlardan birisi ecnebi, geriye kalanların tamamı Türktür. ATAS'ın kurulmasına karar verildiği zamanlarda, Türkiye'de sadece Batman rafinerisi vardı. 5 ilâ 6 yüzbin ton civarında bir kapasiteye haizdi.

BAYKAL: Ne zaman kurulmuştur ATAS?

GÜREL: Kurulması zannediyorum 1957'de kararlaştırılmış ve 1961'de faaliyete geçmişti. İpraş'tan ayrıldığı belli başlı noktalar şunlardır. İpraş 1 milyon ton, ATAS ise 3 milyon ton kapasite ile kurulmuş idi. O tarihlerde Türkiye'de hiç rafineri yokken, gelişmeye başlamış bir ülke olarak petrol gereksinimleri yönünden dışarıya bağlanmak yerine, yerli rafinerilerin kurulmasını sağlayabilmek için ortaya atılmış projelerden biri idi ve Türkiye'nin petrol arama-

larına hız vermesini ve petrol bakımından kendi kendine daha yeterli olmasını hedef alıyordu. Bu gayelere ATAS bugüne kadar gerçekten hizmet etmiştir. Petrol reform kanununda, benim şahsi görüşüme göre, rafinerilerin, boru hatlarının ve buna benzer ameliyelerin, münhasıran T.P.A.O.'na tahsis edilmesinin altında ekonomik bir gaye yatması lazımdır. Bu ameliyelerden büyük mali hasıllar elde edilecektir, bu hasıllar da T.P.A.O.'ya yerli ham petrol aramaları için kaynak sağlayacaktır felsefesi yatıyordu. Ancak, dünya üzerinde aşırı miktardaki rafineri kapasitesi rafinerileri kârlı ameliyeler olmaktan çıkarmıştır. Kârlı bir ekonomi düzeni içerisinde olursa istediğiniz fiyatı siz takdir ettikten sonra rafinerileri kârlı olarak işletebilirsiniz. Ama açık bir düzende rafineriler, ekonomik yönden büyük bir değer katan, bir değer yaratan faaliyetler olmaktan çıkmıştır. ATAS'ın hissedarlarının değişmesinin içinde bulunduğumuz şu günlerde veya yakın bir gelecekte ülkemize ekonomik açıdan ne kazandıracığı sorusuna cevap vermek kolay değildir.

ATAŞ şu anda hükümetin tayin ettiği fiyatlarla zarar eden bir müessesedir. Dolayısıyla bu yabancı hissedarlar mevcut sermayelerini yitirmektedirler. Bu düzeltildiği ve yabancı petrol şirketlerine makul bir rafineri marjı verildiği takdirde bunların ne zaman transfer edilebileceği de gene hükümetin takdirine ve döviz imkânlarına bırakılmıştır. ATAS'ın bugüne kadar yapabildiği olduğu transferler, henüz kendisini ödeyebilecek düzeye erişmemiştir. Dolayısıyla benim görüşüm o dur ki, Türkiye'ye gelen yabancı sermayelere keşke hep ATAS gibi gelebilse. Bu itibarla ATAS'ın Devletleştirilmesinin, T.P.A.O.'ya mal edilmesinin veya benzeri tedbirlerin alınmasının bugün için Türk ekonomisine ne katkı sağlayacağını ben anlamakta acizim. Politik kararlara söyleyecek hiç bir şeyim yoktur. Askeri veya daha başka tür mülahazalar öngörülebilir. Bunlar esasen benim ihtisasım dışındadır. Hele Shell olarak zaten bu konuda hiçbir görüş sahibi değiliz.

Müsaade ederlerse anlaşmalarla bu hakkı verirler, bu hak karşılığında da hizmetleri istemekte tabiiyle o devletin hakkıdır. Shell'de bunları yerine getirir. Bir Türk olarak derimki orada çalışan 349 Türk vatan-daş hiç kuşkusuz sadece aldıkları ücret için değil, Türk ekonomisine katkıda bulun-dukları inancı içerisinde çalışmaktadırlar.

BAYKAL : Sayın Üner sizin aynı ko-nudaki görüşünüzü rica edeceğim.

ÜNER : Ben yine bazı rakkamlar ve-rerek sözlerime başlayacağım. Halen Tür-kiye'de proje ve tevsii safhasında bulunan kısım hariç, yıllık 16 milyon ton tasfiye kapasitesi mevcuttur. Bunun 4,4 milyon tonluk Mersin tasfiyehanesi hariç, gerisi T.P.A.O.'nun kontrolü altındadır. 1977 de işlenen ham petrolün 2,7 tonu yerli, geri-si ithal edilen ham petrol olarak kullanıl-mıştır. 1977 de 14 milyon tona varan itha-lâtın, yaklaşık 3 milyon tonu Mobil ve B.P. şirketlerince, 11 milyon tonu da ham petrol ve petrol mahsulü olarak T.P.A.O. guru-bunca yapılmıştır. Gurubunca diyorum, çünkü örneğin İpraş rafinerisi İpraş Şirke-tinindir ama İpraş şirketinin de sahibi T.P.A.O. dur. Bu nedenle T.P.A.O.'dan bahsederken gurup deyimini kullanıyorum. T.P.A.O.'nun petrol ithalâtı ayrıntıları açık lanmıyan anlaşmalarda öngörülen fiyatlar üzerinden yapılır. Mersin tasfiyehanesine sahip yabancı şirketlerin ithalâtı ise, hükü-metin tesbit ettiği, fiyatlardan yapılır. Dö-viz tahsisindeki güçlükler ve darboğaz-lar dolayısıyla rafineriler halen tam kapa-site ile çalışmamaktadırlar. Zira öğrendi-ğim rakkamlara göre, halen 34 milyon dol-ar B.P.'ye, 110 milyon dolar Mobil'e ve gerisi de T.P.A.O. için olmak üzere ithal edilip de bedeli transfer edilememiş ham petrol tutarı 550 milyon doları aşmaktadır. Türkiye'nin petrol tüketimi yılda % 12,6 oranında artmaktadır. Bu tempo ile 1978 de petrol için bazı arkadaşlarımızı göre 1,7 milyar dolar bazı arkadaşlarımıza göre 1,8 milyar dolar gereksinmemiz olacaktır. As-hnda Türkiye'nin yerli petrol ile beraber kullandığı ham petrolün değeri 2 milyar

doların üstündedir. Tasfiye şirketlerinin ithal ettikleri ham petrolün değeri 2 mil-yar doların üstündedir. Tasfiye şirketleri-nin ithal ettikleri ham petrolün fiyatı Hükümetçe tesbit edildiği gibi, işleyip sattık-ları mahsullerin de maliyet unsurları ve bu arada tasfiye kâr haddi Hükümetçe tesbit edilmektedir. Yüksek oranlardaki enflas-yona, devalüasyona, devalüasyonlara, artan ücret ve maliyetlere rağmen Türkiye'de 1 - Ekim - 1975 denberi rafineri satış fiyat-ları konusunda ayarlama yapılmamıştır. Bu nedenle şimdi tonda yaklaşık 270 lira zararla ithal edilmektedir. Bu zarar mik-tarı B.P. için 500 milyon, Mobil için ise 1 milyar liraya balığ olmuştur. Diğer rafineriler de zarar etmektedir. Bunu kesin olarak ithalât petrolü için ifade etmek mümkün, ama zarar miktarları konusunda ben bilgi verebilecek durumda değilim. Talebime rağmen elde edemedim. Belki Sa-yın Işıl verebilir.

İŞİL : İpraş'ın zararı 1 milyar TL.'dir.

ÜNER : İthalattaki döviz darboğazı ve tasfiye safhasında uğranılan zararlar karşısında kanaatimce şu gibi tedbirler alınabilir. Birincisi: Para değeri ayarlama-larının sık sık ve yüksek oranda olduğu ül-kemizde devalüasyon farkları, stok yapmı-yan ve stok yapma olanağı da bulunmayan petrol ithalâtçılarına yüklenmemelidir. Bu farklar 18 sayılı kararda olduğu gibi, özel bir fandan karşılanmalıdır. Üçüncüsü: Dün-yadaki bütün ikmal kaynaklarını izlemek zorundayız. Olanaklar içerisinde bu kay-naklarla ilişki kurulmalıdır. Sadece hükü-metler arası bağlantılarla, petrol sağlan-ması birçok mahzurlar getirebilir. Mersin rafinerisinin yabancıardan alınması duy-gusal yönden cazip olabilir amma, hizi Mo-bil, Shell ve B.P. gibi milletlerarası çapta ,3 büyük ikmal ve bilgi kaynağından da mahrum bırakabilir. Bürokratları-mızın ataleti de dikkate alınırsa yeniden milletlerarası kaynaklarla ilişki kurmamız zor ve pahalı olur. Diğer taraftan kanaa-timce Türkiye'deki her tesis, işletmecii kim olursa olsun, Türkiye'nin malıdır. Ve yine

kanaatimce tasfiye işleri diğer sınai teşebbüslerden farksızdır. Devletleştirme bizi rekabetin faydalarından da mahrum bırakabilir.

BAYKAL : Sayın İşıl bu konuda sizin görüşünüz ile sayın konuşmacıların görüşleri arasında bazı ayrılıklar var. Bazı açılmalar yapmak ister misiniz?

İŞİL : Teşekkür ederim sayın Baykal. Sayın Fikret Gürel konuyu yeterince benim yönünden açıklığa kavuşturdu. Meselelerin ulusal petrol politikası, ulusal tercihler açısından tartışmasını yapmayacağımı söyledi. Buna karşılık gerek sayın Gürel gerek sayın Ünlü konunun olumlu görülecek yönleri üzerinde durdular ve bunları dile getirdiler. Şimdiye kadarki konuşmalarımızdan anlaşıldığı gibi, meselelerin bu perspektif değişikliği içinde anlamlı birtakım sonuçlara götürülmesi mümkün değildir. O kadar mümkün değildir ki, sayın Ünlü biraz önce, meselâ bu konunun duygusal veya politik prestij meselesi olduğunu söyledi. Bu iddiayı ortaya atan başka kimselerin sözcüsü ve temsilcisi değilim. Ben bir rafinerinin kamu elinde olması lâzım geldiğini ilke olarak dile getirdim. Bu anlamda hiç değışle kendim için ve benim gibi düşünemeyen için duygusallık deyimini hoşgörü ile karşılamıyacağımı ve bunun da herhalde benim için söylenmeyeceğini düşünüyorum. Rafineride çalışan personelin Türk oluşu doğal bir şeydir. Bir rafinerinin işletilmesi bir defa öğrenildikten sonra çalıştırılabilmesi durumu, Türk personel çalıştırılmasını gerektirmiştir. Belki bir anlamda Türk personeli daha ucuz olduğu için de özellikle tercih edilmiştir. Bu da iyi bir şeydir. Ben bunlar kötü şeylerdir demiyorum. Sayın Gürel'in belirttiği olumlu yönler şüphesiz geçerli olabilir.

Önemli olan şey ulusal bir petrol politikasının tutarlı uyumu ve diğer parçaları birbirini içinde koordine bir biçimde yürütülebilmesi için bir rafinerinin kamu kesiminin elinde olması meselesidir. Elimizdeki rafineri söz konusu rafineri bir tek ra-

fineridir zaten. Konuyu politika tercihleri açısından ele alıyorum o bakımdan ben rafinerinin yabancılar tarafından işletilmesinde zorunluk olmadığını, tam tersine kamu elinde olduğu takdirde daha çok ulusal yararlar doğabileceğini söylemekle yetiniyorum. Sayın Kurdaş'ın işaret ettiği öncelikler meselesine de bir cümle ile değineyim. Bugünkü Hükümet oldukça yeni bir Hükümettir ve petrol sorununun dışında oldukça ağır sorunlarla karşı karşıyadır. Hükümet eden kişinin, Enerji Bakanının çeşitli konuda verdiği öncelikler bizim tercih edebileceğimiz veya sempati ile karşılayabileceğimiz öncelikler olmayabilir. Zamanlama sırası kendisinin gözünde daha değişik bir perspektif kazanmış bulunabilir. Bu nedenle Enerji Bakanının fiyatlandırma meselesini çözmemişken bu ATAS rafinerisi meselesini ele alması yanlışır şeklindeki görüşü benim için tamamen katılabilceğim bir görüş değil. Buna işaret le yetiniyorum. Teşekkür ederim.

KURDAŞ : Atılacak adımlara ekonomik politikaya hep sağ duyu açısından bakmak gerekir. Rafineriyi devletleştirip ne kazanılacaktır? Ne kaybedilecektir? Zarar eden bir müesseseyi üstününde alacaksınız. Belki oraya birkaç milyar TL. lik kaynak daha tahsis edeceksiniz. Oysa o kaynakları petrol konusunda son derece verimli kullanabileceğiniz alanlar var. Araştırma alanları, üretim alanları var. Dolayısıyla kamulaştırma yanlış bir kaynak tahsisi olacaktır. Ayrıca o işletmede zannediyorum bugünkü zararın birkaç katı daha zarara gireceksiniz. Çünkü devlet işletmecisi olarak bütün politikalarınız zarara çok elverişli politikalardır. Belki ATAS'ta şimdiki 350 kişilik kadro hemen 2000 - 2500'e çıkacak..

Diğer taraftan, yukarıda da belirttiğim. Hükümet Türkiye'nin dış ödemeler dengesindeki bunalımı atlatmak için bütün dünya ile bir iş birliği gayreti içindeyken böyle bir hareket zamansız geliyor bana. Değınmek istediğim son bir nokta şudur: Milli petrol politikası iddiasıyla girişilen bu kabil hareketler aslında Türkiye'ye pahalt-

ya mal oluyor. Türkiye buna benzer bir hareketi 1966 - 70 döneminde yaptı. 1960 - 66 döneminde Türkiye'de ham petrol üretimi gayet iyi gelişirken adeta aniden bir Milli petrol hareketi ortaya çıktı. Çocuklar sokaklarda bağırıyorlar; «milli petrol» diye gösteriler yapıldı ve o dönemden sonra anlıyorum ki 7 yıl hiç bir yabancı şirkete arama ruhsatı verilmedi. Şirketlere, rafine ve dağıtımdan sağladıkları kârları aramada kullanılmamaları gibi çeşitli zorluklar çıkardı. Sonuç ortada; üretim geriledi, tüketim arttı. Dış ödemelerde milyonlarca dolara erşen korkunç bir bunalım ortaya çıktı.

Türkiye açtığı kuyu açısından ne metraj ne de adet olarak en ufak bir gelişme kaydetmemiş. On yıl böylece beyhude kaybedilmiş. Bu mu ydu milli politika? Yani yabancıları aramadan, üretimden çekmek hepsini hep T.P.A.O.'ya vermek! Böyle bir politika bir şartla akıllı olabilirdi. T.P.A.O. yabancıya bıraktığı boşluğu doldurur, kendisinin yaptığı görevi de yürütür ve bütün bu görevleri yani araştırma görevini üretme görevini çok daha hızlı yapar. Bu şartlar altında o milli petrol politikası dediğimiz politikaya girmeye hepimiz taraftar olurduk.

Oysa şimdi bakıyoruz bu on - on iki yıllık denemeden sonra T.P.A.O.'nın üretimi 1965'deki durumda duruyor, hatta düşmüş, yabancı şirketlerin üretimi de düşmüş, onlar da birtakım gayretlerden alıkonmuş ve Türkiye o zaman petrol tüketiminin % 60 na yakın kısmını kendisi karşılarken şimdi sadece % 15'ini kendisi karşıl hale gelmiş. O zaman 60 milyon dolar dışarı öderken, şimdi 1 milyar 800 milyon dolar öder hale gelmiş. Bu hareket de geçmişte «Milli Petrol» politikası namı altında yapıldı. Benim kanaatimce bugün ödediğimiz bedel, o zamanki hataların bedelidir. Bu bedel bize ağır oldu. Rafineri konusunda da ihtiyatı elden bırakmamalıyım.

İŞİL : Yabancı sermaye yatırımının savunulması için birkaç gereksinimin bir-

den karşılanması lazımdır. Bunlardan birisi dış açığın azalmasına katkıda bulunmak, diğeri ileri teknolojinin transferini sağlamaktır. Bu gibi mülâhazalar şüphesiz yabancı sermaye yatırımlarının savunulması için yeterlidir. ATAS rafinerisinde dış açığın azalmasına katkıda bulunmak iddiası geçerli değildir. Bu iddia hiç değilse bir 17-18 yıl öncesinde geride kaldı. Teknoloji transferi de bu hâdisede sözkonusu değildir. Teknoloji ilerlemiyor demiyorum ilerleyen teknoloji eşit bir biçimde transfer edilebilir. Ulusal kuruluşlar ve yabancı kuruluşlar tarafından. Bunun içinde bulunduğumuz yıllardaki ifadesi eskimiş bir teknoloji kalmış olmasıdır. Ama bunun kusuru sadece ATAS'a ait değildir. Söylediğim gibi 1973 yılında yapılan kanun değişikliği bu sonucu yaratmıştır. Rafinerinin zararlı olması keyfiyeti oldukça yakın tarihlere yaşanmış bir olaydır. Uzun boylu konuştüğümüz için tekrar etmiyeceğim. Fiyatlandırması da öyle. 1 milyar düzeyinde kâr eden İpraş rafinerisinin 1 milyar düzeyinde zarara dönmesi fiyatlandırmanın doğal sonucudur. Sayın Kurdaş'tan özür diliyerek bir rakkam değişikliği öneriyorum. Bu arada da bir başka görüşü dile getireceğim. O da şudur; Batman rafinerisi 1,1 milyon ton ve 2500 kişi. Batman yöresi 4000 kişidir. Bu dörtbin kişi rafineri artı bütün Derzan, Raman, Adıyaman, Adana'ya kadar gelen bir yöreyi kapsar. Kamu kesimlerinde istihdam rakkamları gayet tabii büyüktür. Ne var ki beni kişisel olarak ilgilendiren bir soru daima kafamda yaşadır. O da şu, Türkiye toprakları üzerinde bir hesaba göre 2,5 ilâ 3 milyon çıplak, açık işsiz var. Bu adamlar Türkiye toprakları üzerinde işsiz. Siz tercihinizi nasıl kullanmışsınız? İşletme içinde mi işsiz bırakmışsınız bu adamı; işletme dışında mı? Mesele buraya kadar indirgenebilir. Olabilir ki kamu kuruluşları istihdam isteklerine daha yakın oldukları için, politik ve politik olmayan nedenlerle bu rakkamlara ulaşılmıştır. Ama bu bir yabancı rafinerinin bulunmasını ve bizim kötü işletmeciler olduğumuzu kanıtlamaya yetmiyor kanısındayım.

KURDAŞ : Bence temel sorun ve hata da aslında buradadır. Biz Devletin kaynaklarını yatırımlara yöneltilip, o yolla iş olanakları yaratacağımıza önce yüz binlerce kişiyi memur yapıp, kaynaklarımızı tüketimde bitiriyoruz veya savuruyoruz. Sonuçta da en zorunlu yatırımları yapamıyoruz. Enerjiden teknik bilgiye kadar, bütün bütün temel ihtiyaçlarımız açıkta kalıyor. Küçük bir devlet olmamıza rağmen 1 milyon 200 bini aşan memur beslemekle kendimizi

avutuyoruz. Buna karşılık 12 yıllık bir sürede petrol aramak için açtığımız kuyu adedinin 50 den 100 e çıkaramamışız.. Orada kaynaklıktan yakınıyoruz. Üretmediğimiz petrol için dışa milyarlarca Dolar ödüyoruz. Veya boğazımızı aşan borçlara giriyoruz. Türkiye'nin hatası ve kısır döngüsü işte buradadır. Bu kısır döngü bizi petrol konusunda da yakalamış bulunuyor.

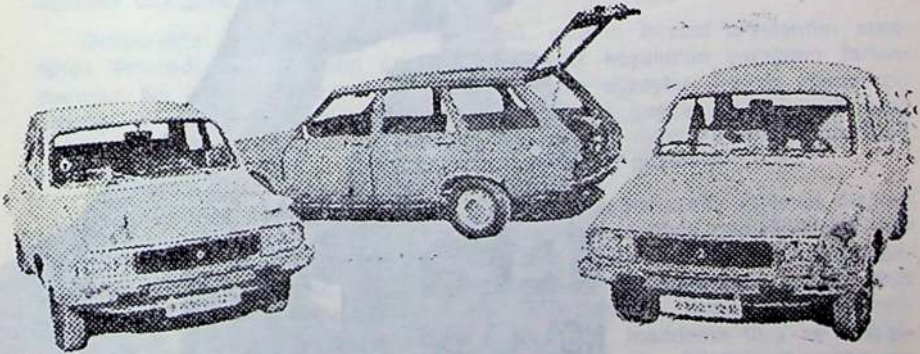
BAYKAL : Çok teşekkürler.

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL INSEKTİSİT

TÜRKİYE İHRACATININ ÜLKELERE VE MALLARA GÖRE YOĞUNLAŞMA EĞİLİMİ

Prof. Dr. Erdoğan ALKIN

İkinci Dünya Savaşının bitiminden bu yana devamlı ileri sürülen ve kanıtlanmaya çalışılan bir hipotez vardır: Bir ülkede ihracat belirli ülkelere göre yoğunlaştıkça belli mallar üzerinde yoğunlaşma da kaçınılmazdır; bu durum ihracatın yetersiz gelişiminin başlıca nedenidir. Şu halde herhangi bir ülke ihracatının ülkelere ve mallara göre yoğunlaşma eğilimini ölçebilecek bir yöntem geliştirilebilirse bu hipotezi denetleme olanağı da doğmuş olur. Aslında yoğunlaşma eğilimini tam ölçebilecek bir yöntemin bulunmadığına da işaretle edelim.

Yoğunlaşma eğilimini ölçebilecek en basit ve uygulanabilir yöntem Hirschman-Michaeley formülüdür (1). Bu formüle göre örneğin herhangi bir yıl ihracatının ülkelere göre yoğunluk katsayısını hesaplamak için, ayrı ayrı ülkelerin toplam ihracat içindeki paylarının kareleri bulunup toplamları yazılır ve sonra bu toplamın kare kökü alınır. Mallara göre yoğunluk içinde benzer yöntem kullanılır. Formülün gerçekten çok basit olduğu görülüyor. Ancak, doğru sonuç vermesi için ihracatın ülkelere ve mallara göre bölünüşünün çok ayrıntılı biçimde ele alınması gerekir. Ayrıntının artması elde edilen sonucun daha kesin olmasını sağlamaktadır. Örneğin bu çalışmada Türkiye ihracatının yirmisekiz ülkeye ve ülke grubuna göre bölünüşü ile yirmi altı mala ve mal grubuna göre bölünüşü ele alınmıştır. Aslında ihracatın mallara göre bölünüşünde yeterli derecede ayrıntıya gidilemediği açıktır. Ancak bu çalışmanın yalnızca bir deneme olduğunu bir daha belirtelim.

Gelişmekte olan ülkelerin hemen tümü, anlamlı ihracat artışlarının arkasında ihraç edilebilir malların çeşitlendirilebilmesi koşulunun yattığının farkındadırlar. Ne var ki yalnızca belli bir sanayileşme düzeyine erişmiş olanlar bu olanağı yaratabilirler. Çünkü ihraç edilebilir malların çeşitlendirilebilmesi ihraç yapılan ülkelerin de çeşitlendirilmesine bağlıdır. Tersine durursa ihracat üzerinde yoğunlaştığı belli ülkelerin taleplerine göre süregelip gidecektir.

Türkiye ihracatının ülkelere ve mallara göre yoğunlaşma eğilimini ölçmek bu bakımdan önemli olmaktadır. Gerçi ihracatın yapısındaki değişikliklerle ilgili belli istatistikler vardır ama bu verilerin yetersizlikleri de sık sık tartışılmaktadır. Örneğin söz konusu istatistiklerde tarımsal mal-sanayi malı ayırımı 1956 tarihli gider vergisi konusundaki tanıma dayanmaktadır. Buna göre bir maddenin şekli, niteliği, bileşimi ve özelliği değişince, maddenin türü ve değişiminin ölçüsü ne olursa olsun, bir sanayi malı oluşmuştur. Böylece ihracatın yapısında sanayi malları lehinde değişimleri olumlu yönde nitelenmek ve uluslararası karşılaştırma yapma güçleşmektedir. Örneğin yukarıda niteliklerine değinilen istatistiklere göre Türkiye ihracatının 1974 yılında yüzde 55.6'sı tarım-

(1) A.O. Hirschman-National Power and Structure of Foreign Trade; 1949 M. Michaeley-Concentration in International Trade; 1962.

sal mallardan, yüzde 39.2'si ise sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Oysa aynı yılın verileri Birleşmiş Milletler İstatistik Kurulunun önerdiği uluslararası standard sınıflandırma yöntemine göre değerlendirildiğinde, ihracatın yüzde 76'sinin ilkel mallardan, yüzde 24'ünün mamul mallardan oluştuğu göze çarpmaktadır (2). Aynı yıllarda mamul malların toplam ihracat içindeki payı örneğin İtalya'da yüzde 83, Danimarkada yüzde 59, Yugoslavya'da yüzde 73 idi.

Ihracatın ülkelere göre dağılımında da aynı nitelikte yorumlar yapmak mümkündür. Örneğin 1977 yılı ihracatının yaklaşık olarak yüzde 43.4'ü altılara, yüzde 7.0'si A.B.D.'ne, yüzde 9.4'ü Doğu Blokuna yapılmıştır. 1923 ve 1924 yıllarında bu oranlar sırasıyla yüzde 49, yüzde 8 yüzde 4 ve yüzde 45, yüzde 12, yüzde 9 idi. Bunun kabaca anlamı, ülkelere göre olmasa da, ülke gruplarına göre ihracatın dağılımında 50 yıl boyunca pek büyük bir değişiklik olmadığıdır.

Aslında ihracatın mallara ve ülkelere göre yoğunlaşmasını —ya da tersine çeşitlenmesini— bu tür verilerle ölçmenin ne denli yanıltıcı olabileceğini deneyerek kanıtlamak olasıdır. Çok malı ya da ülkeyi kapsayan gruplardan tek tek mallara ve ülkelere inildikçe formülün verdiği sonuçlar devamlı değişmektedir. Kaldı ki gelişmekte olan bir ülkede ihracatın yapısının sanayi malları lehine değişmesi de ihracat için tek başına bir çeşitlenme göstergesi olmaz. Çünkü bu kez ihracat sanayi malı tanımına giren bir iki ana mal üzerinde yoğunlaşmış da olabilir.

Hirchman - Michaelley formülü yardımıyla Türkiye ihracatının yoğunlaşma-çeşitlenme eğilimi izlenirken, özellikle mallarda çok ayrıntıya inilemediğinden yoğunluk koefisyanının olduğundan büyük sayısal değerler taşıyacağı açıktır. Ancak inceleme dönemi boyunca her yıl için aynı yöntem kullanıldığından, bu durumun uzun dönemli eğilimin izlenmesinde önemli bir sakınca yaratmayacağı söylenebilir. Aşağıdaki tabloda, hesaplanan yoğunluk koefisyan değerleri birer endeks olarak verilmiştir.

	<u>Mallara göre</u> <u>yoğunlaşma</u>	<u>Ükelere göre</u> <u>Yğunlaşma</u>
1963	100.0	100.0
1964	101.2	98.0
1965	97.9	96.1
1966	105.1	94.3
1967	108.0	96.8
1968	104.7	92.3
1969	98.9	96.8
1970	104.4	94.8
1971	99.7	96.9
1972	91.0	104.2
1973	88.5	100.3
1974	80.2	106.1
1975	79.3	99.3

(2) Önal Akalın — 1967-1974 Türkiye İhracatı Yapısı — İktisadî Kalkınma Vakfı, İhracat Paneli, İstanbul 1974.

Tablo incelendiğinde iki basit sonuç hemen göze çarpmaktadır: a) 1933 - 1975 döneminde ihracatın mallara göre yoğunluğu kabaca yüzde yirmi dolayında azalmış, başka bir deyişle söz konusu dönemde ihracat mallar itibariyle yaklaşık yüzde yirmi çeşitlenmiştir; b) ihracatın ülkeler itibariyle çeşitlenmesinde 1970 yılına kadar izlenen olumlu eğilim, daha sonra olumsuz biçimde gelişmiştir.

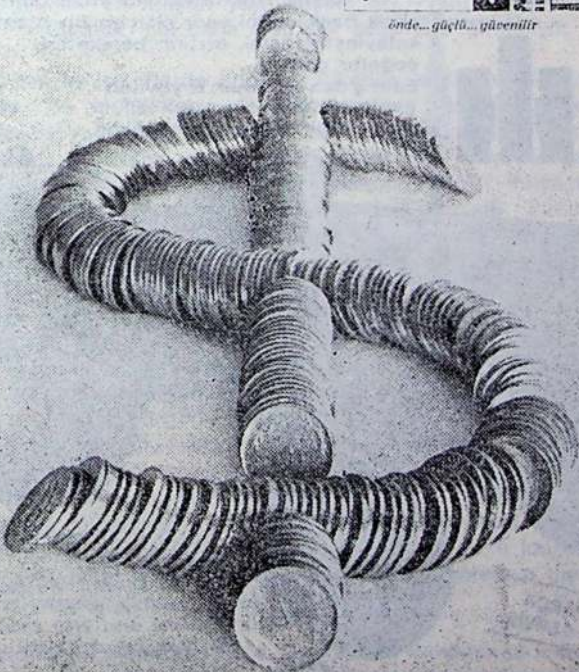
Bu iki sonuca bakarak, yazının başında sözü geçen hipotezin denetimine girişmenin bile gereksiz olduğu düşünülebilir. Gerçekten de ilgili korelasyon analizi (kısmî korelasyon katsayısı -0.7580 , D.W. 1.4220), Türkiye ihracatının mallar itibariyle çeşitlenmesinde, ülkeler itibariyle çeşitlenmenin olumlu bir etkisi olmadığını göstermektedir. Şu halde söz konusu hipotez, gelişmekte olan ülkeler açısından en azından bir soru işareti taşımaktadır.

**küçük tasarruflardan
büyük yatırımlara**

116 İşbirliği

**TÜRKİYE
İŞ BANKASI**

önde... güçlü... güvenir

Yeni Nesil

dededen toruna şampiyon traktör International

444 ve 654 S

Anadolu toprakları için en uygun 2 model

Anadolu toprağı gibi güçlü, Anadolu çiftçisi gibi çalışkandır INTERNATIONAL Traktörleri. Dünyaca bilinen erişilmez teknik özelliklerini verir çiftçimizin hizmetine, kolaylaştırır işini, arttırır bereketini, çoğaltır gelirini... Edirne'den Ardahan'a yayılan geniş servis örgütü ile tüm çiftçimizin göz bebeğidir.

**BOL YEDEK PARÇA
YURT ÇAPINDA SERVİS...**

TÜRKİYE GENEL SATIÇISI:
**MOTORLU ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

4. LEVENT İSTANBUL
Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69
Telex: 22539 Mat tr.

TEKNİK ÖZELLİKLER ;

Model 654 S

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 66 HP
- Motor devri 2180 d/dak
- 70 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Model 444

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 45 HP.
- Motor devri 2100 d/dk.
- 45 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Kalkınma temposuna uygun anonim şirket

Ergun ÖZAKAT

Teknolojik Gelişimler Holding A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkanı

Modern kapitalist ve sosyal demokratik düzende en büyük iftihar hususu insana hürmet etme yolunda gösterilen gayretlerdir.

Bu fikre hizmet devletin, bir yandan daha varlıklı olma yolunda insanların önüne çıkan engelleri kaldırması bir yandan da gelirin adaletli dağılımını temin etme yolunda vergileri ayarlayarak, çağımıza uygun bir hale getirmesi lâzımdır. Bunu yaparken insanların çalışma ve para kazanma zevkini ortadan kaldırmayacak bir ortamın devamını sağlayabilmelidir. Nüfusumuz günde üç bin civarında artmaktadır, bu artan nüfusu mutlu kılacak bir gelir, iş yeri ve meşguliyet temin etmek mecburiyetindeyiz. Halkımızın istihlak ve tasarruf alışkanlıklarına daha iyi bir yön vermek için mevcut yerleşim şirketlerimize iştirak etmelerini sağlamalı ve refahın yaygınlaştırılması, yani halk kapitalizmi yolundaki engelleri kadırmak için daha ciddi bir çalışmaya girmeliyiz.

Halk kapitalizmi şehirlerde anonim şirketler, köylerde ise kooperatifler ile gerçekleştirilebilir. Şu muhakkaktır ki kooperatiflere yapılacak devlet yardımının anonim şirketlere yapılacak olan yardımdan çok daha fazla olması gerekecektir. Çünkü köyler teknolojik ve idari bilgiler ile diğer rasyonel çalışabilme olanaklarından yoksundur. Milli Eğitim Müessesemize, milli ihtiyaçlar gözönünde tutularak kalkınma hızımıza uygun bir yön verilmemiştir. Bunun bedelini de ekonomimizin ödemesi gerekmektedir. Köyün kalkınması gerçekleşmeden gerçek bir kalkınma ve kaliteli bir hayat düzeyine ulaşma olanağı yoktur. Anonim şirketlere yapılacak yarımlar ise geri kalmış bölgeler için ayrıca mütalâa edilmeli ve durum aynı kooperatifler gibi değerlendirilmelidir.

Milyarlık bir şirket ilk teşebbüsten imalâta en az dört yılda geçebilmekte ve ortalama 2000-3000 kişiye iş sahası açabilmektedir. Her gün milyarlık bir tesis açamıyacağımıza göre bir çok küçük şirketlerin hızla gelişmesini teşvik etmek ana hedef olmalıdır. Halbuki mevcut kredi sistemi ve mevzuat küçük şirketlerin hızla gelişmesini teşvik etmemektedir. Esas amaç bir çok küçük şirketin büyük şirketlerden ayrılan tecrübeli müteşebbislerle kurulmasını ve halkı iştirak ettirerek büyümesini sağlamak olmalıdır. İşte halk kapitalizminin başlangıç noktası doğal olarak büyüyen birçok küçük şirket ve idarecileri de evvelce tecrübesi olan fakat liderlik etme olanağı ancak sermaye piyasasının kurulması ile kendilerine tanınan kimselerden oluşacaktır.

Halkın anonim şirketlerden hisse senedi alım ve satımını kolaylaştırmak için birinci şart mevcut anonim şirketlerdeki ortakların şirketi yeni ortaklara açmasını sağlamaktır. Bunu yapmak için en uygun yol eski ortakların geçmiş hak ve

hukuklarına hürmet etmeği esas almakla olur. Anonim Şirketlerde değeri artmış aktiflerin karşılığı olarak pasifte sermaye artımını vergi almaksızın gerçekleştirmek ve eski ortaklara parasız hisse senedi dağıtmak zamanı gelmiştir. Teşvik tedbirlerinin en başında bu husus gelmektedir ve sermaye piyasasının en birinci şartı budur. Bu yapılmadan diğer tedbirlerin büyük bir yararı olamaz.

Örnek olarak çok basitleştirilmiş bir bilançoyu gözönüne alalım :

Kuruluş Bilançosu

Aktifler

Değerler : 1.000.— TL.

Pasifler

Sermaye : 1.000.— TL.

İleri Yıllardaki Bilanço

Aktifler

Değerler : 1.000.— TL.

(Bugünkü değerler artışı : 9.000.— TL.)

Pasifler

Sermaye : 1.000.— TL.

(Değerler artışı rezervler: 9.000.— TL.)

Eğer geçmiş inkâr edilmeyecekse 9.000.— TL. sı değer artışı hükümet kontrolü ve tasvibi ile kabul edilmeli ve bunun karşılığı 9.000.— TL. lık rezerv kısmı hisse senedi olarak eski ortaklara parasız olarak dağıtılmalı ve şirket sermayesi 10.000.— TL. sına vergisiz olarak yükseltilebilmelidir. Eğer amortismanlar eski değerden alınırsa devlete bir vergi kaybı da olmaz. Parasız olarak elde edilen hisse senetleri bir başkasına devr edilmediği sürece bir kâr sözkonusu olmaz. Bu işlemin yapılmasındaki esas amaç da zaten şirketi bugünkü hakiki değerleri ile tanıtmaktır. Bir süre önce alınmış arsa, bina, makine, teçhizat, hisse senetleri ve hatta ham maddelerin kullanılmamış kısımlarının bugünkü satış fiyatlarının çok yükselmiş olduğunu gözönüne alırsak, aradaki fark kâr gibi görünmektedir. Halbuki bu kâr zahiri bir kârdır. Örneğin, 10 yıl önce 100.000.— TL. ye alınmış bir evi bugün 1.000.000.— TL. ye sattığımız zaman aradaki 900.000.— TL. lık fark bir kâr değildir. Çünkü aynı şartlarla aynı cins bir evi almak için bugün tekrar 1.000.000.— TL. ödemek mecburiyetinde olduğumuza göre bu işlemden dolayı cebimizde bir para fazlalığı kalmayacaktır. Yani 10 yıl önceki 100.000.— TL. yerine bugünkü 1.000.000.— TL. bilançoda aynı değeri başka bir zaman düzeyinde temsil etmiş olmaktadır. Bunun pasifteki karşılığı da muhakkak ödenmiş sermayenin bugünkü değeri olması gerekmektedir. İşte bu nedenden dolayı eski hissedarlara, vergiye tabi olmadan ilâve hisse senetlerini şirket verebilmelidir.

Bu şekilde şirketin eski ortakları rasyonel bir kararla veya bu işlemin yapılabilmesi müsaadesinin alınabilmesi için devlete şart koşulan bir sermaye artırımına gidilecek ve şirket ucuz finansman yolu ile büyümeye başlayacaktır. Şirket bankalara bugünkü kadar muhtaç olmayacaktır. Banka faiz ödeme yerine, halka temettü ödeyecek bir ortam geliştirilmiş olacaktır.

Diğer bir olasılık, ortaklar yaşlanmış, iş hayatından yorulmuş veya aile şirketlerini devam ettirmek istemiyorlarsa, o zaman bu elde ettikleri yeni ve nama yazılı hisselerin her yıl % 20 sinden fazla olmayan bir miktarını diğerlerine

setarak, iş hayatından çekilmek olanağına sahip olacaklardır. Bu yerler, daha dinamik ve iş hayatına daha meraklı kimselerin eline geçecektir. Aile şirketlerinden halka açık gerçek anonim şirketlere geçiş şekli de çok büyük bir hız kazanmış olacaktır. Bu düşünce ile hareket edilirse toplumun hesap edilmesine olanak olmayan çok büyük bir hızla refaha kavuşacaktır. Bunun Batı'da emsali vardır.

Bugün miras yolu veya uzun yılların birikimi ile hisse senetlerine sahip olan bir kısım hissedarlar kendilerini bir çeşit «Anonim Şirket Kapanı» içinde bulmakta, bundan kurtulma olanağını maalesef bulamamaktadırlar. Çünkü üzerinde yazılı değer çok üstünde bir değerden hisse senedini satmak çok zordur. Şirketlerin büyüme hızları borçlanmalarına bağlı kalmakta veya «Holding» adı verilen çalışma düzeninin doğmasına sebep olmaktadır. Kanaatimce her şirketin değerini kendi bünyesinde gerçekleştirme işi, bir «Holding»e doğru girmekten çok önce yapılması lâzım gelen bir iştir. Oysa, bizde yıllarca bir holdingde değerlemeye müsaade edilmiş olmasına karşın, şirketlerin kendi bünyesinde değerlendirme işlerine müsaade edilmemiştir.

Şimdi bir reaksiyon ile pire için bir yorgan yakılması bile önerilmiştir. Yani Holdingde değerlendirme işine bile bir son verilmek istenmektedir. Halktan yana olan bir tutum hem şirketlerin kendi bünyelerinde devalüasyonlarına ve hem de Holdingleşmeyi teşvik etmek olmalıdır. Hatta holdinglerde, yavru şirketlerin zararlarını dahi 4 yılda amorti etmek olanağı yaratılmalıdır ki, buda daha hızlı bir kalkınmaya yol açacaktır.

Refaha ulaşmak için kötülük yollarına başvurmamanın bir toplumun yaradılışı kolay bir iş değildir. Çocuklarınızın beğenecekleri hayat arkadaşlarının da maddi sebeplerden dolayı kötülüğe itilmesini sağlamak için herkese müteşebbislik yolları açılmalıdır. Müteşebbislik, bugünkü gibi bazı kimselerin tekelinde bırakılmaya zorlanmamalıdır.

Bugün hisse senetlerinin değerlerindeki değişimler, özellikle aşağı doğru, çok küçük olmaktadır. Halbuki revalüasyon yıllarında batıda hisse senetlerinin değerleri çok düşer. Çünkü sermaye sulanacağından yüzde olarak hisse senedi başına temettü, bu revalüe yıllarında düşer, birkaç yıl sonra ise büyük fırlamalar gösterir. İşte bu olayı akıllıca değerlendiren yeni müteşebbis adayları, hayatlarının ilk başarılarının tadını alır ve iş yapma zevkine ulaşırlar. Bizde bu yol kapalıdır, çünkü revalüasyon işleminin şirketin kendi bünyelerinde yapılmasına müsaade edilmemektedir. Onerimiz ciddiyetle incelenmelidir. Yeni yeni müteşebbisler yaratma yolunda hem ucuz, hem de daha fazla üretim gerçekleştirecek, bu üretimin bir kısmı ihraç edilecek ve Türk parasının değeri yabancı paralara karşı daha sağlam kalma olanağına ulaşacaktır. İşte bugün bu yol kapalı olduğu için eski şirketlerin halka açılması mümkün olamamakta ve sermaye piyasası kalkınmaya ayak uyduramama ile karşı karşıya kalmaktadır. Halk, riski daha fazla yeni iş maceralarına itilmekte ve geç temettü olarak ya ümitlerini yitirmekte veya pişman olmaktadır. Zira yeni kurulan bir anonim şirkete iştirak eden hissedarlar kuruluşun itibaren ancak 6-10 yıl sonra temettü almaya başlayabilmektedirler. Burada hükümete düşen en önemli görev aşırı değerlendirmeleri kontrol ederek, halkın uzun yıllar az temettü alma-

sına sebep olacak bir yola müsaade etmemesi olacaktır. Önerimizin, devletin vergilerini de uzun vadede arttırıcı olduğuna inanmaktayız. Bu devlet gelirinin artışı iş hacminin artışından olacak, aynı zamanda mevcut anonim şirket hissedarlarının da uzun vadede kârlı çıkacağı bir yoldur.

Bugün için sermaye piyasasını teşvik etmek amacıyla kişilerin hisse sene-finansmanı ancak banka yolu veya daha pahalı usullerle elde ettiklerinden, az temettü dağıtarak yürütmektedirler. Bugünkü mevzuat anonim şirketlerin kâr dağıtmasını teşvik eder mahiyette değildir. Halbuki temettü dağıtarak cazip olmak ve dolayısıyla daha çok ortak toplamak yolu olan önerimiz kabul edilse, devletin hissedarlara dağıtılan kârdan topladığı gelir vergisi miktarı yükselebilir ve vergi kaybı değil vergi sağlanabilir.

Bugün için sermaye piyasasını teşvik etmek amacıyla kişilerin hisse senedi satımından sağladıkları kârlar vergi dışı mütalâa edilmektedir. Daha bir süre için bu çok uygun bir yoldur. Değiştirilmemesi lâzım olduğu gibi, aynı hak-ki, üretimi veya istihdamı teşvik edici bazı şartlarla anonim şirketlerde tanıyarak, uygulama alanını genişletmek gerekir. Sonradan tedrici olarak bu gelirler vergilendirilmelidir. Fakat bu gelir vergisi ile aynı düşünülmemeli, menkul değerlerdeki artıştan dolayı elde edilen gelir hiç bir zaman için gelir vergisi oranında olmamalı, daima çok altında olmalıdır ki, halk sermayeyi altın ve ya arsaya değil şirketlere yöneltsin.

Bugünkü durum şirketleşmeyi teşvik etmediği gibi, hamiline hisse senedini kanunsuz olarak, vergi dışı kalmasına ve sosyal ahlâkın bozulmasına sebep olmaktadır. Devlet topluma bu hakkı tanıyor ise, bunun ne için kullanılması gerektiğinin yolunu göstermelidir.

Çapraşık gibi görünen, aynı zamanda devlete vergi artırımını getirecek bu hususun açıklaması şudur: İş hacmi artacaktır, daha çok insan anonim şirketlerde toplanacaktır, anonim şirketlerin hisse senetlerinin alım ve satımı vergi menfaati getirdiğinden hızlanacaktır, daha çok kimse aldıkları temettülerle ya yeni işlere yönelecek veya mevcut şirketlerin sermaye artımına katılabileceklerdir. Ortaklar bugün idaresinde etkili olmadıkları anonim şirketlerden kolaylıkla ayrılamamaktadırlar, bu da büyük bir müteşebbis kaybına yol açmaktadır. Halbuki müteşebbis, kalkınmanın en değerli unsurlarından biri olduğundan hızlanmış bir sermaye piyasasında daha çabuk verimli olabilecektir. Önerimizin halka hürmet yönünden çağdaş düzene uygun ve hem de yeni girecek ortaklar yönünden de yararlı olduğu kanısındayız ve ancak bu şekilde kalkınma tempomuz hızlanacaktır.

Ancak, yukarıda açıkladığımız şekilde sermaye piyasasının canlandırılması için çok önemli olan bu hususlar yerine getirilince halkın iştiraki olan ve profesyonel idareciler ile yönetilen, insana hürmet prensibi yolunda refahı yaygınlaştırarak toplumun yaşam düzeyini arttırmak mümkündür. Kalkınmadaki ağırlık Kamu İktisadi Devlet Teşekküllerinden alınıp halkın iştiraki ve idari kontrolü olan anonim şirketler ve kooperatiflere doğru yönlendirilmelidir. Türk özel teşebbüsü kalkınmakta kendisine düşen görevi en aşağı Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri kadar yapabilecek kabiliyettedir. Aksi takdirde bazı politikacılarımızın istediği gibi devlet eliyle kurulacak büyük şirketler toplumumuzun tüm

olanaklarını yitirecek ve yine de sosya-ekonomik problemlere tam bir çözüm bulamayacaktır. Bu problem çözümleninceye kadar insana hürmet prensibi ile birlikte tüm özel teşebbüsün geleceği büyük bir tehlike içindedir. Bizlerin en vazgeçilmez görevi insanlık yolunda yılmadan uğraşmaktır.

ANONİM ŞİRKETLERİN ORTAKLARINA BEDELSİZ HİSSE SENEDİ VERİLMESİ HUSUSUNDA ÖNERİLER :

1. Sınai mülkiyetin ve refahın yaygınlaştırılması için şirketin aktifindeki (arsa, bina, makine, teçhizat, hisse senedi gibi) değerlerin artışları zaman zaman parasız hisse senedi olarak, vergi alınmaksızın ortaklara dağıtılmalıdır. Vergi kaybını önlemek için amortisman eski değerlerden alınmalıdır.

2. Şirketin pasifindeki dağıtılmamış kârların sermayeye dönüştürülüp parasız hisse senedi verme işlemi, yani hisse senedi temettü yolu, vergisiz mümkün olmalıdır.

3. Yukarıdaki bu 2 metotla, hissedarlara bedelsiz olarak verilecek hisse senetleri nama yazılı olmalı ve bu şekilde elde edilen hisse senetleri bir yıl geçmeden başkalarına satıldığı takdirde vergiye tâbi olmalıdır; bu vergi gelir vergisinden düşük olmalıdır. Ancak, bedelsiz çıkarılan hisse senetleri beş yıl içinde tedricen (örneğin % 20 oranında) üçüncü şahıslara satılmaları mümkün olmalıdır. Bu işlemden dolayı da meydana gelecek vergi, gelir vergisinden düşük olmalıdır.

4. Hisse senedi satışlarının vergilendirilmesinde gerçek kişi ve tüzel kişi olarak fiktif bir ayırım yapılmaktadır. Bu ayırım eşitlik ilkesi getirilerek kaldırılmalı, şirketler ellerindeki hisse senetlerini alıncılarından bir yıl sonra sattığı takdirde gerçek kişilere uygulandığı gibi vergilendirilmemelidir. Bugün şirketler ellerindeki hisse senetlerini ne halka, ne de başkalarına devir edememektedirler. Çünkü aradaki fark derhal yüksek bir gelirmiş gibi vergiye tabi olmaktadır.

5. Holding şirketlerine bilançolarında yavru şirketlerin zararları dört yılda amorti edilmek üzere bilanço kârından düşürülebilme olanağı verilerek, yeni şirketlerin daha hızlı geliştirilmesi için fon yaratma yollarını açmak gerekmektedir.

6. Anonim şirketlerin kuruluş ve sermaye artımı formaliteleri basitleştirilmelidir.

7. Anonim şirketlerin dış denetimine, özellikle denetçilerin serbest muhasepilik mesleğinden olması koşulunun getirilmesiyle ciddiyet kazandırılmalıdır.

GEREKÇELER :

1. Parasız hisse senedi temettü yöntemiyle ve değer artışlarının bedelsiz hisse senedi kanalıyla sermayeye dönüştürülmesi işlemlerinin yararı, sermayeyi gerçek değerine tescil etmek, nakitlerde azalma olmadan hisse senedi yoluyla temettü verebilmek ve kaybedilmemiş bu nakit olanağı ile yeni yatırımlar yapabilmektir.

2. Bedelsiz hisse senetleri işleminin diğer bir yararı bugün piyasada nominal değerlerinin çok üstünde satılan hisse senetlerinin piyasa değerleri daha gerçekçi düzeye indirilerek daha geniş bir halk topluluğuna hisse senedi satılabilme ve onları ortak edebilme olanağını sağlamaktır.

3. Şirketlerin sermayelerinin bu şekilde geçici olarak sulandırılması, daha az geliri ve sermaye piyasasına ilk kez girecek geniş halk kütlesinin bu hisse senetlerini ucuza sağlamaları yolunu açacaktır. Bu şekilde sermaye piyasası canlanacak ve daha istikrarlı bir sermaye piyasası oluşacaktır. Sermaye piyasasının bu şekilde gelişmesiyle halk arsa ve altın spekülasyonuna kendi kendine bir son verecek ve tüm milletin malî gücü kalkınmamız için üretim şirketlerine doğru yönelecektir.

4. Ortaklar ve dolayısıyla halk bu şekilde daha küçük nakdi temettüler yanında aldıkları parasız hisse senetleri ile geçimlerini sağlayacaklar, geçimlerini yalnız nakdi temettülere bağlanmış küçük tasarruf sahiplerinin yatırım süresinde bugün kaldıkları müşkül durumlar ortadan kalkmış olacaktır. Bedelsiz hisse senedine sahip olanların bunun bir kısmını piyasaya satarak sağlayacakları nakdi gelir ile ellerinde kalan hisse senetlerinden alacakları nispeten küçük bir temettünün toplam olarak meydana getireceği ortalama kâr, ekonomimiz yönünden şirketlerin yalnızca yüksek kâr dağıtımlarından daha olumlu bir sonuç doğuracaktır. Böylece hem mevcut hissedarlar memnun olacaklar, hem de yeni hissedar olmak isteyenlere de doğru ve faydalı bir yol açılmış olacaktır. Bugün bir kısım hissedarlar geçimlerini sağlayabilmek için ellerinde mevcut hisse senetlerini paraya çevirerek sermaye piyasasını üzüntü ile terk etmek zorunda kalmaktadırlar.

5. Hisse senetleri satışının şirketler için de vergiden muaf tutulması şirketlerin portföylerindeki hisse senetlerini halka kolaylıkla arz etmesini imkân dahiline getirecektir.

6. Parasız hisse senedi işleminin getireceği kolaylıklarla sermayenin şirketlerin gerçek değerlerini aksettirecek şekilde yükseltilmesi şirketlerin yurt dışı ve yurt içinden sağlayacak kredi olanaklarını büyük ölçüde arttıracaktır.

Sermaye piyasasını canlandırmak için on yıllık bir süre alınmalı ve bu sürede mevcut vergi mevzuatı ve getirilmesi önerilen muafiyetler için teşvik edici bazı denemeler yapılmalıdır.

SON SÖZ :

İnsanların mutluluğu zihni bir oluşumdur. Kısa bir işlem ile tüm toplumun mutlu olmasına olanak yoktur. Verginin adaletli alınması yanında müteşebbislik yollarının daha da teşvik edici bir hale getirilmesi gereklidir. Çalışarak ve ancak birşeyler yaratarak maliyecilerin sempatisini alacak bir eğitim düzeni şarttır. Toplumun vergi eğitimi bu yolda olmalıdır. Sosyal demokrasinin en zayıf tarafı olan tembellerin ve hazır yiyicilerin, çalışkan ve müteşebbis olanları aşağı doğru çekme çabalarını ülkemizde tekrarlamaya yoluna gitmeden, başkalarının denemelerinden yararlanma akıl ve cesaretini gösterebilmeliyiz. Bu da ancak vergi uygulaması ile kendini gösterir.

Önerilerimizin gerçekleşmesi için aşağıdaki hususlar elden geçirilmiştir:

1. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu : 458. madde: Gizli Yedek Akçeler
460. madde: Devamlı Tesisatın Değerlenmesi
2. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu : Bu kanuna 205 sayılı kanunun 26. maddesiyle eklenen «Geçici Madde 11» yeniden değerlendirme hükümlerini düzenlemektedir.

**..bir
tanmesini
seciniz**

timur berkün

- herkese 200.000 lira
- çocuklarımıza 300.000 lira
- emeklilere ikramiyeleri kadar

ev kredisi

*Yuvanıza huzur,
Yaşamınıza güven,*

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

MEBAN

Sermaye Piyasası

1977 Yıllığı

Hisse senetleri piyasada en çok
sirküle eden 50 Şirketin
son 5 yıllık faaliyet sonuçları.

Son üç yıllık hisse senedi fiyat grafikleri.

Son üç yıllık dönem içinde
hisse senedi fiyatlarında
meydana gelen değişimlerin nedenleri.

Geçmiş yıllarla mukayeseli olarak
1977 yılında sermaye piyasasında
meydana gelen gelişmeler.

Altın Piyasası.

Türkiye'de ilk kez yayınlanan
MEBAN SERMAYE PİYASASI 1977 YILLIĞI'nı
Meban'ın merkez ve şubelerinden temin edebilirsiniz.
Fiyatı: 250 TL

Meban

Menkul Değerler Bankerlik ve Finansman A.Ş.

İstanbul :
İstiklâl Caddesi
Odakule İş Merkezi Kat : 17
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel. : 43 09 32 - 44 28 36
45 17 65 - 45 64 20

Ankara :
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı
İştâş Han, 8/10
Yenişehir - ANKARA
Tel. : 17 42 66 - 25 29 82
18 57 18

İzmir :
Cumhuriyet Bulvarı
1378 Sokak, 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel. : 14 71 45
14 01 64

Sermaye Piyasası

Nerededir ? Nereye gidiyor?

Doç. Dr. Ünal BOZKURT

Doç. Dr. Mehmet Ş. TEKBAŞ

Temmuz ayında da sermaye piyasasının hisse senedi kesimi durgun geçmiştir. Hisse senedi fiyatlarında daha önceki aylarda başlayan düşme, Temmuz ayında hızını kaybetmesine rağmen devam etmiştir. Geçtiğimiz ay içinde 20 hisse senedinin fiyatında düşme görülmüş ve fiyat indeksinin değeri 143.21 olmuştur. Bu, indeksin en yüksek olduğu Mart ayına kıyasla % 14 lük bir düşmeyi gösterirken, Haziran ayına kıyasla indekste % 6.37'lik bir yükselme olduğunu da ortaya koymaktadır. Temmuz ayında sadece iki şirketin hisse senedi fiyatlarında artış olmuştur.

İlk önce vergi tasarısının piyasada yarattığı olumsuz hava, sonra mevsimlik etkenler ve ekonomik sorunlar özellikle piyasadaki para darlığı nedeniyle hisse senedi piyasasında süre gelen durgunluğun önümüzdeki ay içinde de devam etmesi çok muhtemeldir. Kısaca belirtmek gerekirse, yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için oldukça uygun, satmak için ise oldukça kötü bir dönemdir.

Geçen ay olduğu gibi birinci tahvil piyasası, hisse senedi piyasasına kıyasla daha canlı geçmiştir. Özel sektör tahvillerine uygulanan faiz oranının Haziran ayı içinde % 18'den % 21'e çıkartılması, şirketlerin tahvil ihraçlarını hızlandırmıştır. T.C. Merkez Bankası'nın faiz hadlerinin % 21'e yükseltildiğini bildiren 14 Haziran 1978 tarihli tebliğinden sonra, Haziran ve Temmuz ayı (20 Temmuz'a kadar) içinde yapılan tahvil ihraçları aşağıda gösterilmiştir.

Haziran 1978

— Asilçelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	100 milyon TL.
— Çelik Motor Ticaret A.Ş.	18 » »
— İkester Reçine San. A.Ş.	15 » »
— Lassa Lastik San. ve Tic. A.Ş.	60 » »
— İş Kur İşçi-İş Adamı Kim. San. Kur. A.Ş.	200 » »
	<hr/>
	339 » »

1 - 20 Temmuz 1978

— Tek Tarım Makine Tic. ve San. A.Ş.	20 milyon TL.
— Tamsan	25 » »
— T. Sınai Kalkınma Bankası	110 » »
	<hr/>
	155 » »

sermaye piyasasında bilirkşi

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğiniz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yönlendirmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'i bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkşi,"

mentaş

menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim - İSTANBUL
Telefon: 45 55 29 49 99 27 45 66 14 44 85 57 49 34 38

ALTIN REKLAM

Sıra No.	KURULUŞUN ADI	KAYITLI SERMAYE(000 TL)	TAKVİM YILI KARI (000) TL.			DAĞITILAN KAR PAYI (%)			PIYASA FİYATI (TL)			
			1975	1976	1977	1975	1976	1977	TEMMUZ 1977	MAYIS 1978	HAZİRAN 1978	TEMMUZ 1978
	AKÇİMENTO	105.000	24.300	47.300	58.000	20,00	20,00	25,00	1.800	2.100	1.800	1.750*
2	ALTAŞ	30.000	8.215	13.400	21.900	15,00	15,00	20,00	1.600	1.700	1.750*	1.700*
3	ANADOLU ÇAM	350.000	198.000 ¹⁾	17.000	(60.000)	-	-	-	900	2.200	2.000*	1.800*
4	AROMA	45.000	10.710	617	45.000	16,00	-	30,00	1.300	1.900	1.850	1.450
5	ASLAN ve ESKİHİSAR	207.000	5.417	2.500	10.100	-	-	4,87	675	825	825	825
6	BAĞIŞ	200.000	17.195	63.000	50.000	40,00	40,00	30,00	3.550	2.900	2.700	2.500*
7	BAŞTAŞ	108.000	10.500	1.800	3.300	12,00	-	-	700	650	650	650
8	BATI ANADOLU ÇAM.	75.000	-	-	49.600	12,50	10,00	35,00	1.057	2.150	2.100	2.100
9	BİRSİ ÇİMENTO	63.000	-	21.309	56.600	-	20,00	43,75	1.675	3.400	2.300	2.300
10	ÇELİK HALAT	54.000	-	-	72.500	25,00	30,00	35,00	2.600	5.700	5.750	5.300
11	ÇİMSA	180.000	25.125 ¹⁾	11.829	71.000	-	-	12,00	1.075	1.400	1.400	1.400*
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	172.685	210.000	239.100	37,50	25,00	50,00	2.000	2.700	2.200	2.100
13	ECZACIBAŞI Yat.H.	180.000	15.449	21.182	33.000	17,50	19,00	20,00	1.050	1.150	1.050	1.050*
14	EGE GÜBRE	200.000	-	-	1.500	-	-	-	-	1.400	1.400	1.300
15	GÜBRE FAB.	400.000	148.650	110.000	33.700	31,25	28,58	16,25	2.500	1.650	1.500	1.500
16	GOOD-YEAR	81.000	-	40.000	21.000	-	30,00	30,00	2.000	1.700	1.500	1.500*
17	HEKTAŞ	100.000	41.319	26.169	30.200	37,92	25,00	25,00	1.950	2.100	1.900	1.900
18	İŞ BANKASI	40.000	320.373	523.815	630.700	144,70	201,50	231,50	10.500	28.000	16.000	16.000*
19	İZOCAM	33.700	-	26.200	34.000	60,00	70,00	140,00	4.250	10.000	8.500*	8.500*
20	KARTONSAN	70.000	34.957	35.600	83.400	30,00	35,00	40,00	3.500	6.100	4.700*	5.000*
21	KAV	30.000	8.113	17.452	30.400	17,50	25,00	50,00	2.750	4.750	4.350*	4.350*
22	KOÇ HOLDİNG	300.000	207.333	247.000	412.600	20,00	20,00	25,00	1.600	2.050	1.850	1.700*
23	KOÇ YATIRIM	400.000	104.462	116.000	125.300	17,50	19,00	20,00	1.100	1.250	1.200	1.050
24	KORDSA	150.000	47.120 ¹⁾	83.000	79.600	-	15,00	30,00	2.950	3.100	3.500*	3.600*
25	KORUYMA TARIM	105.000	96.493	21.000	59.000	35,00	35,00	35,00	3.000	3.200	3.000	2.800*
26	LASSA	900.000	-	-	(24.000)	-	-	-	1.450	1.500	1.300	1.100
27	MAKİNA TAKİM	25.000	23.196	30.068	23.200	35,00	35,00	35,00	5.300	8.000	7.000*	7.000
28	MENSUCAT SANİRAL	81.000	31.819	26.800	200.000	25,00	10,00	25,00	1.500	2.400	2.400	2.400
29	NASAŞ	195.000	65.008	106.000	124.900	20,00	20,00	25,00	2.200	2.600	2.300	2.300*
30	NIH ÇİMENTO	71.500	35.900	16.800	119.600	25,00	25,00	67,50	2.200	5.000	5.900	5.000*
31	OLMUK	150.000	53.696	46.800	69.700	25,00	25,00	30,00	2.700	3.200	3.200	3.200*
32	OTOSAN	90.000	-	-	212.000	52,00	77,20	120,00	-	16.000	7.000	7.000
33	PİMAŞ	100.000	12.200	12.600	40.000	14,00	15,00	20,00	1.950	1.800	1.800	1.600
34	PLASTİFAY	18.000	12.327	21.779	25.000	20,00	30,00	30,00	2.650	3.400	3.350*	3.350*
35	POLYLEN	115.000	25.300	26.500	65.700	20,00	20,00	35,00	1.700	3.200	3.100	3.100
36	RABAK	210.000	65.000	98.500	132.300	33,75	35,00	35,00	3.000	3.900	2.900	2.500*
37	SARKIYSAN	150.000	-	-	135.900	-	20,00	50,00	2.350	4.500	4.200	4.300
38	SIEMENS	70.000	29.128	45.900	(9.700)	25,00	30,00	-	2.200	2.900	2.650	2.500
39	SİFAŞ	104.000	26.000	43.928	68.500	20,00	25,00	30,00	2.400	4.500	3.600	3.000
40	SUNTA	40.000	46.419	45.100	80.300	49,00	40,00	40,00	3.800	6.250	5.000	4.400*
41	ŞİŞE CAM	200.000	32.900	64.800	178.800	15,00	22,00	30,00	1.700	4.000	3.500	3.300*
42	TRANSTÜRK Hal.	300.000	80.795	33.317	46.000	18,00	19,00	20,00	1.150	1.300	1.300	1.300*
43	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	(31.499)	27.900	61.600	-	30,00	15,00	2.300	3.800	2.600*	2.600*
44	UNROYAL	150.000	(44.397)	38.558	34.900	-	18,75	15,00	1.700	1.750	1.700	1.400
45	YAPI ve KREDİ BANKASI	600.000	219.291	257.600	310.900	20,00	25,00	20,00	5.500	4.400	4.000	3.500

Not: 1) Parantez içindeki rakamlar zarar, (az) kumuluş zararını göstermektedir.

2) (*) kupon keşidiktikten sonraki fiyattır.

Böylece Haziran ve Temmuz aylarındaki tahvil ihraçları ile ilk 7 aydaki toplam tahvil ihraçları 783,5 milyon TL.'ya ulaşmış bulunmaktadır. Bu, geçen yılın aynı dönemine kıyasla % 276'lık bir artışı ifade etmektedir. (Tablo—1)

Özel sektör tahvil ihraçlarının % 21'e yükseltilmesi, bu tür menkul değerleri gerek devlet tahvili gerekse vadeli mevduata kıyasla tekrar cazip duruma getirmiş bulunmaktadır. Gerçekte, özel kesim tahvillerinin bu faiz haddi üzerinden net getirisi % 16.8 olmakta dolayısıyla vergiden yoksun % 14'lük devlet tahvillerine göre şimdiki durumda daha kârlı olmaktadır. Fakat önümüzdeki aylarda vergi tasarısı, T.B.M.M.'de hiçbir değişikliğe uğramadan kabul edildiği takdirde bu tahviller tekrar kârlı olmaktan çıkacaklardır. Çünkü tasarıda bu tür menkul değerler için uygulanacak gelir vergisinin % 40 olması öngörüldüğünden, özel kesim tahvilleri yatırımcılara net % 12.6 oranında getiri sağlayacaktır.

(Tablo—1)
ÖZEL SEKTÖR TAHVİL İHRAÇLARI
(Milyon TL.)

	1977	1978
Ocak	43	61.5
Şubat	21	87
Mart	18	48.5
Nisan	35	25
Mayıs	40	13.5
Haziran	79.5	393
Temmuz	87	155 (20 Temmuz 1978e kadar)
Ağustos	240.5	
Eylül	202.5	
Ekim	240.8	
Kasım	97	
Aralık	278.5	
Toplam	1.382.8	

Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21
Ağustos	96.33	124.15	125.56	
Eylül	98.65	126.02	134.48	
Ekim	101.24	137.81	139.11	
Kasım	104.46	119.19	139.00	
Aralık	109.20	117.44	141.93	

İndeks

170

160

150

140

130

120

110

100

BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ
HİSSE SENEDİ FİYAT İNDEKSİ GRAFİĞİ

O S M N M H T A E Ek 1977 Yılı
1978 Yılı

tüm bankacılık
işlemlerinde
hizmetinizdeyiz

TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çağdaş banka

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEYKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

Bankacılık

Federal Almanya Bankacılık sistemine genel bir bakış

Servet TAŞDELEN

M. B. Bankalar Yeminli
Murakıbı

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde bankacılığın başlangıcı 17. yüzyılın ilk yarısına değin gider. O tarihlerden bu yana, ülkede sınaî ve toplumsal gelişime uygun olarak her bölge ve kentte bağımsız üniteler halinde pek çok kredi kurumu ortaya çıkmıştır. Bugün Federal Alman bankacılığı, 19. yy. sonlarında başlayan ve azalan bir eğilimle halen süregelen yoğunlaşma (temerküz) eğilimi içerisinde çok yönlü bir görünüm arz etmektedir. Gelişim, kurum sayısı azalan, birim sayısı artan bir yönde ilerlerken bir yanı ile içe dönük mevduat ve kredi bankacılığı, diğer yanı ile uluslararası kuruluş ve bankalarla içiçe faaliyeti ile

geniş bir çerçeveye oturmuştur. Uzmanlaşmış bankalar da mevcut olmakla birlikte, sistemin temelini, her türlü bankacılık işlemi yapan üniversal bankalar oluşturmaktadır.

Sistemin Şematik Görünümü

31.12.1977 rakamlarına göre, Federal Almanya'da 5997 kredi kurumu ve 37.764 şube olmak üzere 43.761 banka ünitesi mevcuttur. Federal Banka'ya bildirimde bulunan ve istatistiklerde yer alan 3465 kredi kurumunun, faaliyet konu ve niteliklerine göre dağılımı şu şekildedir. (1)

TABLO : I

	Kurum Sayısı	İşlem Hacmi (000DM)
Kredi Bankaları	270	442.229
-- Büyük Bankalar	6	184.259
-- Bölgesel Bankalar ve diğer Kredi Kurumları	113	193.764
-- Yabancı Banka Şubeleri	51	34.739
-- Bankerler	100	29.467

(1) Kredi kooperatiflerinin sayısı beşbinin üzerinde olmakla birlikte işlem hacmi on milyon D. Mark'tan fazla olanları Federal Banka'ya bildirimde bulunarak istatistiklere girmektedirler.

	Kurum Sayısı	İşlem Hacmi (000DM)
Ciro Merkezleri	12	292.447
Tasarruf Sandıkları	622	390.368
Kooperatifsel Merkez Bankaları	11	75.168
Kredi Kooperatifleri	2343	173.988
Teminatlı Kredi Kurumları	40	231.325
— Özel İpotek Bankaları	26	145.665
— Kamu Hukuku Arsa Kredisi Kurumları	14	85.660
Taksitli Satış Finansman Kurumları	134	20.258
Özel Ödevli Kredi Kurumları	18	114.906
Posta Çeki ve Tasarruf Sandığı Memurluğu	15	35.141
T o p l a m :	3465	1.775.830

Alman bankacılığında kurum sa- ral Banka istatistiklerinin kapsadığı aş- ayısı azalan, şube sayısı artan ters bir ğıdaki rakamlar, bu eğilimi belgelemek- korelasyon olduğunu söylemiştik. Fede- tedir.

TABLO : II

Yıl	Kredi Kurumu	Şube	Toplam
1957	13.359	12.974	26.333
1960	13.259	16.768	30.027
1965	11.836	23.046	34.882
1970	8.549	32.251	40.800
1975	6.487	37.103	43.590
1977	5.997	37.764	43.761

TABLO : III

Banka Türü	Kurum	Şube	İşlem Hacmi (Milyon Mark)
1. Kredi Bankaları	263	5.841	422.229
— büyük bankalar	6 (2)	3.041	184.259
— bölgesel ve benzeri bankalar	109	2.488	193.764
— yabancı banka şubeleri	51	41	34.739
— bankerler	97	271	29.467
2. Ciro Merkezleri	12	337	292.447
3. Tasarruf Sandıkları	622	16.398	390.368
4. Kooperatifsel Merkez Bankaları	11	71	75.168
5. Kredi Kooperatifleri	4.806	14.567	196.394
T o p l a m :	5.714	37.214	1.376.605

(1) Kaynak : FAM istatistikleri

(2) Deutsche Bank, Dresdner Bank, Commerbank ve bunların Batı Berlin'deki bağlı kuruluşları.

Banka Tipleri :

1 — Ticaret Bankaları

Alman Ticaret Bankaları, banka sisteminin sayısal olarak hemen tamamına yakın bir kısmını oluşturur. Bunlar, her türlü bankacılık işlemi ile uğraşan, belli bir dalda uzmanlaşma yerine faaliyetlerini birçok alanda yaygınlaştırmış üniversal bankalardır. 31.12.1977 tarihli is-

tatistiklere göre (1) ticaret bankalarının türlerine göre sayısal dağılımı Tablo III' de görülmektedir.

Aynı tarihlerde banka sistemindeki kurum sayısı 5.997, şube sayısı 37.764, banka ünitesi sayısı 43.761 ve işlem hacmi 1.775.830 milyon DM. dir. Buna göre ticaret bankaları toplam içerisinde şu yüzdelere ulaşmaktadır.

TABLE O : IV

Banka Sektörü	Ticaret Bankaları	%
Kurum sayısı	5.997	95,2
Şube sayısı	37.764	98,5
Ünite sayısı	43.761	98,0
İşlem hacmi	1.775.830	77,5

Ticaret bankaları esas itibariyle üç grupta toplanırlar :

1 — 1977 rakamlarına göre işlem hacimleri bütün ticaret bankalarının % 30'unu oluşturan özel ticaret bankaları (kredi bankaları),

2 — Mevduat toplama faaliyetlerine ağırlık veren yaygın bir şube ağına sahip tasarruf sandıkları ile bunların kendi aralarındaki ve diğer banka grupları ve başka birimlerle gayri-nakdi ödeme işlemlerini ve dış ticaret faaliyetlerini yürüten ciro merkezlerinin oluşturduğu, toplam içerisinde % 50 paya sahip kamu hukuku kredi kuruluşları,

3 — Ticaret bankalarının işlem hacmi içindeki payı % 20 olan Halk Bankaları, Raiffeisen bankaları ve bunların merkez bankalarından ibaret kooperatif sektörü.

Bu bankaların en önemli ortak yanı, asıl faaliyetlerinin kısa vâdeli kredi türünde olmasıdır. Ancak zikretmek gerekir ki, son yıllarda uzun vâdeli krediler de giderek önem kazanmaktadır. Uzun vâdeli kredi artışı, likidite ilkeleri karşısında uzun vâdeli kaynağa bağlı olduğundan, son beş yılda, ticaret bankaları nezdindeki tasarruf mevduatının iki katına ulaşması bu eğilime olanak hazırlamıştır.

Ticaret bankaları, bankacılık hizmetleri arasında, değerli kağıtları sahibi adına alma, koruma, satma, döviz ve kam-biyo, değerli maden alım satımı, her türlü ödeme işlemi gibi faaliyetlerde bulunurlar.

Aşağıda bu banka tipleri hakkında özet bilgi verilmiştir.

a — Büyük Şube Bankaları;

Ticaret bankaları grubu içinde çok şubeli üç banka mevcuttur. Deutsche Bank, Dresdner Bank, Commerzbank. Bunların Almanya'nın pek çok yerinde şubesi ve Berlin'de bağlı kuruluşları vardır. Ayrıca dünyanın önemli malî merkezlerinde şube ve temsilcilikleri bulunmaktadır. Tarihleri epeyce eski olan bu üç kuruluş ikinci dünya savaşından sonra işgal kuvvetlerinin düzenlemelerine göre otuz küçük birime ayrılmıştı. Bu birimlerin herbiri yalnız bir eyalet içerisinde çalışabiliyordu. 1952'de çıkarılan bir yasa ile bunlar üç üniteye birleştirildikten sonra 1956'da geleneksel isimler tekrar kazanıldı. Tipik üniversal nitelikteki bu bankalar dünya çapında çalışmakta ve her biri iki milyondan fazla müşteriye hitabetmektedirler. Ayrıca çok sayıda uzmanlaşmış kredi kurumuna, özellikle ipotek bankalarına iştirak etmişlerdir. İştirakleri arasında sanayi ve tica-

ret şirketleri de vardır. Bunlardan başka vergi ve benzeri mevzuat kolaylıkları dolayısıyla Lüksemburg'da yan kuruluşları vardır.

Bu bankalar, uluslararası alanda, başka yabancı bankalarla kurdukları rakip bloklar içerisinde çalışmaktadırlar.

b — Bölgesel Bankalar ve Diğer Kredi Bankaları;

Bu bankaların faaliyetleri belli bir bölge veya eyaleti kapsar. Aralarında beşyüz şubesi olan ve büyük banka ölçüleri içerisinde girenleri de mevcut olmakla birlikte geleneksel ayırmda bölgesel banka olarak adlandırılmaktadırlar. Bir kısmı ülkenin bütün bölgelerinde faaliyet göstermekte ve hatta uluslararası banka bloklarına katılmaktadırlar. Bunların en önemlileri 491 şubeli Bayerische Hypotheken und Wechsel Bank, 376 şubeli Bayerische Vereinsbank ve sermayesi sendikalarla tüketim kooperatiflerine ait olan ikiyüzden fazla şubeli Bank Für Gemeinwirtschaft (Genel Ekonomi Bankası) dir. Denizaşırı şubeleri ile dış işlemlerde uzmanlaşan Alman - Güney Amerika Bankası, Avrupa - Asya Bankası, Ibero Amerika Banka gibi bankalar da bu grupta sayılmaktadır.

c — Bankerler :

Bu grupta yer alan 97 bankanın hukuki biçimi ya kişisel firma ya da kolektif veya komandit şirket olarak görülmektedir. 1974 yılında Kredi İşleri Yasasında yapılan bir değişiklikle banka olarak çalışacakların en az iki yöneticiye sahip olmaları ilkesinin (dört göz ilkesi) getirilmesinden itibaren, ötedenberi faaliyet gösterenler dışında tek bir kişinin sermayesi ile kurulan ve bu kişi tarafından yönetilen banker firmaların kurulması olanağı ortadan kalkmıştır.

Bankerlerin işlem hacmi, bütün ticaret bankalarının kabaca % 2'sini biraz aşmaktadır. Artan rekabet, değişen mev-

zuat ve mali koşullar, banker firmaların giderek azalmasına ya da başka bankalar ile birlikte çalışmalarına yol açmaktadır. Pek çok banker, faaliyetlerini sürdürürebilmek için, başka güçlü kredi kuruluşlarına bağlanmak ve onun bağlı kuruluşu olarak çalışmak durumunda kalmışlardır. Bu tür bankerlerin şube sayısı ise artmaktadır. Aşağıdaki cetvel, banker firmalarındaki bu eğilimi ortaya koymaktadır.

TABLO : V

Yıl	Kuruluş	Şube	Toplam
1957	245	104	349
1970	163	296	459
1975	120	298	418
1977	97	271	368

Bankerlerin bir kısmı iç, bir kısmı dış işlemlere ağırlık vermişlerdir. Klâsik bankacılık işlemleri yanında, değerli kâğıtlar, sanayi finansmanı, mülk yönetimi, gayrimenkul ve tereke işlemleri ile de uğraşmaktadırlar.

2 — Tasarruf Sandıkları ve Ciro Merkezleri :

Federal Almanya'da özel banka girişimleri yanında, kamusal kredi kurumları da önemli rol oynamaktadırlar. Bunların içerisindeki tasarruf sandıkları ve ciro merkezlerinin ön plâna çıkışı son elli yıl içindedir. Tasarruf sandıkları eskiden yalnızca, mevduat toplar, kredi açarken, bugün üniversal tipteki banka karakterini kazanmışlardır. Bununla birlikte büyük şube ağı ile mevduat toplama faaliyetleri temel özellikleridir.

Tasarruf sandıkları, belirli bir eyalet, kent, ilçe veya köy çerçevesinde faaliyet gösterirler. Her eyaletin bir tasarruf sandığı mevzuatı vardır. Bu mevzuat çerçevesinde, pek azı dışında, sandık merkezinin bulunduğu eyalet, kent, ilçe, köy yönetimi bunların garantörü durumundadır. Tasarruf sandıklarının sermayesi bulunmadığından sermaye sahipleri sözkö-

nusu olmamakla birlikte garantör yönetimi alacaklılara karşı, banka adına sorumluluk üstlenmekte ve işletme sonuçlarına vaziyet eimektedir. Sistemdeki en büyük şube ağı ile toplanan küçük tasarruflar, büyük ölçüde konut yapımı ve yerel yatırımların finansmanı için uzun vâdeli olarak garantör durumundaki kamu tüzel kişilerine verilmektedir.

Ciro merkezleri, tasarruf sandıklarının merkez kuruluşlarıdır. Tasarruf sandıkları arasındaki kaydı para akımı burarlardan yönetilir. Yine tasarruf sandıklarının başka gruplarla ilişkilerini ciro merkezleri yürütür. Bu merkezler son zamanlarda dış ticaret işlemlerinde aktif bir rol oynamaya başlamışlardır. Halen sayıları oniki olan ve Federal Alman para piyasasında güçlü bir role sahip bulunan adigeçen kredi kurumları her bir eyaletin yerel bankası veya çalıştığı banka olarak da görevlendirilmişlerdir.

Tasarruf sandıkları sektörünün merkez kurumu Frankfurt ve Berlin'de iki merkeze sahip Deutsche Girozentrale-Deutsche Kommunalbank'tır. Banka tasarruf sandıklarının gayri-nakdi işlemlerini yürüten, likidite ayarlaması yapan ciro merkezlerinin mevduatını değerlendirmektedir.

3 — Kooperatifsel Kredi Kurumları;

Kooperatif bankalar sektöründe halk bankaları, Raiffeisen bankaları, kooperatif merkez bankaları ile Alman Kooperatifler Bankası yer alır. Federal Almanya'da halen çoğu banka istatistiklerinin kapsamadığı kadar küçük olan 19000 civarında kooperatif bankalarca yönetilen işyeri mevcuttur. Bu bankalar daha çok ihbarlı mevduat ve tasarruf mevduatı kabulü ile kısa ve orta vâdeli kredi açılması işleri ile uğraşırlar. Yakın zamanlarda uzun vâdeli kredi açmaya da başlamışlardır.

Kooperatif bankalar eskiden yalnız-

ca kendi ortaklarına kredi verebilir iken 1974 yılında Kooperatifler Yasasında yapılan bir değişiklikle başkalarına da hizmet ve kredi arzeder duruma gelmişler ve sektör hızlı bir büyüme içerisine girmiştir. Böylelikle kooperatif bankalar üniversal tip bankalara dönüşmüşlerdir.

Eskiden kooperatif banka ortakları, esnaf ve sanatkârlar, küçük işletmeciler ve çiftçiler iken bugün bir işyerine bağlı olarak çalışan orta halli tabaka, yani, işçi, memur ve büro hizmetlileri onların yerine almıştır. Bu bankaların ortak sayısı 1975 sonu itibarıyla 7,5 milyon kişi kadardı.

Kredi kooperatifleri arasında gayri-nakdi ödemeler, bu sektörde bir üst basamağı oluşturan 11 bölgesel merkez sandığına (bankasına) icra edilir. Bunların ödev alanı, tasarruf sandıkları grubundaki ciro merkezlerine eş düşer. Sektörün üst kuruluşu, merkezi Frankfurt'ta bulunan Alman Kooperatifler Bankası'dır.

4 — Uzmanlaşmış Bankalar;

a) İpotek Bankaları :

Münhasıran ipotek veya kamu güvencesi karşılığı uzun vâdeli kredi açan 26 özel, 14 resmi ipotek bankası mevcuttur. Bunların toplam 29 şubesi vardır. İpotek bankalarından bazıları gemi yapımı finansmanında uzmanlaşmışlardır. Gerekliliği karşılığı ipotekli borç senedi, belediye tahvil ve benzer borç senetlerinin satışı ile karşılarlar.

b) Yapı Tasarrufu Sandıkları :

Onaltısı özel üçü resmî ondokuz adet olan bu kuruluşlar, özel konut finansmanını toplu tasarruf ilkelerine göre yürütürler.

c) Taksitli Satış Finansman Kurumları :

Sayıları 1977 sonunda 145 olan bu kuruluşlar;

— Satıcı firmanın aracılığı olmaksızın doğrudan tüketim kredisi açılması,

— Satıcı firmanın ortak sorumluluğu ve aracılığı ile tüketim kredisi açılması,

— Özellikle motorlu araç ve makinelerin sınaî amaçlarla senede dayanarak finansmanı,

gibi üç yöntemle taksitli satışları finanse ederler. Kaynaklarını diğer kredi kurumlarından sağlarlar. Mevduat toplamazlar.

d) Sermaye Yatırım Şirketleri :

Sayıları otuzun üzerinde olan sermaye yatırım şirketleri fonlarını çeşitli yatırımlara yayararak riski dağıtmak ve müşterilere yatırım sertifikası arz etmek amacıyla güden uzmanlaşmış ünitelerdir.

e) Diğer Kurumlar :

Tamamen uzmanlaşmış ya da faaliyetlerini belirli alanlara hassetmiş bu kuruluşlar şunlardır;

— Posta tasarrufu ve çeki idareleri,

— Dış Ticaret Kredisi A.Ş.

— Özel İskonto Şirketi

— Yeniden İnşa İçin Kredi Kurumu

— Berlin Endüstri Bankası A.Ş.

— Yük Denkleştirme Bankası

— Alman Göçmenlik ve Eyalet Gelirleri Bankası

— Likidite Konsorsiyumu Bankası

— Tarımsal Gelirler Bankası

— Alman Yapı ve Arsa Bankası A.Ş.

— Endüstri Kredi Bankası A.Ş. - Alman Endüstri Bankası

— Alman Ulaşım - Kredi Bankası A.Ş.

Merkez Bankacılığı :

Federal Almanya'da, merkez bankası Federal Alman Bankası (Deutsche

Bundesbank'tir. Merkezi Frankfurt/Main'de bulunan Federal Alman Bankasına bağlı 11 eyalet merkez bankası ve bunların 230 civarında şubesi mevcuttur. Bankanın karar örgütü olan merkez banka kurulu, bankanın başkanı, başkan yardımcısı, direktörlüğün başka sekiz üyesi ile eyalet merkez bankalarının başkanlarından oluşur. Merkez Banka kurulu, bankanın para ve kredi politikasını belirler. Banka bu politikayı yürütmeye federal hükümetin ekonomi politikasını desteklemek zorunda olmakla birlikte özerktir. Emisyon hakkı yanında, ekonominin likiditesini para ve kredi yoluyla düzenleme ödevini üstlenmiştir. Banka ayrıca, reeskont oran ve kotası, refinansman ve açık piyasa işlemleri gibi merkez bankalarının alışılacağı bir seri para politikası araçlarına sahip bulunmaktadır. Yine munzam karşılık oranları da Federal Bankaca saptanır.

Federal Banka aynı zamanda, Federal yönetimin mülk federal demiryolları ve posta idaresi ile eyaletlerin mali ajanı «fiscal agent» dir. Bu kuruluşların kasa rezervleri, birkaç istisna dışında federal banka hesaplarında tutulur. Banka bu kuruluşlara yasa ile saptanmış tavana kadar cari hesap kredisi ile hazine bonusu karşılığı kredi açabilir.

Federal Bankanın şubeleri, buldukları yerlerde bankalar için takas odası «clearingstelle» ödevini de yaparlar.

Mesleki Kuruluşlar

Kredi kurumlarının mesleki birlikleri önceki yüzyıl sonlarında, kredi işleri ile uğraşan grupların çıkarlarını korumak için kurulmuştur. Bu birlikler 1930' larda özelliklerini yitirdiler. 1945'de ise dağılmak durumunda kaldılar. Savaş sonrası yıllarda bölgesel düzeyde kurulan kredi birlikleri, hemen genel düzeyde bir işbirliği sağladılar. Böylelikle 1948'de merkez örgütleri de kurulmuş oldu. Bugün aşağıdaki mesleki kuruluşları faaliyette göstermektedirler;

- Alman Bankaları Federal Birliği (Bundesverband deutscher Banken) Köln.
- Alman Tasarruf Sandıkları ve Ciro Birliği (Deutsche Sparkassen und Giroverbande), Bonn.
- Alman Halk ve Raiffeisen Bankaları Federal Birliği (Bundesverband der deutscher Volksbanken und Raiffeisenbanken), Bonn.

— Kamu Bankaları Birliği (Verband Öffentlicher Banken), Bonn.

Bu birliklerin ödevleri, üye kurumların çıkarlarının temsili, resmi kurumların para kredi ve sermaye piyasası sorunlarında danışmanlık yapılması, görüşlerin bildirilmesi, yabancu mesleki birliklerle ilişkilerin geliştirilmesi, kamuoyu çalışmaları olarak belirtilebilir.

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır.

YENİLİK
1.05.059

Dünya yeniliklerini
yurdumuzda size
yalnız **E. C. A.** sunar.

iste

E. C. A.

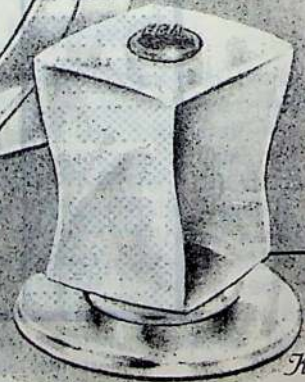
Göreme tipi lavabo bataryası

Genel Dağıtım

ELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karaköy-İstanbul

Konsey

Bu toplantı kalplerimizi oldukça yıprattı değil mi?

4. Ekonomik Zirve Toplantısının Ardından

Dr. Rer. Pol.
Gökhan C. BAŞŞİ
Hamburg Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Federal Almanya'nın başkenti Bonn'daki 4. Dünya Ekonomik Zirve Toplantısı öncelikle A.B.D.'nin yanında Batılı sanayi ülkelerini de ilgilendirirken, toplantı sonuçları Üçüncü Dünya ülkeleri ile az gelişmiş ülkeleri de yakından etkileyecek biçimde olmuştur.

Bundan bir süre önce Federal Almanya'nın SPD (Sosyal Demokrat Partisi) eğilimli Friedrich Ebert Vakfının Hamburg kentinde düzenlediği iktisat kongresinde SPD başkanı WILLY BRANDT aynen şöyle konuşmuştur: «Sanayi ülkeleri ile 3 üncü DÜNYA ÜLKELERİ arasındaki mesafe gün geçtikçe büyümektedir. Sanayi ülkeleri devamlı surette zenginleşmekte, 3'üncü Dünya Ülkeleri de müzmin bir fakirliğe

doğru itilmektedirler. Bunların önüne geçmek için sanayi ülkelerine büyük GÖREVLER düşmektedir. Bunların önüne geçilmediği takdirde yakın bir gelecekte tüm dünya kaçınılmaz bir ekonomik karmaşıklık için çine girecektir». Ayrıca Willy Brandt sanayi ülkelerinden 3'üncü Dünya Ülkelerine KARŞILIKSIZ TENKOLOJİ TRANSFERLERİ yapılmasını da önermişti. Zirve toplantısında da Federal Almanya Başbakanı HELMUT SCHMİDT'de bu gerçeğin doğrultusunda «Önümüzde tüm ülkeleri yakından ilgilendiren bir «dağ» şeklinde erişilmesi gereken önemli bir amaç vardır: Dengeli bir ekonomik gelişme. Ancak bu dağa düzenli olarak birlikte tırmanmak gerekmektedir. Bu da sanayi ülkelerinin bir dizi feragatlerde bulunmaları sonucunda

gerçekleştirilebilecektir» şeklindeki öncisi ile toplantının ana gerçeğini ortaya koymuştur.

Dünya'nın içinde bulunduğu ekonomik bunalıma ve bundan sonra gelebilecek krizlere karşı alınması gereken ortak önlemleri 7 lider şu şekilde özetlemişlerdir:

- Dengeli bir ekonomik gelişme, istihdam ve enflasyon politikasının sağlanması,
- Dengeli bir uluslararası para politikasının izlenmesi,
- Enerji sorununun çözülmesi,
- Ülkeler arasındaki ticari ilişkilerde denge sağlanması,
- Gelişmekte olan ülkelerin sorunlarına öncelik verilmesi,
- Sorunlara uzun vadeli önlemler getirilmesi.

Toplantı sonunda da ortak bir strateji kapsamında tüm zenginlerin başta Federal Almanya ve A.B.D. olmak üzere kendi olanakları veya olanaklarının üstünde bulunan bir ölçüde katkıda bulunacakları bir önlemler paketi saptanmış ve bu ortak önlemler bir bildiri şeklinde yayımlanmıştır. Bu yazımızda, bu bildirin içeriğine kısaca değinmek istiyoruz.

Ekonomik gelişme, istihdam ve enflasyon :

Tüm dünyadaki işsizlik oranı yıllardan beri çok yüksek bir düzeyde bulunmaktadır. Az gelişmiş ülkeler bu durumdan artan bir biçimde zarar görmekte ve sonuçta sürekli olarak beşeri ve ekonomik maliyetlerle karşılaşmaktadır. Bu nedenlerle dengeli bir ekonomik büyümeyi sağlamak, kişilerin mesleki yönden yetenekli olarak yetişmelerini ön gören yeni iş yeri arzını da arttırmak başta gelen amaçlardandır.

Bunun için de dengeli ve enflasyonist olmayan bir ekonomik büyümeye gereksinim bulunmaktadır. Ekonomik gelişmeye önderlik edecek ülkelere büyük

görevler düşmektedir. Dünya'nın ekonomik açıdan en kuvvetli ülkesi sayılan A.B.D.'nin devamlı surette «dış ödemeler dengesi açığıyla» yaşaması her türlü ekonomik kurallara aykırı düşmektedir. Bu duruma artık bir son verilmesi gerekmektedir. Dolar dalgalanmadan kurtarılıp sabit bir düzeye getirilmeli ve dünya ekonomik koşulları bir istikrara kavuşturulmalıdır.

Bu bakımdan her ülkeye içinde bulunduğu koşullara göre büyük görevler düşmektedir. Bu ülkeler alacakları önlemleri tüm dünya ekonomisi yararına saptamak zorunluluğu içerisindeyler. Şöyle ki enflasyon oranı düşük ve dış ödemeler dengesi normal bir düzeyde olan ülkelerin öncelikle ülkelerindeki İÇ-TALEBİ çok hızlı bir biçimde arttırmaları gerekmektedir. Fiyat ve maliyetler baskısı altında ezilen ülkelerde ise enflasyona karşı sıkı önlemlerin alınması zorunludur.

Bu konularda alınacak önlemler ülkeler tarafından şu şekilde saptanmıştır:

KANADA : Bu ülke istihdamı ve dolayısıyla üretimini %5 oranında arttırmayı kabullenmiştir.

F. ALMANYA : İç - Talebi arttırmak ve daha yüksek bir düzeyde ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilmek için Federal Almanya'da Ağustos sonuna kadar Gayri Safi Millî Gelir'inin %1'ini bu amaca ayıracaktır. İktisadi büyüme oranını ise ülkedeki sermaye piyasasının kapasitesi tayin edecektir. Ancak bu takdirde enflasyonist baskının yeniden uygulanması önlenmiş olacaktır.

FRANSA : Fransa ise enflasyona karşı uyguladığı politikasına daha sert önlemlerle devam edecek ve 1978 yılındaki bütçe açığını Gayri Safi Millî Gelir'inin %0,5'lik oranında arttıracaktır.

JAPONYA : Japonya Başbakanı Takeo FUKUDA da ülkesindeki iç talebi en sert önlemlerle arttırmak için çalışacağına söz verirken, 1978 yılında ekonomik büyüme hızınının 1977 yılına nazaran %1,5 oranında daha fazla olacağını ve

bununla ilgili olarak da Eylül sonuna dek gerekli önlemlerin alınacağını belirtmiştir.

İTALYA : Roma hükümet başkanı ANDREOTTI de aynen Japonya gibi 1978 yılında ekonomik büyüme hızının 1977'e nazaran tahminen % 1,5 oranında daha fazla olacağını ve bununla ilgili olarak da kamu giderlerinde büyük çapta bir kısıntıya giderek özel sektördeki yatırımların artırılması için önlemler alınacağını ve bu şekilde de enflasyonist baskının olmadığı bir ortamda yüksek düzeyde bir istihdamı gerçekleştireceğine söz vermiştir.

İNGİLTERE : James Callaghan da ülkesinin son yıllarda aldığı önlemler sayesinde enflasyon oranında bir hayli düşme kaydedildiğine ve dış ödemeler dengesinde de ayrıca bir düzleme görüldüğüne değinerek gayri safi milli gelirdeki % 1'lik bir fazlalığı yine bu amaç için kullanacaklarını söylemiştir.

A.B.D. : Başkan Carter Amerikan ekonomi politikasının nüvesini bugün için enflasyona karşı savaşın oluşturduğunu belirterek bugüne dek alınan önlemleri şu şekilde özetlemiştir:

«1979 yılı için ön görülen vergi indirimleri derhal 10 milyar dolar oranında kısıtlanmıştır; 1978 ve 1979 bütçelerinde gerekli kısıtlamalar yapılmıştır; 1980 yılı bütçesi de savurganlığı önleyen bir biçimde olacaktır ve devlet harcamaları nedeniyle ortaya çıkan fiyat ve maliyet yükselmelerine de bir son verilecektir».

Bu önlemlerin ayrıca geçtiğimiz ay yine Federal Almanya'nın BREMEN eyaletinde yapılan ORTAK PAZAR üyeleri toplantısındaki kararlarla destekleneceği konusunda da görüş birliğine varılmıştır.

Enerji :

Uygulanan enerji politikaları olumlu etkilerini henüz istenen düzeyde göstermemiştir. Bunun için daha sıkı önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu bakım-

dan 7ülke liderleri ithal etmek zorunda oldukları petrol'e karşı olan bağımlı durumlarını düzeltmek ve daha bağımsız bir duruma gelebilmek için elbirliğiyle çalışmayı taahhüt etmişlerdir. A.B.D. yıl sonuna dek petrol politikasını saptayan bir program hazırlayarak petrol ithalatını kısıtlayacak ve içte enerji tüketimini de kısıacaktır. Buna göre A.B.D. 1985 yılına dek uzanacak önlemler kapsamında günde 2,5 milyon barrel'lik bir petrol ithalatı kısıtlamasına girecektir. Bunun gerçekleştirebilmek için de A.B.D. 1 milyar barrel'lik bir petrol rezervi bulduracaktır. Bunun paralelinde ise de kömür üretiminde üçte ikilik bir artış sağlanacak ve petrolün içteki fiyatı da dünya fiyatları düzeyine çıkarılacaktır.

Diğer ülkelerde ise enerji üretimi yatırımlarına ve enerjinin ussal bir biçimde kullanılması yöntemlerine öncelik verilecektir. Ancak bu sayede dünyadaki enerji tüketimi dengeli bir biçimde dağılım olacaktır. Kömür yine uzun vadeli olarak önemli bir yer alacak ve A.B.D. ile KANADA uranyumu diğer ülkelere sürekli ihraç ederek bu ülkelerdeki atom santrallerinin devamını sağlayacaklardır.

Az gelişmiş ülkelerin enerji sektöründeki ulusal programlarına teknoloji transferi sorunu da ele alınacaktır. Dünya Bankasının aracılığı ile de sanayi ülkeleri az gelişmiş ülkelerde enerji santrallerinin kurulmasına veya başlatılmış ve döviz darlığı nedeniyle bitirilemeyenlerin de bitirilmesine önderlik edecekler.

Ticari İlişkiler ve Ticaret İşbirliği : Uluslararası ticaret işbirliği ve ilişkiler sistemindeki tek amaç bu işbirliği ve ilişkilerin tüm ülkelere yarar sağlamasıdır. Diğer bir deyişle bu gibi ilişkilerden sanayi ülkeleri yanında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de yeteri kadar ve hatta aynı düzeyde yararlanacaklardır. Bu bakımdan Japonya iç pazarlarını açacak, ithalatını arttıracak ve böylece dış ticaret bilançosundaki fazlalığını kısıtlayacaktır. Genel olarak dış ticaret bi-

lânçolarında fazlalık olan ülkeler ithalâtlarını, bilançoları açık veren ülkeler ise ihracatlarını arttıracaklardır. Bu gibi ülkelerin bir nevi ihracat seferberliğine girecekleri ve bu seferberliği de sanayi ülkelerinin destekleyeceği de saptanmış ve bu gibi ilişkilerde Joint - Venture (Ortak Yatırımlar) şeklindeki yatırımların büyük rol oynayacağına da değinilmiştir. Bu gibi anlaşmalarda yine Dünya Bankasına büyük görevler düşmektedir.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yapılacak yardımlar :

Alınan bu ortak önlemler öncelikle az gelişmiş ülkelere büyük yararlar sağlamaktadır. Önümüzdeki yıllarda bu gibi ülkelere yapılan para yardımları çok yüksek bir düzeye çıkarılacaktır (örneğin; Japonya'nın önümüzdeki üç sene içerisinde az gelişmiş ülkelere yaptığı parasal yardımı üç misline çıkarmaya söz vermiş olması gibi).

Bu arada COMECON ülkelerinden de az gelişmiş ülkelere daha fazla yardım yapmaları istenmiştir.

Ancak az gelişmiş ülkelerin de sanayi ülkelerine garanti vermeleri gerekmektedir. Yapılacak yatırımlara az gelişmiş ülke hükümetleri belirli bir güvence verebilir, sağlam bir yatırım iklimi sağlayabilir ise teknoloji transferi hızlandırılabilir ve ülkeler arzu ettikleri kalkınmayı gerçekleştirebilirler. Sanayi ülkeleri bu gibi yatırımları yine Dünya Bankası ve diğer büyük banka kuruluşları ile finanse etmeyi ve bir süre faizsiz kredi vermeyi de taahhüt etmişlerdir.

Uluslararası para politikası : Sorunların en önemlilerinden birini doların özellikle marka karşı büyük değer kaybetmesi oluşturuyordu. Federal Almanya A.B.D.'den doların artık dalgalanmadan sabit bir düzeye gelmesini ve bu konuda gerekli önlemlerin alınmasını istiyordu. Doların bu durumu tüm dünyada gerek yatırımlar açısından gerek ekonomik büyüme yönünden istikrarsız bir ortam yaratmıştır ve artık güven sağlayan

bir durum arzulamaktadır. Son zamanlarda doların değerinde bir artış görülmediği, aksine daha da düşme eğilimi sezildiğinden bilindiği gibi Avrupa Ortak Topluluğu ülkeleri başta Federal Almanya olmak üzere YENİ BİR PARA SİSTEMİ kurarak doların düşmesinden doğan etkileri gidermeyi plânlamışlar bu amaç doğrultusunda Avrupa Para Fonu'nun oluşturulmasını ve bu Fon'a Batı Almanya'nın 18 milyar mark vermesini ve Avrupa paralarının ortak dalgalanmasını ilke olarak kabul etmişler ve bunu da son BREMEN toplantısında saptamışlardı. Bu zirve toplantısında ise BREMEN toplantısının maddeleri diğer ülkeler tarafından da benimsenmiş ve döviz piyasalarında olabilecek dalgalanmaların sıkı bir kontrol altına alınmasının zorunlu olduğu görüşü etrafında birleşmiştir.

Sonuç :

4. Dünya Ekonomik Zirve Toplantısı'nın ana hatları yukarıda da açıklandığı gibi genel iktisadın geçerli sihirli dörtlüğünün köşelerini oluşturuyor :

- Tam İstihdam Politikası
- Enflasyonla mücadele
- Dış Ödemeler Dengesi
- Ekonomik büyüme hızı.

Bu tür amaçların bir anda ulusal ekonomilere yansıtılmasının güçlüğü nasıl ki biliniyor ve buna bazı grupların katkıda bulunması gerekiyorsa (örneğin sendikalar, işverenler, hükümet v.s. gibi) aynı şekilde uluslararası bir ortamda da ülkelerin birbirlerine bağlı olarak ve e-ele vererek sayın SCHMİDT'in de belirttiği gibi «yüksek dağa» tırmanması gerekiyor .Bu toplantıyı bu yolda atılmış ilk olumlu adım olarak tanımlıyabiliriz. Kanımızca ekonomik yönde kaydedilecek başarı dünya barışı için de etken olacaktır ve tüm dünya ülkeleri refah politikasının uygulandığı bir döneme girmiş olacaktır. Dileğimiz ülkelerin alınan kararları en kısa zamanda politik kaygılarından uzak bir biçimde uygulamaya koymalarıdır.

Uluslararası Kredi Piyasaları ve Gelişmekte Olan Ülkelerin “ Kredi Değerliliği ,, Sorunu (x)

Cansun MANÇER

T. İş Bankası, Batı Almanya

Mümessilliği Temsilci Yardımcısı

VI — Ülkelerin Kredi Değerliliğinin Saptanması

Herhangi bir banka, kredi tahsisi sırasında, kendi ülkesinin ekonomik durumunu pek dikkate almaz. Ancak uluslararası kredi bağlantılarında; ekonomik, sosyal ve politik yönlerden ayrıntılara inen analizler yapılmaktadır. Gaye yabancı bir ülkenin kredi değerliliğinin incelenmesi olduğundan, analiz çok daha karmaşıktır.

Önce ülkenin ekonomik, politik ve sosyal riskleriyle ilgili bir soru demeti hazırlanmaktadır. Ekonomik riskler, iç ve dış ekonomik sorunlar olarak bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

Uluslararası malî işlemlerin hacmiyle beraber sadece esas borçlunun moralitesi değil, borçlu ülkelerin ekonomik güçlerinin analizi ve devletlerin moralitesi de incelenmeye başlanmıştır. Son zamanda ülke riski (country risk) ve devletin hükümranlılığına bağlı riskler (sovereign risk) şeklinde bir ayırım yapılmaktadır.

A) ABD bankalarının uygulanan yöntemler :

Dış ülkelere en fazla borç verenler, ABD bankalarıdır. Bu bakımdan ABD bankaları ülke riski incelemelerinde kendilerine özgü yöntemler geliştirmişlerdir. Dış kredi seksiyonlarının en önemli kurallarından biri de şudur: Dış kredilerden sorumlu yetkililer, bir ülke hakkındaki bilgilerini sadece literatür izleyerek edinmezler. Çeşitli ekonomik ilişkilere tam nüfuz edebilmek için o ülkede şahsen bulunmuş olmaları aranmaktadır. Analizlerine, ABD elçiliği ekonomî müşavirliğini ziyaretlerinde edindikleri bilgileri kapsayan bir protokolu da eklerler. Bankasının üst yönetimi ancak o zaman yetkilinin tam bilgi edindiğine inanabilir. Ayrıca «Comptroller of the Currency» (OCC) Denetim Kurulu da Amerikan bankalarının dış yatırımlarının sağlıklı bir biçimde denetimi için müfettişleri zaman zaman ilgili ülkelere göndermektedir.

Bunlar mevcut iktisadî durumu saptadıktan sonra görevlerinin en zor kısmına gelmektedirler: Ekonomik ve politik gelişmelerle ilgili kesin görüşler. Ülkenin zayıf noktalarının saptanması tecrübe isteyen bir iştir. Bunun için iç ve dış siyasal gelişmeler gözden geçirilir. Hükümetin ve muhalefetin görüş ve programları nelerdir? Ülke içinde karşıt gruplar var mıdır? Komşu ülkelerle

(*) Temmuz 1978 sayısından devam.

sorunlar mevcut mudur? Var olan politik denge, parti veya hükümetteki bir kişiyi dayalıdır?

Örnekler : Güney Afrika Birliğine en dost ülkeler dahi ticari yönden çekimser davranmaktadır. Yugoslavya'nın geleceği büyük ölçüde Tito'nun yerine hazırlanan yöneticinin kişiliğine bağlıdır gibi.

Dış kredi seksiyonu yetkilileri aynı zorlukların üstesinden gelen memleketlerin maliye ve yönetim sorunlarını da iyice incelemektedirler. Bu açıdan 1974 petrol krizi sırasında Fransa, Almanya ve ABD'nin çeşitli tepki ve önlemleri hatırlardadır.

Ülke analizleri bir listenin puvante edilmesi gibi basit yöntemlerle yapılmaktadır. Kullanılan göstergeler işe bilimsel bir görüntü kazandırmakta ise de rakamlar bir yıldan eskisine dayandıkları takdirde pek anlamları kalmamaktadır. Risk analizleri daha ziyade geleceğe dönüktür. Uygulanan yöntemler bilim olmaktan çok birer tekniktir. (7)

Yurtiçi kredi işlemlerindeki duraklamanın da etkisiyle uluslararası kredi hacmi birçok endüstri ülkesi bankalarının ana risk kaynaklarını oluşturmaya başlamıştır. Sorumlu yöneticiler, bu müşteri gruplarının, dolayısıyla özerk devletlerin de moralitesini incelemeyi gerekli görmüşlerdir. Bu zorunluluk biraz da resmi denetim organlarının baskısıyla oluşmuştur. Özellikle ABD'de Office of the Comptroller of the Currency (OCC) 1977'den beri kendi denetim alanındaki bankaların uluslararası angajmanlarının niteliğini saptamak için, ülke analizleri yapmaktadır. Kısmen kendi araştırmalarına, kısmen de ABD bankalarının ülke dosyalarına başvurmaktadır. 1974'de müfettişlerce uygulanan analizler bir özel komiteye sevk edilmiş, sonuçlar uluslararası alanda etkin ABD bankalarının angajmanlarının irdelenmesi için bir kaynak niteliği kazanmıştır.

Resmî denetim organlarının da baskısıyla bankalar ülke analizlerine ayrı bir önem vermeğe başlamışlardır. Çalışmalarında yaygın temsilcilik, şube örgütü ve dışarıdaki kuruluşlarından yararlanmışlardır. Bunların istihbaratları resmî organların doneleriyle birleştirilerek merkezlerinde değerlendirilmiştir.

Kullanılan yöntemler bankadan bankaya değişmektedir. Genellikle hem nitelik, hem nicelik yönünden önem taşıyan faktörler dikkate alınmaktadır. Bu, çoğu zaman, içinde ekonomik konuların yanında özellikle siyasal ve sosyal verilerin bulunduğu geniş kapsamlı «soru katalog»larında ifadesini bulmaktadır. Böyle kalitatif analizler yanında kantitatif analizlere de yer verilmektedir. Ülkenin ekonomik gelişimi, finansal dengesi ve borçlanma gücü, verilerin esas odak noktalarını teşkil etmektedir. Sonuçlar «not» verilerek birleştirilir, ancak ara sonuçlara değişik ağırlıklar tanınabilir.

B) Alman rating sistemleri :

Birçok yönden Amerikan sisteminden ayrılmaktadır. Heterojen veriler yığı-

(7) Hans - Henning Erdmann, «Beurteilung des Landerrisikos bei Auslandskreditoren» ibid, s. 266.

nını işleyen Amerikan örneklerinin aksine, bir taraftan kolay elde edilebilir istatistik rakamların kombinasyonu, diğer taraftan çayet kısa bir kalitatif yarıyla yetinilmektedir.

Rating sisteminin gelişmesinde, modern ticarî kredi değerliliği incelemelerinde geçerli esas ve düşüncelerden hareket edilmiştir. Analizde varlık durumu veya ekonomik güçle ilgili veriler değil, özellikle borçlanma gücünün sürekliliği ve krediden beklenen etkiler ön planda rol oynamaktadır. Şu halde kredi alanın borçlanma kapasitesi ve geri ödeme kaynaklarının analizi esastır. Kredi değerliliği incelemelerinde yardımcı öge olarak Amerikan analizlerinde çok sözü edilen karakter, kapasite, nakit akımı ve sermaye (dört «C» : Character, Capacity, Cash-flow ve Capital) kullanılır. Bunlar kısmî analizlerin sırasını etkiler. Örneğin karakter ögesi olumsuz ise diğer kriterler uygulanmaz bile.

Ülke analizlerinde «karakter»den anlaşılan, borçlunun «standing» i, moralitesi ve sübjektif ödeme yatkınlığıdır. Uluslararası etkin bankalar arasında bu konuda kesin yargılar doğmuştur. Bu yönden olumlu not alamayan ülkeler kredi alanından çekilmek zorundadırlar. Buna ek olarak iç ve dış siyasal denge, savaş tehlikesi, ihtilâller v.s. gibi konularla ilgili faktörler de dikkate alınmaktadır. Dar anlamda «sovereign risk» diye tanımlanan, ülkenin ödeme gücünü sarsacak büyüklükte siyasal müdahaleler de birer olumsuz gelişme olarak kabul edilmektedir. (8)

C) Kredi değerliliği analizi :

Birçok iç ve dış ekonomik faktör dikkate alınır. Dış ticaret ve ödemeler dengesi, ithalâtın kullanılış şekli ve esneklik derecesi (üretimi etkilemeden ithalâtın kısılabılıp kısılamayacağı) ve ihracat gelirlerinin kaynak ve yapısı, planlanan endüstri kuruluşları ve hammadde kaynakları.

Bankacılık açısından en büyük karar aracı «Debt Service ratio» dur. Bu, dış borçların mal ve hizmet ihracına oranlanmasıdır. Ancak uygulamada bu orana yalnız başına pek itibar edilmemektedir. Zira dış borçların bir kısmının kapsam dışı kalma olasılığı vardır. Ayrıca döviz rezervleri ve borç yükünün zaman içinde dağılımı da dikkate alınmaktadır. Tek başına bu oran kısa vadeli bir yardımcı araçtır. Kredi vadelerine bağlı değildir. Bu bakımdan çok faktörlü analizler gereklidir. Verilerin çok yeni, geniş kapsamlı ve eksiksiz olmasına özen gösterilmektedir. Çünkü dış krediler genellikle hem uzun vadeli olmakta, hem de yurtiçi kredilerdeki teminat olanaklarından yoksun bulunmaktadır. Bir anlamda açık kredi kabul edilmektedir. Ayrıca uluslararası ticaret hukukuna da tabi değildirlir.

Uluslararası ticaret hacmi ve uluslararası borçlanma paralel bir gelişme göstermektedir. 1965 - 1970 arasında dünya ihracat rakamları ortalama yılda yüzde 10 büyüme göstermişken, bu ortalama 1971 - 1976 arasında yılda yüzde 25'e yükselmiştir. 1976 sonunda kalkınmakta olan ülkelerin toplam borçları 209 milyar Dolardır. Artış oranı yüzde 20'dir.

(8) Eberhard Zinn, «Bonitätsprüfung bei Auslandskredit» 2. ed., s. 288.

H. Hughes'un «Kalkınmakta Olan Ülkelerin Borçları» yayınında aşağıdaki ortalamalara yer verilmiştir.

	Ortalama Yıllık Artış Oranı	
	İhracat	Borçlanma
Az gelirli ülkeler	% 11,4	% 12,7
Orta gelirli ülkeler	% 19,6	% 20,2
Petrol ihraç eden ülkeler	% 30,9	% 23,6
Bütün gelişmekte olan ülkeler	% 21,5	%,19

Artış oranlarında bir düşüş sağlanabildiği takdirde, borçlarla ilgili mutlak rakamlardan pek ürkülmemektedir.

Endişeler, borçların kullanımı ve ülkelerin olanaklarına ilişkin kuşkulardan kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan alacaklı ülkeler borçlu memleketlerin güçlüklerini zamanında öğrenmeye büyük önem vermektedirler. (9)

Daha fazla saydamlık sağlayabilmek için ülkelerin geleceğini yansıtabilen bazı göstergeler kullanılmaktadır. Bu göstergelerin saptanmasından önce, inceleme konusu ülke hakkında genel bilgiler edinilir. Doğal ve coğrafi durumu, sosyal, politik ve ekonomik ilişkileri gibi. Öncelikle bir yıldan eski olmayan aşağıdaki veriler sağlanır:

Ülkenin büyüklüğü, konumu, nüfusu ve yoğunluğu, ulaştırma durumu, işlenebilir doğal kaynakları ve bunları taşıma olanakları, enerji kaynaklarının yeterliliği, endüstrinin teknik düzeyi, brüt yurtiçi hasılda ve ihracatta tarımsal ve endüstriyel ürünlerin payı, produktivite, işgücü rezervleri, yönetim sistemi, kalkınma programları, bankacılık ve maliye politikası, yabancı ülkelere alınmış kredi tutarı, döviz rezervleri, dış ticaret ve dış ödemeler dengesi rakamları, yabancı girişimciler için yatırım ortamı.

Veriler şu kaynaklardan sağlanmaktadır :

- Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)
- Development Assistance Committee (DAC) of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
- International Financial Statistics (IFS) of IMF
- Uluslararası Para Fonu (IMF)
- Dünya Bankası'nın Yıllık ve Üç Aylık İstatistikleri
- Borrowing in International Capital Markets
- World Debt Tables Reports

İç ekonomik gelişmeyle ilgili göstergeler :

- Ülkenin ekonomik gücünün bir ifadesi olarak brüt yurtiçi hasıla
- Ülkenin gelişme derecesini gösterme bakımından fert başına milli gelir
- Brüt yurtiçi hasılda yeni yatırımların payı
- Brüt yurtiçi hasılanın devlet, toplum ve toplumun çeşitli kesimleri arasında dağılımı
- Brüt millî hasılda dış ticaretin payı

(9) Hans Fahning, «Einige Perspektiven zum internationalen Schuldenberg.» ibid., s. 271.

Dış borçlanma kapasitesi, özellikle döviz rezervi göstergesiyle saptanmaktadır. Bu gösterge şöyle bir orandan ibarettir :

İthalât harcamaları

Döviz rezervleri

Bu göstergenin kullanılmasında ülkenin ithalâtı kısabilme gücü de dikkate alınır. Burada bunların kısılması kolay kolay mümkün olamamaktadır. Trend analiziyle döviz rezervlerinin gelecekteki eğilimi saptanır. Ancak tek yönlü yargılar yanlış sonuç vermektedir. Örneğin Peru'da dengeli bir programdan, birdenbire kapsamlı geniş bir kalkınma planı uygulamasına geçilmiş, devletleştirilmeler ve aşırı ithalât kaçınılmaz hale gelmiştir. Döviz rezervleri tükenmiş, dış bankalara olan borçlar ödenemez olmuştur.

Ülkelerin dış borç durumu :

% olarak

Dış borçların
artışı

	1976'daki Dış Borçlar (Milyar Dolar)	Dış borçların mal ve hizmet ihracatına oranı (974-76 Ortala.)		Dış borçların artışı (1973-1976)
Meksika	27,6	361	Polonya	229
Şili	5,1	242	Venezuela	204
Peru	4,4	226	Portekiz	188
Hindistan	13,6	223	Yeni Zelanda	133
Brezilya	28,6	216	İrlanda	110
Polonya	11,5	193	Sovyetler B.	105
Arjantin	9,0	185	Meksika	103
Doğu Almanya	6,3	177	Doğu Almanya	97
Kolombiya	3,8	142	İspanya	96
Macaristan	3,9		Fransa	89
TÜRKİYE	5,7	128	Macaristan	86
Filipinler	5,5	121	Kore	73
Endonezya	10,8	118	Filipinler	67
Kore	9,5	111	Finlandiya	67
Finlandiya	9,0	109	Brezilya	62
Cezayir	6,7	88	Peru	61
Kanada	45,1	86	Tayland	50
Yugoslavya	8,0	84	TÜRKİYE	33
Sovyetler B.	16,0	80	Kolombiya	31
Yunanistan	3,9	78	Kanada	26
Yeni Zelanda	2,8	77	Yugoslavya	25
Danimarka	9,5	61	Danimarka	29
Tayland	2,2	55	İtalya	21
İspanya	10,2	53	Yunanistan	18
İran	6,1	46	Arjantin	0
Venezuela	7,0	45	Hindistan	- 9
İtalya	20,0	44	Şili	-14
İrlanda	2,3	44	Cezayir	-38
Portekiz	2,3	38	Endonezya	-46
Fransa	26,2	34	İran	-54
Nijerya	1,0	11	Nijerya	-68

Kaynak : Hans-Henning Erdmann, «Beurteilung des Länderrisikos bei Auslandskrediten,» Kreditwesen No 7 (1 Nisan 1978), S. 266.

Bir ülkenin daha ne kadar borcu kaldırabileceğinin saptanmasında, «Debt Service ratio» göstergesi kullanılmaktadır. Borç ödemeleri, ihracat ve hizmet sektöründen elde edilen gelire oranlanmaktadır.

Dış kredi faiz ve ana para geri ödemeleri

Mal ve hizmet ihracat gelirleri

Bu gösterge de tek başına pek sağlıklı sonuçlar vermemektedir. Her şeyden evvel ülkenin ihracat malları çeşitliliği incelenmektedir. İhracatı sadece birkaç maden cevheri veya tahıl türünden ibaret olan ülkeler, dünya fiyatlarındaki düşüşlerde veya yeterli ürün alınamayan yıllarda zor durumda kalmaktadırlar.

En tipik örnek Zaire olayıdır. 1974'de Dünya Bankası Debt-Service göstergesini yüzde 12 olarak hesaplamıştır. 1975'te bakır ihracatı gelirleri yarı yarıya azalmış, 1976'da ise Zaire ödemelerini tamamen durdurmuştur.

Diğer yönden Brezilya dış borçlar bakımından gayet sağlam bir ülke olarak tanınmaktadır. Ama Debt-Service göstergesi % 45'tir.

«Debt Service ratio» genellikle diğer iki göstergeyle birlikte kullanılmaktadır. Bunlar: Dış borçların ithalâta oranı ve dış borç ödemelerinin dış borçlara oranı.

	Debt Service Ratio 1976		İthalâtın yüzdesi olarak dış borçlar (1974-76 Ortalaması)		Dış borçların yüzdesi olarak dış borç ödemeleri (1974-76 Ortalaması)
Brezilya	45,9	Meksika	68,9	Venezuela	288,6
Şili	44,9	Brezilya	57,7	İtalya	156,5
Arjantin	40,9	Şili	56,0	Portekiz	128,6
Meksika	31,7	Arjantin	48,9	Arjantin	100,3
Polonya	30,0	Peru	45,4	Tayland	73,8
Peru	27,9	Endonezya	33,8	Kolombiya	75,5
Filipinler	15,9	Sezayir	32,7	Şili	69,6
Yugoslavya	15,3	Filipinler	31,0	Hindistan	69,1
Cezayir	14,5	Yugoslavya	27,1	Yugoslavya	66,5
Yeni Zelanda	14,0	Yeni Zelanda	26,7	Filipinler	61,5
Hindistan	13,6	Kolombiya	26,0	Danimarka	60,9
Kore	12,8	Hindistan	25,3	TÜRKİYE	58,9
Portekiz	12,5	Kore	23,9	Finlandiya	58,4
Tayland	11,8	Yunanistan	20,6	Brezilya	57,9
Yunanistan	11,1	Sovyetler B.	20,4	Kore	53,7
Finlandiya	10,3	Finlandiya	19,6	Yunanistan	52,7
TÜRKİYE	9,9	Tayland	18,0	Peru	50,9
İspanya	9,1	Kanada	15,1	İspanya	50,2
Endonezya	8,7	İrlanda	14,5	Cezayir	50,2
Kolombiya	8,6	İspanya	13,8	Yunanistan	47,3
Sovyetler B.	8,1	TÜRKİYE	12,0	Kanada	45,8
Fransa	7,7	Portekiz	11,7	Sovyetler B.	44,3
Danimarka	7,5	İtalya	8,5	Yeni Zelanda	43,2
Kanada	6,0	Danimarka	8,3	Meksika	41,2
İtalya	5,4	Fransa	8,0	İrlanda	31,5
İrlanda	5,3			Endonezya	27,9
Venezuela	4,7				
İran	4,2				

Kaynak : Hans-Henning Erdmann, «Beurteilung des Länderrisikos bei Auslandskredit-ten.» Kreditwesen No 7 (1 Nisan 1978), S. 270.

Bu göstergeler, ülkenin durumu hakkında kaygı yaratıyorsa, döviz rezervlerini arttırıcı önlemlerin gerçekleştirilme olasılığı araştırılır.

1. Ülke mal ve hizmet ihracatını arttırabilir mi?
2. İthalatını kısabilir mi?
3. Yabancı girişimcilerin direkt yatırımlarıyla sermaye akışı mümkün müdür?
4. Dışarı daha fazla borçlanırsa kredi değerliliği ne yönde etkilenir?
5. Uluslararası bankalardan veya dost ülkelerden sürekli destek görebilir mi?

Ancak dost ülkelerden sürekli yardım alabilme olanağıyla ilgili kıstas, ülkemize ilişkin gelişmelerden sonra önemini yitirmiştir. Yabancı bankalar, hesaplamalarında, NATO yükümlülükleri çerçevesindeki silah sevkiyatının durdurulabileceğini dikkate almamışlar, zaten yetersiz düzeydeki döviz rezervlerimizin savunma araçlarına sarf edilme zorunluluğu doğunca, ülkemiz ağır bir döviz darboğazına girmiştir.

Hükümetlerin bankaların likidite olanaklarını daraltıcı ve özellikle Kurumlar Vergisini aşırı yükseltici müdahaleleri borç ödeme gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca borçlu ülkeler enflasyonla mücadelede başarı sağlayamazlarsa, ihraç malları fiyatları dünya piyasalarında rekabet edemez duruma gelmektedir.

Dış borçların yapısına ilişkin incelemelerde, her yıl ödenecek faiz tutarı ve geri ödemelerin vadeleri dikkate alınmaktadır.

Alacaklılar : Kredi verenler ticarî bankalar mıdır, uluslararası bankalar mıdır, kalkınma bankaları mıdır, dost ülkeler mi?

Borçlular : Kredi borçluları kimlerdir? Şirketler mi, bankalar mı? Bunlar özel kesim mi, kamu kesimini dahildirler? Devlet bankaları mı, devletin ekonomik teşebbüsleri mi, yoksa devletin kendisi mi?

Son zamanlarda kredinin teminatı olarak, gelecekteki ürünlerin rehni yoluna dahi gidilmektedir. Örnek olarak Polonya'daki bakır madenlerinin rehnedilmesi gösterilebilir. Gerekirse bakırların kuvvetli dövizlere dönüştürülmesi düşünülmektedir.

Doğaldır ki bu sorunların cevaplandırılmasında, kredilerle ilgili seksiyon yetkilileri, analistlerle işbirliğinde bulunmaktadır. Gerekirse toplu bir görüşme düzenlenmektedir. Örneğin borçlunun «karakter»i hakkında çelişkili görüşler varsa, sonuç bir ara yargı kabul edilmelidir. Kanaat iki «not»tan meydana gelir.

- 1) Borçlu ülkenin moralitesi, ödeme alışkanlıkları (Notlar A'dan E'ye kadardır)
- 2) Dar anlamda «sovereign risks» değerlendirmesi (Notlar 1'den 5'e kadardır).

En yüksek not A 1'dir. E 5 ise mutlak olarak kredi olanaklarının yitirildiğini ifade eder.

Bu kalitatif analizden sonra esas kantitatif ülke analizine geçilir. «Refah endeksi»nden (**Capacity**) ekonomik gelişme durumu, iç parasal denge ve dış ödemeler bilançosu analizinden (**Cash-flow**) döviz rezervi mevcudunun, dış borçların ve borçların vade dağılımının (**Capital**) değerlendirilmesine kadar girilir.

Bu analitik aşamada sayılardan iki grup teşkil edilir: Birinci, ekonomik güç ve iç parasal dengeyi kapsar. İkinci ise dış ekonomik durum ve borçlanma yüküyle ilgili rakamlardır. Doğal olarak bu verilerin en önemlisi, borç yüküyle ilgili olanlardır. Burada dış borçların tutarı yanında, kredilerin veya tahvillerin vadeleri (borç yapısı), ayrıca faiz ve geri ödemelerde doğacak olan borç yükü tutarı dikkate alınır. Döviz rezervlerinin değerlendirilmesinde, IMF olanaklarının ne kadarının kullanılmış olduğu önemli rol oynar.

Kantitatif verilerin değerlendirilmesinde de birinci grup için A'dan E'ye, ikinci grup için 1'den 5'e kadar «Notlar» verilir. Tabii ki notlandırmada benzer ekonomik yapıdaki ülkelere ait karşılaştırmalı rakamlar ve dünya ekonomik konjonktürü de dikkate alınır. Analizin bu aşamasının ereği, bir ülkenin borçlanma kapasitesinin saptanmasıdır. Sonuç doğal olarak ülkenin kredi değerliliğini de ortaya çıkarır. Bunda da A 1 ideal durumu, E 5 ise mutlak anlamda en kötü sonucu ifade etmektedir.

VII — Sonuç :

Uluslararası para ilişkilerinde gelişmekte olan ülkelerin göze çarpan zayıf yönleri, uyum güçlükleri ve kısa vadeli borçlarının aşırılığıdır. Amaç moratoryumları önlemek olmalıdır. 1980 yıllarında en önemli ekonomik sorunun üçüncü dünya ülkelerinin kısa vadeli borçlarının konsolidasyonu olacağı sanılmaktadır. Uluslararası banka sisteminin bu derece artan ülke risklerini taşıyamayacağından kaygı duyulmaktadır. Bu bakımdan aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

A) Gelişmekte olan ülkelerin dış ödemeler dengesi açıklarının finansmanı özel kredi kurumlarından, resmi kaynaklara kaydırılmalıdır. IMF ve Dünya Bankası şartlı kredilerle, özellikle kalkınma projelerini tesvik edecek ve böylece bu ülkelerin dış ödemeler bilançosunu dengeleme görevini üstlenecektir. IMF son kaynak «lender of last resort» işlevi görmeli ve uluslararası bankacılık sistemiyle sürekli işbirliği halinde olmalıdır. Bankalar ancak IMF'in kredi tahsisi üzerine yeni risklere girebilmelidirler. Bankalarca bir «mozaik» teşkil edilerek ülkemize konsorsiyal krediler açılması için IMF'den beklenen «yeşil ışık», bu önerinin günümüzdeki uygulamasına ilişkin bir örnektir.

B) Ödemeler dengesi açıklarının finansmanına ancak uzun vadeli mevduat olanakları ve diğer fonları yeterli olan bankalar katılmalıdır.

C) Endüstri ülkeleri problem ülkeleri daha uzun süre finanse etmeye hazır olup olmadıkları konusunda bir karara varmalıdırlar. Karar olumlu ise şu sonuçlar ortaya çıkacaktır. Borçlara ilişkin şartlar, ılımlı IDA koşullarına dönüş-

türülmelidir. Aynı zamanda kalkınmış ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yaptıkları kalkınma yardımlarını da tekrar arttırmaları gerekecektir. Zira ileri ülkelerin kalkınma yardımları, bugün için Birleşmiş Milletlerce öngörülen, brüt yurtiçi hasılanın yüzde 0,7'si kıstasının çok altında kalmaktadır. Ancak böyle bir kararı ileri ülkelerin kendi seçmelerine kabul ettirmeleri de kolay olmasa gerektir. Hele endüstri ülkelerinin kendilerinin de işsizlikle savaşmak zorunda oldukları bir zamanda. OPEC ülkelerinden de yükümlülük ve sorumluluklarının bilincine varmaları ve üçüncü dünya ülkelerinin borçlarının konsolidasyonuna yardımcı olmaları beklendir. Kuzey-Güney yarım küreleri arasındaki ekonomik farklılıklardan doğacak bir olaylar zincirini önlemek için en son çare politik düzeyde çözümler aramak olmalıdır.

Önümüzdeki yıllarda gelişmekte olan ülkelerin borçlarının artış temposunda bir azalma gözlemleneceği, ancak yine de mutlak rakam olarak artmaya devam edeceği sanılmaktadır. Batılı endüstri ülkeleri de yüksek petrol fiyatlarına karşı duyarlıdır. Kuzey-Güney yarım küreleri arasındaki ekonomik farklılıkları arttırmayı başarmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerin bu bakımdan da durumu kötüdür. Bunlar, OPEC ülkelerinin ithalât taleplerindeki artıştan pek pay alamamışlardır.

1973'te OECD ülkeleri ve endüstri devletlerinin dış ödemeler dengesi ilişkileri endişe verici bir duruma gelmemiştir. Esas zarar görenler yine gelişmekte olan ülkelerdir. 1973'ü izleyen yıllarda uluslararası ilişkilerde gözlemlenen dünya çapında durgunluk, bu ülkelerin petrol fiyatlarındaki artışlar ve endüstri ülkelerinden yapılan ithalâtta pahalalanmayı karşılayacak oranda ihracatta bulunmalarına imkân vermemiştir. OPEC ülkeleri döviz fazlalarının bir kısmı dolaşsız kalkınma yardımı, bir kısmı ticarî kredi olarak, dış ödemeler dengesi açıklarının giderilmesi için gelişmekte olan ülkelere akmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerin borç yüklerinin gelecekte daha da artmasını önlemek için tek çıkar yol ihracatlarının kuvvetle artırılmasıdır. Zira ithalâtlarını azaltmaları, yatırımlarını erteleyerek, kalkınmalarını geciktirmelerine yol açar. Ancak gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını artırma çabaları, ileri endüstri ülkeleri bu grup ülkelerden daha fazla mal almaya hazır iseler başarıya ulaşabilir. Bu bakımdan endüstri ülkeleri ile gelişmekte olan ülkeler arasında mal değişimini düzenleyici bir diyalogun kurulması büyük önem taşımaktadır. Ancak her iki grubun işbirliğiyle ihracat gelirlerinin artışı ve giderek ağırlaşan borçlar sorununun çözümü sağlanabilir. Böylece gelişmekte olan ülkeler daha büyük ekonomik kayıplardan korunmuş ve dünya ekonomisinde denge kurulmuş olur. Mal alış verişini arttırıcı önlemler yanında, gelişmekte olan ülkelere dış yardım ve elverişli faiz koşullarıyla malî destekler sağlanması da kaçınılmaz bir konu haline gelmiştir. Aksi halde bu ülkeler ekonomik gelişmelerini sürdürme ve vatandaşlarının yaşama koşullarını iyileştirme olanaklarını tümüyle yitireceklerdir.

GÜCÜNÜ GÜVENİNİZDEN ALAN

ŞEKER SİGORTA A.Ş.

- ★ **PRİM ÜRETİMİNDE YARIM MİLYAR T. LİRASINA YAKLAŞAN İLK SİGORTA ŞİRKETİ**
- ★ **SERMAYE, ÇESİTLİ KARSILIK VE TEKNİK İHTİYATLARI 220 MİLYONU AŞAN GÜÇLÜ KURULUŞ**
- ★ **BÜTÜN TÜRKİYE VE KIBRIS'TA EMRİNİZDEDİR.**

★ 1977 prim üretimi TL. 483.352.673,— dir.

Meclisi Mebusan Cad. 325 Şeker Sigorta Hanı

İSTANBUL — 44 74 25 (5 hat)

Ayın Ekonomik Olayları

Dr. Yü'dürüm KILKIŞ

Ekonomik Durgunluk Devam Ediyor

Ecevit Hükümetinin enflasyonun hızını azaltmak amacıyla aldığı bazı tedbirler, piyasadaki durgunluğun artmasına yol açmıştır. Bilindiği gibi, Türkiye'nin normal yıllık ekonomik konjonktürüne göre, Haziran — Eylül ayları arasında piyasalarda genel olarak bir durgunluk hâkim olmaktadır. Okulların tatile girmesi ve yazlık izinler yanında, çiftçinin yeni hasat dönemine kadar malî gücündeki daralma gibi nedenlerle meydana gelen bu durgunluk yanında, para arzının daraltılması ve ithalâtın çok yavaşlaması nedeniyle piyasalarda sıkışma çok artmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan, gelişen ekonomilerin canlılık göstergesi sayılan inşaat sektöründe de geçen yılki hareket yoktur. Bu nedenle inşaat malzemeleri piyasasının da büyük bir durgunluk içinde olduğu görülmektedir.

İstikrar tedbirlerinin piyasanın likidite imkânlarını daraltması esasına dayanmasına rağmen, fiyat artışlarının hızı azalmamıştır. Bunun nedeni, 1977 Eylülüne kadar hazine açıkları, emisyon ve kredi genişlemesi ile beslenen talep enflasyonununa, 1974'ten bu yana birikmiş olan enflasyonunun eklenmesi, ithalât transferlerinin yapılamaması dolayısıyla mal arzının azalması, devalüasyon ve kur ayarlamalarının ve bedelsiz ithal maliyetlerinin fiyatlara yansımalarıdır.

Yukarıda açıklanan durum karşısında, para arzını kısıtlayarak talebi kısmanın, bir süre sonra üretimin ve arzın azalmasına yol açmasından endişe edilebilir.

İhracatın Teşviki Tedbirleri

Geçtiğimiz dönemin en önemli olaylarından biri, ihracatın teşviki için 6 Temmuz 1978 tarihinden itibaren yürürlüğe giren tedbirlerdir.

Bu tedbirler özetle şöyle gruplanabilir :

— Vergi iadesi listelerinde bazı değişiklikler yapılmış ve iade oranları yükseltilmiştir.

Vergi iadesine tâbi tutulan maddelerin iade oranlarına, göre, ihraç malları 7 listede gruplandırılmıştır.

— İhracat yapan sanayicilere, sağladıkları dövizin % 25'ine kadar olan miktar kendi ithal veya üretim ihtiyacı için kullanma imkânı tanınmıştır.

İhracatçı ayrıca kredili veya mal mukabili olarak yaptığı hammadde ve malzeme ithalâtının bedelini, ihraç karşılığı dövizlerden mahsup edebilecektir.

— İhracatçılara, kur garantisi tanınmıştır.

— Sanayici ihracatçılara, bir yıl önce getirdikleri dövizlerin % 1'i tutarında ve yıllık 50.000 doları geçmemek üzere, hammadde ihtiyaçları için döviz tahsisi imkânı sağlanmıştır.

— İhracatçı sanayicinin ithal ettiği hammadde ve malzemelerin bedellerinin yabancı bir banka tarafından ödenmesi halinde, bu bankanın kredi faizi ve komisyonu, ihraç bedelinden mahsup edilebilecektir.

Yukarıda kısaca açıklanan ihracatı teşvik tedbirlerinin, ilgili kuruluşlarca olumlu karşılandığı görülmektedir. Bununla beraber, dış piyasalarda rekabet gücünü artırıcı, ihracat kredisi ve kredi sigortası sisteminin de uygulanması, dış tanıtma imkânlarının ve ulaştırma hizmetlerinin de genişletilmesi gibi önlemlerin de alınması gerekli görülmektedir.

Dış tanıtma hususunda yeni bir girişim olarak, Denizcilik Bankasının bir gemisiyle özel bir yüzer serginin «EXPO-Marine 79 - Turkey» adı ile, önümüzdeki yılın ilk ayları içinde düzenleneceği öğrenilmiştir.

Ayrıca, dış ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarına dövizle Türkiye'de konut satarak inşaatçıların da, teşvik edilmeleri yararlı görülmektedir.

EV
sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asrılık tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

% 100 milli sermayeli,
ülkemizin en büyük lastik üreticisinden;
Lassa'dan...

rahat ve güvenli
bir sürüş için...

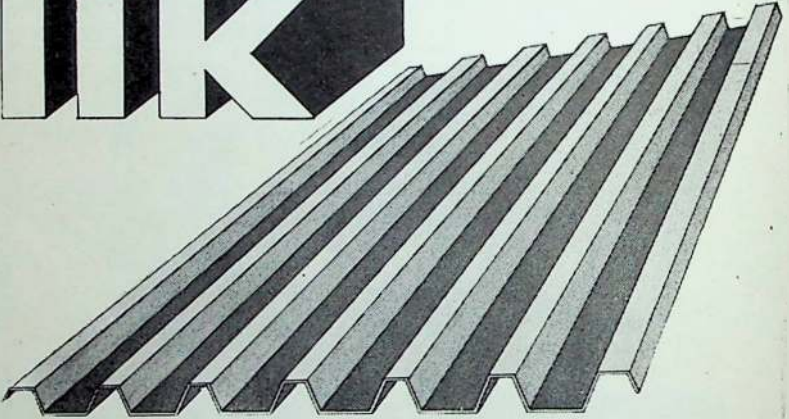

LASSA

Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.

LASSA Hacı Ömer SABANCI Holding'e dahil bir kuruluştur.

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 06 33 00 (4 Hat)

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 68

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83/6 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 06

Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. ve TİC. A.Ş.